

Don Juan^{co} Galindo Autor de este libro fue Colegial de esta Sta
 Casa donde entro a 15 de Enero de 1503. segun consta del libro
 antiguo de Recepciones; pero D. Juan^{co} Vicente lo desatxara al año
 anteced.^{te} Fue Sobrino del D.^{no} Palacios Rubios: y con este manuy
 cito dono otros dos muy apreciabler, que faltan de la libreria por
 los motivos que expresa el curioso D. Juan^{co} Vicente digno de
 leerse sobre este punto. en la Vida de dho Galindo.

M. E.
 E.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Large area of extremely faint, illegible text occupying the middle and bottom of the page.

DELEGVM

FONTIBVS. ET.

ARTE. ^{IV}ILLIB.

FRANC^SCO.

GALND.

AVTH

RE

castrillo

als^{or} liepord

9
8
7
6
5
4
3
2
1

ram, sed uere mendacē & sophisticā philosophiā eā salū
ua reuerētia dicere cogimur. Et nō facile, ut Cicerō,
ni videbat; Sed adeo difficillimā, q̄ ita ab ea expri-
mi possit iuridica veritas, ac si ex puteo profundo si-
ne fundo paruissimā margaritā extrahi oporteret.
Quandquidē sinceritas, nitor, et claritas illa, que
inerat prioribus legibus, cū primū fuerāt promul-
gate, iam abcessit. Decorē & pulchritudinē illā
gratissimā florētis etatis seu pubertatis decolorauit
ardentissimus sol plurimorū expositoz & cōmēta-
torū, quos auaritia, ambitio et gloria Incedit Inanis.

*Multitudo glosarū corru-
pit leges.*

Quid referā tot glosas, Lecturas ordinarias,
Repetitōes, Decisiones, Sūmas, Tractatus, Disputa-
tiones, Consilia, ^{causulas} Smgularia, Reportoria: q̄ quotide
pullulant: Et hec adeo Ingeminata, multiplicata,
maculata, refartinata, ut iam iuridica veritas non
linatur in aliquo loco cōsistere nec cōquiescere. Sed
velut pila percussa & repercussa multoz manibus ī
aera iacet dispergatq̄, et tandē disrupta & discerp-
ta euanescat atq̄ dispareat. Quod ex vno libro scī-
re nos arbitramur: viso alio nosmetipsos nescire cū ru-
bore fatemur. Itaq̄ in iure nichil clarū, nichilq̄ cer-
tū habetur. Sed oīa cōfusa obnubilata & contenebrata
prodeūt tāta multitudine libroz: quoz finē, nullū fu-
turū ille sūmus predixerat Salomō. Ex vno quidē alius
et alius deriuat; Et tāqm̄ vno hydre capite succisso, ut
est in fabulis, plura successūt. Lamq̄ cōtingere seu po-
tius cōtigisse videmus in iure, quod premituit expertus
Iustinianus caute prouidens, ut nemo eoz, qui iuris pe-
ritiā haberent, cōmētarios suis legibus aneaderēt. ne ver-
bositus eoz aliquod ipis legibus afferret ex cōfusioe dederēt.
Quod in antiquis edicti perpetui cōmētatoribus factū esse
refert, qui opus moderate confectū huc atq̄ illuc in diuer-
sas sententias producentes in infinitū detraxerūt. Quā,
ob rē, ut hodie videmus, per cōtrarias & multiloquas In-
pretantiū sententias toni ius penē cōurbatū atq̄ cōfusū est.
Ex quo grande malū in nostra republica suboritur, ut utriq̄
litigantiū ius fauere credat. teneatq̄ uterq̄ suos fautores

*Ex multitudine glosaz
confuso legi & ciuitatis
dignitas.*

vulidæ propugnâtes. Et iudices nescientes cui victoriam
prestent vacillare cogunt per multa tēpora cū parti,
um attritōib⁹ / Immēsis dispendijs et expēsis, atq; fuit
lites penē immortales, ita ut plus devastatōis seu euer,
siois ab isto iudiciali certamine cives patiant⁹: q̄ ab hos,
tū bello / quod vna uel duabus cōgressiōib⁹ & prelijs ple,
rūq; finiri solet / paterent⁹. Vnde neq; leges habere ra,
tiois fūdamētā, neq; arte aliqua cōtineri ubiq; procla,
matur.

Ad rēpus in quo nōdu
erant leges conside
ratio dirigendū.

legum lafores
- primi

Ad Ratē natura
lem recurrendum.

Hec aliquo meū reputans in diuerticuli medita,
tionu mearū secēdens, ad illud prisū & rude seculū cō,
fingēs me retuli, ubi nōdum erāt leges inuēte, Nec ad,
huc illustres legislatores floruerāt, Obi nō moyses iu,
dicialia Instituta dederat hebreis, Nō Zoroaster bar,
trianis et persis, Nō trismegistus egyptijs, Nō Minos
cretēlib⁹, Nō Charondas carthaginēlib⁹, Nō Licur,
gus lacedemonijs, Non Draō & Solō attheniensib⁹, Nō
Kamolchis scythijs, Non diuus Plato magnēsijs & sici,
lis, Nō Phoroneus grecis, Non Radamāthus forlā
bethicis, Nō postremo cultiberis seu hispanis Tubal,
neq; gothis Henricus ille prisus leges scriptas red,
diderant. // Ego itaq; q̄si legū ac legis, ^{latores} adminiculo ra,
rens / ad solū ratōis naturalis lumē cōuersus tētavi (si
possem) auidā rudi & m̄docte hōminū puta Indorū
multitudini aliquā prescribere formulā: quam lon,
ctate uberius & utilius cōuiuere possent. Inde coepi al,
lucinando legū fontes inuestigare. Et ingrediēs legalē
laberinthū, ut ita dixerim, ne per amfractus et ambu,
ges eius in extricabiles diuertēs deperirē, filiū ad ostiū
defixi (velut theseus) quo duce ad Introitū redire liceret.

Ex frequēti cōsuetudine
& p̄mis rōi p̄ncipal
Inaemunt legum
fontes & ars civilis.

De p̄ncipis legū solū
hic asserere fuit deans.

Ex frequēti ^{ergo} ingressu & egressu (ut minos in antro
Louē cōsulens) fontes legales artēq; ciuile bonis auspi,
cijs Inuenisse me credēs hūc librū cōposui Ratēs et
origines legū tūtisper designātem. Quē de legū fontib⁹
et arte ciuili epithoma idest abbreviatōz et recapitula,
tiōm Intitulauī. Ne qui ad eruendū alioz uti alionis
oculos sunt parati: putarēt me oīa flumina legū et cōmē,
tarioz maria hoc libro cōgerere, Neue totas p̄dictas
cū suis glosis et lecturis tā ordinarijs q̄ extraordinarijs
hic a me diffusius declarandis expectarent. Ille quidē la,
bor immēsus nō solū vires pauca las meas, sed etiā multo,

tu ingenia & hominum etates excederet. Et illud tētare pre-
 sūptuosum ac superbū/ et a proposito meo sub cōpēdio (ut
 decens erat) artē cōflare cupiētī satis alienū. Sat ete-
 nim fuit (si placet) ad scopū et finē Intētū dirigere leges,
 atq; eaz multitudine Intra certos limites cōprehēdere siue
 includere. Quibus cōgnitis generaliter cōgnitis ad spem,
 alia et particularia nō erit (ut opinor) tā difficilis des-
 cēsus. neq; merito Improbabitur medicus: qui curare a-
 udet corpus: cuius anothomiā ignorat. Sane noue huic
 inuestigatōi multos nō applausuros cōpicio. Sed forsitan
 necessaria & utilē aliqui et si pauā deo propitio experi-
 ent: quibus erit ^{summa} munerua gratior. Nū parū illis videbitur

Dū saturitate
 in particularib;
 hinc nō speraue-
 rint prouēcturā.

Correatio & fauor huic
 operi ad nō arduū in
 ploratue.

Verū quicquid sit hec Inuētio mea, prodire nō audebit
 in cūpū: ubi tot malignoz phalāges in quēlibet scrip-
 turē maxie in nostra hispania acriter in surgere solent,
 si nō afflatus, vigor, et audacia michi Imbelli et timido a-
 liunde cōparent. Vñ s; lima & correatio opportuna, fauor
 & auxiliū operi tā necessaria adueniant/ vitā ei/ vires/ vi-
 gore, et fulamētū allatura. Hec autē sperare michi nō licet
 ab alio cōfidētius certūsq; q̄ a tua Illustrissima dominatōe
 Presulū omniū ornatissime. In quo caelestias decore/ pna
 dentia gubernatiua/ sapientia omnigena/ heroyca virtus/ si-
 mul cū mira quadā patientia seu equanimitate refulgēt,
 a quo itidē erija bonas artes fauor & studiū Impendant.
 Dilectōz uero et benignitatē erga me tuā iam pridē ex-
 pertus sum cū dei laude & gratiarū actione.

quētem flatibus
 ignē. Et mētes
 veluti talpas terrā
 subtrōdentes ad
 altiora pncipia
 meo incitamento
 eleuari. tenta-
 mus quidē pro
 viribus destag-
 nis potātes tur-
 bidis ad limpi-
 dos reducere fon-
 tes/ sapientibus
 ouasi cōm prestā-
 tes: qua supiēna,
 res euadunt.

Suscipiat igitur benignissima dñatio tua hilari frō-
 te hoc epithoma, quod tuo grauissimo nomini deditū.
 atq; illud tua correctiōe perficere, tuiq; fauoris sub vexil-
 lo recipere et clipeo munire digneris ad tua genua pro-
 uoluitus humiliter obsecro.

Valeat diu R^{ma}. Donij. tua ad petri
 Sedem / ut pie creditur / Destinata.

Argumentum Lucij Mari-
nei Siculi in Epithoma iuris
de legum fontibus, et arte civili.

Quid sit religio, quid pax, concordia, quid lex
Iustitiae munus, quid sit et ordo fides,
quid scelus improbitas, quid prava calumnia, quid lis,
qua bona, qua mala sint, hoc tibi pandet opus.
Sumite Pontifices hinc normam, sumite Reges.

Ciuiibus et populis qui sua iura datis:

Et primata quibus res est, et publica cura:

Hae non errabunt si documenta legent.

Continet haec sanctos quoniam noua regula mores,

Stare domos, urbes, regna, fidemque docet.

Hec igitur precepta legant quicumque gubernant

Et qui iustitiae usque forumque tenent.

His sine fraude potest dubitas decidere causas

Si bonus es iudex, et sine lite potes.

Hinc potes obliquum, potes hinc cognoscere rectum,

quod fas, quodque nefas, hoc manifestat opus.

Si placet hoc igitur lector tibi scandere caelum:

Elige, Galindus quod tibi monstrat iter

quem non ambitio, non gloria mouit inuadens

Non succum, magnas sed pietatis amor.

Argumentum. D. Ioannis Huz
tado de Mendoca in idem epitho
ma: ~

Princeps illa trium virtus inuicta sororum
Velle cui constans. Et in omnia secula florens,
Que tribuens ius cuiq; suum nudo ense coruscet,
Hoc in libro aperit Francisco auctore Galindo
Nectaris abstrusas uenas mortalibus. Unde
Flumina labuntur legum sine murmure magno.
Sicut magna solent, voluit no ille coturnos
Induere hic tragicos, facili sed currere penna
Multis natus homo, timuit nam scribere paucis
Sed minimum damnum uobis copensat abunde
Diuite pulchrum, et uariarum ponderere rerum
Nam q; diu optatam redigit ius primus in artem
Naturæ q; duo reserat documenta ad amissim
Queis conseruari, necnon augetur omnis
Se res sponte cupit, sibiq; aduersantia uitat
Unde uenit nobis ciuilis structio coetus.
Sed duplici ex hominum genere urbs coponit' intus
Hos priuata capit, capit illos publica cura.
Instruiturq; eadem facile tribus instrumentis
Singula quod primum est, in ciuica munia adaptat

Quod sequitur res distinguit comunicat ipas
 Ultimum hic insurgit populi Symphonia mira.
 Urbs premunitur rursus triplici armamento.
 Prospicienti oculo mentis. Et cuncta regenti
 Iudicio Et bello pacis captante quietem
 Insinuat se aeno, tribus his suffulta columnis
 Coniugio primum reficit quod viscera mundi
 De in supplemento rei deficientis in usus
 Legitimos populi, tandem concordia amica
 Munere civili functos qua a scribit Olympo.

Argumentum Authoris

I Soluta oratione cōpositū

Justitiæ virtutum Regine regiaeque
providentiæ fontes describunt.

Vnde derivantur flumina legum.

Iusq; in artem redigitur, ante hac non visa.

¶ In primis duo naturæ instituta præsignat.

Conservatio scilicet cuiusq; rei, et augmentū.

Et a contrarijs necessitas defensio, atq; propulsatio.

Ex quibus emanat civitatis cōpositio.

¶ Civitas igr̄ ex duob; hoīum generib; cōponit.

Ex adjuvantibus vitam.

Ex regentibus, seu gubernantibus ipsam civitate.

¶ Deinde trib; instruit ipsa civitas atq; cōmonet.

Applicatione scilicet civium ad officia singulis deputata.

Rezum, seu dominiorum distinctione.

Mutuaq; civili cōmunicatione.

¶ Rursus eadem civitas tribus velut armamentis p̄munit.

Providentia.

Iudicio.

Bello.

¶ Tribus deniq; adminiculis ipsa eadem perpetuat.

Matrimonio.

In locum deficientium aliorum substitutione, seu sub-
rogatione.

Et alma concordia.

In summa itaq; Ciuitas hic componitur. instruitur, ac primum mitur, perpetuaq; reddi- tur, ad que omnis lex dirigitur. que est ciuitatis compositio cōis: secundum qua omnes decet uiuere qui in ciuitate sunt.

Ciuitatis.
Demostenes.
ff. de legib. l. 2.
Aristo. p. politi.
.c. 1. in fi. c. 3. po-
liti. c. 1. Marzi.
ficimus in ar.
ad. j. de legib. Pla-
tonis.

De legum fontibus: Et arte ciuili
Epithoma ~~Epithoma~~
~~S. h. d. d. d. d. d.~~ in Hispania
rerū puatarum Caesaris cōsultoris.

Iusticie virtutum Regine regiq;
prudencie fontes, unde tot flumina legū,
totq; cōmentariorum maria deriuant.
Inuestigare semper ab adolescentia ami-
mus meus ardentem anhelat. Dum ne-
cessarium fore credideram ius in artem
redigere, et ueluti per spaciosos campos
dispersum in ordinem egeze, atq; uaria
et immensa (si fieri posset) abbreviare vo-
lumina.

Regine. aristo. q. ethico.
aug. 4. de ciuitate dei c. 4.
abulensis. de uero. c. 20.
. 9. 3.

Legū fontes inuestiga-
re ius in artem redigere,
immensa abbreviare
cupit.

Difficulus operis.

Sed tantam negocij molem humeris impo-
nere teneris parumq; firmis, uisa est irridē-
da temeritas. Ardua prima uia est, media
atq; tantū pondus gestantem per inaccessibiles rupes ascē-
sum descendūq; tentare uisa est irridenda temeritas.
Ardua prima uia est, media

Ardua. ex
Ouidio. 2. me-
tamor.

est altissima caelo. Ultima ad precipitium p[ro]p[ter]a.
 „Enimvero Sors mea mortalis, mortaliumq[ue] infima certe.
 Non est tamen mortale quod opto. Quandoq[ue] de
 res pene infinita innumeris difficultatibus
 oppleta, inextricabilibus laboribusq[ue] a fractibus
 inuoluta, excelsum uirum omnibus numeris
 absolutum a negotiorum procellis liberu[m] exi-
 gebat. Insuperq[ue] per multa tempora in expe-
 rientie fornace decoctum. ^{diuinoq[ue] splendore illustratum.} Unde dum iuuenili
 calore quondam in hoc ordiret telam, repen-
 te ad mentem rediens succidi, q[uo]d opus despera-
 tum nunq[ue] mea tunc opinione illud resumptu-
 rus derelinqui.

Arduu[m] quippe ori-
 gines p[ro]mpt[er] rantes
 tantaru[m] q[ue]rere rez.
 Dispersa de p[ro]p[ter]a, exo-
 luta innumerisq[ue] sub
 arte colligere co[m]pendia,
 la etia[m] ingeniosis al-
 tissimu[m] apparet. Im-
 mensa deniq[ue] ad men-
 sura[m] reducere uelle in-
 sciantis profecto ar-
 sui ruina[m] precipitiumq[ue]
 paratis esse uidetur.

Nature vis ad opus
 Inuolat.

¶ Verum mira quedam natura vis atq[ue]
 energia temporis intercapedine semisopita
 iterum me nunc uelut afflatum rapit, et
 ad ea studia reuocat quasi inuincibili fato,
 et sicut auicule quedam ignem candele
 nequeunt dimittere, in eoq[ue] priusq[ue] fugiant
 adurunt. Sic ego ad meum malum, et ubi
 mihi pereundum est redeo, nec aliud mihi
 (ut uideo) hoc studium q[ue] mors adinet. Ad-
 uersus igitur nature instigationes incitame[n]-
 ta quascuq[ue] diuina precepta reluctari non
 ualens. Ecce rem ipsam atq[ue] redior, eiusdem

¶ Natura uis. Ex
 Erasmo in antibar-
 barorum libro.

¶ Auicule. Aneas
 Syluius, in prefa-
 tione de gestis concilij
 Basiliensis. Parabo-
 la. Erasmi co[m]m. 142.

7
nature, tamq[ue] optime ducis paulatim uesti-
gia sequens, ibi sub onere ruiturus, ubi
me eius afflatus dereliquerit. A diuino
tamen benignoq[ue] flamine naturam sine
mensura superante semper auxilium
sperabo, cuius altissimam diuinitatem
humiliter deprecor, ut ceptis faueat, aspi-
retq[ue] meis primaq[ue] ab origine legum, ad
mea foelicem deducat tempora prosam.

Aspiretq[ue]. Ex
Ouidio. p. metamor.

Variis modis copo-
nendi articulos

E nim uero quibusdam visum est totam
iuris artem sub tribus articulis comprehende-
re, quia (ut inquit) ius uersatur aut
circa personas, aut circa res, aut circa
actiones. A hijs uero in quatuor partes di-
uiserunt, in crimina, in contractus, in
ultimas uoluntates, et in iudicia. Sed
et quidam in septem partes hanc sunt
partiti provinciam, tractantes in primis
de Deo eiusq[ue] ministris, deinde de Impe-
ratoribus, et Regibus, et eorum officiali-
bus, et modo generali regendi. Post uero
de iudicijs. Item de coniugijs. Subinde de
contractibus. Subsequentem de ultimis uo-
luntatibus. Demum de criminibus. A hijs
summam huius negocij uarijs consideratio.

nibus attingerunt. Mihi autem artem a natura traducere anhelanti, et fontes legum aperire cupienti, diuersa uia hanc rem tradere visum est.

Ciuitas igitur que est multitudo hominum uno societatis vinculo colligata, siue unus loci, siue plurium, quod regnum et imperium appellarunt. ita in hoc libro a nobis est componenda, ut ius civile huic ciuitatis compositioni necessarium a naturalizatione et iustitia tractum ostendamus. Ponemus itaque nature primum profundumque institutum tanquam abissum a quo ciuitas deriuat in quatuor fontes discurrens. Unde iterum legum particularia flumina fluant, prout sequenti partitione apparebit.

*Multitudo. Aug.
In p. de ciuitate di. ysi
d. 14. et hmo. c. 2.
Caxetang. de institutione
reipn. l. 1. c. 2. a 20.
In summa ff. de p. p.*

Abissus.

Conseruatio et defensio debita cuiuslibet rei a natura peperit ciuitatem. Unde quatuor fontes emanant.

Primus fons.

Ciuitas componitur ex duobus generibus hominum, ex illis uidelicet qui conseruant adiuuant et custodiunt vitam humanam, et ex illis qui regunt custodiuntque ciuitatem.

¶ Secundus fons.

¶ Civitas est dirigenda et comouenda tribus instrumentis. Applicatione ad officia. Distinctione dominiorum. Communicatione.

¶ Tertius fons.

¶ Civitas tribus armaturis custoditur et communitur. Providentia. Iudicio. Bello.

¶ Quartus fons.

¶ Civitas tribus adminiculis perpetuatur. Coniugio. Substitutione personarum. et Concordia.

¶ Ex his perlacidis fontibus componitur ars civilis tamquam quoddam stagnum in quod se recipiunt atque concurrunt. Unde iterum deriuantur flumina legum.

¶ De legum fontibus.

Liber Primus:~

¶ Capitulum . I.

¶ De primo nature instituto, quo vita queque res sui conseruationem et augmentum appetit, contrariaque propulsat.

I**N primis quidem omnia sui conseruationem in suoque esse augmentum ardentissime**

Conseruatio, et
defensio, cuiuslibet
rei debetur.

appetere nullo monstrante cognoscimus, alioquin natura stultitiam inanemque laborem irrisuri. Neque enim hec inter se congruere possent, ut natura procreari aliqua vellet, et diligere et seruare, procreataque non curaret. Hinc duo natura instituta seu potius vnum omnibus in rebus impressa indelebiliterque affixa ac innata videmus. Quorum alterum in uolendo, amando, et procurando necessaria ac consentanea conseruationi et augmento sui ipsius consistit. Alterum vero in odiendo, fugiendo, resistendo, propulsandoque ea quae sunt tali conseruationi et augmento contraria, seu quomodolibet repugnantia. Videmus etenim pueros rationis expertes: caetera quoque animalia istius iuris peritia censeari. Decursio et uarietas humane naturae et paulatim egens curatione, non aliter ad bene habendum reuocatur: licet prima eius gubernentur principia: nisi etiam quod particulare ei resistit corrigat. Tria in arte diuina tria quoque in natura videmus vestigia, ordinem quo singula disponuntur, efficacem progressionem, et proprium quasi pastum,

Repugnantia. Cicero .j. de officiis. ff. de iusti. et iure. l. ut vim. si quadru. paupe. feci. di. l. i. §. cum arietes. ad. l. Aquili. l. Scientia. §. qui cum aliter. §. l. itaq. de seten. exco. c. Si vero. cle. Pastoralis. de re iudi.

Censeari. Insti. de iure natura. in pn.

Corrigat. in aucten. de restitutionibus. et ea q. parit. in prim. colla. 4.

Capitulum .I. De pmo nature instituto.

ad q̄ omnia properant, munissimam de-
 niq; structuram a generantibus adhibita
 genitis, et uaria propugnacula naturam
 propriam a contrarijs defendentia. Tria
 similiter in arte humana quidem omni,
 maxime vero ciuili esse debent. Ut singu-
 la et sapienter prius q̄ fiant excogitentur
 et mature strenueq; expediantur, et ea for-
 ma qua excogitata ex promptaq; sunt ser-
 uentur atq; fortiter defendantur. Conser-
 uatio igitur et defensio cuiq; rei a natura
 debetur. Ad hec namq; instrumentum
 secundum operationem qua indiget. Unde
 inuenimus pedes animum quæ carne pascunt
 quasi in curuos ac signuatos ueluti in prædâ
 paratos. Ea uero quæ natandi consuetudi-
 nem habent et usum, latos pedes habent,
 et membrana quadam illos digittos pedu
 sibi copulsatos atq; coïunctos. In quo admi-
 rabilis patet ratio nature, ut et ille ad volan-
 dum uel ad capiendum cibum usu accomo-
 da fulciant, et iste ad natandum habeant
 adiumenta cōpetentia quo melius agant
 supernatare valeant. Et quasi remis quib̄
 dam ita pedibus suis membranis illi extēsiōe

Conueniens instrum^{tum}
 dat unicuiq; rei natu-
 ra, quo indiget.

Defendant, Marsilius
 ficinus. in arg. ad .M. ii.
 Dialogum. de legibus
 Platonis.

Indiget. Aristoteles.
 libro de animalibus.

natura ipa dat uni-
 cuiq; rei conueniens

Cicero
 sti. et
 adru.
 Cum
 I. Sci
 aliter
 xco.
 alis.
 De
 pn.
 ten.
 rea
 lla. 4.

latioribus aquarum fluentia propulsent.
 Leo quidem, et aper, et si quid simile suffi-
 cienter pro salute sua virtutem naturalem
 possidet. Insunt tauro cornua, pernicitas
 lepore, ceruog, saltus ac certus intuitus et
 alijs animalibus magnitudo. Ceteris pro
 pro homines oris officium. Volatilibus
 quoq, penarum officium quibusdam ros-
 tra quibusdam ad prece et tenacissime ungu-
 le, quibusdam ora rigida, alijs dentes, api-
 bus aculeos, alijs tibiae et ceruza ad fugam
 prompta, alijs durissime calces. Cunctisq,
 proorsus unum naturale presidium constat
 esse collatum. Varia q, tegumenta tribuit
 natura animantibus, testas, cortices, coria,
 spinas, setas, pilos, plumam, penas, scamas,
 vellera. Suis, ^{etiam} ex se pellibus texit natura
 animalia, quo facilius possent vim pru-
 narum ac frigorum sustinere. Singulis
 itaq, generibus ad propulsandos impetus
 externos sua propria munimenta costi-
 tuit, ut aut naturalibus tellis repugnet
 fortioribus, aut quæ sunt imbecilioza sub-
 trahant se periculis pernicitate fugiendi,
 aut que simul et viribus et celeritate indi-
 gent,

Propulset. Isidorus
 .12. ethimologiarū,

Collatum. Grego.
 Nicen^o lib. de imagi-
 mundi. Vincentius
 Spec. naturali lib. 22.
 .c. 22. Plini^o .7. de na-
 turali hist^o. Lactati^o
 .8. diuinarū instutu.
 Tho. j. c. 2. de regi-
 mi. princi. Florian^o
 .l. itaq, ff. ad. l. acq,
 .2. parti. titu. i. l. 7.

Cap. .I. De pmo nature instituto.

astu se protegant, aut latibulis sepiant.

¶ Patet. Ibid. c. hino. 12

Patet etiam quadam naturali sollertia
callere uolucres in nidis construendis, in
pullis educandis, in insidijs præcauendis,
in mutationibus aeris ac temporis explo
randis & cognoscendis, in morborum q̄q̄
remedijs adhibendis & huiusmodi, quedam

¶ Remedijs. Erasmus
parabolarum cō. 131.

pugnantes inuicem origanum syluestre
super plagas in remedium apponunt. Hy
rundo in nidis construendis soletissima
quoddam etiam præcium habens lapsura
deserit culmina per fluxuosos circuitus
volans nunq̄ ceteris auibus efficit præda.

¶ Lumina Vincentij.
Spec. nãli. lib. 16. c. 16.
lib. 22. c. 17.

pullis suis cecitate perfusis, quodam medi
camine reformat lumina. simulatione
quoq̄ & arte & viribus uti animalia com
pertum est ad victum suum filiorum q̄, &
pro defensione uitæ & rerum suarum &
filiorum. Quidlibet sibi necessarium.

Latet in botauro de genere accipitrum, in
vulpe, in Aquila, in Cygno, & in ceteris
animalibus, quorum proprietates, mores
& consuetudines, cum nostris oculis, &
aliorum telatu comperiamus, hoc manifestum
nobis relinquitur. ¶ Quodlibet etiam

¶ Relatu. Plinij de nãli
histo. & Aristo. de histori.
animalium lib. de proprie
tatib' rerum. Vincen. spec.
naturali, & spec. doctri.

is
u.

go,
igie
157
.22.
e na
tati
tutu.
egi
an.
cql
7.

De legum fontib⁹ Libez .I.
 elementum habere videtur ius occupandi certu
 in universo locum, adeo ut naturaliter illuc
 tendat & alia inde naturaliter expellere
 vitatur. Ius etiam agendi in contrarium
 sui corruptivum, uel saltem ad resisten
 dum eidem. Generale quoq; ius est cuiq;
 accipiendi escam sue uitę conseruationem ra
 tione naturalis domi, scilicet existentie a deo
 sibi concessa. Vnumquodq; ^{etiam} naturaliter
 etiam insurgit contra nocua ad quod
 vim irascibilem animantibus natura
 dedit. Que cum cernimus nature ipsi⁹
 uocem audimus. Sunt etenim leges natu
 re, non litteris scriptę, sed moribus
 impressę.

Ad resistendu. Conradus
 trac. de contractib⁹ qon
 7. 6. conclusione .j.

Cöceptę. Conradus
 ubi supra.

Dedit. Tho. p. 1. 2. q.
 108. Vincen. spec. morali.
 lib. 1. pte. 3. dis. 75. f. 2. p. p.
 docti. ti. 6. c. 11. §. 2. 4. pti. titi
 quinto. l. 13.
 Audim⁹ Cicero. p. de offi.

Impresse. Ambrosius
 in exameron.

Capitulum .II.

De ciuitatis constitutione seu ciuili

congregatione
AD facilius habendum victum
 alia q; necessaria, & ad periculum propulsa
 da scimus animalia societatem imre
 Grues, apes, formicas, & lupos in preda.
 Aquaticus etiam quibus hec est causa gre
 gatim natandi, quia plures simul non
 tam facilitate infestant. Inter cetera ani
 malia

Ad conseruandum
 defendendumq; hor
 minē necessario cōs
 tituitur ciuitas.

Grues. Ambrosius in
 exameron. Isido. et hmo.
 h. c. viciaq. spec.
 natu. h. c. abulc.
 leui. r. ii. q. 40.

Societate. Cicero. 3. de
 fimbis. Tho. 4. de re
 gimine principum.

Apes. Caytanus
 de insti. reipu. lib.
 1. 5. titu. 2.

Infestant. Vincen.
 7. Spec. nali. lib. 16. c. 34.

Cap. II. Decimitatē cōstitutioe
 animantia pluribus, & grauioribus mise-
 rijs indigentijs & necessitatibus homo cōprimi
 tur ac circumagitur. Ceteris facilius instinctum
 medicamentum, uestes & tegumenta, & arma
 natura parauit: at hominem longo discursu
 rationis delicatiori esca indigentem, nudum
 inermem, infirmum inter ferarum feroces de-
 tes, & ungues, & calces, atq; uenena, inter casus
 inopinabiles, qui præuideri non poterunt cōsti-
 tuit. Quamobrem multorū auxilio indiget
 quod alter alteri succurrat, ut sic omnes uiuere
 queant. Non enim quis conseruare se ipsum
 potest, & a contrarijs multis se inestantibus
 defendere atq; p̄sumere sine multitudine ho-
 minum, qui diuersis operibus, & artibus ad suf-
 ficientiam uitæ humanæ intendant, ut indi-
 gentia vnius, per abundantiam alterius supplē-
 atur. Ex quibus ciuitas constituit, que est
 multitudo hominū in uno societatis vinculo al-
 ligata. Nemo enim ad omnia officia, ad omnes
 artes quibus indiget sufficiens inuenit, nec
 natura nascitur, nec inclinatur, neq; exerci-
 cio efficitur. sed vnus ad vnum, alter ad alterū
 naturaliter adaptat. Non oculus ambulat,
 nec auris odorat, nec membrorū officia in

Quamobrem. Ex Platōe //
 2. de repu. ex Aristote.
 p̄. politi. & 3. politi. tracta.
 2. c. 1. ex Cicerō. p̄. de of-
 ficijs, & in lib. de amicitia
 & Tho. in p̄. & 4. de regi.
 princ. ex Cayetano in
 p̄. de institu. zeipu. t. 3.
 Ex Lucoberto. In li. de natura
 deoz. ex abulen. In tract. de
 opima polita. numero. 60.
 n̄ sequitur. & in prologo super
 suo super matthū. 9. 12. rō.
 3.

De legum fontibus Liber .I.
corpore humana confunduntur, sed alterum alterius auxilio semper indiget. Interdum fesse succedit lena sorori alternantque vices. Cui hanc societatem hominum et mutuam conversationem natura voluerit, linguam unius oculorum intellectus voluntatisque sua conceptum enunciatricem, quos in aurem alteri transfundere posset: formavit. Atque appetitum homini ad communicandum opera sua multitudini ardentem intulit, ut per quam molestum sit alicui quid intelligere vel magnificentum, aut preclarum aliquid operari: si in multitudinem non spargatur ac diffundatur. Natura nihil solitarium amat. Si quis in coelum ascenderet, naturamque mundi, ac syderum pulchritudinem contempleretur, veteres dixerunt talem illi admirationem sine amico vel sociis insuavem fore. Civitatis ergo institutionem natura voluit, consequentemque legem, quam dicimus civitatis communis compositionem esse secundum quam omnes qui in civitate sunt vivere debere. Alioquin suo divino et admirabili opere id est homini natura frustrabitur, et instrumenta ad hoc tendentia, linguamque

Hanc civilem societatem naturam voluisse ex aliquibus constat.

Interdum. Ex Virgilio in moeto.

In coelum. Cicero libro de amicitia.

Civitatis. ex demosthenis renerdaro. ff. de legibus. l. 2. ex aristotele. p. politico. c. 1. et 2. politico. c. 1. ex marsilio filiano in argum. mto ad 1. de legibus. Platonis.

Cap. .III. Ex quibus componitur civitas.
audium, appetitum qualia expressimus
frustra & in casum fecisse deridebimus.

Huius totius operis
partes & fundamen-
tum.

Hec autem civitas seu civilis societas aut
si maius multitudinis coadunatio ex duobus
personarum generibus nobis est in primis insti-
tuenda. Tribus deinde velut instrumentis
dirigenda ac commouenda applicatione videli-
cet ad officia, & rerum distinctione, & commu-
nicatione. Tribus item velut armaturis
custodienda atque communienda providentia,
scilicet iudicio & bello, Tribus denique perpe-
tuanda admniculis, matrimonio, persona-
rum substitutione civili, & alma concordia.

Capitulum .III.

De generibus hominum ex quibus
civitas componitur.

SI verum est quod ad precauendas indi-
gentias & necessitates, que humana vite insi-
diantur, homines congregantur, eas prenoscere
oportet, ut ad unamquamque proprium offi-
cium & ars ordinetur. Vite quidem nostre
minantur quotidie interitum, & defectione,
fames, frigus, calor, vigilia, labor, irrationa-
lium ferocitas, infirmitas, tristitia, tedium,

Necessaria vita
describunt, atque offi-
cia in civitate constitu-
ta.

Vite quidem. Ex /
Platone in 2. de repu.
ff. de nudimis. l. 2. ex
Cicerone. 2. de offi.
ex Aristo. p. politi,
& in 4. politi. trac. 2.
. c. 1. ex. 2. pt. ti. 20. l. 5.
ex Platone in civili,
Clemens. 9. recognitionu
fo. 139. Cayeta. de insti.
reipu. lib. 1. ti. 7. & Job.
14. & ibi njo. de lyra. sup
p. 10. v. 18. r. 15.

anxię curę. Aduersus famę ordinantur
 alimenta nobis prestantes, uel ex sua subs-
 tantia ut nutrices, uel ex terra ut agricolę,
 uel ex animalibus & pecoribus, ut pastores
 aucupes, uenatores, & piscatores. In feigus
 & calorem fabricatores edium & indumē-
 torum, seu ornamentorū. Contra uigiliā
 & laborem qui lectos faciunt. & lectorū
 ornamenta, sedium ac sellarū fabri, bestia-
 rum dormitores. Contra irrationalium fe-
 rocitatem, arma mentarij. aduersus mor-
 bos & infirmitates medici, chirurgi, & apo-
 thecarij. Contra tristitiā, tedium & an-
 xias, curas, recreationē ministrantes. Quia na-
 tura hominis sine hac diu durare non possit.
 Et hi omnes artifices alios se adiuant
 & preparantes sibi necessariam materiam
 requirunt, qui & ratione uarię forme &
 materie quibus operantur, diuersificant.
 Sunt & alij qui cum hec nō faciant, uel
 aliunde, uel a facientibus euehentes in-
 digentibus subministrant. Ex quibus
 ciuitas incolis sufficiens redditur.

¶ Rector seu guberna-
 tor in ciuitate, eiusq;
 ministri necessarij.

¶ Sed eam subsistere durareq; minime posse
 nec ad finem nature intentum peruenire.

¶ Sed eam. Ex Aristote.
 4. politi, trac. 2. c. 1. ex
 Tho. p. de regi. princi.
 Abulę. de iur. c. 16. q.
 7.

evidentissimum est sine rectoris & gubernatore, qui vice naturæ ad eundem finem homines ducat, passiones ac perturbaciones eorum que in multitudine crebro suscitantur moderetur, & limitum naturalium transgressores societatisque conturbatores reprimat. Qui ad unitatem & concordiam (que est civitatis vita) discordantes atque dispersos reducat. Qui multitudinam presideat, veluti deus in universo, ratio in homine, naviculus in navis. Veluti in apibus princeps unus, & grues & coturnices unam sequuntur ordine composito. Sed hic talis necessarios habet ad tantam curæ molem sustinendam plures officiales, qui ei in hoc officio subseruiant & subsequantur. Veluti in rerum natura causam primam, causas secundas per quas operatur, habere dignoscitur. Rationi hominis in officio regendi subseruiunt quinque corporei sensus & alij interiores. Veluti etiam pro certo perhibetur cum apium turba est in labore, Rex ipse apum intus operatur, circuit & hortanti similis. Circa eum vero quidam satellites lictoresque, assiduique custodes. Necessario itaque nostra civitas componetur ex sustentantibus vitam humanam

In apibus. 10. 7. 7.
apibus. 9. 7.

Rex. Ex

Ex sustinentibus & custodientibus ipsam civitatem & hominum multitudinem, qui eam ad felicitatem temporalem & corporalem perducant.

¶ Alij ministri, & alter finis gubernatori necessarij respectu animae.

¶ Verum cum natura hominem ex duobus eo cepit, ex corpore videlicet, quod corruptioni & morti subiectum, & ex anima quam incorruptibilem & immortalem etiam corpore in pulverem redacto semper duraturam credimus & aliam felicitatem altioribus vijs eternam tunc consequituram rector civitatis ad hominum salutem constitutus huc quoque respiciet. Idcirco ad hanc partem officiales opportunos habebit. Quorum naturalia & divina fundamenta aptiori loco iacemus, nunc tamen hec tetigisse sufficiat.

¶ Ex duobus hominum generibus componi civitatem, ex natura probatur.

¶ Hanc itaque civitatis compositionem ex illis duabus partibus consistentem in cuiuslibet hominis anima non cum magna difficultate cognoscimus. Vbi sunt potestates & officia ordinata. Superiores virtutes imperant, regunt, & moderantur. Sed et virtutes inferiores obediunt & famulantur. Inferiores autem sunt vegetativa, & sensitiva sub vegetativa sunt nutritiva, augmentativa

¶ Cognoscimus? Raimundus in theologia naturali titu. 105.

generativa

generatiua: et iste habent quatuor alias vir-
tutes eis famulantes & ministrantes, continētes
scilicet appetitiuam, attractiuam, quarum
officiū est cibum desiderare & accipere, re-
tentiuam cuius est cibum retinere, digestiua
cuius est cibum coquere & digerere, & virtutē
expulsiuam, cuius est superfluitates expelle-
re & bonum chylum in membra diffundere.
Ad harum exemplum & modum sunt in
ciuitate multitudinis agricole, pastores &
ceteri artifices, & mercatores. Sub sensitua
sunt quinque corporei sensus exteriores, visus
auditus, odoratus, gustus, tactus. Item sunt
sensus interiores id est sensus cōmuni fantasia
estimatiua seu imaginatiua & memorati-
ua. Est & alia virtus motiua. Quibus omni-
bus tamq̄ officialibus utitur sapientia virtus
animæ que est intellectus & uoluntas que
regit & imperat. Sufficiens ergo ex illis
duobus personarum generibus ciuitatem cō-
stare ab exemplari natura deduximus.

uoluntas

Capitulum. III.

De applicatione ciuium ad
officia & rerū distinctione.

Tribus instrumentis
instruitur ciuitas, quibus
ad suū mouet⁹ finem.

Primū applicatio ad
officia.

SI Verum est quod ex diuersis officijs et arti-
bus compaginat⁹ nostra ciuitas ad seruandam
comunem omnium uitam contra illa que
diximus eam multipliciter ledere ac infestare
ut omnes simul adiuuent⁹ vnus suppleat defe-
ctum alterius, necessario tria instrumenta ad
hec operandum conflanda sunt. Applicatio
cuiuslibet ciuis ad officium et distinctio, seu
diuisio rerum. Item communicatio operis et
rei quibus vnus abundat facienda alteri qui
cuiusmodi indiget, quam rerum translationem
appellamus. Frustra sunt etenim artes et
officia per singulos distributa, si eis singuli
non adaptentur nec applicent⁹, uel si quidam
curent, alij negligant. Non perficietur ædifi-
cium seu opus quod ex pluribus partibus consis-
tere oportet: vna deficiente, quod sufficienter
prouidebit⁹ hoc vno, si auertentibus se ab ali-
quo in ciuitate necessario officio non subminis-
trant aliunde necessaria. Et cum ad malas
artes ciuitati nocuas taliter otiosus pro ali-
mento, et alijs sibi opportunis habeat proculdu-
bio confugere. Consultius ueteres putauerunt illi
a ciuitate cum ignomina expellere malo cor-
tissime uenturo preoccurrentes, uelut apes

Applicant⁹. Plato in
4. de republi. 10. colu.
Cicero.

Malas artes. Eccl. 33.
de renuncia. c. nisi cu-
pidem. Caieta. de insti-
reipu. lib. p. titu. 6.

Veteres. in aucten.
de questore. §. Si uero.
uite occasione. Plato
8. de republica

ignavum pecus phucos a prescribis arcent?
 occiosi enim & ignavi iuvenes venenum civi-
 tatis, promi ad libidinem fiunt, bonis invidet,
 aliena appetunt, & demiq; sediciosi, & turbu-
 lenti evadunt. Si omnes unanimiter in
 comune laborarent, communibus laboribus
 vescerentur omnia haberent communia af-
 fectu quisq; sua reputans omnia creans sibi
 & alteri equaliter servans occasione rixan-
 di super meum & tuum mirabiliter dempta
 ubi quisq; proprios nesciret affectus, nō aua-
 ritia nō invidia, non ambitio cuncta con-
 funderet, nec uoraci flamma vastaret.
 Mirabilis profecto & perfectissima foret
 civitas nature proprius accedens, qualem
 inter apes & gues, & formicas minutissima
 animalia admiramur & in opprobrium
 confusionem & pudorem nostrę conersatio-
 nis memoramus. Sed cum humanos mo-
 res ab illo innocenti & simplicissimo na-
 ture exemplari deviantes palam sentiamus,
 comunem morbum agnoscentes aliter pro-
 statu nature ita corrupte remedium. &
 medelam in proposito adhibere curabim.
 Quid si querendi, efficiendi, & Operandi nece-
 saria

Phucos. Virgi. 4. Georgi.
 uel. j. enei. Caietan⁹ de
 insti. reipu. lib. 4. tit. 6.
 Venenum. Caietan⁹
 de insti. reipu. lib. 7. tit. 8.

2. instrumentū civi-
 tatis, rerum distinc-
 tio, & appropatio.

sua

Bona esse comunia
 inter ciues nō expe-
 dit.

Quid si querendi. Aristo.
 politi. 2. Tho. 2. 2. q. 66.
 & in 4. de regi. princi. Co-
 radus. de cōtra. tit. 7. q. 8. (u-
 sequentib.)

Singulis iniungeretur, cura conquisita, tñ
 in omnes communiter distribuenda. Cum
 quilibet natura refugiat laborem corpus et
 spiritum affligentem quietemq; sui cōser-
 uationem sectetur, alteri dimittet laborandū
 quod omnibus communiter incumbit. Natu-
 rale quippe uicium est negligi quod comu-
 niter possidet; ut quis se nihil habere qui
 totum nō habeat arbitretur. Demiq; suam
 quoq; partem corrumpi patitur, dum inui-
 det aliene. At omnibus equali inclinatione
 nature deserentibus opus, indigentia neces-
 sariorum in ciuitate nostra pullulabit, ad
 quam excludendam ciuitatem constituta
 p̄diximus. Sed tantam hominum
 multitudinem cogere ad capessendum cum
 sedulitate et perseuerantia necessarium
 laborem, rector ciuitatis nō erit sufficiens.
 Venatum ducere inuitos canes stultitiam
 reputabit. Si vero quidam suapte natura
 plurimum laborauerint, et sua labore alijs
 quiescentibus, uel parum laborantibus vic-
 tualia equaliter ministrantur, ac si equa-
 liter et ipsi partem laboris assumpsissent,
 iusta erit ex parte laborantium, et omnes

¶ Naturale. C. quo. 8.
 quib; q̄ta pars. l. 2.
 li. 10.

¶ Venati. Plautus.
 in Stich.

astumq; sustinentium querimonia aduerso
 ignauos, in eos naturaliter insurgent eos a
 presepibus arcentes. Sed et alij fortiores plus,
 q; sibi debeat de rebus comunibus occupabunt,
 se iuste facere asserentes, ius aequale in re
 communi habentes, ex sua malicia comodū
 reportantes, bonis uero et temperatis peio
 ra et uiliora in premium sue virtutis et
 laboris relinquent. Inde et ipsi in discor
 diam (que ciuitates euertere solet) declina
 bunt, uel laborare et ipsi desinent ignauia
 et desidiam simili exemplo sectantes. Debi
libus quidem colligendi seu sumendi diffi
 cultas existeret virtute seu uiribus ualen
 tium, et ex hoc ad neces accederent. Cuius
 ad omnes in omnibus spectans parceret
 confusionem, seq; mutuo impedirent, uel
 negligenter, essetq; impossibile. Quilibet
 ergo suum officium habebit distinctum, su
 amq; artem, quam quisq; nozit in hac se
 exerceat. Sed cum sit dispar in qualibet
 arte labor, si omnibus ex illis par tribuere
 tur victus, esset iniquitas, ex quo maiore
 sudorem et afflictionem sustinentes con
 querebant non immerito. Et ad seniores

„ Debilis? Ex Iosepho
 de antiqui. Iudaisimi
 lib. 3. c. 1.

„ Quam quisq;. Cicero.
 Plato. 2. de repu. iij. ii.

artes confugerent, grauioribus multo magis neces-
 sarijs deorsu. Vel rixarum & seditionum tem-
 pestatibus ex tali comumione ortis ciuitas ange-
 retur. Et qui maiore alimonia iuxta suam na-
 turam uel exercicium indigeret: aequalitate
 cibi sibi ut alijs ministrata deficeret. Contin-
 geret quoq; sepe quod plures uellent uno equo uti
 vel domo; et cum quilibet diceret ius aequale ha-
 bere, nemo illorum uellet in illo usu alteri cedere.
 Unde plurimę contentiones sequerentur. Talis
 ergo rerum comumio duo uenena in ciuitate in-
 troduceret, desidiam scilicet, seu inertiam, &
 discordiam proculdubio iam iam ciuitatem
 uastaturā. Hec natura uitans minora imo-
 moda eligens ab una re adimit, quod alteri coe-
 dit, prout utriusq; conseruationi & utilitati ex-
 pedire cognouerit. Apibus aculeum & pennaz
 laegitatem dedit, que earum regime abstulit.
 Structioni sub alis posuit stimulum quo su-
 am pigritiam cocitet. Similiter hominibus
 mores integros habentibus comumionem reru
 permisit: sed illis corruptos sequentibus (prout
 est comumiter & in plurimum) distinctionem
 & appropriationem rerum generaliter indi-
 cauit. Eadem manus est, qua utimur clausura ad

Commumione. ff. de legat.
 2º. l. n̄i pater. §. dulcissimis.
 ff. de seruitu. urba. predio.
 l. in re cor. ff. cor diu. l.
 in hoc iudiciu. §. si non ce-
 niat.

Apibus. Vm̄ditius
 spec. nali. l.º. .c.
 Et spec. doct. l.º. .c.

Distinctio et appropriatio rerum expedit

percutiendum: eadem extensa ad metiendum palmum. Non ergo communitio rerum expedit in civitate pro hominibus nature corrupte constituta. Sed quilibet habeat sua propria bona quibus vivat sibi laboret, in sudore pane vescatur suo. propria indigentia unumquemque ad laborem accuet. Non erit rectoris necessaria ad illum capessendum instigatio, magister artis venter erit stimulus ad operam impertimus: ipse docebit omnia, nec necessitas imponet rectori alias minutissimas leges imponendi.

Venter. Persius. In p. satyraz. xxi. p. georg. clemens. 9. recognitio nu. fo. 129.

Ut est illa Nemo acrius simul et signarius fabricer sit, et si que sunt similia. Venter enim leges tales in medium afferret cum esurire ceperit. Sufficit namque quod singuli opifices singulis artibus vacent et ab eis victum acquirant. Cui defecerint necessaria se ipsum culpet. Cum laborem ex quo illa provenitura scit (tali lege prescripta) ignaviter pretermittat. Quietem namque a laboribus originem trahere notissimum est: atque e turpi occio et negligentia nasci labores solere.

Ut est illa. Plato. de legib. l. 2. c. 7.

Quietem. Plato. 6. de legib.

Capitulum. .V.

De adequatione patrimoniorum inter cives.

legat. simis. dio. q. l. ne.

ius. r.

¶ Hec adequatio nū impo-
nibilis & iniusta.

omnino.

Ceterum nec oportet nec facile ad-
equationem omni seruari tempore possibile.
Quid enim si quidam careat filiis vno egens
pane, alter paruulorum multitudine circunda-
tus ultra unum panem sibi ipsi sufficiente
secundum numerum filiorum totidem panibus
indigeat. Quid si secundum complexionem &
ardentiorum digestionem a natura prestituta
ampliori egeat alimentis. Quid si secundum
gradum & locum in ciuitate sibi tributū
ad ministros sibi propter talem gradum necessa-
rios sustentandos, & ad quendam alia maiores
cogatur facere expensas in utilitatem publi-
cam. Nonne talis adequatio erit iniqua, qua
qui plus in stabili ^{facit} menta & firmamentū
ciuitatis plurique indiget, minus accipiat, por-
tionem equalem cum eo sortitur qui minori
indiget, qui minorem utilitatem ad ciuitatem
attulit. At hic cui maior a natura indi-
gentia vel civili arte collata conspicitur, abas
non in merito accusabitur tanquam deficiente
in necessarijs. Qui enim patrimonio modum
imponit: filiorum numero modum com-
plexionem equalem & gradum parem

¶ Adequationem aristo-
teles. 2. politi. tract. 7.
c. 4. th. 4. de reg.
mi pna. c. 9.

¶ Imponit aristo-
teli sup.

imponē debet. Nam si excedat multitudo
 filiorum & complexio & gradus plura
 exigens majoremq; patrimonij facultatem,
 necessarium erit illam patrimonioꝝ ade-
 quationem abrogare, alias improba erit
 lex que ex diuitibus pauperes facit &
 in sectionem prorumpere iusta querimo-
 nia impellit. In corporalibus membris di-
 uersam uirtutem & operationem cognosci-
 mus: Disparibus disparia monumenta in
 omni animantium & entium generatū
 tribuisse constat. Ex multis hoc dixisse
 sufficiat. Cumq; suscepto fetu partus ap-
 propinquare iam ceperit: turgentes ma-
 me ductibus succis distenduntur, &
 adnutrimenta nascentes fontibus lacteis
 exuberant. idq; ipsum solertissime compa-
 ratum est ut candens & pinguis hu-
 mor teneritudinem noui corporis irri-
 paret, donec ad fortiores capiendos cibos
 & dentibus instruatur & uiribus ro-
 boretur. Natura itaq; cui auget onus:
 apert quoq; & robur. cui indigentiam si-
 militer & sufficientiam. Ars parimodo
 aritura traducta, illam imitatur. Quā

„Māme. Laurent.
 diu. Inst. 8. Et de
 mās. 8. reuigri pona.

ius oportere dicatur in ciuitate: que summi morbi ex pers futura sit (quod dissidium aut seditionem rectius appellarim) neq extrema in aliquibus ciuium inopia sit nec ingentes diuitie. Excedens enim & priuatim et in ciuitatibus inimicitias seditionesq parit: & in quocumq hominu cetu nec inopia neq diuitie sunt, huic iustissimi mores aderunt. Neq em ibi contumelia nec iniuria locum habet, emulatio quoq & inuidia procul abest. Attamen hac rerum adequatione non omnino vitantur litigia qui potius au gentur, & maiora inconuenientia sub inde sequuntur: dum in hoc destrui tur siue tollitur ius nature & ordo, quo subtrahitur indigenti qui plus meretur.

¶ Seditio.

¶ Inopia.

¶ Diuitie.

¶ Extrema. Plaro. 9. de legib. 11. co. 11. 17. 9. 9.

¶ Excedens. Plaro 9. de legib. 2. co.

¶ Iustissimi. Plaro. 3. de legib. 2. co.

¶ Iniuria. Caytanus. de instineri p. 4. p. 11. 6.

¶ No oio. th. 4. de reg. p. n.

¶ Capitulum. .VI.

¶ De rebus, que remaserunt co munita & de modis utendi dis tinctis: -

Vniuersitatem igitur rerum homi nibus fruendam natura ostendit modis tamen conuenientibus illisq

illisq

illisq̄ accomodationibus ipsa indicavit, veluti in
 intellectuāli rationis lingua nobiscum proloque
 retur. Quedam enim reliquit comunia quatuor
 ad vltimū omni creature tam hominibus ali
 cuius loci. reliqua quam ceteris animatibus.
 Quedam omnibus mūdi hominibus. que
 dam hominibus alicuius loci. reliqua vero sin
 gulorum. Nam comunia omnium sunt aer
 aqua profluentis & mare. que dicuntur omnib⁹
 animalibus comunia. quia ea natura sic institu
 it. ipsa aut animalia gratia hominū. Sunt
 & alia omnibus hominibus mūdi comunia.
 que dicuntur publica. i. populi omniū po
 pulorū. Aptitudine enim & natura omniū
 hominum utilitati se exhibent, flumina por
 tus vic. Hec sic remanere ipsa necessitas & uti
 litas indicat. Non enim mare & flumina nau
 na & aer exigunt culturam & magnū la
 borem ad prebendum suas utilitates. ut quo
 libet refugiente laborem infructuosa ista rema
 neant. nec fortiores plurima occupando de
 biliores sufficientibus privabunt. Cum natu
 raliter ista taliter sint constituta, quod omnib⁹

Coia oīum animantium.

Coia oīb⁹ mūdi hoībus.

Coia ff. de iudic. l. qdā naturali. et mstr. co. n. 1. p. 2.

sufficiunt, quamvis plura sumatur nec exhaus-
ta remanebunt. Non preterea ex occupatione
impiorum boni detrimentum patientur, nec cre-
bro concursu in his turbabitur pax. Prop-
ter que in convenientia communionem
alijs in rebus abhorruimus. Et si hec publi-
ca sunt: consequens & accessus ad ea: sine
quo usus eorum locum non haberet, inde
& littera & ripe. Cum ad vitam hominum
sustinentiam utile & necessarium sit de uno
ad alium locum transire causa afferendi
et faciendi utilia & necessaria. Quando qui-
dem constituere civitatem in eo loco in quo
advectionibus non indigeat ferre impossibi-
le est. Ideo innoxius transitus iure humane
societatis equissimo patere debet. Inde portum
navigationum & viarum usus publicus
est necessitate et utilitate exigente. Alioquin
plures utilitates impedirentur multisque
necessitatibus sacursum non esset.

¶ Coia hoib' ali' cupis loa.

¶ Sunt & alia non omnibus mundi homi-
nibus communia: quia si sic essent, destru-
erentur, & nemo curam ad ea conservanda

¶ Cū ad vita.
Conradus. mar.
2. de rebus. q.
99. de iusticia. 2.

¶ Quod dicitur. Plur.
2. de rebus. aquo
supra. l. 2. ff. de
mundis.

¶ Transitus. 22. q.
2. c. notandum.

¶ Surgalia. ff. de
receptis. l. instanti.
Insti. co. n. 2. de vni-
uersis. 2. part.
ff. 28. l. 4. tal.
In rui. ff. de receptis
iustis. q. 2.

haberet: si tot homines eis fruendi facultatem haberent. Si tamen separaretur singulis: nec possent ad eundem usum conservari. sed sunt communitati hominibus alicujus loci: qui suo ordine & diligentia ea cōservabunt: velut mōtes & p̄cipua foris/theatra stadia/ curia cōmunis/ exitus/ aque ductus nemora in quibus ligna & pasculationes faciunt homines illius loci, & ista appellantur universitatis quo ad nomē & honorem, cum nihil recipit bursa universitatis. sed singulares homines illius loci. Alia vere sunt quo ad honorem & cōmodum ut molendina cōmunitatis et alia similia. quia burse cōmunitatis applicantur redditus & proventus eorum ad reparandos muros ad ludos publicos ad opera publica & similia: sine quibus aliquas republicas perisse compertū est.

Reliqua vero oportuit distinguī & ab illa confusa cōmunionē separari & singulis civibus appropriari. Et quamvis hanc distinctionem natura generaliter fieri suadeat, nō tamen particulariter ipsam fecisse constat ut hec pars sit titij illa juliani. Sed in principio aut pater inter filios ut pote

¶ Aliquas. abulensis. p. 8.
 ¶ Natura. abulensis. p. paratipo. c. 29. q. 10.
 ¶ Nō tamē. Cōrudus. in tit. dīcōtib⁹. q. 10. c. 9. 12.

Quid modis in p̄ncipio fuit facta distīctio?

ra. r. 9. 2.

Plan. a quo ff. de

23. q. indu.

a. ff. d. tantu. p. vni. arti. 7. lul. rez. di.

naturaliter in eos habens potestatem, aut a
 aliquis cui communi consensu omnium su-
 perioritas est concessa, hanc distinctionem
 fecit, aut ipsi omnes communi voluntate inter
 se diuiserunt. vel sorte vel aliquo communi
 statuto assignata est cuiuslibet sua pars. aut
 per occupationem fieri potuit. hec diuisio &
 appropriatio. Cum natura nihil imperfectum
 nec frustra fecisse constat. Manifestum est omni-
 a hominum gratia fecisse natura. Sicut enim
 in generatione rerum naturalium intelli-
 gitur quidam ordo: quo de imperfecto proce-
 ditur ad perfectum. nam materia est propter
 formam & forma imperfectior est propter
 perfectionem. Ita & in uso rerum natura-
 lium imperfectiora cedunt in usum perfec-
 torum. Plante utuntur terra ad suum nutri-
 mentum, animalia uero plantis. homo au-
 tem plantis & animalibus. Natura igitur
 uult quod utilitates in rebus ab eadem
 impositis ad uitam hominum sustenta-
 dam ab hominibus accipiantur. Alioquin
 frustra eas ceciderit. Iste autem utilitates

¶ Per occupationem.

¶ Frustra. aristo.
p. polit. trac. 2. c. 1.

¶ In generatione.
tho. 2. & regi. pn.
c. 9.

& arbus sumi non possunt: sed quod nulli est proprium occupanti non cederet, tanquam in premium laboris, a quo naturaliter refugeret si ex eo commodum non speraret. Quis enim virtutem amplectitur ipsam, premia si tollas. Alioquin raro vel nunquam res vacue impotestatem hominum deueniret, sed frustrata nature remaneret intentio. Hinc bestie fere volucres pisces & omnia animalia que in mari celo terraque nascuntur: simul atque si ab aliquo capta fuerint statim illius esse incipiunt. Et insula que in mari nata est, item lapilli, & gemme & cetera que in litore maris inueniuntur: cum ante nullius sint statim inuentori conceduntur.

Si ista distinctio diuisio & appropriatio rerum fuit introducta ad finem: ut quilibet curet & colat rem suam: ex qua utilitate propriam consequatur: cuiuslibet danda erit potestas seu facultas assumendi & apprehendendi rem ad suum usum prout sibi melius uiderit expedire. illam potestatem seu facultatem appellamus dominium. hec uero assumptio

Premia. Juuena. 10. Satyra.

Hinc fere. ff. de acqui. re. do. l. quod enim. & l. i. n. q. n. et ff. de acqui. posse. l. i. p. n. Insti. de rez. diu. §. fere. l. i. 3. parti. n. 23. l. 16.

Insula. Insti. de rez. diu. §. insula. ff. de acqui. re. do. l. adeo. §. insula. 3. parti. n. 23. l. 23.

Lapilli. Insti. de rez. diu. §. lapilli. ff. de acqui. re. do. l. lapilli. 3. parti. n. 23. l. ii.

Dominium. Contra dicitur. de adu. l. 1. q. 1.

Dominium.

Possessio.

Seu corporalis rei apprehensio dicta est possessio seu detentio, ex qua juris effectus causantur a proprietate distincti. prout ratio dicitur majoris utilitatis.

• Dominiū perfectū.

Rursus illa facultas assumendi rem ut in ea & ex ea faciat quod libuerit sine aliqua limitatione appellatur dominiū perfectum seu integrum.

¶ Perfectū. Conradus. trac. de contrahib. .9.6. ad finē.

• Dominiū Imperfectū.

Cum vero ipsa facultas assumendi inter duos dividitur. ut unus sit dominus quo ad quaedam alter quo ad alia. dicitur dominiū imperfectum. Sed ille prior qui habet perfectum dominiū postquam consensit: ut alter sit dominus quo ad quendam, dicitur habere dominiū dicitur

• Dominiū directū seu originale.

directum vel originale seu primitivum, alter vero dominiū utile vel dependens seu secundarium, ut est per feudū & emphyteosim. Est preterea quaedam alia strictissima & minima facultas utendi re aliena integro dominio apud dominiū remanente, ut est per servitutes. Est denique alia minima facultas ad hoc minor quam precedens utendi re aliena strictiori modo, ut est per cōductionē, comodatum, & precarium & reliqua talia ut ex subiectis clarius apparebit. Quorū varietas

¶ Utile. bar. l. si quis in s. differētia. ff. de acqui. posse. pau. de as. l. ex hoc pre. ff. de iusti. & iu. mu. .9. In lictura.

• Dominiū utile seu secundarium.

• Servitutes.

• Comodatū. Precarium.

tas & diuerſitas pulchriorem reddet ciuitatem & opulentiore ciuibus utilitatem miniſtrabit. vt quod uni eſt minus utile alteri proficiat. ne māca ſit & ſtricta iudici rebus anatura creatis hominū gratia facultas.

Capitulum VII.

De cōmunicatione ſeu rerum tranſlatione inter ciues faciendā per contractus.

Tertium ciuitatis
Instrumentum
Ciuitatis.

Nunc uero ad tertium instrumentum ciuitatis tranſeamus cōmunicationem ſcilicet ſeu rerum tranſlationem. Si ſua quilibet uel aſe operata & propria arte confecta alteri nō communicauerit ſibi que ſuperflua retinet alteri egenti denegans, cum nullus omnia ſibi neceſſaria habere nec ſua opera efficere poſſit: in pane abundans forte ueſte carebit. & domo, ſatiatus frigore peribit & aſtu. Auro redundas ſi ab alio panis nō operatur uelut midas (ut eſt in fabulis) fame deficiet. Neceſſario igitur inter ciues ſibi inuicem cōmunicatio ſeu rerum & operarū tranſlatio nec ciuitati adicietur

Ad hoc enim civitatem constitutam prediximus, ut indigentia & necessitas unius per abundantiam & sufficientiam alterius suppleatur. Quamvis hec communicatio seu rerum translatio multifariam dividatur: hic tamen in via demonstrandi quasi per indicem singulorum rationes & utilitates, hec divisio sufficiet. Nam aut fit inter cives, aut inter hostes. Ea que inter cives: aut inter homines generaliter, aut specialiter inter ~~inter~~ maritum & uxorem, aut inter patrem & filium, aut inter rectorem & regedos. Rursus ea que fit generaliter inter cives aut fit per contractus vel quasi contractus, vel servitutes, aut fit per occupationem, aut per tempus, aut per flumen, aut per coniunctionem rerum, aut propter necessitatem. Item ea que fit inter cives aut fit in vita aut in morte. Preterea hec ^{communicatio} ~~comitatio~~ aut fit de presenti, aut est futurum fienda per obligationem. Finaliter aut fit simpliciter aut cum adjectione aliqua. Prosequamur igitur in primis eam que fit per contractus quasi

Divisio Contractus
seu translationis.

Contractus.

Contractus. Contra
dus tract. de contract.
l. 9. 17. per totam. ubi
contractus diversimode
enumerat. quidam
Intrar. de eod. fabi
anus Intrar. de emp
tioe & vendi. de his
c. 1. 2. 3. ubi a
buli.

Donatio.

ad oculū eorum utilitates rationes & differentiā
ostendentes. Cui enim animus beneficus a
natura tribuitur ipsam assimilans in dādo
pura liberalitate letatur sua gratis prestans
sed & benivolum & gratum cui donave-

Quo deus. ex 10
septu. 4. de antiqui.
Iuduf. c. 4. v. 12.

rit poterit de illo bene meritum sperare. quō
deus ubertatem bonorū prestat hōibus, nō
ut utatur soli: sed ut etiam alijs largiatur

Comodum.

Vnde donatio introducta donataridm iuuas
donatore illustrans & utruq̄ benevolentia
colliq̄as. Huic accedit comodatum mutuum
precarium depositum mandatum negociorū
gestio. Quando enim ad certum tempus

Mutuum.

& usum rem nram alteri damus post
ea illo finito eandem ad nos reuersuram
dicimur comodare. Sum eam consumēdam
sed in genere reddam nobis cōcedimus alteri.
dicimur mutuare. cum vero rem mobile

Precarium.

vel in mobilem gratuito damus ad eius pre-
ces alicui quantum ad usū tantū quā-
diu patiamur vel nobis placuerit: pre-
carium dicitur. quod reuocare possumus
nō expectate aliquo tempore vel quō ad fini-

S. Cōra
cōtrasti
vra. ubi
si modē
quidop̄
de. fabi
de. emy
de. hys
ubi a

• Deposium.

• Mandatum.

• Negociorum gestio.

• Permutatio.

atur usus. ut in comodato. Dum absentis uel peregre proficiscentis uel res suas seruare uolentis uel non ualentis in custodiam nostram suscipimus. id negotium deposito agimus. Si negotium alterius agendum quod gratis suscipiat. id mandato peragitur. Quando uero sine mandato absentis negocia procurat: negotiorum gestor dicitur. quasi id absens mandauerit. cum si sciret mandasset & rogasset necessitati & utilitati rerum suarum recte prouidens. Magna enim in hoc utilitas absentium uersatur. Verum cum in alterum non uult aut non potest quis esse beneficus seu liberalis: uult tamen rem suam alteri communicare ab illo recepta aliqua recompensatione qua ipse indiget uel habere desiderat in sui reciproci commodum: Modus ad hoc statuendus fuit utriusque necessitate utilitateque curas utriusque etiam uoluntati satisfacimus. Et quamuis hec permutatio sit generaliter: veteres tamen appellauerunt speciali nomine per mutatione

quando datur Species certa pro alia specie cer-
 ta ut pro boue asinus. Quando uero datur Spe-
 cies incerta pro specie incerta uel precerta ut
 bos indeterminatus pro indeterminato uel etia
 determinato asino. hic modus appellatur do
 ut des. Nec refertur an dicatur do ut des
 uel do si des uel do quia des. Item quando
 do tibi centum in pecunia numerata ut
 pro me uadas roma/ dum ta no est cofuetus
 locare operas/ uel etiam si dem pecuniam in-
 certa inquantitate & numero ut uadas roma
 licet sis consuetus locare operas: dicitur hi mo-
 dus do ut facias ex parte dantis. Sed ex par-
 te facientis dicitur facio ut des. Preterea qua
 do negociu a mo explicadum tu facere pro-
 mitis ut ego tua similiter facia. appellat facio
 ut facias. His itaqz modis olim unusquisqz
 secundum necessitatem temporu ac reru uti-
 libus sibi inutilia permutabat. Quoniam
 plerumqz euenit ut quod alteri superfl-
 alteri desit. Sed quia no semper nec facile
 concurrebatur ut cu tu haberes quod ego

Do ut des.

Do ut facias.

Facio ut des.

Emptio & venditio.

Permutabit.
ff. de contrahen.
emptio. l. 1.

J J

desiderare: in vicem haberem quod tu acciperes uelles electa materia est cuius publica ac perpetua stimata difficultatibus per mutationem equalitate quantitate subueniret. eaq; materia forma publica percussu usum dominiūq; nō tam ex substantia pretet quā ex quantitate quam pecunia seu monetam (ad quā omnia reducuntur) appellauerunt antiqui. & hunc mundum ex parte pecuniam dātis emptione, ex parte uero dātis rem quo ad perfectum dominium uenditionem. Sed quando nō ad dominium sed solum ad usum das mihi pro pecunia rem uel operam tuam ex parte tua ~~em~~ locatio ex mea conductio. Sed nō hec sufficient ad necessitates ciuim subleuandas & utilitates concludendas. dum rem uel predium colere non possum, aut nō mihi utile nec gratum: reposito alijs negocijs intenturus transfero in alterū ius siue dominū directum siue utile quod in ea re habeo pro certo precio. Cum hoc tamē q; prestet mihi certam ~~sum~~

Materia. in
D. l. 1. Et plato.
q. de legibus.

Reducit. Aris.
q. ethico. C. de offi.
pecu. l. 2. ff. de obli.
signi. l. pecunie
dō. l. 1. pecunia
appellatō.

Locatio & conductio.

Census.

Cap. VII. De Cōtate & Pz mslatae. ardeōtib⁹

pensionem. itaq̄ nec dominiū diratum nec utile
 mihi relinquo. Sed tantam jus exigendi annua
 pensionem. in qua & si cesset ille q̄ nō cadat
 ajure suo. hic modus appellatur census. Dū
 vero rem immobilem tibi trado quosq̄ ad utile
 dominiū reservato mihi directio / nullo ante
 mihi precio dato ad plantadom vel melioradū
 perpetuo vel ad certum tempus / cum hoc ta
 men q̄ des̄ mihi modicam annuam p̄sione
 siue in pecunia siue in alia re in recognitio
 ne directi dominiq̄ / in qua si cessaueris cadas
 ajure tuo. hec dicitur emphiteosis. & taliter
 accipiens rem emphiteota. Rursus q̄no iste
 emphiteota concedit alteri rem quam uel illud
 jus quod habet in emphiteosim / dicitur cō
 tractus liuellarius uel ad liuellum. Prete
 rea si trado tibi superficie talis domus uel
 fundus tento mihi domino directo uel pro
 prietate soli / ita q̄ in recognicione des̄ uel
 ito des̄ annuam pensionem: uocatur con
 tractus superficiarius differens intribus ab
 emphiteotico na hic domo combusta uel super

Emphiteosis.

Liuellarius.

Superficiarius.

¶

facie destructa fimitur contractus per interitū
superficiē in qua erat fundatus. adeo q̄ non
posset ibi reedificare. & hic non requiritur annua
pensio. & hic superficiarius nō perdit me-
liorationes. Que quidem aliter si habent in
emphiteosi. Plane si castrum meum cū adiacentibus
prediis: in quibus omnibus habeo perfectum dominium: tradam tibi quo aduti-
le, itaq̄ omnē utilitatem inde prouenturam
recipere possis & ex omnibus ad libitum dispo-
nere tuam, mihi tamen reseruo proprietatem di-
rectiue dominium eiusdem castri ac predi-
orum, nullo precio ante p̄cepto nec annua
pensione precipienda, sed tantū aliquod ser-
uicium personale: dicitur feudum, quod ab
emphiteosi in aliquibus differre noscitur. nam feu-
dum magis accedit ad beneficium & gratiam
nec exigit pensioē sed personale seruitiū. At-
uero cum habens uineā uel aliud prediū, forte
carens filiis quibus relinquere teneatur, uoles
gaudere duarū uinearū fructibus recipit ab
eclesia alterā uineā uel alias duas in uita

Secundum.

Prearia uel prearie.

fructus, simul cum sua uel sine sua, dummodo
statim uel post mortem transferat proprietatem
sue uince in ecclesiam, hunc modum appellauerunt
ueteres precariam uel precarias. Et simili-
liter quando alicui conceditur res immobiles ad
certum tempus uel ad uitam accipientis uel imper-
petuum pro certo censu seu annua pensione, re-
seruato domino directo domino, dum modo fiat
de quinque in quinque annis renouatio: ne
longitudine temporis pereat memoria. & in
hac renouatione differt ab emphiteotico contra
Etu. Erit similiter precaria in singulari uel
precarie in plurali: quoniam gratis sine aliqua pen-
sione res alicui bene merito conceditur utenda
& fruenda in uita sua, dum modo faciat
predictam renouationem. Differt ab usu fruc-
tu in hoc solo, quod est hec renouatio facienda.

Capitulum VIII.

De Seruitutibus.

- Itē aliam communicationem annectamus:
H que fit per seruitutes, earum differentias
 & utilitates ostendentes. nō loquimur de seruitu-
 te, q̄ debetur a persona persone (ea enim altiore
 requirit indagine, & nostrum intempestiue
 propositū interscinderet): Sed de his que a re
 unius possunt persone uel rei seu predio alte-
 rius deberi, ut usufructus usus & habitatio.
 Item de his que a re seu predio unius predio
 alterius debentur ut sunt seruitutes rustice & ur-
 bane. Remanet in his dominium predij serui-
 tutis apud dominū eius: Sed per has serui-
 tutes aliquid sui juris & utilitatis diminu-
 itur. & conceditur persone uel predio alteri-
 us. Cum enim alicuius persone conceditur
 usu fructus in re alterius: salua debet remane-
 re substantia rei, quam nec usufructuarius
 destruere pot̄, neq; destructa amplius uti fru-
 i. quia est ius in corpore stans: quo sublato
 & ipm tolli necesse est. neq; egreditur int̄
 usufructuarij, neq; in uniuersū inuictiles esset
 proprietates semper abscedente usufructu.

Usufructus

// Seruitutes.
 Insti. de seruitutib.
 per totū. et ff. co.
 n. Cepola. in m. de seruitutib.

Vnde

Dnium utile & usufructus id est sunt.

Vnde placuit certis modis extinguere usufructum & cum proprietate re adungi. Istud tamen jus quod habet usufructuarius in ratione intrinseca, conuenit cum dominio, quod predictimus utile. Nam emphiteota & feudatarij habent jus utendi & fruendi re emphiteotica & feudali & non plus quam non proprietate. & hoc idem intrinsece & non amplius haberent, si essent tantum usufructuarij in illis rebus. & sic utile dominium, quantum est de intrinseca ratione nichil est ultra usufructum. Sed in extrinsecis circumstantijs bene distinguitur ab usufructu. Nam qui habet dominium utile non tantum potest distrahere fructum illius rei, sed etiam ipsum jus uedere, quod usufructuarius non potest, sed solum fructus illius rei. Item habens dominium utile habet illud perpetuo, usufructuarius autem ad tempus. Hec tamen limitationes a prima origine & proprietate uerborum orientes non astringunt contrahentes, quin hec restringere, atque extendere possint, prout sibi magis utile perspexerint. Minus autem

Intrinseca. Contra. dicitur. de constructibus. q. 12. 2. argumeto. pau. de cast. l. ex hoc iure. ff. de just. et iur. nu. 9. in lectura. bul. c. cu. can. de probano. nu. 4. et pola. tra. de seruitutibus. prelio. c. 4. Xli. tertio quoda. glo. l. de quibus ff. de legat. pau. de cast. in dca. l. ex hoc iure. nu. 21. in reposita.

Minus. Inst. de usufructibus. par. n.

juris

usus.

juris est in usu q̄ in usufructu. Namis qui fundi nudū habet usum, nichil ulterius habere igitur, q̄ ut oleribus pomis floribus feno stramentis seu lecti paleis & lignis ad usum quotidianū utatur. In eodem quoq̄ fundo hactenus licet, ei morari, ut neq̄ dño fundi molestus sit, neq̄ his per quos opera rustica fiunt impedimēto sit, nec ulli alij jus quod habet aut locare aut uendere aut gratis concedere potest. cū sitis qui usufructū habet pot̄ hec dca facere.

Habitatio.

Habitatio autem neq̄ usus uidetur nec usu fructus, sed quasi proprium aliquod jus. x. quāquam habitationem habentibus propter rerū utilitatem, nō solum in ea degere permissum est, sed etiam aliis locare.

Seruitus p̄diales.

Rerum autem (quarū dominia distinguenda prediximus) quedā sunt sunt mobiles. alie uero immobiles, que appellatur predia. Prediorū autem quedam rustica, quedā uero urbana seu edificiorū. In predijs quidē dominū esset imperfectum & quoq̄ inutile uel minus utile: si domi-

nus

Habitatio. Insti.
de usufructu. §. sed
ru.

Sec

Cap. VIII. De Servitutibus.

nus solo seu aerea sursum usq; ad caelum & deorsum usq; ad abissum impediretur uti prout sibi utile reputauerit. Et si in aliqua parte alium preter dominum uti permitteretur. ja communitio quam rerum distinctio ob maiorem hominum comodum expulit rediret essetq; dominium diminutum. Sed oportet expedire quoq; qd unum predium alteri communicet suas utilitates, sine quibus esset defectuosum & minus utile redderetur, quas servitutes prediorum appellamus rusticas & urbanas. Ut ecce cum habeam predium rari alteriusq; predio plano vicinum, uel in medio plurimorum: ut mihi facilius accessus pateat ad meum causa colendi illud & ab eo sumendi utilitates, peto a vicino ut det per suum iustum actum, uiam ad meum. Ut uidelicet mihi ire liceat solus et plane, uel ambulare cum socio currendo & saltando, uel in equo uel in sella uel reda aut curru, quod appellatur iter. Item ultra hec mihi liceat agere scuducere iumentum uel armentum & uehiculum seu plaustrum

Instr. d. sed

Servitutes Rustice.

Iter.

Actus.

post

- ¶ Via.** post me uel ante me. & hoc dicimus actū. Item ut mihi liceat ultra hec trahere trabem, tignū & lapides, & rectam ferre hastam quā uia nominābū.
- ¶ Aque ductus.** Rursus cum ex rupe propinqua agro meo scaturiat fons: quem tu ducere uelles ad fundū tuum ex eo irrigādum: petis a me ut aquam tibi ducere liceat per agrū meum. hec seruitus aque ductus appellatur.
- ¶ Aque haustus.** Item ex puteo uel fonte uel cisterna in predio meo existente petis q̄ tibi liceat haurire, ut predium tuum irrigetetur, uel in eo laborātes ad potum & lotiones utantur. hec appellatur aque hāstus seruitus.
- ¶ Pecoris ad aquā apulsus.** Preferea. Cum pascua mea habeat aquarum abundantiam, in tua uero deficiāt, rogas me ut liceat tibi pecora q̄ pascuntur in tua ducere ad aquam, que redundat in mea. que dicitur pecoris ad aquā apulsus.
- ¶ Iuris pascendi.** Sed si fundum habes culture aptū, in quo boues aratorij & iumenta non habēt ubi pascantur. petis iterum a me, quatenus pecus, tui fundi gratia paratū pascere liceat in pascua uel saltu meo. Quādiū

seruitute

Cap. .VIII. De Seruitutibus.

Calas iognende.
harene fodende.

Seruitutem juris pascendum. Item cu' mihi expediat in agro meo construere ouilia stabula & pontem in riuo uel molendinu' / domu' culam & uasa ad fructus colligendos. tu uero habes in fundo tuo lapides cretam calcem & arenam. peto ut inde lapides mihi liceat & cretam eximere, calcem coqre & arenam fodere, ut cultu' & munusculum & in-structum possim habere meum. hec appellatur seruitus calcis coqnde & harene fodiende.

Altius tollendi
vel non tollendi.

Ultra hec q'noq' agro meo expedit altius tollas solum predij tui, cum regulariter no' tenearis, uel quod deprimas propter siccitatem uel humiditatem predij mei, uel q' altius eleues / uel no' eleues, (uestis nolis) edificium positum in tuo fundo propter maiorem utilitatem mei. hec appellatur seruitus altius tollendi uel no' tollendi. Item

Cloace immittende.

q' mihi liceat immittere sordes uel purgamenta seu proluuies agri mei per cloaca' in tuu'. dicitur seruitus cloace immittende.

Relique.

¶ Rursus mihi liceat habere pretorium uel profectum uel tugurium in rure tuo

inquo

inquo ego & coloni agrimei recipiamur. Itē
ut fructus vicini in uilla cogantur & coacti
habeantur. & ut pedamenta ad uineam
ex vicini predio sumantur. & ut huius pre-
mantur in forculari tuo. & mee segetes
in tua area uentilentur. & reliqua talia.

¶ Seruitutes Urbane.

¶ Ceterum ubique concedit quis uel pro-
mittit aliquid pati aut non facere in fundo
suo urbano uel me facientem non prohibere
pro alio fundo meo siue rustico siue urbano:
ubi de iure pati aut non facere tenetur uel
me facientem prohibere posset, dicitur esse
seruitus urbana. quae edificis inheret, ut est
illa altius tollendi uel non tollendi. Itē sti-
llicidij auertendi: In tectum uel arenam ui-
cini uel non auertendi. Item immittendi tin-
gua in parietem vicini. Item pro iiciendi
aliquid indomuituam. Item faciendi pro-
tectum in solum tuum, quod est quoniam in
aere aliquod edificium exit ex domo mea
supra solum tuum in aere non requiescit in
pariete uel columna aliqua. Item ne prosp-
ectui officiat. Item seruitus prospectus.
Item luminibus officendi uel non officendi.

Itē

Item seruitus luminum, que est qno is qui
eam debet potest altius edificare / dummodo
seruet tantum lumē / quod mihi sufficiat. Si
ille qui debet seruitutem ne luminibus offi-
ciat non poterit aliquid facere per quod de
lumine quod habeo aliquid diminuat /
posito q habeam ultraq̄ expediat. Item
est alia oneris ferendi. ut puta q habeam
Solarium supra tuam Solium & super tuam
colunam. Item itineris & actus, que potest
esse urbana / sicut eam rusticam predixi-
mus. Sunt tamen aliquę seruitutes im-
posite ipa lege suadete utilitate comū: q̄
alio libro explicabuntur.

Capitulum. .IX.

De pignore. fideiussio. transactio.
& Societas.

Sunt & alie communicationis uel tras-
sationis modi quatuor. quibus non
transfertur dominium nec usus nec ser-
uitus. sed aliud quodam ius. ut est in
pignore / hypotheca / fideiussione / & corre-
tate

¶ Pignus.
¶ Hypotheca.

¶ Fidejussio.
¶ Correitas.

itate. Cum enim quis eget re alterius, & pro ea recompensatione facere debet in futurum: dum de eius solutione & adimplemēto creditor nō confidit: pro securitate uel pignus uel hypotheca tradit, uel adhibet fidejussorum uel correū debendi hoc est equalem debitorem. Indigens ergo sue necessitatis iuuentū propter heriuuent. Creditor uero securus redchitur. Et in pignore (quod est in re mobili) & in hypotheca (que est rei immobili) habet creditor jus detinendi & denegandi restitutionem eius debitori, donec sit sibi plene satisfactum de debito, & jus pignus pignorandi & distrabendi, & hypothecam hypothecandi & persequendi. iten fidejussorū in defectu principalis habet obligatū, correū quoq; equalit obligatum.

¶ Amisabilis ioposino. Ulterius sepe contingit in iudicio cōtendere duos super aliqua re quā uterq; dicit ad se pertinere, diu litigatū est, laboribus & ex pensis fatigati, ex cōtentione tandiu durate facti inimici, cū adhuc sit dubiū & incertū quis eorū uictoria est habi-

turus

Cap. .x. De trāslatōe rez. Volūtaria & Involūtaria.

litus: rixas pertinaces interscindūt, aut ad amicabilem compositionem tandem veniūt, que est gratuita, cū unus in re litigiosa alteri cedit, aut ad transactionē, cum res apud unum est tali conuentionē remāsurā, alteri aliquo alio dato. Denum plenior coicatio: que nature ciuitatis propius accedit: in eam est non inmerito introducenda. Cū duo uel plures ob maiore ipōz utilitatem & questum quem sperāt, si coia habeāt bona uel aliquam negociationem, societatem inueniunt, iūcti fortiores redacti, operas uniuscūq; pecuniis alterius uel utriusq; miscētes.

Transactio.
Societas.

Capitulum. .x.

De translatione rerum in alium volūtaria & involūtaria.

Si ad propriam utilitatem alicui natura rem aliquā dederit & ors ciuilibis opulentiori adixerit modo, dū ipse alteri coicare uolens, bonitati nature seipsa

¶ Voluntas dñi misserentis
in aliū rē suā est firmāda.

disfidenti & cōcātq se cōformat artiqz civili,
que hoc satagit / natura ipa met instigāte
ut ciues inuicem adiuuent, Quid erit tā

¶ Nichil. Insti. de
rejudi. §. per tradi-
tōz. ff. de acq. re.
do. l. quaratō. §.
he quoqz res.

nature cōsentaneū. Nichil igitur tā con-
ueniens naturali equitati q̄ uoluntate do-
mini uolentis rem suam in aliū trāsferre
ratam haberi. Siue ad certam personam

¶ Incertā. Insti.
rejudi. §. hoc am-
plius.

dirigatur. Siue ad incertā. ut ecce pretores
& consules, qui missilia jactant in uulgus,
ignorant quid eorum quisqz sit accepturus.
Et tamē quia uolunt quod quisqz eorum
acceperit ejus esse, statim eum dominum
eficiunt. ¶ Quid preterea tam naturale q̄

¶ Proderelicta habita.

illum qui nolit esse dominus rei proderel-
icta eam abiciens ejus dominio priuari
tanq̄ nature ingratum, uel si gratis one-
rosam sibi ab altero capiendam remittit seu
relaxat. Sed & eam dari primo occupā-
ti alia naturali lege decens fuit. Cum jam

¶ Proderelicta.
ff. pro derelicti.
Insti. de rejudi.
§. qua ratio.

¶ Profecta in mare.

sit nullius. ¶ Alia sane causa est earū
rerum que in tempestate maris leuāde
nauis causa eiciuntur. he enim domi-
norū permanēt. quia palam est casuō

¶ Alia. Insti. de
rejudi. §. alia
sane.

eo animo quia quod quis eas habere nolit, sed magis nō ipse nauis /
 maris periculum efugiat. prestat quidem cōsulere vite, dispen-
ditio rerū, quod simul nō rebus interire. Quia de causa si quis casus
 fluctibus expulsus uel etiā in ipso mari natus lucri diuō absi-
 tulerit, furtū cōmittit. Neque longe videntur discedere ab his
 que a rede corrente nō intelligentibus dominis cadunt.
 Utrobique enim defeat voluntas domini. Cum necessitas duri-
telum abluere cōpulet. Et ignorans nō potuit velle. Simili-
 ratōe censendū de eo qui ignoratē soluit indubitū. dū se de-
 bere crederet. Item de illo qui spe future numeratōis chi-
 rographum de numerata pecunia cōscripsit. Primo error ex-
 cludens cōsensum peperit repetitōem. Secūdo vero delusio spei. In-
 cupis euentū cōsensum expresserat nō aliter expressurus, nō
 numeratę pecunię attulit exceptiōem.

Voluntate itaque domini ab se abiacens rem suā ratā haberi
 naturale est. Sed talem voluntatē libere & deliberate interua-
 nisse credendū nō est secūndū rectā ratā, quando ignorantia,
 aut error, aut spei delusio, aut necessitas atempstate, uel ab
 hoste violenta metulose, aut dolus malus, aut incōsultitatis,
 aut nō sana mens adfuerunt. Quis enim dicit ignoratē id quod
 ignorauit voluisse? Aut errantē cōsensisse in id in quo errauit
 nesciens aliquid quod pro certo tenebat pro sue voluntatis funda-
 mento sua opiniōe deceptus? Quid enim tā cōtrariū est cōsen-
sui, quod error qui imperitiā decept? Dolus itidē imperitiā
 ignorantā & simplicitatē arguit ornūenti, & maliciā & calli-
 ditatē deceptoris. Dolū quippe malū cōstat esse cōm calliditatē,
 fallaciā, machinatōem ad ornūeniendū, fallendū, decipiendū al-
 terū adhibiti, blande suadendo uel dissuadendo, simulando uel
 dissimulando aliqua: quod credidit verū & sibi proficiuā deceptus
 ex malignitate & sagacitate decipientis, dū se amicu & bonum
 cōsultorē apparenter ostenderet. Unde fortius voluntatē & cōsensum
 sic falso induci & attrahi abesse credimus. Parig modo tū inter
 cōs cōstet fragile esse & infirmū minoris etatis cōsilium & multis
 captiōib⁹ suppositis expositi, multoq; insidijs suppositū, nō dicā-
 mus minorē voluisse rem suā perdere. Cū si boni cōsilijs esset
 cupax, id nō voluisset. ut pote partim & quodāmodo sit mente
 captus ex facultate & leuitate etatis prudentiā experientiaq; nodū
 roborate. Unde quod ore profert in damnū sui, nō ex animi

Dispen-
ditio. erasmus in
 naufragio. & ex pona.
 .i. c. & ff. ad. l. r. h. d. i. a.
 de iactu. p. r. h.

Duri-
telum. ex erasmo
 in naufragio. & in alai
 mistia.

Quid enim. ff. de iuris. o. i. u.
 .l. si per errorem.

Dolus itidē. ex. l. i. ff. de
 dolo.

Parig modo. ex. l. i. ff. de
 m. j. no.

Sententia neq; ex voluntate libere processisse credendum est
et quod voluit ut inconsultus, noluit ~~voluisse~~ ^{voluisse} creditur ut
prudens & bene consultus, quale natura & lex eum esse vo-
luit ad bene administrandas res suas, et si talis fuisset pro-
culdubio in tali sui iactura non consensisset. De Insano autem
furioso mente capto non oportet plura dicere: cui mens & me-
tis potentie desunt. // Preterea necessitas imposta per vim
vel metum contraria est voluntati. Cui locum non habent consensus
ubi metus vel coactio intercessit. // Servari igitur & rata habe-
ri voluntate ignorantis, aut errantis, aut tempestate, aut vim
metumve, aut dolum patientis, aut minoris, aut insani in tras-
latioe & alienatioe reru suaru Innaturale Inhumanuq; repu-
tamus. //

Contraria est. ff. de eo
quod metus cau. q. 1. l. 1.
Cui locum. de sponsali.
c. cum locum.

capitulum .xj.

de
p/ru
pali.

Indbu

No nūm

eo dño eiici q̄ quis eas habere nohit, sed magis cum ip̄a navi maris periculum efugiat. prefertat quidem cōsulare vite dispendio rerum q̄ simul cum rebus interire. Qua de causa si quis eas res fluctibus expulsas uel etiam in ip̄o mari nactus lucrandi animo abstulerit, furtū committit. neq̄ longe uidentur discedere ab his que a rēda corrente nō intelligentibus domibus cadunt. Utrobique. n. defecit uolūtas domini ^{etiam} necessitas durum telum abicere compulsi. & ignorās nō potuit uelle. ¶ Simili ratione censendū de eo qui ignoranter soluit indubitum, dum se debere crederet. ¶ Itē de illo qui spe future numerationis chirografum de numerata pecunia cōscripsit. Primo error excludens consensum peperit repetitionē. Secundo uero delusio spei in cuius euētum consensū expresserat non aliter expressurus nō numerate pecunie adhibet exceptionē.

Dispendio. Erasmus. In naufragio. et in Iona. 1. r.

Telū. Erasmus. In naufragio. et in aliumestina.

Indubie solum.

Nō numerata pecunia.

Capitulum. .XI.

De thesauro.

Thesuro. C. de thesauro. l. 1. l. vna. ff. de acqui. re. do. l. m̄q̄. s. thesaurus. c. l. si is qui in aliena. Et in. q̄ sim. regalie. c. vno. In usibus. Insti. de rey. diu. s. thesauros. ff. de iure fisci. l. 3. s. si in lo. 13. 2. parti. ti. 28. l. 49.

Ceterum thesaurum inueniens & reman-
 licenam usu capiens nō videtur exuolu-
 tate priorum dominorum rem acquirere. Que
 igitur erit causa talem acquisitionē justificas.
 Nempe thesaurus uetus quedam depositio
 pecunie est, cuius nō extat memoria, utpā
 dominū non habeat, sic enim fit eius qui
 inuenit, quasi nō alterius sit. Est autē
 thesaurus pecunia ab ignotis dominis ue-
 tustiori tempore abscondita, censetur ete-
 nim in nullius esse dominio, cum domi-
 ni sint ignoti, neq; sciri posse credatur, quod
 enim de nō essentibus, idem de nō appa-
 rentibus iudicamus. Est quidem naturale
 ex rebus proprias utilitates sumere. Ideoq;
 thesaurus (ne adhuc inutilis ac ociosus pre-
 maneat) dandus fuit alicui, inuenienti cer-
 te in fundo suo, siue fortuito, siue sedulo
 & data opera querenti. Cum expediat qd
 supra usq; ad celum & infra superficiem
 usq; ad tartarum extendit, dño rei appli-
 cari. Alioquin strictissimum & nō intē-
 grum imperfectumq; esset dominium.
 querere igitur thesaurū in fundo proprio

Thesaurus quid?

Vetus. ff. de ac-
 re. do. l. nūq; s. the-
 saurus.

Penuria. C. de
 thesauris l. vna.
 in pñ. l. 10.

Apparentib;
 ff. de stralxn.
 emptio. l. in lege
 fundi.

Usq; ad celū.
 de finitib; l. si
 in pñ. ff. quoniam
 cla. l. si vite. s.
 pe. C. de finit.
 l. altius.

Proprio. C. de
 thesauris l. vna
 l. 10.

cuilibet premissendum. Cum in re sua quilibet
 sit moderator & arbiter. alias enim multe
 utilitates impedirentur. Et inuento thesauro
 utendi fuit tribuenda facultas, ne dei bene-
 ficium seu donum fortune inuidiosa calumnia
 persequatur. Quinimo voluntatem divina
 sequamur: que illi potius quam alteri thesaurum
 ostendit & obtulit. In alieno uero data-
 opera invito domino querere thesaurum non
 fuit quidem premissendum, ne ipsi dominio ini-
 juria fiat. neue domini plenitudo anguste-
 tur. neue damnum in excodiendo fundo pa-
 tiatur. Sed neque ipso ignorante uel etiam per-
 mittente fuit alteri tribuenda facultas. ne-
 uano operi se hoies dedant & culturas ru-
 rales uel alias bonas artes derelinquant. Cum
 hec ars querendi thesauros uana, fallibilis
 laboriosa, danosaque fundis, denique incertissima
 & quocumque superstiosa acuitate bene instituta fuit
 exterminanda. Et si domino fundum suum ex-
 codiendi defur facultas non tamen fuit per-
 mittendi ei alium inutiliter & uane occu-
 pare: ut sua uoluntas in alterius damnum &
 consequenter ciuitatis detrimentum reducat.

¶ In re sua. C. ma-
 dati. l. in re madam.

¶ Beneficium. In
 dula. l. vna.

¶ Fortune. ff. de
 acq. re. do. l. siis
 qui in aliena.

¶ Inuidiosa. Insti.
 de leg. fusura. n. l. e.
 C. de caduns tolle.
 l. vna. Inpn. Insti.
 per quas per so. no.
 acqui. §. uir libri.

¶ In alieno. In
 dula. l. vna. C.
 de thesauris.

¶ Injuria. ff. iura
 predo. l. venditor
 §. si iustar. ff. solu-
 ma. l. diuorsio.
 §. si uir in fundo
 Cepola de seruim. l.
 h. j. c. 49.

¶ Culturas. Jo.
 fater. §. thesauros
 Insti. de re iudic.

¶ Fallibilis. bul.
 . c. vno. q. sm rega
 he. 2. part. n. 9.
 . l. 12.

Quereret metalla.

Non est tamen par eademque ratio in
perquirendo metalla & lapides, que natura-
lia sunt consentiente dno in fundo alieno-
querere licet. in quo decipi faciliter no pnt,
ut in thesauro.

Metalla. C. de
metallorij. l. ii.
.l. an nati.
Lapides.
ff. de iur. predio.
.l. venditor.
s. fi.

Capitulum .xii.

De usucapione & prescriptioe.

Si res a dno nolente aplus eius
dominium derelinquntur, cu hoc
expresserit vel conjectura aliqua comper-
tum sit, iam prediximus iusta ratione il-
lum dominium perdere. & alium occu-
pantem sibi querere. Quando vero tale
quid non constat, at tamen fuit negli-
ges in colendo & curado rem suam in-
capiendo eius utilitates per multa tem-
pora, cum facultas eam sumendi vel
reasumendi, perdendi, vel quomodo libue-
rit utendi vel no utendi ex natura do-
minij perfecti sibi competat, quia eam
sic negligere sibi utile & gratum reputat,

Prescriptio. dicitur
In iur. de iur. prescrip.
Et Jo. balbus. de eod.
Et de hoc libro iudic.
ii. c. et ibi iudic. de
Et abnle. Josue. i. c.
64. In fine. Et iudic.
Judic. ii. q. 36.
q. 98. Et Floro.
2a parte dicit. l. i.
.c. 19. s. 7. Et
rius In iur. de prescrip.
Prediximus.
co. l. c. 10.

No curans re sua.

Perfecti. dicitur
dus r. de iur. prescrip.
bus. q. 6. ad finem
et s. i. l. i. c. 10.

patientia uel taciturnitate aliquis cōsensus
fuit eliciendus / deberet esse in minori de-
trimēto / ut uidelicet eam habeat comoda-
to uel precario. Cum nemo sua iacta-
rae presumat / ut pote seipm potius ama-
ns propriam utilitatem aliene natura-
liter preferens. ¶ Sed si cōtra tam lōgo
tempore ac bona fide possidentem liceret
alicui rem petere asserenti se dominum
aperiretur janua ad innumerabiles li-
tes. Quōquidem qui forte nunq̄ fuit
dominus causa uexandi possessore &
ab eo aliquid extorquendi / litem hoc
pretextu moueret / testes de tam lōgo
tempore deponentes nō facile demēda-
tio conuincendos produceret. possessor
uero tam longa possessione tutum se
reputans ad probandum se dominum
documenta non facilliter inueniret. tem-
pore oīa contere. si res ipa per mul-
torū transiit manus / ut solet si a
possessoribus. melioratade. emētōe & super
melioramētis infinite lites laboribus &

¶ Lactare. ff. de
probito. l. cum
de debito.

¶ Ratio fundamentalis
usucapōis seu prescriptōis.

¶ tempore. Ma
2.º de repu. oī
dus. ult. meta
mor.

¶ Trāsiit. C.
cro. 2.º. de offi
c. 17.

expēsis

expendis homines atterentes oriret non
 facile extinguede. Unde pax me
 diues multifariam turbaret. Nemo
 super suis rebus extaret securus. in
 certus quilibet essetle dominio rez
 suarum. ipa dominiorum distinctio
 pro bono publico introducta uacila
 ret similiter. Nemo ad colendam &
 augendam rem uehementer ut o
 portet aficeret: dum huiusmodi
 controuersias tribationesq; expec
 taret. Unde usucapio rerum mo
 bilium & prescriptio immobilium
 pro bono publico introducta est.
 ne sq rerum diu & fere semper
 incerta dominia essent. Cum su
 ficeret dominis ad inquirendas res
 suas Statuti temporis spatiu. &

Unde usucapio. ff.
 de usucapio. l. 1. Insti.
 co. n. 1. Insti. ff. pro suo.
 l. si. glo. r. quinqu.
 16. q. 2. 3. part. 2.
 29. l. 1. Plato. 12. de
 legib. 3. co. ad fin.
 Judicu. li. p. b. m. ro.
 de lira. et abulen.
 ibi. q. 26. 48. cum
 sequentib. Et id. Josue.
 l. 4. 64. Insti. ante
 mimis. 2. parte dor
 ri. n. 1. c. 19. §. 7.

ut

ff. de
cum
p.

ore. Pa
epu. ou
li. men

siut. U
Deo fip

ut aliquis litium finis esset / & ampu-
taret fraudem & iurgiorum mate-
ria. Bonū nāq; publicum in du-
bus potissime consistit, in pace s;g
politica, & abundantia rerum. Em-
nero si tolleretur vel nō introduce-
retur in civitate usucapio & p̄scrip-
tio, Cum multi negligunt bona
sua / alij nolent ea capere, dam-
nificando & possidendo nō efficiunt
sua, taliq; modo pereuntibus bonis
particularibus perire quoq; necesse
erat bonū cōe quod ex particula.

bonū nāq; aristo.
7. polit.

Enimvero. Scetus.
frā. de maro. 4. sen.
di. 16. 10. an. Inrlā.
possessor. de regu. ju.
l. 6. In mercuria.
Abulē. Judicā. ii.
.c. 9. 99.

~~Mala fide possides nō prescribitur~~
~~neq; furtiva vel in rapta pres-~~
~~cribitur~~ ribus constat. terre-
matris fecunditas neq; a quo
q; impedienda est, neq; permittē

Terre matris. Plato.
12. de legib. cō. 6.

Cap. XII. De Usurpatione & Prescriptione.

dum utilitates in rebus a natura tri-
butas occas & frustra manere. Re-
gula quidem naturalis quedam e-
quod bonum publicum seu comane
no deserat nec negligat. Et altera
ymo q potius diligat & plus cure-
tur q bonum particulare. Si ta-
me^{no} introducatur prescriptio & u-
su capio, turbaret pax communis in
qua consistit magna pars felici-
tatis politicæ. quandoquidem lites
fieri^{ferunt} immortales, ubi etiam post
magnum tempus liceret repetere/
quascumq res pacifice ab alio po-
ssetas, ut predictum est. debuit
ergo introduci prescriptio & usu-
cario contra iura privatorum/
ut

Particulare.
aristo-1. ethico.

ut nō tollerēt totum bonū publicum
s; pax comunis. Et propter istas
duas regulas conseruandas. & quia
est alia regula similis nālis q̄ de
liquens & faciens quid damnoſū
reipublico puniatur. Eapropter in
hoc recedit ab alia regula natu-
rali dictatē. q̄ nemo ditetur
seu locupletet̄ cum detrimento
& damno alterius, ymo potius
limitat̄ & declarat̄, quia in p̄-
posito tale detrimentū negligens,
rem suam in penam sue negli-
gentie meret̄. Et similis declara-
t̄ ac limitat̄ alia regula iuris
gentium dictans, q̄ quilibet ha-
beat facultatem utendi uel nō

utēdi

utendi res sua quomodo uoluerit. quia
 est intelligenda, dum modo intentio
 juris gentium uolentis ~~res~~ res sin-
 gularum prodesse & utiles fore ser-
 uet, ac perinde bonum publicum
 conseruet. pro quo talis acquirē-
 di modus licite fuit institutus uel
 puniendo ex negligentia delin-
 quentem in rem publicam uel
 eum habendo conjecturate prode-
 relinquēte post tantū tempus re-
 suam & nolente amplius ejus do-
 minium.

Dereliquēte.
 Abulen. iudicium.
 .ii. c. 4. 39.

¶ Hanc dominij acquisitionem uel
 homines inter se generaliter cōs-
 tituerunt, uel ille in quem cōs-
 enserunt, ut statueret quod

bono

bono publico conuenire sibi uisum esset,
 hoc statuit. Et sic virtualiter &
 generalit̄ consensit dominus, ut per
 talem modum dominium suum sibi
 auferat: quāuis nunc specialiter nō
 consentiat. Sicut ille, cui res ⁱⁿ emphite-
osim est concessa, perdit dominium
 utile nō soluendo pensionem. Et si nūc
 in speciali hoc casu nō consentiat,
 cum a principio in genere consen-
 serit.

Virtualiter. Cō
 radus. trac. de con.,
 tractib. 9. 14. in n.
 l. in fine. 3.

Emphiteosim. C.
 de iure emphiteo.
 l. 1. et 2. de loca
 no. r. potuit.

Mala fide possidens
 nō prestatur neq̄
 Mala fide possessa, furri-
 na uel vi rapta nō p̄stri-
 buntur.

Verum cum pro fundamēto
 nostre ciuitatis posuimus domini-
 orum distinctionem: nō fuit cum
 ratiōe aperienda uia, ut aliquis
 scienter usurparet uel retineret
 rem alienam, neq̄ illam per fū-

Distinctionem.
 §. eo. l. 1. c. 4.

furu

tum seu violentiam occuparet. Siq̄
dem crederent homines sic usurpa
ta se aliquando per tempus iuste
detinere posse se vel alium in qm
transferret licet ignorantem illud
initium quo fuit usurpata: allice
rent atq̄ imitarent cupidi ad
usurpandum aliena & ad confundenda
illam dominorum distinctionem cuius
conservationem est opere necessaria
civitati cognominis, Et ex fraudi
bus malicijs & audacijs improba
tis comodum reportarent. Tali
bus ausis & versutis fuit quin
potius obviandum. Neq̄ oportet
q̄ tempus reddat securum, quem

Reportarent.
de restitut. c. sedes.
et. c. ex tenore. C.
de servis fuga. l. qui
nig.

conscientia

FRANCISCAVINI DIEGOTI

conscientia rei aliene jugitè inquietat,
afligat litibus & tandem rem alienā
post quantacūq; tempora reddere
cogat, seueculpe condignas patiatur
erumnas, saltem in sustinēdo uerido,
mim querimomias uel aliorum in
quos & si ignorantes ipse transtū,
lit. Ita incitamenta ad usurpādā
rem alienam incurata relinquere
plus damni bono publico afferret:
q̄ evitare litigia uel tutum reddere
talem male fidei seu uiciosum posse
ssorem. Cum melius sit ante tem
pus occurrere q̄ post causam uulne
ratam remedium querere. princi
pjis fuit quidem obstandum. sero e

Melius. C. q̄no lit.
vniūq; sine se. sed in
dica. l. vna. C. in q̄bi
cau. In iure. resta. nō est
nec. l. fi.

Principis. Ouidia
de remedio amo
lit.

Cap. XII. De usurpatione & prescriptione.

nim medicina parit cum mala personis
 gas conualuere moras. Predicenda fuit
 lex: que ab usurpando arceret & usur-
 panti securitatem spemq; securitatis
 adimeret & illum ad restituenda
 usurpata quotidie interpellaret. In
 de male fidei possessor uel rerum fur-
 tiuarum aut ui captarum & si a
 bonafide detentor non usucapit nec
 ullo tempore prescribit. Prescriptio
 quidem male fidei duo simul indu-
 cit, scilicet qd aliquis iuste perdat,
 & quod alius iniuste acquirat. Si
 tamen unum possit esse sine altero.
 puta qd aliquis iuste perderet do-
 minium sine hoc qd alter iniuste
 acquireret, esset profecto hec prescrip-

// Malefidei. de
 regu. ju. l. 6. c. po
 // ff. de p. s. r. p. r. o.
 . c. vigilat. q. c. fi.
 abul. iudic. ii.
 . c. q. 61. e. 62.
 // Furtiuarum.
 Inst. de usucapio.
 q. furtive.

// Prescriptio quide.
 Ex abulen. iudic.
 ii. c. q. 61.

no lic.
 sed m
 m qly
 no est

uidiq
 amo

LIBRARIUS GABRIEL DE GORR

tio tam iusta q̄ si cum bona fide. nō,
tamē in ea pōt quis perdere dominū
rei sue, quin alius efficiatur illius do-
minus. Inducit nempe huiusce prescrip-
tio malum permittit bono, & ipsum
taliter permittit est malum simpli-
citer. quia bonum constat ex causa
integra s̄ ex collatiōe omniū cir-
cūstantiarum particularium. Malū
vero ex defectu particularium
bonorum vel circūstantiarū, itaq̄
deficiente quacūq̄ circūstantia
boni actus efficit malus. Prescrip-
tio ergo male fidei est mala.

Efficit malus. aristo.
2.º ethico.

Sed uerum fateor q̄ possent
hæc separari, q̄ iste negligens pu-
nietur in amissione rei sue & ap-

pliorer

Cap. .XII. De usuapicō & p̄ scriptā.

plicaret fisco. vel aliter mulctaret,
 & q̄ male fidei possessor nō acquire-
 ret. quod potuit fecisse lex, & si ta-
 le quid fecisse habemus nō reperit,
 forsā ne ex maliciā usufructus &
 malefidei possidentis proveniret pe-
 na in verum dominum resaltaretq̄
 in exultatiōem & gloriā sic possi-
 dentis, & videret quodā modo app-
 bari ejus malefactam in alterius
 damnum, ip̄ malefidei possessore im-
 punito relicto, qui cum majorē
 merito & ratiōe fuit quimpotius
 puniendus, cum ip̄e potuit resti-
 tuendo rem vero dño excusare ejus
 damnum & penam & proprium
 evitare peccatum. Dato tamē

¶ nullus esset modus puniendi huc
negligentem rem suam, potius debe-
remus illum impunitum relinque-
re, § simul cum pena illius causa,
re culpam et peccatum alterius,
et cum ipso ac perinde ad malum
invitantes. Esset enim ad evitanda
boni publici offensionem, ipsum bo-
num publicum gravius offendere. Quia
per dum per prescriptionem curamus
salvare bonum publicum in pace
et abundantia rerum, per malam
fidem prescribentis (si id permittere-
mus) aperiremus utique viam lo-
ge faciliorem ad usurpandas injus-
te res alienas contra dominorum
distinctionem in salutem gentium

institutam.

institutam. & ad turbendam a
criore modo pacem politicam. Et
cupientes vitare dyram cambdum
incideremus in acerbiorem scilla.

Ansam. d. 860.
supy. c. cu olim. in
exua. p. r. u. d. u. s.
d. p. r. i. u. l. e.

de ansam soluentes non dū ligare
mus, & uno hydre capite ampu
tato plura suscitaremus. falsa qdē procul
abjicienda remedia: q̄ veris sunt
periculis graviora.

Falsa. d. celebra.
missa. c. de homine.

Capitulum. XIII

De fluminibus.

Quedam alie coicactioes seu rez
trāslatioes causatur a flumine.
Nam ejus ripa in publicū dedu
citur usum. proprietas autē moi
nis reservat. Insula in flumine

FRANCISCAVINI DIE GHOIB

nata circum vicinis distribuitur.

Aliena a flumine derelictus agris
similiter applicat propinquis. Et

novus ab ea occupatus in prediis

privatis publici juris, efficitur quod

ex uno agro flumē dācū subri-

pit ut dicunt per alluvionē iuste

alteri cōpiscat. Manifeste sunt

quas omnibus utilitates flumi-

na prestent. omnium in terra

nascentium causa sunt, fruges

gignunt, arbores fructices herbas

producunt. sordes detergunt. po-

tum animantibus pisciumque

copiam tribuunt. Onera subue-

bunt, molendina & cetera talia

minis erant. Sed qui agros ha-

bent flumini circumiacentibus maxima onera dā-

naque sustinent, inundationes scilicet superfine & florem

prediorum quandoque dissipantes.

¶ Luminū utilitates.

¶ Utilitates. aristo.
de sensu sereno.
r. 46. Isido. 12.
ethimo. r. 12. pli.
de nati histo. gene.
2°.

¶ Onera dānaq.
ff. quomo. seruo.
amitta. l. si locis.
h. si. glo. l. 2. p.
suspirus. ff. si. ma.
ange. l. si. stante.
Inp. ff. co. r. 8.
ide. l. nō sū. ff. de
pe. here. ff. nejd
in flum. pu. l. 1. p.
sū q. puat. ff. de
fluminib. l. 1. §. ri
puat.

Dissipantes

Cap. XIII.

disperantes / inquietationes animalium ad a-
quam uenientium frugesq; expillantiu pisci-
catorum calcationes. & corrosiones agroru
in parte & in totum dum flumen perpe-
tuum nanciscitur incrementum uel alio
flumio admixto uel qua alia ratione.

Ripa fluminis
aquis sit.

Vnde in reconpensatiom damnoru huius-
scemodi. cum naturaliter qui sentit onus
sentire debeat comodum & e contra equu
omnibus gentibus uisum est. qd (& si usus
ripe publicus sit propter rationes superius
deductas) eius tamen proprietatis sit uicinoru.
Insula in medio flumine nata sit coru, ma-
xime cum flumen tantundem excircuit
uicinis corrosisse credatur. quod ex eo apa-
ret / quia si non nascitur in medio / sed
aduersus unam partem / habentes agros
ex illa parte totam habebunt insulam.

Qui sentit de
regu. ju. l. 6. c. 1.
qui sentit. cum
onore.

Proprietatis.
Insti. de reudi.
§. riparu.
Insula. ff. de
flumi. l. 1. §. si in
sula. ff. de acqui.
re. do. l. adeo. §.
insula. c. 1. in
sula. Insti. de reud.
diu. §. insula.
2. par. n. 23.
l. 26.

Alueus fluminis.

Quamuis flumen a natura habeat jus
& potatem occupandi sibi locum & uiam
per quam transeat / ut prediximus: no ta-
me supra dominium hois / quod nosci-
tur esse superius. Vnde si flumen alue-
um mutat / non habet tantu jus / qd de-
iure non possit per homines ad prio-

Occupandi. arif.
p. metcor. 2. c. 21.
Cora. trus. de romu
nly. q. 6. p. idu
sic.

Superius. gene.
1. aristo. p. polin.
tho. 2. de regi. pn
c. 9.

inag.
feru.
i. Louis.
2. 10.
f. p. ma.
stante.
ti. 8.
ff. de
p. nejd
u. l. 1. t.
r. ff. de
1. §. ri

rem

FRANCIS GALLIENUS DE GROSSIS

rem reduci, si sibi uiderint expedire. & si quos
de facto nō possit. generaliter tamē non
expedit ad utilitatem publicam hominū
flumen ad alueū se derelictum reducere. Tu
quia in pontentioribus fluminibus disici-
llimum foret maximos labores sumptusq;
requirere. quod iure habetur in conside-
ratione. Et modicum singulorum dānū
permittitur, potius q̄ id arduum attē-
tetur, quod quasi impossibile reputatur.
Tum etiam quia esset contradicere pro-
uidentie diuine, que suam affluentiam
omnibus distribuere uult, quibusdam tu-
no tempore alijs uero alios, prout ipa su-
ma gubernatrix indigere quoslibet secre-
te nouit. Non semper quidem eadē loca
terre sunt aquosa uel arida, sed permu-
tantur, sicut & generationes & desica-
tiones fluminum. Cujus causam putare
oportet, quia partes terre sunt ad modū
plantarum & animalium, que habent
statum iuuentutis & senectutis. Sicut e-
nim propter frigus & calorem, que ca-
usant ex motu circulari solis, corpo-

Reduci. glo. 1.
m. l. 1. ff. nequid
in flum. pu.

Lure. ff. de
flum. l. 1. §. de
terior. p. 1. de
re. diu. §. plane
2. par. n. 23.
l. 23.

Diuine. Ca.
ser. l. 1. c. 1.
de agr. c. 1.
h. ii. l. 1. c. de
thesauris. l. 1. d. m.
h. ii.

Non semper.
aristo. p. mete
oro. c. 22. p.
c. ulti.

Causa mutatiois fluminū.

ra plantarum & animalium minuuntur
 & crescunt, ita propter eandem causam
 partes terre differenter accipiunt virtu-
 tem, ita q̄ aliqua pars accipit virtutem
 ut permaneat aquosa usq; ad aliquod te-
 pus, deinde amissa virtute predicta senes-
 cit & exsiccat. & alia pars recepta vir-
 tute vivificatur fitq; similiter aquosa. Ad
 alveum ergo derelictum flumen nō est
 reducendum, ne providentie divine cōtra-
 dicatur. Si tamen manu hominis alio a-
 versum est: ad priorem alveum est redu-
 cendum. Credidit enim antiquitas q̄ prop-
 ter majorem hominum utilitatem natu-
 ra ip̄a fecit mutatiōem alvei, & ut onera
 fluminis non semper eosdem fatigent. ideoq;
 jus gentium novū alveum publici juris e-
 fecit sicut ip̄m flumen, quia accessorū na-
 turam sequi congruit principales, atq; impo-
 ssibile est ut alveus fluminis publici sine
 quo flumen esse non potest non sit pu-
 blicus. Prior vero alveus derelictus eorum
 est qui prope ripam ejus predia possident,
 insatisfactionem onerum ac damnorū que
 a vicinitate fluminis causantur & patiuntur ac

Reducendum.
 C. de alluvio. l. 1.
 ff. ne quid in flu-
 publi. l. 1.

Publici juris.
 Insti. de rez. diu.
 §. q̄ si naturali.
 ff. de acq. re. do.
 l. adeo. §. q̄ si toto.
 2^a parti. n. 23.
 l. 30.

Accessorū. de
 regu. ju. l. 6. c. acce-
 ssorū.

Impossibile. ff.
 de flumi. l. 1. §. si
 insula.

Prior. ff. de acqui.
 re. do. l. adeo. n. on-
 erorū sup. possid.

Onerū. de regu.
 ju. l. 6. c. qui senat-
 omis.

pate

pati possunt, si idem fluvius augetur & in perpetuum crescat, privatorum ripas & predia occupaturus. flumina namque censitorum vicefunguntur, ut ex privato in publicum addicant & ex publico in privatum.

Censitorum. ff. de acqui. re. do. l. ergo. §. flumina.

Alluvio.

Preterea quod per alluvionem agro tuo flumen adiecit, jure gentium tibi acquiritur. Est autem alluvio incrementum latens, per alluvionem autem id videtur adiacere, quod ita paulatim adiacitur, ut intelligi non possit quantum quoquo momento temporis adiacitur. Nam sicut natura rebus paulatim addit & detrahit, ita & flumina que agunt & in continua & naturali, aliud dicere esset contradicere providentie divine: que ab uno detrahit: quod alij tribuat eamque omnium domina & omnibus providens.

Per alluvionem. Insti. de rez. diuj. §. preterea quod. ff. de acqui. re. do. l. adeo. §. preterea. C. de allu. no. l. 1. §. part. n. 23. l. 29. Et Job. 14. c. ubi et alluvio paulatim terra consumitur.

Paulatim. ubi sup. et Job. 14.

Natura. bal. rui. ff. de rez. diuj. §. ad. ff. de iudicij. l. proponelatur. ange. In. d. §. preterea. Insti. de rez. diuj.

Continua. ff. de scriptu. ut lano. precio. l. forame.

Divine. bar. Inca. de alluvio. §. flume. ad huc.

Capitulum .xiii.

De commixtione rerum.

Contingit aliquo res diversorum dominorum commisceri. Unde causatur hic communicatio & rerum translationes.

nes. Hec autē comixtio rerū fit multipli-
 citer, aut per generationem, aut per plā-
 tationem, aut per sationem, aut per
 edificationem, aut per quasi edificatio-
 nem, aut per specificationem, aut per
 simplicem coniunctionem, aut per sim-
 plicem adiunctionem. ¶ Ecce seruus uni-
 us cum ancilla alterius, uel equus uni-
 us cum equa alterius carnaliter comis-
 centur, Ex quorum coitu partus nascit.
 Si dño masculi partum adjudicaue-
 rimus: durum profecto erit & non
 paruum iniustitiam damnumq; dño
 eque uel ancille inferemus, ipse est em̄
 qui pariter factum fouet in uisceribus
 foemelle ipam alendo, ipse est qui prop-
 ter eius facturā & grauedinem pigrum
 uel nullum seruitium accipere cogitur
 si factum perdere nō uult, ipse est cui
 periculum amittendi eandemmet par-
 turientem imminet in partu, ipaq; est
 q̄ ante partum onerosa, dolorosa in par-
 tu, post partum laboriosa incedit. Res-
 picendum est puerperium & periculū
 & quoq; mortem carū. Priuare igitur

Comixtio rerū p
 generatione.

Partū. de conuerso.
 In fide. c. 2.

Puerperū. C. qui
 potio. In pugno. h. i.
 .l. assiduis. Insti. de
 senatusw. ter tu.
 §. sed nos.

honore & comodo illum: cui onus inco-
 modum & periculum incumbit: summa
 iniustitia videtur, per quam a labore
 & cura reipublice utilis quisq; retrahitur.
 ut supra cum de dominiorum distinctio-
 ne loquebamur dictum est. At seuo uel
 domino eius qui solum cum uoluptate
 semē emisit nec ultra in eius potu nec
 in partu nec in conseruationem labora-
 uit. comodum deferemus. naturalis re-
 gula iubet (ut prediximus) illum sentire
 debere comodū, qui sentit onus. Et locu-
 pletari non debere aliquem cum alte-
 rius injuria uel iactura. Partus ergo
 uentrem sequat' cuius esse certissime rei
 euidencia constat. quis uero fuerit ge-
 nitor in erraticis coitibus ignoratur. uel
 saltim nō tanta certitudo haberi potest.
 domino ergo femelle iure dabimus par-
 tum in hac conmixtione que fit per ge-
 nerationem.

Voluptate.
 lactu. 8. dmi.
 Insti.

Regula. de regu.
 lu. l. 6. c. qui sen-
 tit onus.

Locupletari.
 de regu. lu. l. 6.
 c. locupletari.
 Ventrem. Plato.
 ii. de legib. 10. 10.
 antoninus.

glo. r. si. de seruis
 no ordi. 2. c. si.
 32. q. 4. yfido.
 9. ethimo. r. q.
 de i. iugio seruo.
 r. hact. glo. l. de
 pponius. d. de
 simbit si equam
 ff. de rudiandis.
 2. parti. 11. 28.
 l. 4. 24

Solo. Insti. de
 reydini. 8. titus.
 ff. de acqui. re. do.
 l. adeo. 8. si. ff. de
 rudiandis. l. idem
 pomponius 8. de
 arbore. Insti. de
 reydini. 8. perra
 2. parti. 11. 28. l.
 42.

Sicut fructus sunt illius
 cuius ager uel uinea aut
 hortus est, ita filij sunt
 illius cuius uenter est. si
 lii nati sunt fructus ven-
 tris.

Comixtio reu
 per plantationem.

Ad cuius similitudine. cum fit per pla-
 tationem idem dicemus. Igitur si arbor
 uel planta unius posita fuerit in solo
 alterius: solo cedit, postq; radices egerit

Ratio enim nō permittit/ ut alterius arbor
esse intelligatur/ q̄ eius cuius infundū
radices egisset, sine sit posita hōis manu/
siue manu uel impetu fluminis. Nam cum
per radices arbor cepit nutrimentū a solo/ quo
uiuē & uiuere speratur: ratio congruit/ ut
eius sit/ cuius bñficio uiuē. Causa tunc ce-
dit suae cause. Nam credibile est alio te-
rre alimento aliam factam arborem esse.

Credibile. ff. de
acqui. re. do. l. sed
si ex meis. §. arbor.

Ad iudicare tantā arborem alicui soli hu-
more uiuentem ei cuius antea erat in hu-
manum foret intātam iacturā eius qui
ē dominus soli: cum terra sua uirtute &
pinguedinem alteri daret. Erradicare autē
ut anteriori dño datur nō conuenit. quia
detrimentum nō modicū arbores erradi-
catione & trāspōsitione patiuntur &
quōq; dño moriuntur. Terra aqua extirpa-
tur/ remanet quodam modo deflorata
exerta & emūcta ac infructuosa redigitur.

Sed in amissione sequē plantē dominū an-
teriozem grauare iniustum uidetur. ab obus
sententia rusticana adiudicare/ inaequale
uidetur/ cum dominus soli in plus grana-
retur & ex propria terra arbori quo ad-
mueret alimenta prestare cogeret. Qua-

Rusticana. glc.
m. l. nescimus. ff.
de ruy. §. ff.

propter quoddam medium ratione adiuven-
tum est: quo utriq[ue] satisfiat. dno quide[m] soli
vel prechij adjudicatio planta, dno vero
plante estimatio eius. sicq[ue] utriq[ue] & uti-
litate rerum erit consultum.

Mediu. ut in
dura legib[us].

Comixtio rez per
Sationem.

Qua ratione aut[em] plante que tire coa-
lescunt solo cedunt. eandem ratione fru-
menta quoq[ue] que sata sunt solo cedere
intelliguntur.

Quaratae. Insti. de
rez diuj. §. quara
nae. ff. de acqui. re.
do. l. quara nae.

Comixtio rez per
edificatioem.

Idem quoq[ue] dicendum erit in comix-
tione que fit per edificatioem. Nam edifi-
cium factum ex materia unius in solo
alterius cedit solo. Si daretur quidem dno
materie, esset gravare nimis domini soli.
Dare ambobus est inequalitas respectu
domini soli cuius est fundamentum & a-
rea sua longo tempore priuaretur. Ex
rescissione edificij danu[m] utriusq[ue] resultat.
& civitati conuenit ne edificioru[m] dirup-
tio de formetur. iccirco aliud mediu[m] est
simile excogitatu[m], ut edificiu[m] cedat solo
tamq[ua]m principali super quo fundatur. &
dno materie estimatio soluat[ur] ejusde[m]
materie ac mercedes fabricoru[m].

Idem quoq[ue]. Insti.
de rez diuj. §. cum
in suo solo. ff. de
re iudica. l. in re
iudica. §. signum.
ff. de acqui. re. do.
l. adeo. §. cum in
suo solo. 2. par. n.
n. 28. l. 27. Spe.
n. de re iudica. do.
Xst. quid sit p[ro]p[ri]etas
iudica. mo. c. p[ro]p[ri]etas
nis. de resti. spo.
pau. de resti. l. 2. c.
de re iudica. c. p[ro]p[ri]etas
de re iudica. l. 1. §.
c. 29. r. 2.

Comixtio rez per q[ui]sedi-
ficatioem in p[ro]p[ri]etate & s[er]u[itu]te.

Est & alia quasi edificatio q[ue] non fit in

Est et alia. ff. de acqui.
re. do. l. quara nae.
§. licere. Insti. de
re diuj. §. licere.
2. par. n. 28. l.
29. n. 29.

solo sed in re mobili, puta scriptura in har-
 ta uel membrana, pictura uel sculptura in
 tabula uel in marmore. Que cedere debe-
 rent materie de stricta ratione, sicut ea
 que in edificatur aut inseruntur. Sed scri-
 ptura quidem cedit charte. picture uero
 tabula. dño tamē scripte & dño tabu-
 le soluitur estimatio. Aliud autē in pictis,
 aliudq; in scriptis statutū esse ideo cre-
 ditur uel quia pictura preciosior est qua
 scriptura, uel quia scriptores antiqui tēpo-
 ris nō erāt adō chari sicut hodie sūt. unde
 cum parui precij esset scriptura, cedebat cha-
 rte que s; carta charior erat. Econtrario
 p̄ctores & fuerūt & sunt chari & ta-
 bula uisus precij est & fuit, unde cedit
 picture. quia ridiculū est picturam appe-
 llis uel parasij in accessionem uisissime ta-
 bule cedere.

„Stricta rō. Jo.
 faber. §. littere.
 Inst. de re iudic.
 ff. de rei uendita.
 .l. in re uato. §.
 sed et id.

„Preciosior. glo.
 in §. si quis male
 natubula. Inst. de
 re iudic. §. impo-
 fuerit. Inst.

„Scriptores. glo.
 in .l. qua ratione.
 §. littere. §. dicitur.
 ff. de iur. u. re do

„Ridiculū. ff. de rei
 uen. l. in re. §. sed
 & id Inst. de re
 iudic. §. si quis ma-
 lenatubula.

Cōmixtōe rezz p
 Specificationem.

Fit preterea cōmixtio rerū per specificati-
 onem ut ecce si quis ex alienis huius^{oluiis} aut
 spicis uinum aut oleum aut frumētum
 fecerit, aut ex alieno auro uel argēto uel
 ere uas aliquod conflauerit. uel ex alieno
 uino & melle miscuerit mulsum, uel ex

ERRATA CORRIGENDA

medicamentis alienis empastrum aut collirium
 composuerit. aut ex aliena lana uestimen-
 tum contexuerit uel consuerit. aut ex ali-
 enis tabulis nauem uel armarium uel sub-
 selium fabricauerit. In his casibus queri-
 solet quis eorum naturali ratione domi-
 nus sit? utrum is qui fecerit? an potius
 ille qui materie dominus fuerit. Et in
 hoc quidam putat hunc dominum esse qui
 fecerit. quia quod factum est in ista for-
 ma in qua nunc est nunquam fuit alienius
 & quasi in nullius bonis sit. ergo ille
 specificas prefertur quasi prius occupans.
 & potior / cum nobilior & potentior
 sit forma quam materia. quia forma est
 que dat esse rei. Alij uero magis na-
 turalem putat rationem efficere. ut qui
 materie dominus fuerit / idem eius quoque
 quod ex eadem materia factum sit
 dominus esset. quia sine materia nulla
 species effici posset. Necessesse est enim ei-
 rei accedere illud quod sine ea esse non
 potest. Sed in hac altercatioe fuit me-
 dia uia existimatum. Si ea species ad

Quidam ff. de iur.
 re. domy. l. adeo.
 §. cu quis. ang.
 §. cu ex aliena.
 Inst. de re. diu.
 l. 32.

Forma. ff. ad
 exhibendu. l. juli-
 anus. §. q. si cu.

Aliquero. In de-
 ta. l. adeo. §. cu
 quis. ff. de rei
 uendu. l. In re
 ucto. §. sed id.

Mediavia. In
 dita. l. adeo. §. cu
 quis. ff. de acqui.
 re. do. In. d. §. cu
 ex aliena materia
 Inst. de re. diu.
 3. parti. ti. 23.
 l. 32.

rudem^{materia} reduci queat. cum uideri dominum esse qui materie dominus fuerit Si non possit reduci, cum potius intelligi dominum qui fecerit. ut eae uas conflatu pot ad rudem materiam ceris uel argenti uel auri reduci, uinum aut & oleum ad uuas uel oliuas reuerti no pot, at nec mulsum quidem ad mel & uinum.

Nec emplastrum aut colliria ad medicamenta redire possunt. & ideo specificantis esse uisum est. Fruentū uero (quamuis ad spicas reuerti no possit) ex alienis spicis excussum, eius erit, cuius & spice fuerit, nam cum grana: que spicis continentur: perfectam habeant sua speciem, qui excussit spicas no nouam speciem facit, sed eam que est detegit.

Fruentū. Induta
l. adeo. §. uideur
tamē mihi. & in
duo. §. nō ex aliena.
2^a parti. n. 28. l.
22. jo. falter. pag.
m. d. §. nō ex aliena.

Comixtio rerum p
simplicū iūctōn.

Est etiam cōmixtio rerum per simplici-
cem cōiūctiōnē. Unde si res duorum
ex uoluntate dominorū confuse sunt:
totum id corpus quod ex confusione fit
utriusq; cōe est. Veluti si uina sua cōfū-
derit, aut massas argenti uel auri cō-
flauerint. Sed si diuerse materie sint.
& ob^{hoc} propria species facta sit, forte

Sit etiā. Insti. de
reudiu. §. si duoz
materie. ff. de arq.
re. do. l. adeo. §. w.
litas duoz. ff. de
reudenda. l. mar
cellus. §. fi. 2^a
parti. n. 28. l. 22.

FRANCISCAIN DIE GHOIR

ex uino & melle mulsum, aut ex auro & argento electrum: idem juris est. nam & hoc casu eam esse speciem non dubitatur. Si uero duorum materie conjuncte sunt non uoluntate dnoꝝ sed fortuito, si separari pnt, nō sunt cōs, sed remanet quelibet pars cuius antea erat. puta si plūbū cū argento mixtum sit, uel aurū cū argento & stāno, uel pecora in eodem grege unius cum pecoribus alterius. Vel si frumētum unius frumēto alterius cōjūgatur. quia singula corpora in sua substantia durat sicut in grege. Sed in frumēto aliud dicendum erit propter difficilem laboriosamq̄ separationem, q̄ habetur ac sit impossibilis.

Si duo 27. ff. de rē uend. l. 1. p. de pomponius. §. si plumbū. c. l. in re actio. §. p. q̄ unq̄. 7. p. n. n. 28. l. 22.

Sed in frumēto. 7. p. n. n. 28. l. 22. cōtra §. q̄ si frumētū. p. n. de re. diu. c. q̄ dū. l. 1. de m. p. n. n. 28.

Impossibilis. ff. de usufructu. l. usufructuarius.

Per simplici ad iunctam
Cōmixtio rerum.

EST rursus cōmixtio rerum per simplicem adiunctionem. Dum aliquid ad aliud tamq̄ principalis adiungitur. Si enim alienam purpurā uel timēto suo quis intexuit: licet preciosior sit purpura: accessionis uice cedit uel timēto. In quibus uero propria qua-

Si enim. Inst. de re. diu. §. si camē alienā purpurā.

Inquit? ff. de ac. qui re. d. l. sed si ex ma. §. pro culus.

litas

qualitas rei expectaretur si quid addi-
 tum erit toti cedit, ut Statuse pes aut
 manus. cipro fundus aut ansa. lecto ful-
 chrum, navi tabula, edificio cemetu. Si
 Statuse sue ferruminatōe injunctū bra-
 chium sit, unitate maioris partis consu-
 mitur. non idem in eo quod applica-
 tum sit, quia ferruminatio per eadem
 materiam facit confusionem. Plumbatura
 vero nō idem efficit.

Si statue. ff. de reuic.
 .l. in rem. §. in rem.
 §. puru. n. 27. l. 27.

In oibus. In
 reus legib.

Facēs bona fide.

In omnibus his casibus precedentibus, qui-
 bus sit cōmixtio rerū, distinguit faciens
 bona fide a faciente mala fide. Nam faci-
 ens bona fide, quō res mixta efficitur tota
 tota sua, debet estimationem prestare al-
 teri. faciens vero mala fide suū perdit &
 alteri totū ad iudicatur, quia donare cē-
 setur.

Capitulum. .xv.

Iterū de cōmixtione rerum.

Ed ne tam premixte de cōmixtio-
 ne rerū exponēdo Studiosis ado-
 lescentibus quādam introduceremus di-
 ficultate

Studiosis. Insti.
 de legat. §. sed ne
 in primis.

facultatem: opere precium fuisse diximus
de his casibus tractare separatim, non ta-
men etiam sic quoad rationis investiga-
tionem attinet, videtur sufficienter expo-
situm, cum varietatem non machinam
ignorata ratione in his casibus dispi-
ciamus, igitur adhuc ab opere non decet to-
llere manum. In rebus nempe conmixtis
facere equalem divisionem indifferenter
dimidiam partem dando vni, dimidiaque
alteri: foret vulgaris sententia rusti-
corum, qui questiones per medium divi-
dunt, ut si petam decem, dicunt se ve-
lle concordare & precipiunt quod quicquid
qui modus sententiandi non immerito
reprobatur. Nam iustitiam consistere
arbitratur in quadam equalitate gro-
sso modo capta, de altiore ratione, qua
unus preualet alteri, non curates. Vbi enim
est certa iuris determinatio propter sub-
tilem rationem quoque nobis in cognitum ius-
ta: Via iuris est secunda, non in a facti.
Hac igitur rusticana opinione pro-
sus explosa: quid iustum quicquid sit in pro-
posito preponderaturus exploremus.

Facere partem equalem
in rebus conmixtis non
iustitiam.

Reprobatur ff. de
negotiorum gestis l.
ne sententia. in fi.
in glo. et corru.
daus ubi allegat.

Via iuris. bal. in
dura. l. ne sententia.

Depunno t. l. am. x. ray.
si fuerit possit illis fieri.

¶ Et quidem in primis quanto possibile fu-
erit distinctiōem dominiorum: qua quisq;
suum discrete separatimq; cognoscit: con-
servaturi sumus. Nam id utile fore plu-
rimis rationibus supra satis confirmavi-
mus. Si igitur in rebus cōmixtis: ubi
non interuenit voluntas seu consensus
dominorū: pōt fieri separatio: tūc iustū
erit: ut cuiq; suum tribuatur: utq;
sic eadem dominiorū distinctiō facta
iure gentium conseruetur. Vnde discu-
rrendo per cās cōmixtionis casus, hoc nō
pōt habere locum in cōmixtione que fit
per generationem. Nam non poterit ag-
nosci quod fuit semem patris quodq; ma-
tris. Et licet in promptu esset diuisio &
separatio: ea tamē perimeret rem cōmix-
tam, quod inutile foret ambobus & rei
publice. ¶ Similiter non pōt habere locū
in ea que fit per plantationem, uel
sationem, q̄no radices egerit, quia non
pōt cognosci quid sit cuiusq;. Cū ali-
mo tēre plantatum uel satum censeatur
uiuere, ut dictum est. Et cū extirpatio
noceat arbori & tēre aqua erradicat.

¶ Inutile. de pre-
supto. i. afferte.

Suero

FRANCISCAVINI DIEGOTOMAS

Si uero nōdum radices egit, cum nōdum
plantatū uel satū aliquid acceperit a
terra, dñō redditur, cognoscitur enim
quod nichil habeat ab alio, & pōt si
parari sine incomodo. In ea autē que
fit per edificationem: quāuis possit fi
eri separatio: tamē nō est fienda: ne
edificia rescindi necesse sit. Tū ne aini
tas ruinis deformatur. Tum quia esset
magnum incomodum & multa opera
& labor amitteretur. Et incomoda
separatio uel diuisio, habet ac si
sit natura impossibilis. Idem quoq
in ea quam appellauimus quasi edi
ficationem pnta in scriptura & pū
tura. nam si uoluerimus separare
chartam uel tabulam ab scriptura
uel a pūtura: necessario perderetur
scriptura aut pūtura & nō resti
tueretur pūtori uel scriptori suū.

In ea rursus que fit per specificatio
nem non pōt secerni forma a mate
ria tali modo, q̄ possit dari forma ei
qui eam fecit sine materia alterius.
neq̄ materia dñō suo, sine eo q̄ per
dat

Impossibilis. ff.
de usufructu. l. usu
fructuarū.

datur forma. Ceterū in ea que fit per
 simplicem conjunctionem sine specifica
 tione (dimittamus etiam pro nunc vo
 luntatem dominoy / quia ea quicquid
 voluerit pōt facere.) Si pnt separari
 res cōmixte / separande sunt, ut si plūbu
 argento mixtam fuerit, & idem in gre
 ge. Sed aliter dicendum si non pnt se
 parari / uel habeāt difficilem uel labo
 riosam separationem propter rationem
 in superioribus dictam. Postremo in
 ea que fit per simplicem adijunctionē
 sine specificatione, cum aditū uel adijū
 tum pōt separari facilius pnta cū est
 applumbitum & cognoscit quid est cui
 usq: suū cuiq: dandum est. Si uero sit
 adchta nō cū plumbo, s; cum eodem me
 tallo: jam aditū efficitur unū & idē
 cum eo cui ad iugitur. & ideo nō se
 paratur. Et sic patet per hanc deduc
 tam q in rebus diuersorum commixtis,
 ante omnia est hec regula attendēda,
 q si possunt separari sunt separanda.
 Si uero sunt inseparabilia, tunc succedit
 alia regula. q quanto fuerit possibi
 le, est euitanda cōio propter rixas &

cōtēctiones

Unde res cōmixta
 alteri estimatio.

Coro. ff. cōding.
 l. si hoc iudicium
 §. si conueniat.

FRANCISCVS GALLENVS DE REZ

contentiones & inconuenientia que ex ea sepius oriuntur, que supra signata sunt. ideoque fiat injuria uel iniustitia alterutri: non damus rem mixtam liberam uni, neq; alterum jure suo sine ratione priuimus. Si uni adjudicamus rem, alteri uero estimationem.

Cui dabitur res comixta.
Cui uero estimatio.

Sed in hoc inest difficultas non mediocris. Cui scilicet eorum preterabitur res comixta? Et cui dabimus estimationem? Nam quislibet eorum dicet se in re uelle preferri. Si enim causam prelationis uolumus ex preciositate metiri, statim in surgit hec repugnantia. Cur solum non cedit edificatio, quod preciosius esse solet? Et cur charta non cedit scripture preciosiori? Item cur forma in specificatis non cedit materie: que solet esse majoris ualoris? Et cur uestimentum non cedit purpure charta? Item si ex maiori labore in ipsamet commixtione impresso, cur plantati non datur arbor? cur scribenti non datur charta? Preterea si ex eo quod est fundamentum prelationem induxerimus. Cur pictura non conceditur domino tabule? Cur specificatum non datur domino materie? Rursus si ex maiore quantitate: cur pictura non cedit tabule? Si ex eo quod

Adjudicamus.
ff. de iud. l. si quis
punitus. §. officio.
ff. de arb. l. si quis
l. et puto. §. l.
l. plane.

quod principaliter fit secundum intentionem
 facientis: cur charta non cedit scriptura: Si
 ex dignitate extrinseca, in danda re mixta
 cur senioremi juniore. & amplioris honoris in
 feriore & marem femine, & ingenuū liberti
 no non preferimus. & clericum laico. Cur
 alias causas prelationis hic non attendimus, quā
 alias considerantur. Nonne melius ac iusti-
 us fuerat ad sopiendas has differentias hoc per
 sortem dicere. Nam quoque videmus in
 prelatione rerū mixtarum considerari precio-
 sius, ut in pictura. quoque major labor im-
 pensus in ipsa mixtione, ut in partu. quoque
 id quod fundamentū, ut in charta scrip-
 tura. quoque id quod majoris quantitatis,
 ut in statua cui adjungitur brachiū, vel
 in capho cui additur ansa. quoque id quod
 principaliter fit, ut in vestimento cui ad-
 dicitur purpura.

Preferimus. ff.
 de fidemstru. l. fi.
 Clericū. de ma-
 jo. vob. r. solre.
 Alias. per felle. in
 r. (c. r.). de ma. p.
 Cobe. Et in analogo
 glorie mundi.
 Sortem. glo. r. ex
 literis. de probatio.
 cū simulans ibi. p.
 andre. fia. 22. d.

Sorte uel gratificatio
 in id dirimendum.

Quare cum rationes conducentes hujus
 dissonantie assignare non possimus, aut hoc
 fuit dirimendum divisione & scissione corpo-
 rali ipsius rei, aut iudicio sortis, aut gratifi-
 catione legum conditoris. primū non expe-
 dit propter inconuenientia superius signa-
 ta. Iudicium uero sortis & gratificatio
 legislatoris ambo fuerūt in eius plate. qua

Viam

FRANCISCAIN DIEG FORB

nam ipse maluit / elegit scilicet gratificationem,
 de qua necessariam & concludentem rati-
 onem reddere non possumus. Nam hanc re-
 indeterminatam relinquere lites & inextri-
 cabiles parerent concussus, que preiudicare ad
 officium expectat legislatoris. idcirco eo mo-
 do quo potuit determinavit, hoc est gratifi-
 catione. quae habet rationes quodam modo
 tale suadentes, non tamen necessario con-
 cludentes. ut est in usucapione, in qua sta-
 tuitur triennium & non biennium vel quadri-
 ennium. & non potest ratio reddi, etiam si
 pro ratione ponatur, quia visum est su-
 ficere tantum tempus, cum idem de bie-
 nio dici potuisset. Sufficit tamen motum legis-
 latoris fuisse iustum, quo lites & concus-
 sus diminueret intendit, scilicet usucapione atque
 adjudicatione rei mixtae unum faciendam. tempus
 autem quod ad hoc sufficiat, & persona cui
 adjudicet res mixta fuit de voluntariis &
 placitis seu de expectantibus ad gratifi-
 cationem. de qua reddere rationem est im-
 possibile. Dum nulla ratio magis ad u-
 nam partem quam ad aliam inclinet. Indeter-
 minatum tamen reliquisse fuisse forsus
 permissum. Sufficitque determinatum tali-

Rationem. glo.
 .l. no omnium.
 ff. de legib.

Preiudicare.
 ff. de usufruct.
 .l. equum mu.
 Et in antea de
 consubly.

Conducentes.
 abul. exo. 22.
 .q. 2. si ad
 secundum dubia.

Cap. .xvi. De cōtato necessitate hñi faciēda.

lites nō esse iniquū uel iniustum nec cōtra
rationem.

¶ Cōtra rationem abulen
18. leuit. 27. c. 9. 12.

¶ Capitulum. .xvi.

¶ De communicatione faciēda necessi-
tatem habenti.

¶ Succurrēdū est aliorum
necessitatibus.

Propter necessitatem fit alia cōca-
tio. Qua prestatur auxiliū de-
pressis & laborantibus, impartitur uiduis
non habentibus, pupilli & uidue, desti-
tuti & auxilio indigentes tutantur atq;
defenduntur, Egri quoq; quibus defue-
rint qui assistant, curandi fouendiq; sus-
cipiuntur, captiui redimunt. Deus enim quos
nam pius animal nos uoluit esse sociare.
itaq; ~~itaq;~~ in aliis hoībus nos ipos cogitare debe-
mus. nō meremur in periculo liberari, si
non succurrimus, nō meremur auxilium,
si negamus. Nam qui se aprestando auxi-
lio remouet, ab accipiendo se remouet ne-
cesse est, quia nullius ope se indigere putat,
qui alteri suam denegat. Retinendū est
igr̄ oīo uiculum societatis humane, quia

¶ Auxiliū lazarū.
6. diuina. insti.

LIBRARIUS SOCIETATIS ALIENIENSIS

homo sine homine nullo modo potest vivere. In corpore humano unum membrum & unam virtutem alteri succurrere videmus, & id caput rationem & virtutes superiores sagere & inferioribus demandare. In republica quoque apud quedam ad adiuvandum nimis oneratas defesas atque deficientes ordinate sunt. Sicut enim quilibet ut praediximus natura iubente corpus vitam salutem tueri tenetur, membrum quoque deficiens ad corruptionem declinans curare in totius corporis corruptionem provenire timetur, Sic civitas: que ex civibus componitur eiusque custos & singulorum salutem hac ratione tutatur: cuiuslibet civis defectum supplere adjuvare & necessitatem sublevare tenetur. Aliquis si hoc negligit, vel ingratitude circa membrum suum (a quo auxilium & subsistentiam ipsa percepit) committet, vel paulatim ipsemet deficiet, sinendo partes suas labefactari.

¶ Omnis ars omnisque disciplina implere sagit quod cernit nature deesse. Legislatorum cogit officium esse auxiliatores sub-

¶ De arist. 7. poli. c. fi.

¶ Officiū. arist. 8. ethico. ff. de mpo. l. 1.

Duplex necessitas
seu defectus.

ditorū. Duplex igitur defectus & nece-
ssitas in hōibus contingere potest circa
rationem intellectumq; scilicet, & circa
corpus. Nullus proculdubio major na-
ture defectus q̄ quem patiunt hōies,
in ratione, qua sola ceteris animātibus
prestant, & in intellectu, qui est caput re-
giminis & cunctorum laudabiliū bono-
rum ac honorabilium fons & radix.

Caput. aristo.
1. de sensu. 1. c.

Cōtingit. per s.
1. de consol. thea.
logica. prosa. 2.

Ratio & intellectus
plurifaria perturbat.

Contigit autem rationem & intellectus
dispositionem fore aut oīo impeditā, ut
in infantibus / furiosis mēte captis & ebrijs
aut imperfectam, ut in pueris, aut inco-
stantem & uariam, ut in faminis & in
omnibus illis generaliter qui passionibus
perturbantur. Impuberum enim etas quod
videt ignorat, homines stultos dicit esse
frigidioris sanguinis / prudentes vero ca-
lidi. Vñ & senes in quibus iam friget &
pueri in quibus nec dū calet / minus sa-
piunt. Senes enim per nimiam etatem
delirant, pueri per lasciuam & infati-
am ignorant quod agūt. Senes & in-
fantes eandem mentem cōtingit habe-
re. iuuentuti mest imprudentia. Fu-
riosus uero mente translatus est, nam
iam non res ipas sed fantasias passionis

Ignorat. C.
de falsa moneta.
1. 1.

Dicit. ysid.
11. ethimo. c. 2.

Senes. Josephus.
12. de antiqui. juda.
c. 4.

Iuuentuti. Pla-
to. 11. de legib.
Suiosus. di.
47. c. siur. Inqui.

risto.
F. de

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

seu videt. absentis & non intelligentis & ignorantis loco habetur, casu & non intellectu censetur operari, & ab impuberis conditione non malum abhorret. Ebrius etiam furiosus censetur, nam ubi ebrietas ubi dominatur & furor, que sobrii cavemus, per ebrietatem ignorantes committimus, nesciunt quid loquantur, qui nimio vino indulgent, jacent sepulti. Pueri etiam minores viginti quinque annis non sunt robuste etatis, sed faciles & furiose, nam inter omnes constat fragile esse & infirmum huiusmodi etatis consilium & multis captivibus suppositum, multorumque insidiis expositum, minores non sciunt quod sibi utile est. Infirmitatem etiam muliebri nature satis novimus, & facile circumventiones fiunt adversus eas.

Ex defectu rationis & intellectu
hinc plura mala sequuntur.

His igitur defectibus sunt a legum conditoribus succurrendum. Cum ex his sequantur mala persone patientis in moribus instructio civitatem plerumque eversura, in rebus eius destructio, & paupertatis calamitas in se & in alios multa audere cogens malisuada famelicis ac turpis egestas. Nam educatio pu-

Absentis. ff. de iure codic. l. 2. §. furiosus. ff. de iniurijs. l. sed et si dominus. §. filio. ff. de adm. iur. l. ult. glo. r. illud. l. 9. §. 1.

Abhorret. ff. de q. b. m. p. ca. l. fulminans. §. adeo aut. ff. de iur. l. 1. §. furiosus. l. 9. §. 1. r. illud.

Ebrius. di. 24. §. venter.

Per ebrietatem. l. 9. §. 1. r. sane.

Pueri. ff. de a. d. l. si maritus. §. lex Julia.

Inter omnes. ff. de i. n. o. l. 1.

Non sciunt. in aut. de nuptijs. §. est quoque.

Infirmitatem. in aut. de equali. do. §. hisce rebus.

Malisuada. hoc l. 3. de off. p. §. 1. §. 6. enodis. C. de m. §. de iust. rebus. l. 3. §. 1. §. 2. §. 11.

errorũ faltem in intellectu defectum pati-
 entium non eſt derelinquenda, tum prop-
 ter corpus, tum propter animam. In
 omnibus quippe uiuentibus prima ipa
 germina / ſi apte ceperint ad nature
 ſue uirtutem / vim habent summã ad
 finem ſibi debitum imponendum. quod
 & in plantis euemit & in brutis / tu
 ſilueſtribus / tum etiam maſuetis, & in
 hominibus. Hominem autē maſuetum
 animal eſſe dicimus. Porro ſi cum natu-
 ra faelicte rectam quoq; diſciplinã fuerit
 aſſequutus, in diuiniffimum, maſuetiſſi-
 mumq; animal ſolet euadere. Sin uero
 nõ ſatis aut nõ bene fuerit educatus:
 ferociffimũ omnium que in terris naſ-
 cuntur animal reddit. q̄ obrem nõ de-
 bet legum conditor rem ſũmoꝝe nece-
 ſſariam pueritiẽ educationem poſpone-
 re. Exiſtimandum enim eſt rectam
 educationem & corpus & animũ q̄
 pulcherrima & optima reddere. Quod
 igitur a legiſpoſitore maxie utendũ ſit
 circa diſciplinam iuuentutis nemo utiq;
 dubitabit. nam id quidem neglectum
 inciuilitatibus aſert reipublice detrimẽtũ

Inõb? Plaro.
 6.º de legib. 9.º.
 Aristo. 7.º poliz.
 .c. fi.

Pueritie. Plaro.
 & aristo. ubi ſup?
 Joſephus. 4.º de
 antiquita. Judae.
 .c. 4.º. d. 8.º. abulciſis. de
 Exiſtimandum. 1.º.
 Plaro. 7.º de legib. 8.º.

Iuuentutis. aristo.
 7.º poliz. .c. fi. et 4.º.
 8.º in pñ.

ERRATA CORRIGENDA

Tutela & Curatio.

¶ Ergo quis impuberi orbato parēte ali-
 menta prestabit? quis in moribus instru-
 et? quis bona eius administrabit? Quis
 lascivitas^{entis} iuuenis & facilis res pau-
 latim labentes detinebit? his morbis me-
 dicamentum a legifero adhibendum fuit, ne
 ipse & civitati pariter tristes parerēt
 exitus. His de causis tutela & curatio
 adiuvēta fuit. Sequitur enim quasi
 secunda orphanorum procreatio. Est autē
 post primam educatio disciplinaque de
 qua dictum est. Post secundam vero
 operam dare debemus, ut privati pa-
 rentibus quā minime miserabili calami-
 tate premantur. Legum ergo custodes
 quasi alteros istorum parentes primis
 non peiores constituemus, & per singulos
 annos quasi suis providere iubemus.

¶ Sequitur. Platon. ii. de legib. §. 2.

¶ Ane defūtorū vidēt que
 hic agunt.

¶ Hęc sancire non solum civitati & or-
 phanis utile, verum & iporum parēti-
 bus defūctis & senioribus iuventibus
 atque deo gratū erit, si vera est opi-
 nio antiquorum existimantium defūcto-
 rum animas vim quandā habere, qua
 de rebus humanis curam habēt, ma-
 xime illorum qui ab eis geniti sunt, a-

¶ Opinio. Platon. ii. de legib. §. 2. vidē abulē. In repente de statu animarū post hanc vitam. Et sup mathū. c. 24. q. 792. §. 9. 790. p. 1. dicendū esse uno modo. Et sup mathū. q. 5. q. 331. Et arist. p. ethico. c. pronep. in aut fortunab. de abulē. mathū. numeri. 17. q. 61.

deo q̄ honorantibus eos propitijs, contētib^{us} ^{emptibus} // Et vera. aug⁹
 infensi sint. Et uera est opinio q̄ bea^{te}
 te aīe uident in uerbo ea que fiūt ad
 augmentum beatitudinis sue & sic uidet
 ea que fiūt hic inferius ad reuerētiam
 eorum & honorem. Similiter deus (q̄
 de puerorum desolatione procurat) ofē
 ditur. Preterea seniorum uuentiu am^{os}
 mos reuereri decet, qui maximis inuēta^{te}
 te felici funguntur honoribus: quos filij
 nepotesq̄ dum colunt iocundissime uiuūt.
 Hi ergo senes acute hec audiunt acuteq̄
 perspiciunt, eisq̄ qui iuste orphanos
 tractant, benedicti sūt, illis aut maxi^{me}
 me indignāt: qui cōtumelijs parētibus
 orbos afficiunt. Orphanos quippe maxi^{mum}
 mum sacratissimumq̄ depositum pu^{tant}
 tant. His omnibus tutor & magistra^{us}
 tus mentem siquam habet ad hancē
 adhibebit / ac de ^{disciplina} disciplina educationeq̄
 orphanorum ita providebit pro uiri^{bus}
 bus, ut sibi & suis providere uideat,
 non minus orphanos q̄ si genuisset
 eos, diligant, neq̄ res illorū peius q̄

Et vera. aug⁹
 li. de cura pro mor^{tuis}
 tuis agēda. mrola.
 delyra. ps. 102.
 12. q. 2. c. facer^e
 du. glo. ja c. qui
 diuina. ca. rā. 8.
 q. Er abulen.
 mathe. 24. r.
 q. 627. p. 12.
 alio modo. latus q̄. mathe.
 Deus. Semoz. q. 44.
 Plur. ii. de legib.
 c. 8.

FRANCISCA IN DIE GIORIB

Man. 3. a.

v. 11.
 v. 12.
 v. 13.
 v. 14.
 v. 15.
 v. 16.
 v. 17.
 v. 18.
 v. 19.
 v. 20.
 v. 21.
 v. 22.
 v. 23.
 v. 24.
 v. 25.

suas gubernent, immo etiam affectu
 animi melius. quoniam pupillis & mi-
 nus tutorem etiam diuinitas iussit
 impendi dicens. Vidue & pupillo non
 nocebitis. Si leseritis eos, uociferabitur
 ad me. & ego audiam clamorem eorum.
 & indignabitur furor meus, percutiamque
 uos gladio. & erunt uxores uir-
 uidue & filii uirpupilli. **Hinc**
 sumam cum ratione & equitate
 tutor impuberibus & curator pube-
 ribus usque ad uicesimum quintum annum
 a legibus decernitur. **Ab** his etiam
 rationibus curationes descendunt fu-
 riosorum: qui de rebus suis imposte-
 rum nec minimum disponere queant,
 nec tamquam patresfamilias amplius sed
 quasi filii ac pueri domum habitent. **Fu-**
 riosis ergo datur curator. Sed & me-
 te captis, surdis & mutis, & qui per-
 petuo morbo laborant: quia rebus suis
 superesse non possunt, curatores da-
 di sunt. Non est enim consentiendum
 ut aliquis sine causa res suas perdat
 &

Impuberes.
 Minores.

Furiosi.

Diuinitas.
 exo. 22. 87.
 di. c. 2.

Furiosis. in
 curatoribus. §. fur-
 si. C. de minoribus.
 .l. 2.

& egeat propter damna & incomoda que ab egestate & paupertate solēt euenire. Eadem ratione datur curator prodigis, qui nec tempus nec finem expensarum habent, sed bona sua dilapidando & dissipando profundunt exemplo furiosissimi. Et tandiu erunt ambo prodigus & furiosus in curatiōe, quandiu uel furiosus sanitatem, uel ille sanos mores receperit. Sed & consilio & opera curatoris tueri ac defendi debet non solum patrimonium sed corpus & salus furiosi. Ite ueteres uoluerunt feminas in nuptas, quamuis perfectę etatis essent, propter ipam animi leuitatem in tutela consistere. Sed hoc a posterioribus nō est receptum, quoniam mulieres sūt auarissime. & experientia compertū est eas pro conseruandis rebus suis satis sollicitas fore, Nisi luxuriose uiuant. Nam mulieri luxuriose uiuenti bonis interdicti pot. Dum enim est prodiga seipserone per hoc presumitur quod erit & rerum.

Prodigis. ff. de iurato. furio. l. 1.

Exemplo furiosi. bal. l. 2. c. de iurato. furio. glo. r. pastorales. de iudicis. & barba. ibi. q. 1. c. et feli. ibi. 2. c.

Corpus. ff. de iurato. furio. l. consilio. in p. n. Veteres. ysidoro. 9. ethimo. c. ult.

Auarissime. ff. ad velleya. l. si lego.

Mulieri. ff. de iurato. furio. l. c. mulieri. in p. n. glo. r. pastorales. de iudicis. Presumit. auar. in d. l. c. et muliere. amor. turba. felly. ibi. Spe. n. de auctore. s. in opponit. non auctorem. h. i. h. uirū masculo. bal. l. calyx. in fi. c. de iudic. d. r. glo. l. si quis n. sicut. ff. de usurario. p. c. p. r. l. lupus. in re p. r. r. r. per vras. de dona. in v. c. uxo. c. 322.

Prodigi.

Femine.

FRANCISCA... GARDIA... DE... G... R...

Capitulum. .XVII.

Iterum de communicatione facien-
da necessitatem habenti:—

Qui operari nō pot
vnde alac, ab alijs suis,
tentandus est.

DE necessitate defectusq; intellectua-
li hec diximus. De corporali uero
nunc breuissime subnectamus. cum ex a-
ceditis emanare determinationē satis cō-
stat. Si quis igitur laborare non ualet /
ad ullam artem in ciuitate propter e-
tatem infirmitatem ue aut occasionē ine-
ptus: unde necessaria sumat facultatibus
carens. quid in medio ciuitatis bñ ordi-
nate fame morietur / alijs ciuibus habēti-
bus recondita in horreis / que sibi & is-
tis sufficiunt ad uiuendum? Ius huma-
nitatis obliuioni tradetur? Deus enī qui
ceteris animalibus sapientiam nō dedit.
Naturalibus ea munimentis ab incur-
sibus & periculis tutiora generauit.
hominem uero quia nudum fragile

Humanitatis. in
exua. In ciuitate
priuile. ad si. ubi
humanitatis sui
puere egnes. In
rius ayripa. In
de pueritudine sui
rag. c. 64.
Deus. Luctuq;
G. diui. Inste.

¶

¶ formantur ut cum sapiētia potius in-
 eret: dedit ei preter cetera hunc pietatis
 affectum, ut homo hominem tuatur,
 diligat, foueat. Contraq; oia pericula &
 accipiat & prestet auxilium. Sumum
 inter se vinculum est humanitas, quod
 qui dirupert, nepharius & parricida
 existimandus est. Nam si ab uno hoie,
 quem deus finxit omnes sumus oriun-
 di, certe consanguinei sumus. Itē si ab uno
 deo inspirasti omnes & animati sumus:
 quid aliud q̄ fratres sumus? Quo hos-
 tium turba ad delendam civitatem irru-
 eret: Si concives civitatem defendētes quis
 non adjuvaret: non ne in civitatem deli-
 queret, & in se, qui concivibus delectis
 & civitatis interitum & sui ipsius nō
 immerito expectaret? Quare si fames e-
 gritudo & occasio aliquem civem hostili-
 ter invadit, ab alijs concivibus nō ad-
 juvabitur in se similia intorqueri. Spe-
 rantibus: Quo quidem nemo a mutatione
 tempestuosa fortune securus. ¶ Natura
 namq; in principio dedit hoibus cūcta

coia

In necessitate oia coi-
 anda.

ERRATA
 QUA
 ISCO
 GA
 IAN
 DIE
 GHO
 RR

Coia attendēs comunē omnium necessitate:
ut quisq; ex his sue vite subsidiū nece-
ssarium caperet. reliqua in cōe relinqueret.
Sed ne ob negligentiam desidiam malicia
& potentiam quorundam (cum discessum
est ab illa primauinocentia & simplicitate)
perichitaretur salus omnium (ut pre-
dictum est) que erant coia appropriata su-
nt singulis. Verum si per istam appro-
piationem, a necessarijs ad hoc a natura
creatis excluderentur necessitatem pacien-
tes: uel contra nature providentiam mire
uel ipam eandem naturam uelut in
superfluis habundantem, in necessarijs ta-
mē deficientem accusare cogeremur, uelut
crudelem detestari: que subtraxit indige-
ntibus instrumenta, quibus operari ualeat
salutem, & acquirere uictualia: que a su-
pfluitate & superabundantia a horū cape-
re nō possent. Naturam quippe dixi-
mus unicuiq; rei prestare instrumentū
quo indiget ad operationem suā: & uel
aliunde sibi providere debere dicendum
id quod uitam & salutem tueatur.

tale

tale quid efficiet: si tantam virtute dederit
 aque vel aeri (que diximus coa reman-
 sisse) ut ex his tales homines sustentetur,
 vel si aliquid de nouo creauerit ad hu-
 jusmodi necessitatem subleuandam, vel
 si decernat ab alijs accipiendum quod i-
 illis abundat istis uero deficit. Priora illa
 duo natura ipa non facit. Vltimū ergo
 eligere necesse est. Vnde hoc quod illis su-
 pfluit, quo indiget in necessitate constitu-
 tus, non illorum proprium dicemus, sed
 dei. **Nemo** igitur proprium dicat:
 quod in necessitate est coicandum. Et
 tunc quod plusq̃ sufficeret sumptui etiā
 uiolenter obtentum est. Nunquid iniquus
 est deus, tali necessitate ingruente,
 ut nobis non equaliter distribuatur uite
 subsidia? ut tu quidem esses affluens &
 abundas, alijs uero deesset & egerent?
 an ita magis quia & ibi uoluit benigni-
 tatis sue experimenta conferre. Tali-
 um per uirtutem patientie coronare? tu
 uero susceptis dei muneribus & in sinu
 tuum redactis, nichil te reputas agere
 iniquū

Nemo. 47. di.
 .c. sicut huius.

Propriū nō est possi-
 dentis, quod alteri prop-
 ter necessitate dūcādu
 est, s. illius.

FRANCISCA IUNIORI

iniquum: se tam multorum vite subsidia so-
 lus obtineas. Quis enim tam injustus tam
 auarus: qui tam multorum alimenta no-
 suum usum sed abundantiam & deli-
 cias facit? Neque enim minus est criminis
 habenti tollere, quam cum possis & abundas-
 sis indigentibus denegare. Esurientium panis
 est quem tu detines. nudorum indumentum
 est, quod tu redudis. & miserorum redemp-
 tio est & absolutio pecunia, quam tu in
 terra defodis. tantorum te ergo inuadere
 scias bona quantum possis prestare quod ue-
 llis.

Hospitalia constituenda.

Hinc acuitate bene ordinata & ejus cu-
 ratore hospitalia: ubi pauperes infantes
 expositi & languidi curentur: constituen-
 da. ordines instituendi ad redimendos cap-
 tiuos, qui civitatem libertatem vitam cha-
 riorum amiserunt, seruitutem morti com-
 paratam subierunt, in periculo amittendi
 religionem inter civitatis religiosorum hos-
 tes constituti. Sed si hec defuerint, vel
 nondum constructa fuerint: divites, quibus mul-
 ta abundant, ad hec opera singulatim
 sunt

Sunt compellendi.

Capitulum. XVIII.

De maris & foemine coniunctione.

Adtenus de coicatione que interciues generaliter fit hec dixisse sufficiat. Nunc

de ea que specialiter est inter marem & foeminam dicamus. Omnium societatum

Omnium. Coge
tanq. & inst. re
pu. l. 4. ti. 2.

nulla magis est secundum naturam quam maris & foemine. est siquidem unicuique anima

li insitum a natura sui generis studium & conseruationis ratio per coniunctioem maris & foemine.

Nulla enim bellua adeo traxculenta esse potest adeo soliuaga aliarumq;

aspectum fugiens: que suo tempore sui generis compar procreandi causa non querat.

Natura. Aristo.
p. 2. economye.

Natura desiderat multa eficere talia, ueluti unumquodque animalium. Omnibus quidem uiuentibus naturalissimum est

Naturalissimum.
aristo. 2. de anima.
.c. 6.

opus producere sibi simile, ut animal animal, plantam plantam. hoc enim modo

diuinum & immortale esse uiuentia participant secundum quod possunt. tale est

anim

que necitatis causa
mas & foemina con-
iungunt.

FRANCISCA IUNIORIUM

nim esse oia appetunt & causa illius agunt
 secundum naturam EST autē impo-
 ssibile foeminam sine mare aut mare sine
 foemina. hoc adimplere. quare eorū soci-
 etas ex necessitate constituta est. Cū ue-
 ro in ceteris animalibus absq̄ ratione id fit
 & in quantum natura capacia sunt &
 procreandi gratia solum. in acuribus autē
 id est domesticis seu mansuetis & pruden-
 tioribus distinguitur magis. apparet e-
 nim in his magis auxilia mutua & dilecti-
 ones. ^{et cooperaciones.} maximeq̄ in homine quid conspicitur,
 q̄ non essendi causa solum. uerum eti-
 am bene essendi causa mas & foemina
 ope mutua coniunguntur. filiosq̄ procre-
 ant, nō solum ut nature id tributum
 ferāt: uerum etiam ut comoda exīde
 suscipiant. Valentes enim ipi imbeci-
 llos suo labore tuentur & alunt. mox
 imbecilli ob senium facti a ualentibus
 eadem reportant. & simul natura per
 hunc circuitum adimplet sempiterna-
 tatem. ex quo secundum numerū nō
 pot̄ ac secundum Speciem. Sic em̄ di-
 uina

Propter mutua auxilia
 mas & foemina iunguntur.

Cū uero. aristo.
 3. econom. cap.
 1. tom. 2. institum.
 rapu. 4. n. 2.

Mas ad acquirendū,
femina ad seruandam.

una providentia utriusque natura ordinata
est viri scilicet & mulieris ad societatem. tēdūt
enim eorum oīa idem utilitatis, licet contra-
ria quedam videantur. alterū enim robus-
tissimū fecit, alterū imbecillius, ut hoc quod
ob timorem cautius, illud vero propter for-
titudinē pugnatius esset. *metus* enim ad ac-
tudiendi diligentiam plurimū confert. &
alterū parat foris, & alterum parca domi
conseruat. ad operis vero affectionem alte-
rum sedulitatem intra limen agit, ad exter-
nam vero peruagationem imbecillum, alte-
rum ad sedulitatem deterius, ad motus
aut ualentius. igitur societate uite inter
conjuges & procreatione liberorū nec ma-
ius nec sanctius bono necessariorū respectu
esse quicquid potest. hoc enim solo hominū cōditio
mortalis existens per successione consequit
immortalitatem. Omniaque parentum uota
huc tendunt. quamobrem qui ista negligit
deum ipse uir negligere.

*Metus. Ciceroni
lib. de insti. repu.
li. 4. n. 3.*

*Valentius. a
risto. 2. economj.*

*Vxorem. Plato. 4.
de legib. cō. 10.*

Et hanc cōiunctam genus
humanū fit immortale.

Vxorem ducere quisque debet cogitans
quod natura quadam humanū genus

ERRATA DISCOGALION DIE GIORIB

quandam modo immortalitatem consequitur. Cujus rei quisque natura summoque cupidus est. nemo enim est qui non desideret perpetuum apud posteros nomen habere. genus itaque hominum immortale hoc modo in sempiternum perdurat, quod filiorum filios relinquendo unum & idem semper per generationem immortalitatem adipiscatur. nefas autem est immortalitate seipsum sponte privare. Oportet enim filiorum filios relinquendo nostros videlicet in divino ministerio successores naturam assequi sempiternam.

Oportet. Plato
6. de legibus. ii.
12.

Hinc naturaliter descendit maris atque femine conjugatio: quam nos matrimonium appellamus. quod sic est honestum & utile: ut humano generi deatur immortalitatem artificiose introducere. Et ex filiorum procreantia renouata genera manent. In hoc preterea matrimonio sedat ignis aestuans & importunus libidinis motus. quietanturque furie atque juveniles feruores. Omne adeo genus

Conjugatio. ff.
de just. et inc.
.1.

Honestum. in
aut. de mupul.
s.

Omne. 8. q.
3. de georg.

Ardeat concupiscentie ut
gessimus hac conjugatione sedat.

in terris hominumque ferarumque & genus equorum
 pecudesque volucres infurias ignemque
 ruunt. amor omnibus idem. Nichil enim
 furore amoris vehementius, quem retinere
 & intra certos limites carcerare philosophia
 est perfecte monetur & insipientem atque inbe-
 rentem concupiscentiam refrenantis. Vincit
 enim ista magnitudo concupiscentie. Et si-
 cut vinum inebriat. Igneus ille furor
 nescit habere modum. & Trina quaedam
 indigentia atque cupiditate omnia hominibus
 dependere perspicitur. Harum due sunt in ani-
 malibus Statim natis cibi potusque cupidi-
 tates. ad que cum esse animal innatum ha-
 beat appetitum, impetu rapitur: neque ver-
 ba illius auscultat qui monet aliud agendum
 esse: quod ut horum cupiditatis voluptatesque
 expleantur, & dolores contrarii deventur.
 tertia nobis indigentia ingens & cupi-
 ditas acutissima, que ad propagationem
 generis inest, posterius quidem nascitur,
 sed ardentissimo furore & maxima pe-
 tulantia homines urit & agitat. Hic enim

¶ Furore, maus
 qui. mo. nam. est.
 legi. s. illud.

¶ Inebriat. iust.
 de successio. subla.
 s. fi.

¶ Trina. Pluro.
 6. de legib. 13.
 ad. aliud in con-
 nio.

FRANCISCAIN DIE OTOR

Plan
 by. d.

o. ff.
 mrc.

i. in
 pnt.

h. g.

afectus corporis sic omnium est eorum, ut non
 alius sit violentior, aut inuicibilior.

¶ Affectus. erasmus paraphras. sup. mathe. c. 19.

¶ Cum excogitasset deus duorum sexuum
 rationem, attribuit his, ut se inuicem appetere
 & conjunctione gauderent.

¶ Excogitasset. Laurentius. 6. diu. inst.

itaque ardentissimam cupiditatem creatorum
 animantium corporibus admiscuit, ut
 in hos affectus avidissime ruerent, eaque
 ratione propagari & multiplicari genera
 possent. que cupiditas & appetentia in
 homine uehementior & acrior inueni-
 tur. quam quidem, cum sit eius tanta uis,
 quidam necessitatem dicere maluerunt.
 oportet ergo sibi quemque proponere du-
 orum sexuum conjunctionem gignen-
 dium causa datam esse uiuentibus, eorumque
 legem his affectibus positam ut successi-
 onem parent. ¶ Grande & immortale
 & pene ultra naturam corporalem ser-
 uare luxuriam & concupiscentie flammam
 adollescentie facibus estuantem animi
 uirtute restringere. ideoque melius fuit
 nubere quam uiri. quamquam liberus est

¶ Grande. Iheronimus. episto. 2. parte 100. 9. epla. 19.

¶ Melius. p. ad corin. 7.

¶ Liberus. Erasmus. paraphras. sup. mathe. c. 19.

non illigari matrimomo, tamē tutius est
intra conjugij cancellos contineri: quā
go concubitu possui.

Capitulum. .XIX.

De cōitate uxorum & filioz abhorē
da: -

Quoniam Vanus uero tam uehementissime,
ardentissimeq; natura incitet i,
pellatq; mares & foeminas ad hanc cō
iunctionem. non tamē ob id in ciuitate
nostra foeminas cōes constituemus, neq; u
num uirum duas foeminas, nec unam
foeminam duos uiros habere permitte
mus. sed unū una potiri tantum, unāq;
uno contentam esse. id enim nature ma
gis consentaneum & ipis conjugibus
& ciuitati & proli comodius. Nā si a
lud natura uoluerat, in principio cre
ationis hōis fecerat. ^{uiri} uirum tantū uirū
uni foemine coniūgit. duos gemellos
masculum & femellam prima ma
ter postea simul coniungendos pari

Non uxores cōes.

Unus in una copulat.

Nature. bide abule.
2° paralyt. c. 11. q. 24.

Proli. Abuler.
mathe. 27. c. 9.

172.

FRANCISCAIN DIE GROMB

ebat. Si uni uxori duos maritos dederimus: amor diuisus inuidia zelotipiæq; concitatus atq; concisus ad copulam & rixe cōtinuæ imper fedtam tumultuantem ac periculosam redderent societatem, in medio duorum ignium foemina constituta aduretur, duobus simul seruire non poterit neplacere. Et forsar (ut solet accidere) alter ab altero foedatam ac actu tam turpi foedatiuog pollutam cognoscere recusabit. ^{abhorrens.} Preterea pregnans sine ordine forsam concutietur & abortiri cogetur. a bo uiri dubitantes an partus sit alterutrius nō curabunt uel tepido dubioq; prolem prosequantur amore. Proles filii ^{simili} dubietate patri nō obsecundabit ueneratione qua decet, Vacillabit cōcordia que ciuitatem eiusq; partes conglutinare solet. ^{Et hoc maxie dignitati repugnat humane.} multo maiora inconuenientia sequentur / si foeminas cōs & per consequens filios cōs constitueremus. Dum impossibile sit filios esse cōs. quia in actu generationis, duorum uirorum semina nō cōue-

Si uni. Cay.
 tang. de Insti.
 repu. 4. q.
 n. 7. Abul.
 In repetitione
 de optima polita.
 conclusiōe. q. p. n.
 n. m. 188. u.
 sequenti. @
 m. 209.

Et forsar. abu
 len. In repetitōe
 de optima polita.
 conclusiōe. q. p. n.
 m. 211. Si qui
 ratio.

Dignitati.
 abulen. leij.
 13. 9. 7.

Filios cōs. aristo
 2. polit. tract. 1. c. 1.
 tho. 4. de reg. p. n.
 . c. 4. Cayetan.
 de Insti. repu. n. 7.
 Abulen. In repeti
 tōe de optima polita.
 ultima cōclusiōe.
 nu. 216. n. sequenti

Filij nō cōs.

miunt, sed unū solum ex parte unius vi-
ri. propter quod ipa etiam animalia su-
os natos cognoscunt / quanto tempore est
necessarium ad nutrimentum filiorum.
ut in pullis avium maxime contingit
antēq̄ ad volare possint. Corvi pullis a-
limenta nō prestant / donec suos esse cre-
dunt plumarū migrarū inditio. Corui. Job. 39.

Hujusmodi molestias nō facile erit
vitari puta plagas & neces partim vo-
luntarias partim involuntarias & rixas
& jurgia, que neptas est cōmittere aduer-
sus parentes & propinquos / magis q̄
adversus extraneos. Sed frequentius illae
venire ubi ignorant q̄ ubi sciunt, &
ea si contingat / a scientibus expiari debi-
to modo possent, ab ignorantibus non. Ex
coitate namq̄ uxorum sequeretur incer-
titudo filiorum. & per consequens cessaret
cohibitō plagarū & necium in parentes.
nec parricidium acrius puniretur inte-
rorem aliorum, auferretur superioribus
obedientia, tolleretur nālis amicitia inter

FRANCIS GARDINER GARDINER

Cay.
yhi.
4.
ulc.
ne
olma.
pn
u
2n. abu
ctio
colita.
dnay.
si. quis. aristo
act. c. 1.
p. n.
etiam
pu. 11.
repen.
a polna.
usioe.
i sequenti

cives, & hec noia pater & filius tā dulcia
 amoris & consanguinitatis noia abolerēt.
 ut enim parum mellis multa in aqua
 diffusum insensibilem facit mixtionē. Sic
 accidit in hac coitate uxorū & filiorū.
 Cauent consanguinei mala in consanguine
 os propter consanguinitatem perpetrare.
 duo namq; sunt que faciunt homines cu
 ram habere & amare. proprium s; & a
 fectio. quorū neutrum in tali coitate re
 maneret. Cresceret pretera inordina
 ta concupiscentia. S; & minueretur
 generatio prolis. Si enim ad unā acce
 derent plures ueluti ad prostitutā, quia
 forsam pulchior, ex frequentissimo coitu
 non conciperet nō emittens semē sine quo
 gigneret non pot. Et posito q; emitteret
 cum haberet ex frequentia coitus matrin
 cem oblimatam, pilosq; quibus semē debe
 ret retinere, coopertas, ad modum marmo
 ris uncti quicquid reciperet, emitteret, &
 sic concipere non posset. & ex frequenticoi
 tu etiam cum uno contingit conjugatā

Meretrix nō concipit.

Prolis. Guill. de
 cohib. p. m. c. 26. r. 21.
 s. p. n. m. 190.
 Et aug. in li. de
 bno conjugali.
 abulen. mathei.
 q. c. q. 199. p. 1.
 tertia causa est.

non

non impregnari. Et ex multitudine coitus
mouente matricem contingit aborsus.

Aborsus. Vinctus. Spec. nat. l. 7. c. 99.

EST ergo per coniugium duorum factum unius masculi cum una foemina coicatio omnibus delectabilior honorabilior utilior & perfectior. per eam namque & conjuges & ipsa ciuitas consequuntur fulcimentum & immutabilitatem. Deus & natura sua intentione non frustrantur. Et inter omnes coicationes antiquissima ipsa natura summusque legislator illam instituerit.

Capitulum. .xx.

De dote: —

Dote. bal. nouell. In mut. de dote. 10. c. 1. de code. baptista de suto blasio. In mut. de priui legys doris. fit mencio de dote. c. 10. 22. q. 1. abulen. q. 10. c. 1. q. 1.

HIS itaque rationibus atque naturali desiderio iugiter importunaeque causam suam orante, vir quilibet per suadus ducere proponit uxorem. Sed pleraque inconuenientia & difficultates se maximo offerunt impedimento. quo quidem onera matrimonij non minima esse

Onera matrimonij

esse noscuntur. quibus necessitas imponitur marito omnem mulieri cum familia sua sustentationem sustinendi, alimenta medicamentaque prestandi, & nichil pretermittendi, eorumque maritum afferre dicit uxori, uecturas quoque eius, uectigal & expensas non modicas in itinere facere. Multa sunt que matronarum sunt usibus necessaria, preciose uestes, aurum, gemme, supertus, ancille, & supellex uaria & fastus incogitatus. Dimittit sponsalitia largitatem & nuptialis festiuitatis uel conuiuij expensas, & ipsius mariti & familie meliora ornamenta. que pretermittere ob consuetudinem uerecundum est & quodam modo necessarium. Dimittit etiam pregnantis grauedinem & errantia desideria. Sed cum gemebunda pepererit, & in uagientium paruulorum educatione, & intradendo nuptui filias & filios quingentes labores & sumptus requirantur, memo

„Afferre. ff. de ma.
l. si uideat. §. si in
in stultissimo.

„Vecturas. ff. de do.
nato. in vi. e. u. p.
l. si quis prouocare.

„Matronarum. de
ophthalmis q. refer
laertij. l. de u. p.
(2 moribus philo.

„Uerecundum. ff.
de u. p. l. in fidei
commissi. in fi.

„Nuptui. ff. familia.
hered. l. si filia. §.
hoc amplius.

est

est qui ignoret.

Hec igitur vir ille qui ducere affecta-
bat uxorem circumspectus, in matrimo-
nio quod antea ardebat, his considera-
tis tepescit. Solinagus incedere manusit
libidinis ignem per erraticos vel forsã
ab-hominabiles coitus restringere intendens.
Sicq; foemine quibus nubant non inue-
nientes vel celibes ac oĩ auxilio destitutas
permanere, vel nõ fixis sed mutabilibus
non duraturis amplexibus se immisce-
re cogentur, ac perinde forent cões, qu-
od superius detestati sumus. Quãobrem
quodãam medium adinuentum est
quod ab hujusmodi terroribus & diffi-
cultatibus liberaret, quedam comuni-
catio facienda ex parte uxoris: qua vir
sustineat onera predicta: propter que
matrimonium forsità fugitabat. Ea
est s; que appellatur dos propter o-
nera matrimonij constituta. Subla-
to igr quod erat impedimento & a-
vertebat virum a contrahendo matri-
monio

Onera. ff. de ma.
l. siã dõte. §. si aut-
in senissimo. ff. de ju-
redo. l. dõtis fructus.
Impn.

Dos Introducta.

monio, concesso videlicet remedio ad sustinendū
onera ejus idest dote mulieres inuenient qui-
bus nubant, uel quia uiri licet diuites cu-
piunt tamē augere diuitias, uel quia inopes
ex dote se ali sustentariq̄ sperant, ideoq̄
dote inuitati ad nuptias ueniunt, ex quibus
soboles proueniēt ciuitatem repletura ac fu-
futura. Iccirco dotem esse dotemq̄ conser-
uari & uiri & uxoris & reipublice seu
ciuitatis interst. Vere reipublice interst
mulieres dotes suas saluas habere, propter
quas nubere possint, ut replant liberos ci-
uitatem: cum quibus uiri sustineant cō-
iungij onera. Dotata melius comochiusq̄ frac-
tatur a uiro. Indotata uero facilliter sperni-
tur atq̄ expellitur. Est ergo dos cōicatio
inter conjuges laudabilis & necessaria
conjugij pectisequa.

Inuenient. ff. de
iure do. l. 2. ff. de pri-
uile. credi. l. in nupt.
Diuites. In aut.
de q̄li. do. §. q̄ do
lam. colla. 3.

Viriet uxoris.
ff. de legat. p. l.
seruo legato §.
testator.

Reipublice.
ff. so. ma. l. j.

Melius. In aut.
de mptis. §. sic
traq̄. colla. 4.

¶ Nō propt̄ea dos est acui,
tate excludenda, q̄z propt̄
eā habiliores fœmine a
cōiugio resuuntur.

¶ Neq̄ a ciuitate decernimus excluden-
dam hac de causa & occasione. q̄ ea exclu-
sa uxores pecunie causa nō eligerentur,
sed attenta complexione idonea ad gene-
randum, & utilitate ciuitatis, cui cō-

Pecunie. li. i. i. i. i.
relatus a lacrima
li. de uita & morib.
filosofy. et ab im-
rino. spe. histo. li.
4. c. 9. Et arthoma.
q̄. de reg. p̄n. c.
18. Et a Cayerano.
de inst. repu. li. 4.
n. 6.

gruit

gruit ut diues pauperi/ iracundus mansuete
 coniungatur/ ut tali mixtura proles tempe-
 rata & moderata oriatur. nam si hec
 per rationem sanciremus ne diues diuitijs
 aut potens potentis societate admittat/ co-
 geremusq; uelociores animo cum tardiori-
 bus/ & tardiores contra cum uelocioribus
 copulari: non modo ridicula nostra oratio
 uideretur: sed & iram multitudini conci-
 taret. Etenim singuli ad sibi simillimum
 natura feruntur. Quamobrem non lege co-
 gendi/ sed persuasionem inducendi ciues/ ut
 equalem temperatamq; liberorum suoru
 generationem pluris faciant q̄ opulētissi-
 me affinitatis equalitatem. Et eum qui
 in conubio pecuniis inhiat/ non lege scripta
 arcere debemus, sed opprobrijs ^{bris} & incorpati-
 tionibus absterere. Non ergo lex dote
 tollens recipienda/ nec eius ratio ueluti ri-
 diculosa & multitudini exosa seu odiosa
 non moribus acceptanda ut impossibilis.
 Est enim contra æm inclinationem na-
 ture. quam male inaequales ueniunt ad

Saniremus. Plato
 .6. de legib. 12. cō.

Quamobrem.
 Plato ubi sup.

Quamale. Ouidij.
 In epistolis. bal. l. cum
 quā. C. de fidem.

aratra

arata iuuenti. tam premitur magno conju-
ge nupta minor. Si qua uoles apte nubere, ¶ Oe aul. c. 12.
nube pari. Omne animal diligit sibi simi-
le. sic & dñs homo proximum sibi. om-
nis caro ad similem sibi conjungetur. Et om-
nis homo simili sui sociabitur. Est prete-
rea impossibile cognoscere mulierem q̄ con-
ueniat ad generationem. Et si forsitan
pauci conscant: non propter paucos lex
uniuersalis est promulganda, que tollat
sustentamentum matrimonij certum
& notum, propter aptitudinem ad ge-
nerationem incertam ambigua & incogni-
tam.

¶ Nō propterea dñs c̄ mala,
q̄ dotato solat superbire.

¶ Fatemur tamē q̄ sponsa sine dote
non habebit audaciam. & intolerabili-
us nichil est q̄ femina diues. he nāq̄
sunt atq̄ alie multe indotibus magnis
incomoditates, suntus intolerabiles. que
indotata est ea in p̄tate est uiri. totate
mactant & malo & damno uiros. Ad
dotem immensam consequēs ut elatio a-
nimi sit immensa. timor autē uiri nu-

¶ Audacia. men-
pota grecis.
¶ Intolerabilis
Juuenal. 6^a Satyra

¶ Incomoditas
Plautus in aulona
et in amphitruo.

¶ Immensam. p̄tra
Ihu. 1^a. de remedij
prospere fortune.

Illus. non debebis reprehendere vitia: cum respici-
 es dotem. non presumes ^{hu} humiliare illam:
 per quam te memineras superbie fastigia
 attigisse. non solum tedia, sed & probrade
 injurias tolerabis. Nam uxore multum do-
 tata nihil importunius, nichil intractabi-
 lius. nil sibi non licitum arbitratur que
 suas opes mariti comparat egestati. que
 virum pascat, dominam seputat non socia.
 Sine dote vero mulieribus contumeliosus
 fastus minor erit, minor & viris humi-
 lis illiberatisq; servitus. Iste tamen con-
 tumeliosus fastus & alij tectiosi ex dote im-
 mensa resultantis effectus tolerabiliores sunt
 magisque medicabiles quam indigere & onera
 gravia sustentare matrimonij sine dote.
 melius est enim mori quam indigere. qualis sit
 uxor futura vel humilis vel superba homi-
 nes a principio ignorant. ideo bonum est
 in eo quod potest se premunire. quia in-
 utroque eventum sensati & prudentis viri
 est inopie obviare ob quam multi deli-
 querunt.

Fastus. Pluro.
 6. de legib. 4.
 co.

Melius. can. 40.

Deliquit. can.
 40.

Ceterum

ERRATA CORRIGENDA

Nō dicitur uenale matrimo-
nium, quia dote hinc inuitatur.

Ceterum uenalia matrimonia & le-
nonis amor esse uidetur. quō uxor do-
nat uiro: quod est in uiri patrimonio
& semper & gratis prematurū. nō uero
uenale dicitur conjugium nec lenonis pētio
cum dote[m] dat ad eandem reuersurū
solutō[m] matrimonio. Et eo durante dat nō
gratis, sed ei qui matrimonij subiturus
est onera: ad que inuitatur pariter cum
matrimonio, uelut esca pisces, ipa datione da-
tis. q̄ non est lucrum, sed titulus onero-
sus.

Venalia. ff. de
donat. int. vi. C. uxo
. l. 2. C. de inuol.
stipu. l. 2. ff. de
donat. int. vi.
C. uxo. l. heredito.

Solutō. ff. so-
ma. per totū.

Lucrū. C. de in-
u. lura. de sp. l. 1.
7. l. vna. ff. q̄ in
frau. credo. l. ult.
§. si asaro.

Puelle dote nō habentes
nubant paribus.

Plane puella que non habentes dotes
magnas nolunt uiris minoris status
copulari, sibi imputent. Et multo plures,
si dos de medio tolleretur, absq̄ conjugio
remanerent. quod iam ueteres per mul-
ta secula experti sunt dicentes. dotatas
esse feminas ad sobolem procreandam
replendamq̄ liberis ciuitatem maxi-
me fore necessariū.

Dotatas. ff. l.
ma. l. 1.

Capitulum. XXI.

De donatione propter nuptias:

Donatōe. ff. de dona.
l. vi. c. lxx. pyrrus
anglebermeus inur.
de eodē. l. o. lupus.
In r. de donatio.
l. vi. c. lxx.

Dotes itaq; uiris seruituras profutu-
rasq; matrimonio constante & eo
soluto ad uxores reuersuras iam constitui-
mus. Sed hinc ingeniscentium mulierū
fletus nos infestant. Dicunt enim maritos
earum corpore & substantia & oī uita
sua fungi (cum pene mulieris tota subs-
tantia in dote constituta sit): Et q̄ ipi ma-
riti nichil pro eadem dote rependant &
ipam dotem coadiuuans ad eadem matri-
monij onera subeunda: inequale arbitratur.
Et cum ad suos uictus suasq; alimomas
mulieres dotes habeant: assiduis achioni-
bus earum inquietamur, per quas suas
dotes deperditas esse lugent. Vn̄ efficitur hu-
juscmodi causa miseranda, dum mulierue-
niens difficultatem patitur, non inueniēs
rem in uiri substantia, cum sit alienata
alijs aut supposita, aut potentibus forte per-
sonis: quatenus illi propter huiusmodi ca-

Infestant. Inuig.
Cui. mo. narz. c. fi.
legi. s. quoniam.
Dicunt. C. qui
pno. sup. h. l.
l. assiduis.

LIBRARIUS SOCIETATIS REGIAE

usas / aut sit omnibus modis inhabilis uendi-
 catio / aut difficilis & litibus egeat. Videt
 preterea maritos dotis lucrum uel ex pa-
 rtis uel alia causa legibus consequi. Cur
 ergo & ipse foemine simili spe lucri priua-
 buntur? cum ipsarum fragilitatem & na-
 ture defectum adiunare & suplere ali-
 qua supererogatione deberemus? Melius
 enim fuerat mulieribus propter fragilita-
 tem sexus quam maribus subuenire. Qua-
 re eas equalitate iustitie priuabimus. Qu-
 is enim carum non misereatur propter
 obsequia que maritis prestant / propter
 partus periculum & ipsam liberorum pro-
 creationem?

Litibus. In
 aut. ut in mo-
 bilia an nup.
 dona. In p. n.
 colla. 4.

Melius. C. de
 dona. an nup.
 .l. ultri.

Equalitate. In
 aut. de equali-
 tate. In p. n.
 Quis. n. C.
 qui potio. In p. n.
 habe. l. assidus.

Quare propter has difficultates atque
 miserandas querimonias donatio prop-
 ter nuptias a legislatoribus excogitata
 est. que quasi antiferna intelli pot.
 Est enim donatio facta mulieri propter
 dotis dationem. ut non simplex donatio
 intelligatur sed propter dotem & prop-
 ter nuptias data. Simples etenim do-

Excogitata. C.
 de donatio. an nup.
 .l. ultri. post p. n.

Est enim. In p. n.
 .l. ultri.

nationes non propter nuptias fiunt / sed propter
 nuptias uelite sunt & propter alias cau-
 sas & libidines forstā uel unius partis e-
 gestatem / non propter iparum nuptiarū
 affectionem efficiuntur. ¶ Donatio itaq; prop-
 ter nuptias propter ipas nuptias fit. qua-
 tenus ex ipa simul & dote nuptialibus
 oneribus satisfiat. quod & uiri interst /
 maxie si suo parenti eam faciendi nece-
 ssitas imponatur. uxoris etiam cui abūda-
 tius ex sic multiplicato patrimonio in uictu
 & alijs providebitur. ¶ Fit etiam hec do-
 natio propter dotem: ut facilius possit re-
 cuperari & melius sit mulieri consultū.
 Cum res donationis propter nuptias sint
 in dominio mulieris sicut dos in domi-
 nio uiri. Dominium enim rerum dona-
 tarum propter nuptias est penes ipsam
 uxorem: sed statim soluto matrimonio
 desinit esse domina: dum tamen dos sit
 ei soluta. Alioquin quādiu dos nō sol-
 uitur / dominium nō reuertitur ad uirū

Donatioes donatiois
propt̄ nuptias.

¶ Necessitas. C. de do-
natio pro. l. ult.

¶ Uxor. 4. par.
n. ii. In p. n. & l. j.

¶ Mulieris. In aug.
 ut immobi. an nup-
 tialis do. In prin. gl.
 §. est et aliud. In st.
 de donatio. Et In aug.
 donatio quoz. C.
 de iure do. bal. In a-
 ug. siue ame. C.
 ad velleya. anse.
 In d. §. qd aliud.
 Contrariū t3 bal. q.
 do. in silio. 118. et
 q. p. m. n. ii. l. 7.

FRANCISCAIN DIE GIORB

Hec enim donatio principaliter fit ut mulieribus optime fit consultum circa dotem soluto matrimonio. quia de rebus sic donatis satisfacit mulieri. unde fortius specialius & strictius jus habet in rebus sic donatis quam in alijs bonis mariti. Interest etiam mulieris talem donationem fieri. quia pactum quod fit inter conjuges de lucranda dote: equum est in fauorem mulieris ad donationem propter nuptias extendi, ut ipsa equalitas seruetur. Item eadem ratione sicut vir lucretur dotem propter adulterium uxoris, sic etiam uxor lucretur donationem propter nuptias ob adulterium uiri. Item interest mulieris quia sicut viro uergente ad impiam partem uxor constante matrimonio dotem uendicare: sic etiam donationem propter nuptias. quia debet deservire honoribus matrimonij. Sed istud genus donationis ueteribus quidem prudentibus penitus erat incognitum. postea autem a jurisconsultis, introductum est.

Fortius. Ind. Jurib. Et C. de d. nupt. l. si. d. sanamus.

Pacti. de donat. m. vi. C. de p. uen. l. auz. c. lras.

Uxor. ff. de m. l. cu mulier. m. ut h. ma. C. de s. si de adulario. dona. m. vi. C. de p. c. plerumq. Adulteriu bu Induto. s. si de adulterio. ut h. no. cons. c. 1.

Sic etia. C. de re do. l. ubi adu. tradit. m. c. q. l. i. uris. de p. uen.

Veteribus. Inst. de dona. s. est aliud.

Capitulum. XXII.

¶ Iterū de donatione propter nuptias:—

Quidam tamē hanc donationem propter nuptias improbare nituntur. nam superuacaneum dicunt esse dotem marito dandam introduxisse. si tandem ipse donare teneatur. tantum enim sibi aberit quantum aderit / & matrimonij onera ipse marito incumberent nichil pro his habenti: cum pro dote donationem propter nuptias facere cogeretur. un re intellecta / tamē dote in effectu nō exite / inconuenientia ante dicta redibunt. propter que uiri matrimonium fugiebāt.

¶ *Credēdū. C. nesci de iuss. d. d. n. l. 2.*

¶ Etsi preterea credendā esse mulier sese suam quoq̄ dotem parti mariti existimauit. sicut dicimus quare fidejussor exigitur uel alius intercessor / ut causa perfidie in conubio eorum generetur: sic dicere possumus quare similiter pro saluamento do

¶ Argumēta corrupre dicitur donationem propter nuptias.

FRANCISCI DE JORDANO

tis donatio propte nuptias preæigitur. Ca-
usa enim perfidie pari formiter generabi-
tur. nam videtur mulier parvam fidē
& confidentiam habere de marito, cui se
se credendam existimavit, si pro securi-
tate dotis alterius fidem exigat cui se cō-
mittat: tamq̃ maritus perfidus sit. cū ^{Fraudulentus.}
perfidus dicatur quia fraudulentus est ^{ysido. 2. c. hino.}
et sine fide quasi perdens fidem. & ex
hoc odia rixæ et iurgia inter conjuges ^{Materia. arto.}
oriuntur. quorum materia et ocasio per ^{7. polit. trac. 2.}
legislatorem remouenda fuit. quod qui-
dem si contingit pro dote fidejussoriam
exigendo, quanto magis donationes prop-
ter nuptias pro pignore seu hypotheca pe-
tendo. quia quanto maiorem cautioem
pro ea exigit, tanto minus de marito
videtur confidere. major aut cautio nos-
citur esse pignus q̃ fidejussoris fidem ^{Incumbere.}
sequi. nam melius & securius est pig-
nori incumbere, q̃ in personā agere.

Solutio
Donatio p
maritus l

Concludunt q̄ donatio propter nuptias fuit
 quā potius acuitate expellenda, tamq̄ co-
 nubium impediens faciendū. Et factū dis-
 cordans. Vñ immedicabile hoc relinquendū
 putant, Dum ex una parte dotem intro-
 duci conjungio fuit conueniens. Et ei doti
 donationem propter nuptias. Et marito
 dotem ex una. Et uxori donationē prop-
 ter nuptias ex altera. Et unum alterū
 excludit. Cum inter ista sit pugna. re-
 legq̄ jam olim erito proverbio dicatur ar-
 dum esse aduersus duo contrariāq̄ pug-
 nare. pugna enim . . . nūc nobis ad duo ī-
 minet.

Proverbio. Pla-
 to. ii. de legibus.
 4. c.

Sed a latore legum remedium excogita-
 dum est: quo utrumq̄ inter se pugnantē
 unum saluum remaneat. nam duo contra-
 ria eque iusta simul concurrentia tali
 modo sunt temperanda, quod utrumq̄
 in suo robore permaneat. Igitur donatiō
 propter nuptias tale temperamentū a legis-
 latoribus est adhibitū. q̄ uxor nō utat̄
 tur nec fruatur re sibi propter nuptias

Excogitandum.
 plato. ubi sup.

Duo contraria.
 ff. de pign. actio.
 l. si seruos. ff. de
 iudicis. l. quid.
 cum prohibet. In
 aut. de nuptis.
 §. q̄ vero nunt.
 colla. 4. di. 97.
 .c. ex antiquis.

Soluit argumēta.

Donatōis propter nuptias
 maritus lūctur nō uxor.

FRANCISCVS GALIENVS MEDICVS ROMANVS

donata sicut maritus utitur re dotata. im
 licet maritus lucretur fructus dotis: uxor
 tamen nō lucratur fructus rerum sibi
 propter nuptias donatarum. nā alioquū
 non diceretur iam maritus percipere do-
 tem ad sustentandum onera matrimo-
 nij: cum tantū sibi abesset, quantum
 adesset. **EST** ergo potens maritus recipiē-
 di fructus cōter tam dotis q̄ talis do-
 nationis ad alendum se & uxorem &
 utriusq; familiam & ad sustinendū &
 custodiendum matrimonium bene & fi-
 deliter. Debet tamē maritus mittere in
 possesi—onem donationis propter nuptias
 uxorem, nō tamen uxor poterit illā a-
 lienare. Sic ergo & marito & uxori
 & doti & oneribus matrimonij est tali
 temperamento satis consultum.

Donatarū. q̄
 fre. In summa. de
 donato. In v. q̄
 nro. post p. n. h. q̄
 In summa eiusdem
 tituli. q̄. 2. In p.
 glo. q̄. est et alid.
 In st. de donato. q̄.
 exequet. et In
 aug. dos. dara. C.
 & dona. an nup.
 et In aug. de non
 eligēdo sū. m. h.
 q̄. si. p. p. n. q̄.
 habet copio. p. q̄.
 10. In p. In re p.
 In re p. de dona-
 tio. In v. q̄. nro.
 70. q̄.
 Potens. q̄. p. n.
 n. 12. l. 7. In aug.
 ut In mobi. an
 nup. dona. In p. n.

Ex donatōe propt̄ nuptias
 nō orit̄ ratio perfidie In cō
 Iuges cā viciātib; sicut ex auctō
 fideiussoris pro dote.

Rursus cum pro dote recuperanda su-
 ficienter sit a jure cautum mulieri tū
 hac donatione propter nuptias, tū hypo-
 theca ceterarū rerū mariti, dum non
 subest iusta suspitio contra maritum

ob quam de eo non debeat confidere) insuper petendo fidejussores, satis ratio perfidie generabitur. sufficit enim sibi ad confidendum remedium a jure sibi excogitatum: cum quo sit contenta mulier. Et cum hoc q nulla suspitio est contra maritum: cui sese credendam et dotem suam existimavit. nec debet esse tam sibi provida q ex ejus nimia providentia ratio nimie perfidie oriatur. Ista quidem nimie perfidie generatio a jure remouetur, nō aut alia minima. Vñ quantum confidere deberet mulier de marito: cui sese ipsam comisit, res etiam parafernales ejusdem mariti pati arbitrio gubernari: at tamē nullomodo muliere prohibente viros in parafernis se uolumus immiscere: quātūcumq ratio perfidie oriatur. Inde etiam mulier licite exigit pro dote fidejussores: quo maritus uergit ad inopiam, uel propter suspicionem inopie uel dilapidationis. Viro nāq uergente sua culpa ad inopiā: uxor pot ab eo dotem petere, uel q sibi prestat securitatem q eam nō alienabit. quod non pot ipso ad inopiam uergente sine culpa

Immiscere. C. de pactis conuent. l. huc lege.

Inopiam. c. per uias. de dona. inter vi. et uxo. sm mo. Card. abb. ibi. l. tur. l. si oportet. §. quo mens. 2. c. ff. so. ma. bal. ibi. Et ymo. Cy. l. ubi adhur. c. de iure do.

FRANCISCVS GAETANVS

pa sua. quo casu intelligitur quod ius edixit
rat uxoremque impietate viri misit suū cor-
pus non debere cū dote a se data priuare.

¶ Non ergo in his casibus ratio perfidie in
conubio generande attenditur, quatenus se-
curitas in dote prestetur. Si donatio prop-
ter nuptias et hypotheca: que super abundan-
tem faciunt exactionem fideiussoris, et magne
perfidie ratio poterit suboriri. De qua etiam
legislatores non curant. Quo ad securita-

tem dotis fideiussio incipit pertinere, quo vi-
delicet vir incipit uergere ad inopiam. quod
melius est ante tempus occurrere: quam post
causam uulneratam remedium querere. Ra-

tio enim conseruationis dotis preponde-
rat plus quam ratio perfidie. Sed dum con-
seruationi dotis est satis prouisum: omnis
materia perfidie et iurgii inter conjuges
est auferenda. ¶ Donatio ergo propter
nuptias que propter ipsas nuptias et prop-
ter dotem fit licita et iusta ex pre-
dictis comprobatur.

¶ Capitulum. .XXIII.

Intelluct. 4.
part. 11. l. 24.

Occurrere. C.
quod l. un. sine
iudi. se bini dicit.
l. una. C. Inqui.
tau. In inter-vel.
no est nec. l. si.

De Sponsalium largitate:

Est & Sponsalium largitas que fit quoniam Sponsus Sponse per uerba de futuro uel contra donat pure non respectu dotis. Sed & fit propter ipsas nuptias sicut precedes donatio alio tamen respectu. ut Sponsa cui fit sentiat se adonante honoratam ac perinde adamatam. quia munus est exhibitio honoris & signum dilectionis. anulus a Sponso Sponse datur uel propter mutue dilectionis signum. uel propter id magis ut eorum pignore eodem corda jungantur. unde & quarto anulus digito inseritur ideo quia in eorum uena quedam (ut fertur) sanguinis ad cor usque perueniat. Cum uero senserit ita se adamatam ad readamandum & tandem ad nuptias alliciatur. munera crede michi capiunt hominesque deosque placatur donis iupiter ipse datus. exenia & dona excecant oculos. & munus extinguit iras & donum indignationem maximam. Attribuitur ergo per hanc largitatem femina

Largitas. glo. s. est & aliud. in str. de donatio.

honoratam. 32. q. 2. c. honoratur.

Adamatam. 30. q. 1. c. facmine.

Munera. Ouidius. li. 2. de arte amandi. 2. q. 1. fabry. & gine. 22.

Excecant. c. 70. 22. du. 16. ca. 20.

Extinguit. proverbia. 21.

ad

Munera paruit amorem & honorem.

C. sine dicitur. inquit. re. vch. e. l. fi.

FRANCISCA IONDI GREGORII

ad reamandum virum & ad contrahendū
 matrimonium illudq; copula consummādū.
 Etq; per hanc viro quodammodo tractabi-
 lis & a feritate pudoris & uerecundie in-
 testit & tangi se paulatim patitur. Vn-
 cum sponsa incipit miscere assentitq; spo-
 so sumere osculum (quod ^{est} ueneris prima
 pale preludium) lucratur medietatem ta-
 lis donationis, tamq; dimidium sit ad copu-
 lam actum. ipsaq; grauatur uerecundia &
 rubore. Sponsus uero redditur alacrior &
 letabundus. Postq; deinde assentit uirū
 secū copulari carnaliter: totam sponsali-
 tiam largitatem lucratur tamq; attingē-
 tem finem propter quem fuit facta. a-
 lioquin nichil lucratur. estq; quodāmo-
 do precium pudicie.

Per hanc sponsalium
 gatur sit sponsa
 tabilis.

Medietate. foro.
 .ll. l. 2. ti. 2. l. 4.

Alioquin. C. de
 an nup. l. ai uerem
 @. l. si sponso. 4. p.
 n. ii. l. 2. & 3.
 Pudicie. exo. 11.
 C. de dona. p. l. u.
 uxo. l. res uxoris.

Ratōes prohibentes dona-
 tione in uirū & uxore
 nō miltat in sponsalia
 largitate.

Neq; quod de donatione interuicum
 & uxorem prohibita dicitur, hic spon-
 salitie largitati aduersatur. Nam fit eo
 tempore, quo nō dum sunt uir & u-
 xor, sed sponsi de futuro. ubi nō dum
 libidinis interuenientes ad hanc donatiem

faciēda

faciendā movebunt. ubi non dum tantus amor
 incalcescit/ ut ad se Sponsiandū in cōsulto calo-
 re impellantur. neq̄ est tanta magnitudo
 concupiscentie/ ut ea latenter uicti sponsise ne-
 tipos paulatim priuabunt. sua substantia.
 neq̄ Studium liberorū educandi impediret/
 cum non dum sit ceptum. immo potius hac
 largitiōe ad tale Studium inuitabuntur.
 Sed neq̄ hec permissio separat s̄ conjugit
 matrimonium. Cum hec largitas ex conjū-
 ctione perfectionem capiat. Idcirco donati-
 onem inter Sponsos de futuro ratam esse
 legum conditores statuerunt. quā & per
 uetusti Sponsalia donā olim appellauerūt.
 Inter sponsos aut̄ de presenti talem dona-
 tionem non ualere quidam dixerunt. Cū
 uir & uxor appellentur solo consensu in-
 terueniente sine copula. Sed a posteriori-
 bus est emendatū arbitrantibus etiam
 Sponsis de presenti non adeo tantā concu-
 piscencie magnitudinem inherere, quanta
 solet esse inter conjuges. Dum iam libidi-
 ne inebriati & profusa erga se facilitate a-
 gunt. nec est necesse largitionibus uxore
 ad actū iam sibi cognitum & mari-

Mouebūt. C. de dona.
 annup. l. si. §. simpli-
 ces.

Impellant. ff. de
 dona. int̄ vi. & uxo.
 l. 1.

Substantia. In
 aut. qui. mo. na.
 effir. legi. §. illud.
 colla. 6.

Conditores. ff.
 de dona. int̄ vi. & uxo.
 l. sponsus. in prm.
 c. l. cū hirsutus. §.
 si sponsus. c. l. si donat.
 §. si sponsus. c. l. in ar-
 eos. c. l. si p. §. pyri.
 4. prm. n. 11. l. 2. 2. 4.
 fol. 11. 1. 2. n. 12. l. 2.
 Peruetusti. ho-
 merus. illud. 16.

Quidā. bar. d.
 l. si donat. §. si spo-
 sus.

Sine copula. 27.
 q. 2. c. iustit.

A posterioribus.
 lex tauri. 92.

Inebriati. inst.
 de iustit. s. sublat.

Profusa. ff. de do-
 na. int̄ vi. & uxo.
 l. 1.

Sponsalitia largitas.
 Int̄ spōses de presenti
 permittit.

FRANCISCVS GALVANVS DE IURIS

to debitum prouocare. esset profecto meretri-
tius amor. Et in viro si talem donationem
expectaret, lenocinium.

Capitulum. .xxiii.

De cura sustinendi onera matrimo-
nij. Et uxoriarum operay exhibitae

Cura sustinendi onera
matrimonij viro imbut.

Contracto itaq; matrimonio Et
concomitantibus illud concomitantibus
peractis, ad alias que ex eodem matrimo-
nio resultant descendamus. Cura signi-
dem sustinendi onera matrimonij non fit
jure injungenda mulieri. Infirmi-
tatem namq; muliebris nature satis nouimus.
Et facile circumuentiones fiunt aduersus
cas. un tutelam Et alia similia admij-
nistrare uirile munus est Et ultra sexum
foeminee infirmitatis tale officium est. fo-
mine sepe intuntur contra propria como-
da. Et agunt ea que parant ipsis tri-
stem exitum. Itidem sunt foemine ferme
ut pueri leui sententia. Varium Et
mutabile semper femina producit. Prop

Infirmi-
tatem. Inu-
de egle dot. s. h. s. con-
seques. colla. 8.

Tutelam. C. qno
mulier offi. tut.
fanga. l. 1.

foemine. C. de
bonis q late. l. 1.
s. filijs.

Ut pueri. ter-
nus m cyra. 10
siphus. 48. de an-
quira. judaism.
l. 4. 9. 10.

Variu. Xp.
de p. signi-
et forus.

Propter quam imperfectionem sensu viri regi
 dicens fuit. Priori foemine dictum est sub
 viri p'tate eris & ipse dominabitur tui.
 Ideo aut foemine sub viri potestate consis-
 tunt. qui a leuitate animi plerunq' decipi-
 untur. un & equum erat eas viri aucto-
 ritate reprimi. Cum maritantur/ ideo ne-
 lantur/ ut se nouerint semper maritis suis
 subditas esse & humiles. Est ordo natu-
 ralis ut seruiant foemine uiris, eo modo quo
 seruitus d'r naturalis: qua minus ualentes
 ratione ualentibus naturalit' subsunt. Adā
 per eam deceptus est, non eua per adam.
 quem uocauit ad culpam mulier: iustum
 est ut eam in gubernationem assu-
 terum foemina facilitate labatur. masculus
 q' foemina principalior est, nisi aliter co-
 tra natura consistit. O mulier inu-
 habet deliberandi arbitrium. & que na-
 tura subiecta est imperare non debet sed
 obtemperare marito.

¶ Priori. gene. 3.
 ¶ Ideo. isid. 9. ethi-
 mo. c. ulti.
 ¶ Velant. 20. q. 9.
 .c. foemine.
 ¶ Ordo. 22. q. 9.
 .c. est ordo. 8. c.
 her y mago. 2. c.
 cu caput. 2. c. mu-
 her. Cayetanus.
 4. de iust. repu.
 h. 9.
 ¶ Seruitus. aristo.
 p. polit. trac. 4. c.
 2. tho. 2. 2. q. 97.
 ar. 2. 8. 2. de
 regi. pna. c. lo.
 ¶ Adam. 22. q. 9.
 .c. adam.
 ¶ Principalior. a
 risto. p. polit. tra.
 4. c. 1.
 ¶ Inu-
 p. polit. trac. 4. c. 1.
 bul. in ru. c. de rez
 per muta.
 ¶ Subiecta. Plato.
 7. de legib. ii. co.

Hinc descendunt due alie concaciones in
 ter conjuges. nam uir ut caput regit &
 alit uxorem & sustinet onera matrimo-
 nij

Uxor seruit viro
 sicut differetia p'one
 da int' operas artifi-
 ces & obsequiales.

Inu-
 & con
 qno
 etc.
 C. d
 l. m.
 i. ten
 ra. 10
 p. de an
 ai sim.
 ad.
 Agg.
 ymi.

ERRATA CORRIGENDA

mi. Uxor uero seruit marito. nam tenetur
 ei ad oia obsequia eius operari operis obse-
 quialibus uel officialibus seu domesticis: no-
 tamen secundum quosdam artificialibus.
 un si esset ~~textus~~ ^{textus} uel aliam arte haberet
 sibi acquireret / no marito. Et tunc opera-
 ri compelleretur per sub tractem alimeturu
 quo non haberet dotem. Sed qui hanc ar-
 tificialium Et obsequium differentiam
 inducunt obsecro ne discordias Et iurgia
 serant inter conjuges: que ab eis extirpa-
 re ad legislatorem expectat. Vir em Et
 mulier sibi inuice bene consentientes pla-
 cent deo. Nam uxor ad sibi operandu
 anclaus contraria erit uiro suo tamq in
 hoc primatu habeat, uirq in officio sibi
 debito defraudabitur. non sentiet mari-
 ti pereuntem sibi acquirens faemina cesu.
 Et cum faemine sint leuissime Et auari-
 stime: sat Est eis parua occasio ad no op-
 temperandu maritis. Et faciliter paulatim
 res maritorum commutantes delapidan-
 tesq alias super inchiat ac tergentes os
 suum dicent / no sumus operate malum.

Operari. 10. di.
 & pmo. c. luterus.
 de rest. spo. ff. de op.
 libero. l. siur pa-
 tro mis. @ ibiglo.

Textus. ff. de
 dona. int. vi. p. q.
 l. si mulier. §. si
 vir uxori. raphul
 filgo. ibi. bal. l.
 si uxore. 2. d.
 C. de condno.
 inscrip.

Consentientes.
 can. 29.

Primatu. can.
 29.

Censum. 1. uul-
 nalis satyra. 6.

Tergentes. pro
 uerbio. 20.

Hinc

Hinc maritus ab uxore operibus domesticis petens. illinc uxor illis satisfacisse se dicens & jure sibi consumere in artificialibus tempus ex aduerso stabit, ac perinde rixas & contentiones / fletus & uetus suspicionesque pullulare relinquemus nequiores, qui fidejussione tamquam nequam sustulimus: ne causa perfidie in conubio eorum generetur.

Sustulimus. C.
ne fidejussio. d. den.
.l. vna.

Et quannus uxor sit sufficienter dotata: justum est ut uir in sua gubernationem assuetus & operari cogat. ne familiaritate & ociositate labatur. non solum propter alimentum alimentum seruus in operationem mittendus decernitur. Sed ne uacet. multam enim maliciae dicitur ociositas. Ocia si tollas perire cupidis arcus. Ociositas & uoluptas arma sunt hostis antiqui. non tantum propter victus necessaria, sed propter anime salutem ne uagetur perniciosis cogitationibus, cogenda est mulier operari. Est ergo quaedam uicatio ex parte uiri uxori facienda: quae

Facilitate. 22.
q. q. c. adam.

Malicia. c. 22.

Arms. ouidius.

Vaget. de consensu.
di. q. i. n. u. q.

est

Uxor dotata opere
rari dicitur.

FRANCISCVS GAVINVS DE GAVINIS

Est onerum matrimonialium sustentatio. Altera ex parte uxoris viro faciendi. hęc est operarũ uxoriarũ ex hibitio.

Capitulum. .xxv.

De alendis liberis: —

Ex supra deductis absolutare, linquitur comunicatio facienda inter masculum & feminã. Nũc de ea dicendum que sit inq̃ter parētes & filios.

Alendi filij a parentib.
Hinc ecce statim cum nascuntur, fantes, velut pulli coruorũ clamant ad deum, qui dat jumentis escam iporũ & pullis coruorũ inuocantibus eum. quibus filij hominũ nõ adequantur, nec rex salomõ õi gloria sua resplendēs, tamq̃ majoris sint indigentie. Vñ filij hominũ desiderant alimenta, sine quibus uiuere est impossibile. Ea aut̃ a nullo alio iustis q̃ a parentibus fuere eslagitãda. Cũ

factura

Inuocantib. ps.
146.
adequantur.
luca.

uiuere. C.
de patria po.
.l. filia. aristo.
p. polni.

factura a faciente naturaliter petat cōser-
 uationem augmentum & perfectionem:
 sine quibus res ipa in nichilum redigitur,
 & faciens suo opere & labore frustrat.
 Enutritio filiorum nulli melius injūge-
 da q̄ parentibus, qui amore pre ceteris a-
 ficiuntur ad filios, quorū salutem proprie
 anteponunt. & pro ea nulla pericula
 multosq; labores subire recusant. An no-
 uides q̄ grauitur afficiuntur animates
 oēs & que gradiuntur & que uolant
 cum ad generationem toto impetu pro-
 feruntur & amoris ardore insanunt,
 primo quidem generationis causa quā
 uehementer ingredi concupiscunt. Deim-
 de quātum circa natorum animēta labo-
 rent. Horumq; causa imbecilla etiam
 animalia aduersus robustissima prelia pos-
 cunt. & pro illis ocumbere parata sunt
 ac fame deficere, modo filios nutriant,
 & aliud quodlibet audacter aggrediunt.
 Multas uariasq; res in hac uita nobis
 natura concitauit. S; nulla nos magis

Anteponūt. ff.
 quod melius. l. isti
 quide. de quoplu
 per turbu. c. ray
 nullus. de testa.
 2. 91. cō. In sua
 loanina perfell.
 .c. afferre. de pre
 sumptio.
 Anno uides.
 Plato In diuino.
 de amore. 22. cō.

Multas. Macro.
 p. saturnaliū.

FRACISCAIONDIETORIB

Quod eorum qui nobis essent procreati charitate de-
 iunxit, eamque nostram in his educandis atque eru-
 diendis curam esse uoluit, ut parentes, neque
 si id quod cuperent ex sententia reciderit,
 tantum ulla alia ex re uoluptatis, neque si ad Coe. Curo. p. d.
officijs.
 tra eueniret tantum meroris capere possint. Co-
 mune animantium omnium est conjunctis
 appetitus procreandi causa. Et cura quedam
 eorum que procreata sunt. Ingeneratque na-
 tura in primis precipuum quendam amo-
 rem in eos qui procreati sunt. Neque hec ita
 ter se congruere possent, ut natura et
 procreari uellet et diligere procreatos non
 curaret. Atque etiam in bestiis uis natu-
 re percipi potest: quarum in foetu et in e-
 ducatione laborem cum cernimus, nature Sertur. ab illis
12. ethimo. c. 7.
 ipius uocem audimus. Fertur coruicibus ex-
 imiam esse circa filios pietatem. Nam a-
 deo nidos impensius fouent, ut assiduo in-
 cubitu plumas exuant. Alacris exuberan-
 te exteato equore pelagus silentibus uen-
 tis continua septem dierum tranquillitate fer-
 tur mitescere, et ejus foetibus educandis

obsequium ipsam rerum naturam prebere, in stagnis enim occam nidos facit pullosque educit. *Coruus. Job. Coruus editis pullis escam plene non prebet.* ^{39.} priusquam in eis per pennarum ingreditur similitudinem proprii coloris agnoscat. postquam vero eos ex tetro plumis aspexerit, in toto agnitos abundantius pascit. Hirundo etiam in nidis construendis educandisque foetibus solertissima. Hinc de jure naturali: quod natura omnia animalia docuit: descendit liberorum procreatio atque educatio. Parentes igitur ad alendos liberos tribus moventur rationibus satis manifestis. prima ratione motus naturalis quo omnes mundi res moventur ad nutriendum & servandum quod ex eis nascitur. Secunda ratione amoris quem erga filios naturaliter habent. Tertia quia omnia jura siue temporaria siue eterna in hoc conveniunt.

Educatio. Isido. 9. ethimo. c. 4. di. 1. c. ius natu. rule. ff. de iust. & iu. l. 1. §. huius study. Inst. de iure natu. ppn. ff. 8. C. de alen. dis libe. 30. di. c. si quis reliquit. Parentes. 4. parti. a. 19. l. 2.

Capitulum. .XXVI.

De honore debito parentibus.

FRANCISCA IANNA MARIA GREGORIO

Sane parentes: qui & filios procreant
& alunt: ad perfectionem & inte-
gritatem perducunt multis curis & labo-
ribus: premio & honore priuabimus? Ius filia
in premium exhibitum uersatur. quatenus
premijs inuitati labores utiles & necessari-
os subire non recusent: & premio adeptos se labo-
res sustinuisse congaudeant, ad maioresq; in-
cipientur. Quis enim premia si tollas, uirtute
ipam amplectitur? Inde filios naturali ratione
& honorem & seruium debere parentibus
constat. Non ne prima dignitatis recta ra-
tio erit ut pater ac mater & simpliciter
genitores ubiq; natis imperent. natiuos
parentes colant: quibus fas est prima &
maxima debita omnium antiquissima de-
bitorum persolvere.

Putare enim quisq; debet omnia que po-
ssideti eorum esse qui genuerunt & edu-
cauerunt. ita ut illis hec omnia pro uiribus
ministrare debeat, primum quidem exter-
na bona, deinde etiam corporis, postremo q;
ad animu pertinet, hec omnia uidelicet

Filij parentib; seruire
& honorare tenent.

Premioz. ff. de
iust. ep. l. 1.

Tollas. Iuu.
10. satyru.

Nonne. Plur. 2. de
legib; 9. w.

Putare. Plur.
ubi supra.

Cap. .XXVI. De honore debito parentib9.

mutuo data persolvens. Et pro curis doloribusq; prijs parentum in senectate recentibus reddens quo maxime indigent. In uerbis quimeticam pertotam uitam uenerari maxime decet. leuium enim uolatiliumq; uerborum grauissima imminet pena. nā oib; preposita est. Oportet itaq; ueratis animūq; explentibus cedere seu uerbis si uerebus id faciant, nō ignorantes patrem iure admodum filio ualde succensere. Si quo ab eo iniuriam sibi fieri arbitressentur. Mortuus uero parentibus manumenta decētissima q; temperatissima structa neq; consuetam magnitudinem oportet excedere, neq; minora illis facere que maiores genitoribus suis struebant. Annuas quoq; curas defunctorum: que ornamentum afferunt: instaurari decet. Et noua quotidie repetita memoria semper parentes summope honorare impendio moderate profortuna utentes. ¶ Parentes negligere nec Deus nec hominis compos alicui usq; consulat. Cujus ergo pater aut mater uel horū parētes senio confecti quasi thesaurus quidā domi

¶ Parentes. Plato.
ii. de legib; p. 10. d.

jacent: is putet nunquam aliud sibi tale simul,
 lacrum magisquam efficax domui sue affu-
 turum: si recte ut docet ab eo colitur.
 Edipus contemptus a filiis ea illis impre-
 catus est que exaudita effectaque a deo a-
 pud oes ferunt. Amyntora quoque femina
 filio iratum illi male dixisse ferunt. Et
 hypolito thesea plurimosque alios alijs. quibus
 apertissimum factum est a deo preces pa-
 rentum adversus filios exaudiri. Nichil
 enim imprecatione parentis non injuria
 perniciosius filio. Nemo uero cum pater
 aut mater ab eo contemnitur: tunc solum
 a deo putet orationes eorum secundum na-
 turam exaudiri, sed cum etiam honorantur.
 ac ideo cum letiores bona liberis a deo pu-
 tent exaudiri eos similiter existimare
 debemus. atque ideo nobis equa inde dis-
 tribui. nam aliter in bonis distribuendis
 justus non esset: quod longe a deo abesse
 necesse est.

Amyntora. in
 me. 9. illius. p. 10.
 ii. de legibus. 10. d.

Exaudiri
 abule judi
 cu. q. c. 9. 9

Quapropter
 to. ubi supra.

Quapropter existimandum est,
 ut paulo ante diximus) nullum apud

Deum

deum magis honorandum simulachru habere nos posse q̄ patres & auos senio confectos, matresq; similiter. quibus honoratis deus gaudet, alioquin minime eos exaudiret. mirabilis enim parentum simulachru nobis, q̄ in animis queq; ymagines uideri debet. nā que animam habent: q̄no coluntur a nobis, pro nobis orant fauentq; quotidie. quando despiciantur / contra. que uero anima carent, neutrum horu faciunt. quocirca qui erga parentes & auos ceterosq; huiusmodi re. De se gerit: is ad deum sibi conciliandum simulachrorum omnium optima possidet.

Omnes. Platō. ii. de legib9. 10. cō.

Omnes igitur non insani uerentur coluntq; parentum oratiōes, non ignorantes multis sepe profuisse obfuisseq;. Cum hec ita natura constituta sint, probis quidē uiris seniores parentes pro magno questu habentur / si ad senium usq; peruenerit. Si uero iuniores decesserint, ualde desiderantur. Improbis autē contra ualde ferrebiles sunt. quapropter quilibet ratioib9 his inductus parentes suos secūdu legē honoret. Sicut qui thesaurizat, ita &

thesaurizat. eū. 3.

qui

5

FRANCISCA BONDIE GHOIR

qui honorificat matrem suam. Qui honorat/
patrem suum iocundabitur in filiis. Et in die
orationis sue exaudietur. Honora patrem tuum
ut superueniat tibi benedictio a deo. Et be-
nedictio illius in nouissimo manet. Benedic-
tio patris firmat domos filiorum. Maledic-
tio autem matris erradicat fundamē-
ta.

Capitulum. xxvii.

Iterum de honore debito parentibus.

Parentes filios procreant non so-
lum ut nature id tributum fe-
rāt, uerum etiam ut comoda exinde sus-
cipiāt. Valentes enim ipsi imbecillos suo
labore tuentur. Et alunt. mox imbecilli
ob senium facti a ualentibus eadem repor-
tant. Ad filiorum susceptionem est inspi-
ciendum his de causis: ne nimis distet ab
etate paterna. quoniam nec ipsi seniori-
bus gratiam inferre ullam possunt, nec pa-
rentes filiis alimenta prestare. nec etiam
nimis proximi ad etatem paternam accede-

Parentes. Aristo.
p. como. c. 3.

Ad filios. Aris-
7. polit. trac. 3.
.c. 3.

Parentes alētia filijs.

re debent filij. habent enim hoc tubationem non parvam. Cum neq̄ tanta sit reuerētia hujusmodi filiis erga genitores, ut pote quasi equalibus & circa gubernationē domus querete ex ista quasi paritate soleāt prouenire.

Ex magno. aristo. 7. ethico. abulen. 2. 21. 9. 17.

Quae receperūt filij parētib⁹ retribuat.

Ex magno bñficio a patre in filium collato nil condignum patri pot̄ retribue re filius. Dant enim parentes tria, Stabilitimentum quo adesse. ideo honora patrē tuum & genitricem matris tue nō obliuiscaris. memento quoniam in se per illos natus non fuisses. Retribue illis quomodo & illi tibi. Itē fulcimentū siue nutrimentū quo ad necessaria uite. nudus em̄ intrat filius in hunc mūdū, sed a parētib⁹ sustentatur. Itē documentū. patres quidem carnis nostrae cruciatores habuimus. Quia ergo esse habemus a parentibus. eos magisq̄ dominos reuereri debemus. qui timet dominum honorat parentis. & quasi dominis seruiet his qui se genuerunt in opere & sermone & oī

Dant. n. tho. opusculo de dicit p̄ci. 1. 2. 8. honora. eā. 7.

Nudus. job. 1.

Patres. ad hebre. 12.

Timet. eā. 7.

pacientia.

FRANCISCA IN DIE DOMINI

patientia. Itē quia dant nobis nutri-
mentū in pueritia & nos demus eis
dare in senectute. fili suscipe senectam
patris tui. & non contēstes eū in iu-
ta illiq. Itē quia docuerunt nos, debe-
mus obedire. filij obedite parentib

Sili. cā. 3.

Pene infini
tū. ex abule
1. dicit. 13.
4. 3. 2. 5. 21.
4. 3. 9. 9.

Obedite. ad velle.
3.

Diuiditas.
exo. 20. dicit.
9. mathe. 15.

Quā male.
cū. 3.

Est ordo. 33.
9. 9. c. est ordo.

Pareamus. ff.
de iust. et iur. l.
velut.

Imperium. Aristo.
p. politi. tract. 1.
c. 1. Iason. l. 1. tra-
ta a fratre. ff. de
vendi. indebit. 14.
id. in legat. 1.
aristo. 2. chio.
abule dicit.
17. 9. 10.

Inalimētis. ff.
de iur. l. 1. si quis alie-
ris. in p. n. Aristo. p.
crono. 22. 9. 4. i.
inter cetera.

Dene infinitū bonū est, quod
patre matreque recipimus.
um ab eis suscepimus esse,
tū quod sumus sicut esse homi-
es. huic autē bono nō potest
parari aliquid bonū alie-
um, quod ab aliquo alio in-
riore agente prestetur. Nam
uā si quis est terrarū natos
i nra pīate subiiceret, vel
odāg. ~~alio~~ alio hominē
ibuere, nō equatur bene-
cio ~~patris~~ tam grandi, quē
parentibus recipimus quo
obis esse per generationem
nārant. Et hoc quia est
rima perfectio (et fundamē-
em omnium aliarū. Cū
nt alie bene esse. Ergo
a maior est. alie namq.
ne hac nō sunt. ista
uē ceteris etiā ablutis
nullū itaq. nomē ma-
is reuerentię & bono,
s est q̄ nomē paternum
q̄ maternū.

uestris per oia. Honora suadet diu-
nitas patrem & matrem tuā ut sis
longeuus super terram. Quam male
fame est qui derelinquit patrē. &
maledictus a deo, qui exasperat matrem.
Est ordo naturalis ut seruiant filij pa-
rentibus. Inde de jure nāh, quod est
solis hōibus cō sicut de jure gentium
est ut parentibus pareamus. Pater-
num enim imperium super filios re-
giunt est. quod enim ingenit, quodq.
per amicitiam p̄cedit & etatem id
est idem quod species quedam regalis

impj.
Honorem autē obedientiam & ser-
uitia parentibus debita in pluribus
consistere palam est, in alimentis p̄-

mū.

Cap. XXVII. De honore debito parentibus.

num. Cornices quantum tempus impenderit
 in foetibus educandis: tantum Uras in
 necem a pullis suis alit. Microps quoque pa-
 rentes suos colere dicuntur. Ciconia pa-
 rentem senectute plumis exutum inter pro-
 prias alas & plumas calefacit & fouet.
Natura enim que nichil intellectum
 relinquit docuit hec animalia nutrire pa-
 rentes etatis grauedine destitutos. Si quis
 parentes indigentes non alit, inglorius
 sit. Parentes ergo alit a filio naturali
one. que uerius & propius jus naturale appe-
 llatur proprium hominis & non eam cum fru-
 ctis.
EST tamen a jure civili instituta pa-
 tria potestas soli patri competens consistens
 in quibusdam effectibus: quod jus est pro-
prium civium romanorum. nulli autem sunt
 homines: qui talem in liberos habeant potes-
 tatem quam non habent. Verum jus
 patrie potestatis dupli- capitur. uno modo
 pro jure ad exigendum aliqua a filio/
 ad que ex naturali dictamine rationis filius

Cornices. Isid. 12. ethimo.

Ciconia. Cassiodorus Inepistolis.

Natura bal. l. 1. §. Jus naturale. ff. de iust. et ju.

Inglorius. lex sola. nis. que refertur luer. nis & alij.

Naturali ratione. ff. de alien. libe. l. si quis aliter. §. per eos. & ubi luer.

Proprium. bal. in d. l. 1. §. Jus naturale. ff. de iust. et ju. tho. p. 2. q. 91. ar. 2. Infi. prepo. alexa. c. 1. q. di. pillu. 100.

Est tamen. Cora. trac. de iust. et iur. §. 9. 4. Psi. et iur. quis.

Nulli. Inst. de iust. et iur. §. iust. et iur.

Verum. Cora. ubi sup.

teneat

FRANCISCA IN DIE GIORIB

ad d. l. l.
 as. ff.
 d. 27.
 d. 14.
 le.
 d. 27.
 d. 14.
 as. ff.
 u. l.
 Aris.
 trac. q.
 n. l. ff.
 2. ff.
 ubi. 14.
 tra.
 no.
 etas. ff.
 si quis al.
 ar. 40. p.
 q. 40.

Patria potestas a jure naturali.

tenetur patri. Et hoc non solum conuenit romanis: sed & omnes alienationes eo jure utuntur. Alio modo prout illud jus consistit in quibusdam potestativis effectibus: quos humana constitutio voluit seruari inter parentem & filium. eos tamen illud jus (seclusa humana constitutione) non importaret. ut est ille qui propter necessitatem famis pater possit vendere vel obligare filium. item qui ab eo in jus vocari nequiret. Deinde qui nec cum filio agendo iudicium haberi possit. item qui pater acquireret per filium. preterea qui filius sine licentia patris in iudicio non esset contra alium. Item qui pater invito filio ejus bona administraret. Demum qui non possit esse civilis obligatio inter patrem & filium. Quo ad istos itaque effectus & similes jus patrie potestatis est a civili jure institutum. & preter romanos nulli alij sunt. qui talem in liberos habeant potestatem consistente

Quos. enūmcat
glo. Insti. de patri
p.

tem s; in talibus effectibus saltem virtu-
tem illius constitutionis civis. quã alie
nationes etiam possent simile statuere i-
ter se. Sed primo modo capiendõ patria
potestas est de jure naturali. un̄ etiam ^{Vnde. Cõra.}
in statu innocentie habuisset pater jus ^{ubi sup.}
patrie potestatis. Filij enim fuerant obsequi-
osi patri in exhibitioe honoris & reuerẽ-
tie & in obsequijs corporalibus. ut si ne-
cesset comedere in allatioe fructuũ & cõ-
similibus seruitijs.

Capitulum. XXVIII.

De patria potestate.

Sed cum hoies habent tria vitã
libertatem & bona externa &
alios personales effectus: videamus an fue-
rit equum in õibus patriam collocare
potestatem & qualiter. ^{Et quidẽ. Platõ.}
^{4º de legib. 3. cõ.}

Et quidem oia que quisq; possidet pu-
tare debet eorum esse qui genuerũt

S

ERRATA CORRIGENDA

¶ Educaverunt. itant illis hec oia pro-
 uiribus ministrare debeat, bona exter-
 na & corporis & aie. hec oia uideli-
 cet mutuo data per soluens. Vitam ue-
 ro filius accepit a patre. memento filii
 quoniam nisi per illos natus non fuisset.
 retribue illis quomodo & illi tibi. equum
 ergo fuit in uita filij patriam ponere pta-
 tem. Inde parentibus jus uite in liberos
 necisq; ptaas olim erat permessa.

Memeto. iur. 7.

Jus uite. C.
 de patria po. l. ult.
 ff. de libe. & postu
 .l. in suis. in fine

¶ Sed hanc crudam & ferissimam pta-
 tem posteritas postea mitigauit. na pa-
 tria potestas in pietate debet no in atro-
 citate consistere. nec ad huc dno permi-
 sit in seruum suu seruire. Expediit em rei
 publice ne re sua quisq; male utatur.

Mitigauit. ff.
 ad. l. pompe. de
 parr. l. diuis.

Seruire. Insti.
 de his q; sui sui ul
 alie. ju. d. s. s. ena
 major.

¶ Hoc parenti permittere esset profecto
 aduersus nature intentionem proficere:
 que per filios sempiternitatem generis in-
 tendit humani, essetq; contra paratum
 naturale uotum. Cum pater magis
 q; filius per corpus filij periditetur. Co-

Periditetur. Insti.
 de noxa. d. ff. ff.
 quod mensura. l.
 isti quidem.

sentiens

¶ Patria ptaas in uia filij
 ar. sit collata.

Cap. XXVIII. De patris potestate.

sentiens morti alicujus jure non creditur e-
 jus esse parens. Filius p̄terea nō a solo pa-
 tre accepit uitam sed a sūmo parēte deo:
 qui dixit ego occidam. & ego uiuere fa-
 ciam. Non a parentibus dari animas
 ab uno eodemq; omnium patre constat. q̄
 legem nat̄emq; nascendi tenet solus, siq̄dē
 solus efficit. nam terreni parentis nichil a-
 liud est, nisi ut humorem corporis in quo
 natura nascēdi cum sensu uoluptatis e-
 mittat uel recipiat. & circa hoc opus
 humoris homo resistit. neq; amplius que-
 r̄ p̄t. ideo nasci sibi filios optant, quia
 non ip̄i faciunt. Cetera jam dei sunt
 omnia. s̄q; cōceptus ip̄se & corporis in-
 formatio & inspiratio aīe & partus
 incolumus & quecūq; deinceps ad ho-
 iem conseruandum ualent. illius manus
 est q̄ spiramus, q̄ uiuimus, q̄ uigemus.
 Non ergo uitam filius accepit a patre.
 & si acciperet eam nō tamē adimē-
 dam, quin potius augendam instigāte
 & uolente natura propter utriusq; cō-

Nō creditur. & p̄ sup. l. c. afferte.

Ego occidam. de utero. Nō a parentibus. lacta. 3. diu. p̄st.

FRANCISCO GALIENI MEDICI GEOMETR

7.

C. l. ul. postu n fine

at. ff. e. de uis.

Insti. u ul ena

f. Insti. ff. ff. a. l.

modum. Estq; pater filio vitam condonaret:
non famē suā perdens. ergo non cogitur
ratione debitū in maiore solvere q̄ntitate.

An pater necessitate
famis possit comedere filiū.

¶ Verum si pater in tali esset cōsti-
tutus necessitate q̄ moreretur nisi come-
deret filium: pōt illum interimere ip̄ūq;
comedere. Et iste est unus effectus pa-
tric p̄tatis. quod nulla alia lege q̄ hispa-
nie caueri forsā reperietur. Pater enim
obsessus in aliquo castello: quod teneret a
domino: si esset ita oppressus fame q̄ a-
lium cibum non haberet: pōt comedere
filium sine calūnia potius q̄ dare caste-
llum sine precepto domini. Vñ si hoc pōt
facere propter dominum iustum est q̄ po-
ssit facere propter se ip̄m. Verba autē le-
gis in ydiomate suo hec sunt.

Segū. 4.ª. part.
n. 17. l. 8.

Lex hispanie.

¶ Segun el fuero real de España seyendo
el padre cercado en algun castillo que
toviere de señor: si fuese tan cuitado de
hambre que no ouiese de que comer: pu-
ede comer al hijo sin mal estança: ante
que diese el castillo sin mandado de su se-

nor. Onde si esto puede hazer por senior: quí
sada cosa es que lo pueda hazer por sí mis-
mo.

Sed heu quatum scelus est in viscera vis-
ceracodi. alteriusq; animantem animantis
vivere laeto. inocentis morte saluare vitam
suam nemini permitendum iure videtur.
illum solum qui vim inferre pro conserva-
tione vite ferire conceditur non alium inocen-
tem. Si ergo exneum pro conservatiōe vite
extinguere non conceditur: multo minus fi-
lium: cui maiore charitate devictus est. qm
tenetur diligere & conservare ordine na-
turali. pro quo etiam imbecilla animalia (ut pre-
diximus) adversus robustissima prelia poscunt
& pro filiis occumbere parata sunt ac fa-
me deficere. mendacium dicere dicunt pro
saluanda vita non licere & occidere filiū
licebit. Si statuendum foret unū eorum
ocidi: filius potius deberet conservari, seqn-
do ordinem nature: que supervivere filios
vult. Vñ si contrariū fit, ordo nature tur-
batur. A maior morte debet videri vita
parenti tali cibo s; filiali quin potius pro-
pria carne depasta. Infelix pro certo ne-

Sed heu. Ovidi.
19. meta mor.

Inocentis. ex o.
22. daniel. 12. ff.
de penis. l. absen-
ten. in pñ.

Vim. ff. ad. l.
aquil. l. sacra.
s. qui cu aliter.

Diligere. ff. de
hbo. signy. l. libe.
102.

Imbecilla. Pluro
in dnuio. 22. d.

Mendacium. de usur.
.c. sup co.

Supervivere.
ff. de lite. agnosce.
l. siq; aliter s. p.
glo.

Propria carne.
Inst. de noxali.
s. fi.

Innocentius admodum
legem.

pari.

FRANCISCA IONADIE GHOIR

cestitas que tam infandum fatinus / necicā
perpetrare / s; solum cogitare compellit.

Vere miserabilis casus qui soluitur parricid^o. Vñ nō immerito perhorresco referēs horrendam illam legem hispanie: q̄ horrendum pulmentum parenti morituro paravit. moriatur sine dubio & alias tanto dolore morituro: potius q̄ uiuat tali mortifero fungosq; cibo confortatus.

¶ Si tamē lex illa rationē qua imitatur / sibi adjungi meretur. Considerādū q̄ loquitur q̄no pater & filius in tali periculo sunt constituti / quod in eo ambo sunt infallibiliter morituri. tūc saluare unū alio perempto minus malū uidetur. quod eligendum est. Nam qui murorum undiq; ambitu ne fugiat clauditur: ibi se in fugam precipitat: ubi breuiat murus ingeritur. Tūc ubi aliqua duo uerisimiliter sunt peritura / si ambo desiderentur saluari: licite unū destruitur / ut alterum saluetur. Si propter incendium domus mea & domus

Parricidio.
22. q. 4. c.
vnusquisq;
horreda.
abulen. leui.
26. q. 14.
sup. x. bo.
ita ut come
datis carnes
filior. & de
ute. 28. q. 6.
sup. x. bo. et
comēdas fructū
uteri tui.

¶ Subiungit Ratio fundamētalis illius legis.

¶ Saluet vnū alio sublatō, si ambo sint peritura.

Murorū.
12. di. c. neri
testiculoz.

¶ Saluet. ff. ad l.
aquil. l. si quis fumo
15. fi.

tua essent perire: possunt destruere tua.
 Si in tempestatibus navis tua & mea sint
 implicatae itaque ambe perirent: navis tue fu-
 nes potero incidere. Si navis nimis est
onerata taliter quod nisi allevietur sumergine-
 cesse est: iuste possunt proicere in mare
 merces tuas ut saluem meas. gubernator
 enim navis ubi naufragium timet jactu-
 ra quidquid servari poterit redimit. In-
 re possum ut me saluem ab insultu alte-
 rius arripere instar chipei hominem alias pe-
 riturum. Quod ergo pater & filius sunt
 perituri: morte filii vita patris saluatur
 hac truculenta patria potestate.

Tempestatibus. ff.
 ad. l. aquil. l. qz
 admodum. §. iter
 labeo.

Onerata. ff. de
 prescriptis. §. 6. §.
 l. qui servandz

Gubernator. qui
 tu. §. 1. §. 9.

Chipei. Ange.
 in disputatione.
 attollius. §. 1. §.
 felix. c. signifi.
 ash. de homi.

Non tamen talis fera potestas fuit con-
 cedenda filio. tunc propter honorem & reveren-
 tiam quam debet patri. Nam cui
 nec pro defensione quidem sua, si a pa-
 rentibus interficiatur lege ulla conceditur,
 ut parentes: a quibus in lucem editus est:
 interficiatur, sed omnia potius sustinere precipi-
 tur quam quicquam huiusmodi facere: quo modo
 igitur pro salvanda vita ob famem a pa-
 rente presertim non causata permittetur

Silio. C. de pa-
 tribus & filiis. dista.
 l. 1. §. glo. l. quod
 vero. ff. de legibus.
 Pro defensione. plu-
 ro. §. de legibus.

Filius non potest in me-
 re parente cum urgente
 necessitate.

ui

ad. l.
 fumo

FRANCISCO GALINDE GONZALEZ

¶ Quid filius patrem occidit voluntarie ex quocumque causa, one enim intuitu religionis & cultus divini secessit, minus est. & per se nihil magis contra naturam.

filio impias manus in parentem injicere. tum etiam quia eidem filio propter imperfectius consilium non plene considerati an talis sit extrema necessitas cui alii de forsan poterat provideri, huiusmodi potestas non fuit concedenda. Tum preterea quia non tantum amat naturaliter patrem quantum ab eodem adamatur. Et sic in tantam audaciam quam natura necessitata vix annuit, irrueret facilius. Unde cum aliud fieri non possit: id fuit permittendum illi, cui tanta facilitas non adesset ob ardentiorum amorem plus a tanta feritate retrahentem. Et cui major discretio majorum rerum experientia atque remediorum major consideratio assisteret. Et tandem natura velut avertens oculos illam relinqueret in manu consilii sui, cum et illum pietate et prudentia premuniuerit.

¶ Capitulum. .xxix.

Ex quoque
Abulen. den
12. 13. 9. 7.

Patria p
pat. filij
inn.

¶ Iterum de patria potestate:

Patria potestas in liber-
tate filij an sit collo-
canda

Quantum ad libertatem filij: quā
quis aliquo jure pater indistincte
poterat uendere filium, hoc tamē de jure
romanorū nō est receptū. quia libertas uita
rior est & patris potestas (ut predixi) in pi-
etate & nō in atrocitate debet consistere.

¶ Aliquo jure.
c. 21.

¶ Libertas. C. de
patria pot. l. ulti. ff.
ad l. pōp. de pūri-
l. diuus.

Propter famem tamē urgentem id patri-
licitium erit. quō uidelicet pater aliud nō
habet consilium: quo & propriam uitā &
uitā filij saluari possit. quia tunc potē uēde-
re uel obligare filium, ne & ipse & filius
morianantur. Cui est tale temperamētum
adhibendum, ut minus dānum ante oīa
infentetur. Ideoq; si potē tali necessitati su-
cursus uel sola obligatione uel pignora-
tione id preeligitur ut facilius uia. Sin
autē creditor pignoratione nō contenta-
tur: potē eum uendere quantū ad ser-
uitium nō perdendo libertatem & re-
sponsibilem. Si uero creditoris proteruine

¶ Urgere. C. de pa-
tribus q. fili. dista.
l. 2.
¶ Q. nō v. 4. par.
l. 17. l. 8.

¶ Minus dānum. di.
13. r. nerui testia.
l. 2. ff. de religio.
e. sup. fu. l. si q. s.
sepulchra.

¶ Libertate. bal. d.
l. 2. C. de pat. q.
fil. dista.

FRANCISCO GABRIELI GREGORIO

cum hoc non satisset: sed uult eum ut uerum
 seruum & non redimibilem: cur pro-
 hibetur non uendere in totum: quem potest
 occidere & comedere: quem similem cum
 patre perire necessum erat propter
 fame. mors enim peior est quam seruitus.
 quamuis seruitutem mortalitati fere
 paremus & non procul a morte differre
 dicamus. Difert enim. & non in totum
 morti comparatur. quia ultimus terribi-
 um est mors. O mortuo nulla restat
 spes recuperandi uitam, at seruo expec-
 tatio recuperandi libertatem seruius efficit
 seruitutem sustinere. proxima enim mor-
 ti pena metalli coertio quam seruitute in-
 ducit sed minor. C Quod uero dicitur
 libertati a maioribus tantum impesum esse.
 ut patribus, quibus ius uite in liberos
 necisque penas olim erat permissa, exipe-
 re libertatem non licere, intelligendum est.
 non quia plus sit libertas quam uita.
 sed quia facilius erat libertate eripi

Mors. ff. de
 regu. ju. l. serui-
 tute. In aut. de
 impus. §. si
 de iure. coll. 4.

Ultimum. ar. 18

Meralli. ff.
 de penis. l. q. d.
 §. l. capitali
 §. l. si quis aliquis
 §. qui a tortu.
 A maioribus.
 C. de patria pot.
 ult.

Cap. XXIX. De patria potestate.

pere q̄ occidere. idcircoq̄ talis facilitas fuit
 refrenanda. quēadmodum patri nō marito
 mulierem & cōm adulterum permissum erat
 occidere. q̄ plerunq̄ pietas paterni nominis
 consilium capit pro liberis. Ceterū ma-
 riti calor & impetus facile sevientis
 fuit refrenandus. Occidere filium pietas pa-
 terna refrenat. libertatem filio eripere: quia
 hoc facilius lex fuit refrenatura. Liberta-
 ti ergo facilius a patre eripiende hoc a
 majoribus impensum est. Talibus itaq̄
 frenis ac temperamentis in vita & liberta-
 tate filiorum jure atq̄ ratione est patria
 potestas constituta.

Quēadmodū.
 ff. de adulte. l. nec
 in ea. in fine.

Patria p̄s in lo-
 cas & operib; filij an
 sit tollenda.

Constituatur preterea nō immerito in
 bonis filij. putare namq̄ quisq̄ debet
 predixi) omnia que possidet eorum e-
 se qui genuerunt & educauerunt, ita
 ut illis hec omnia pro uiribus ministra-
 re debeat, primū quidem externa bo-
 na hec omnia uidelicet mutuo data per

Putare. Plur. 4.
 de legib;.

Solues

FRANCISCA IONDIENSIUM

Eilij autem patribus. solvens. Igitur liberi ~~ut~~ utriusque sexus quos
 in platea habueritis olim quidem quicquid
 ad eos peruenerant hoc parentibus suis ac
 quirebant sine ulla distinctioe. Et hoc ita pa-
 rentum fiebat ut esset eis licentia quod
 per unum uel unam acquisitum est alij
 filio uel extraneo uel uendere uel quo-
 cuique modo uoluerant applicare.

*Igitur Inst. per
 quas pers. nobis
 a. qu. 5. §. 1. §. 1. p. p.*

Sed hoc Statuere filiis efficitur luctu-
 osum Et parentibus non prorsus utile.
 Ludent enim filij que ex suis laboribus
 sibi possessa sunt ad alios transferenda
 aspicientes | uel ad extraneos | uel ad
 fratres suos. quod etiam grauius mul-
 tis esse uidetur. Cum maiorem amore
 habere circa fratres | quam circa se parentes
 tali translatione ostendant. lugent se
 frustra laborasse Et inuidet his qui
 labore suo potiuntur. maxime inter
 fratres oritur inuidia Et ex ea
 inuidia Et iurgia. ut inter *abel* Et *cay*

*Sed hoc Statuere
 C. de bonis q. lib.
 .l. cum oportet. p.
 p. n.*

Abel gene.

inter

Inter Jacob & Esau. quorum materia
 & occasione inter eos legislator prescindere
 debet. quilibet enim naturalr̄ dolet la-
 borem suū esse apud alium. Cum im-
 plentur extranei viribus tuis & labo-
 res tui sunt in domo aliena nō immerito
 gemis. Vñ filius hoc sentiens a laborādo
 retrahitur. quod in dānū parentis redū-
 daret. Detestabitur enim omnē industri-
 am suam: qua sub sole studiosissimela-
 boravit habiturus alium qui domine-
 tur in laboribus suis quibus desudavit
 & sollicitus fuit. Vñ cessabit renūtia-
 bitq; ultra laborare sub sole.

Quamobrem omnia acquisita a filio
 parenti deferre quicquid ex eis volue-
 rit facturo in humanū videtur. Sed
 & parentem debito honore privare impiū.
 retrahere in humanitate & nō invita-
 re premijs filios ad laborem: & filiis &
 parentibus & reipublice damnosum.

quocirca

Jacob. gene.
 Prescindere. In
 dnta. l. in oportet.
 Inpn. & s. Inuauit
 res. In autz. demup.
 Infi. colla. q.
 Dolet. prouer.
 9.

Detestabitur.
 caes. 2.

FRANCISCVS GALVINVS DIACONVS

nsti per
 nobis
 p. p. p.

statu
 nisq; lib
 portet. p.

el gene.

quocirca tale temperamētum fuit adhiben-
 dum, ut utrumq; istorum inter se pugna-
 tum in suo robore permaneat. Cū o-
 porteat similem providentiam tā patri-
 bus q̄ liberis deferri. Nam quod oī
 in proposito statutū est nobis insuma-
 nū visum est & generali constitutā
 cōmissa & liberis peperimus & patribus
 honorē debitū reseruabim. Sanctū ete-
 nim est, nisi quid ex re patris ei fili-
 o obueniat. hoc secundū antiquā obser-
 uationem totum parenti acquiratur.
 que enim inuidia est: ut quod ex patris
 occasione profectū est, hoc ad eum reuertē-
 ti: quod aut ex alia causa sibi filius
 familias acquisiuit: huius usumfructum
 patri quidem acquirat. dominium aut
 apud eum remaneat. Ne quod ex suis la-
 boribus uel prospera fortuna accesserit:
 hoc ~~in~~ alium proueniens luctuosū
 illi procedat. Sic etenim & parenti

Utrūq; ff. de
 iudicis. l. quod
 n. prohibet. de
 alijs sup allegat.

Oporteat. pnd
 ra. l. cū oportet
 C. de bonis q̄ lib
 Inpn.

Quod olim in
 sti. per q̄s per
 no. ius acqui.
 l. 1. q. 7. p. 1. d.
 17. l. 1. q. fo. 11.
 7. n. 4. l. 7.

Sic etenim.
 dita. l. cū oportet
 Inpn.

nichil

nihil derogabitur usufructum rerum possidenti, & filij non lugebunt que ex suis laboribus sibi possessa sunt ad alios transferenda aspicientes. ut predictum est. Licite ergo fuit patria potestas collocata in vita in libertate in bonis filiorum. Nunc vero de alijs personalibus seu civilibus effectibus videamus.

Capitulum. xxx.

Rursus de patria potestate.

Non quidem fuit ratione permittendum quod filij parentes in jus vocarent: quos honorare obaudire & reuereri tenentur: eos in iudicium uocabunt: que maior irreuerentia quam hec: per quam filius ab obedientia patris se alterat. Et tacite iniustum patrem proficitur: per quam & pater a suis negocijs abstrahitur.

ius non vocentur
filij parentes.

FRANCISCVS GALIENVS PEDIAGORIVS

tur. Et ei negotio quod filius multum
 tendere cogitur? perquam filius cum
 patre quodammodo equalis efficiatur. Litigando
 aduersarius et inimicus? Non enim
 liti: que totum hominem requirit et absorbet
 et obedientie patris simul poterit
 satisfacere. qui in ius alium uocat se ius
 ticiam fouere et alium injustum pro
 fitetur. lites atterunt homines et a suis ab
 strahunt negocijs. litigantes equalis sunt
 conditionis, inimicis efficiuntur aduersa
 rij et inimici. unum poterit dicere pater
 quod ipse idem fecit ut filium haberet ad
 uersarium: quem suo beneficio procreauit
 atque enutriuit. quod grauiter ferunt pa
 rentes. uel qui beneficium prestiterunt
 ut ab eis in ius uocentur. quam ob rem
 cui reuerentia debetur talis irreueren
 tia ut in ius uocetur. non est irroganda.
 parentes naturales in ius uocare nemo potest.

Simul. ar. C. de
off. assess. l. ult.

Injustum. C. de
obsequijs patro.
prestan. l. si ma
numi sori.

Lites. In aut
In medio lit non
fieri su. for. et in
aug. de questore.

Equalis. de
tuis pen. c. l. et

Aduersarij. C.
Induis. c. j. C. de
punor. C. ult.

Gravit. In
l. si manum

Irreuerentia. C. de
In ius. l. parca
C. l. generaliter
C. co. n. l. j.

Ina

Sua est omnibus parentibus seruā dare
 uerentia. Et generalit̄ eas personas: quib̄
 reuerentia prestanda est: in jus uocare
 non possumus. Et sicut bonis moribus
 conuenit reuerentiam manumissoris uxo-
 ri preberi, ita re exigente in jus uocari
 prohibitum est. Parentes ergo a filiis in
jus uocari nō p̄nt propter debitū natu-
re et dominiū quod habet pater sup
filium. Et quia unū et idem reputā
tur. Cum illum cui debetur honor in
jus uocari nō posse. ratio naturali cō-
ueniat. naturalis ratio et jus est q̄ filij
 exhibeant reuerentiam et honorem pa-
 rentibus et q̄ acquirant semper illis pres-
 tando seruiciū et nō per litigia addu-
 cendo eos ad iudiciū.

Et sed quia poterat contingere esse rati-
 onabilem causam. et graue detrimētū
 et filio et parenti imminere nisi in jus
 uocaret. ideo cum uenia et licentia ju-
 dicis, cuius arbitrio hoc fuit ratiōe relin-

quēdum

Parentes. ff. de in
 ius uoca. l. quiq̄.
 C. co. n. l. fi. insti.
 de uito. §. penales.
 4. part. n. 17. l. ii.
 2. par. n. 2. l. 2.
 in seq̄n.

Rationali. C.
 de in ius uo. l. 2.

Naturalis ratio.
 2. part. n. 7. l. 4.

FRANCISCVS GAVINVS DE GIORIBVS

quendum in jus parentes uocare pnt. Si quis morbo aut senio aut morum acerbitate aut his omnibus magis q̄ alij exagitat^{us} in dementiam incidat: lateatq̄ id c̄s preter domesticos: ille uero t̄q̄m dominus rem familiarem dissipet, & filius dementie patrem accusare formidet: lex ita fieri iub̄at. primo quidem filius ad seniores legum custodus profectus calamitatem patris enarret. qui re satis inspecta accusandus necne pater sit cōsulant. deinde si accusandū decreuerint testes simul & adiutores sint accusati.

¶ Aliqui uero dicunt quod filius emancipatus p̄t in jus uocare patrem cū predicta uenia. qui uero est in p̄tate patris nec cum uenia nec sine ea p̄t conuenire patrem, nisi pro castrensi uel quasi castrensi pecunia. **¶** Et tūc cum uenia. item p̄t q̄no pater instituitur rogaturq̄ restituere hereditatem filio si desinat esse in p̄tate. si p̄bet

Si quis morbo. Plaro. ii. de leg. i. l. 10. cō.

Aliqui. C. de p̄. ius uoc. l. ult. ff. de actio. l. ult.

Castrensi. ff. de p̄. di. l. l. null. Et tūc. ff. de p̄. uo. l. adoptiu. ff. auar. in. d. §. p̄. les. Insti. de actio. c. ibidimus. c. §. ius aut. Insti. de p̄. p̄. C. no pater. ad rebel. l. p̄. p̄. rator.

¶

Cap. .XXX. De patria potestate.

q̄ delapidabat bona hereditaria compellitur
 ea restituere. Itē q̄nō pater nō habet usū
 fructum aduentitiorum. Et generaliter hoc
 procedit in omnibus alijs casibus in quibus
 filius in p̄tate potest agere contra patre.
 nam in omnibus illis filio agenti est ne-
 cessaria impetratio uenie. Itaq̄ generalr
 emancipatus pot̄ in omnibus mundicijs
 patrem cōuenire impetrata uenia. Ille ue-
 ro qui est in p̄tate nō sic generalr e-
 tiam impetrata uenia. sed in aliquibus
 casibus. Lis enim nulla nobis esse pot̄
 cum eo quē in p̄tate habemus: nisi ex cas-
 trensi peculio. Et in hoc patria p̄tas est
 constituta: que strictius coerces filium
 familias q̄ emancipatū.

*Usūfructū. In
 aut̄. ut h. ma. &
 une. rapn.
 Et generaliter.
 ange. m. d. de cap.
 Jason. Ind. §. pe-
 nales.
 Casibus. qui
 enumerantur. per
 glo. in. d. l. lis nulla.
 ff. de iudicis. 2.
 par. n. 2. l. 2.*

Lis nulla ff. de iud.

¶ Ceterum in iudicio esse filium familias
 contra alium sine licentia patris. patri
 pareret detrimentū: qui in seruitio sibi
 debito defraudaretur. Et esset filio nō mo-
 dica occasio se ab obedientia patris subtra-

hendi

FRANCISCAVINI DE OTTORIB

bo. te

i. C. de p̄.
 l. ult.
 no. l. ult.

ff. de p̄.
 nulla.
 ff. de p̄.
 doptiu. ff.
 n. d. §. p̄.
 ti. de aut̄.
 dms. ang.
 aut̄. in st̄.
 po.
 nō p̄.
 rebellu. l. p̄.
 tor.

*Ad no. ut rōtra
 filij struchina*

hendi. novimus etenim litium effectus. ideo
filiusfamilias in iudicio contra quemlibet e-
sse non potest sine patris voluntate.

Inter patrem & filium
obligatio non consistit.

Preterea inter patrem & filiumfamilias
obligatio non potest consistere. Cum enim (ut
paulo ante diximus) quicquid acquirit
filius ex re patris: acquirit patri. ergo
quicquid acquirit filius ex persona pa-
tris fortius acquirit patri. Et perco-
sequens frustra pater obligatur filio: cum
eadem obligatio reducat in patrem. Et

cum inter obligantem & obligatum de-
beat esse distinctio personarum. pater
autem & filius una persona reputatur.

Vox tua tamquam filii sit: sicuti vox filii
tamquam tua intelligitur in his rebus. que
tibi acquiri possunt. Consequens est
ut obligatio inter patrem & filium
non consistat, tamquam sibi ipsi sit obliga-
tus. quod est absurdum.

Hanc rationem & differentiam

Filius fa. C. de bo-
ms q libe. l. si. p. p.
C. de anate ex cap.
.l. 1. §. si. ff. de iud.
.l. filogius. ff. de
actio. l. filogfa. l.
p. 4. part. 12. 17.
.l. ii. 3. part. 11.
2. l. 7.

Quicquid. p. p.
per quas perso. no.
ius acqui. §. i. p. p.
l. §. i. p. p. libere.

Distinctio. Insti.
de iun. stipu. §.
i. p. p. ff. de
condi. indeb. l. fra-
ter a fratre. Insti.
de obliya. i. p. p.
q. part. 11. l. ii.
l. 6.

Unapersona.
C. de impube. &
ali. substi. l. uli.
Vox tua. Insti.
de iun. stipu. §.
ciuro.

Absurdum. Insti.
d. l. frater a fratre.
ff. de iud. p. p. p.
In glo. magna. ubi
lason lanissime.

sine licentia superioris Superiorem obligat.
Si pat' mutuum acceptum a filio solue-
re cogeretur: quis nō videat q' pat'
molestia & noxia cura & gravi rei
familiaris detrimento afficeretur ppter
tale factum filij: a quo & honore &
auxilium nō immerito sperabat. que
patris vexatio in damnum etiam filij

proculdubio redundaret. Ideoq' salubriter
institutum est ne pro filij facto pater te-
neatur: nisi q'tenus ejus voluntas ut
pote gubernatis remfamiliarem accesserit.

¶ Sed & ipm filium familias promittens
sibi facto decernere obligatum pareret
similiter miserabiles effectus. Nam si
tale quid statueremus: creditores hujus-
modi statuto securi libere filiis fami-
lias mutuabunt pecunias nō in ali-
menta & necessaria: que sibi presta-
re patrem superius compulimus:

Pro filij. C. ne
filius pro pa. l. j.

disfundendas, sed forte in causas inutiles uel turpes in quas iuueni facilitate ruunt. Et dū parentibus acquirere filios familias supra precepimus: quid facient unde soluant nō habentes? quomodo esugient importunā diuturnamq; creditorum exactionē: qua nisi amarus menti debitoris imprimetur? Seruient ne creditoribus: cum mutuū accipiēs seruus sit facnerantis? sed sic parentes in seruiis debitis defraudabunt. quid ergo facient amaram jugiter, exactionē sustinere nō ualentes: Et pro suis facilitatibus jā mutuam pecuniam non inuenientes? quod refugiunt habebunt? uel ad furti & malas artes, uel ad occisionem patris cōuertentur, ut sic saltem ex successione acquirētes bona paterna ex his satisfacere possint importunis creditoribus. Quales fuit olim ille famosus macedo sceleratus creditor. q̄ cum inter ceteras causas quas illi natura corrupta & pessima consuetudo administrabat: etiā es alienam adhibuisset

Iuuenil. c.
de bonis q̄ libe. l.
fi. s. ipm aut
filii.

Amarus. bo
eti. l. de discipline
na stolurum.

Seruus. pro
uerbio. 20. glo.

Macedo. ff. ad
macedo. l. 1. in p̄.

C. m.
u. l. j.

FRANCISCO MARIN DE GIRON

Et sepe materiam pecandi malis hominibus
 prestaret: qui pecuniam ne quid amplius
 diceretur in certis nominibus crederet di-
 cendo filiofamilias hoc solum post mortem
 patris michi solues: inde mortes perentium
 impiissime sequebantur. idcirco senatus
 consultum ab illo macedone scelerato cre-
 ditore macedonianum appellatum proce-
 ssit constituens, ne cui qui filio fami-
 lias mutuam pecuniam dedisset etiam
 post mortem parentis eius cuius in
 potestate fuisset actio petitione darentur.
 ut scirent qui pessimo exemplo foe-
 nerarent nullius posse filiofamilias
 bonum nomen ex peccata patris sui mor-
 te fieri, que ideo senatus prospexit, quia
 sepe onerati ere alieno creditarum pecu-
 niarum quas in luxuriam consumebant
 vite parentum insidiabantur.

Mutuatio ergo facta filiofamilias
 non habet effectum. Tum quia dat pe-
 cuniam perdituro & protinus scorto

Sepe. Insti-
 tu. co. §. illud pro-
 prie. q. part. 1.
 l. 4.

Perdituro. ff.
 dat. l. siucrono
 muerandi. §.
 adolescens. ff.
 empore. l. si qui-
 tu sciret.

daturus ad luxuriandum & delinquendum.
 Tum quia oneratus ere alieno non habens unde soluat insidiabitur in te parentum. Ocasio namque & materia peccandi fuit auferenda. Quod propter has rationes prohibitum esse apparet, quia si injustam causam puta castrorum pecuniam mutuam accepit & habeat unde soluat puta castrense pecunium ac perinde mortem patris desiderare tali necessitate non cogatur: bene obligatur. quia cessant predictae rationes usque ad quantitatem castrensis pecuniae & non amplius. Creditur enim antiquitas militum non in aliud quicquam pecuniam accipere & expendere nisi in causas castrensas.

Delinquendum.
 ff. de pto. d. l. 1.
 l. si plagij.

Auferenda. m.
 d. l. 1. ff. ad macedo.
 de cohibi. cle. c. 1.
 ff. de putf. d. nen.
 l. i. venire.

Non amplius. ff.
 ad macedo. l. 1. in
 sign. C. co. n. l. ult.
 in fi.

Creditur. q.
 pur. l. 1. l. 4. in fi.

De alio vero filio familias: quavis de nemine alias presumatur delictum: tamen cum necessaria jam habeat a patre & nichil patri dicat ad superflua &

Delictum. ff. pro
 socio. l. ex merito.

LIBRARIUS

Instit. q.
 illud pro
 part. 1.
 turo. ff.
 iurone
 mudi. ff.
 ns. ff.
 l. si
 t.

deliciosa presumitur accipere mutuo pecuniam. Notimus etenim juvenum mores & facilitates. Et id per experientiam ceter accidere ~~tenetur~~. Pre-

Facilitates. p. de auto. §. si quis agens.

sumptio illa generalis bonitatis per id quod ceter accidit fallitur. quia inicit magnitudo concupiscentie. ob quam pecunias mutuas accipiunt: instatq; inportunitas creditoris. Sepe visum est a veteribus q; filij onerati ere alieno morti parentum insidiabantur. Vn pre-

Cōt' accidit. C. de probato. l. neq; natales. Cōcupiscentia. in aut. qui. in. nā. effi. leg. §. illud.

sumptio q; filijis nō occidit patrem, creditur per id quod sepe visum est concurrente instantia creditoris. Et quāvis

Aucteribus. Insti. quod ai. §. illud propria.

aliquid raro accidat: ut occasio tanti mali evitetur habetur in consideratōe. cum id prohibere nō possit utilitatē publicam. neq; injuria fit creditori. qm lex ante admōuit ne crederet.

Et quāvis. de obabi. de. §. mulie. c. 1.

Equissimū ergo fuit filium familias ex mutuo nō obligari, rōteq; in hoc effectu

Cap. . . . . XXXII. De adoptio. Et dissolucioe patris.

efectu patria ptas est collocata. Dic-
tum est de comunicatioe que fit ra-
tioe filiationis naturalis: nunc de
filiatioe civili uel legali subiungam?

Capitulum. XXXII.

De adoptioe. Et dissolucioe patris
potestatis.

Adoptioes Rationes.

ENimvero filiorum defectum
egre ferunt qui sentiunt, cum
omnes sentiant, naturale ad pro-
lem exillans desiderium. Conspiciunt
comoditates & solatia maxima a
filiis habere parentes: que ipsa sunt
matris natura & eius nes-
tigia sequentes leges summa-
ri constituerunt. Volent se ab eade
magnificentissima natura sine sola-
tamine filiorum delectos. Et ad
legislatores humanos pro tali su-

ppledo

FRANCISCA IN DIE OCTOBR

pplendo defectu ut possibile fuerit cō
 fugiunt. Omnis ars omnisq̄ disci-
 plina implere satigit quod cernit
 nature deesse. legislatoris cogit offi-
 cium esse auxiliatores subditorum.
 Sed injustum fuit eos nō exaudiri.
 quod enim utile est nisi ex alia
 parte inutilius reddat: id justum
 & statuendum cōprobat. Quam-
 ob rem adoptio a legislatoribus
 excogitata est, qua adoptivus pa-
 ter utilitates a legibus parētibus
 concessas tamq̄ verus pater accipiat.
 & filius adoptivus similr ab huius-
 moi patre velut filius verus repor-
 tet comoda. Propter solatiū enī &
 auxilium adoptio est utilis parēti
 adoptivo. & quia in p̄tate ejus de-
 nemit ip̄e & liberi & sua bona.
 Et ip̄i filio adoptivo est utilis pp̄-

Ois ars. aristo. 7.
 polit. 7. c. fi.

Officiū. aristo. 3.
 ethico.

Injustū. ff. mādū.
 l. si remunerandi in
 fi. ff. de pupo. l. sed
 an vie. ff. de legit.
 tuto. l. legitimus. s.
 in legitimis. ff. rem
 pupi. sal. s. l. seruū.
 ff. de acqui. p. l. 1.

Propter solatiū. l. 1.
 de adoptio. l. 2. p̄tate
 s. fœmine. c. con-
 l. mulierē.

Quia in p̄tate. ff.
 de adoptio. l. 2. p̄tate
 4. parti. tit. 16. l. 7.

ter

ter successionem & alia que habet
ab ipso patre. Est etiam reipubli-
ce utilis. quia est quodam vinculu
quo sese homines in charitate & pa-
ce devinciunt: per qua res publica aug-
mentatur & crescit. Civitas. n. nu-
lla conditur aut custoditur nisi
vinculo concordie.

*Successio. ff. de
adoptio. l. si armatus.
4. parti. n. 7. l. 7.
@ n. 16. l. 3. n. se
qnti.*

*Civitas. aug.
epla. 2. & 3.*

¶ Deniq patriam p̄tate inter co-
icatioes nostre civitatis merito con-
numeravit. cu per eam filius
patri & pater filio nexu quoda
in pluribus actibus colligat &
detinent. Conseques est huius ne-
xus dissolutione maximam fore coica-
tionem: per quam sui juris fili-
us efficit & tanto ligamine soluit
& tamq liber deinceps incidere per-
mittit. & pater a tanta cura &
laborioso moderamine relaxatur.

¶

Dissolutio patrie
parentis.

ERRATA DISCORDANTIA DISSORTIB

Et uelut accipiter & aquila filiū
a mado precipitat & compellit ad
predam, ne curis nō assuetus pi-
grescat. nō enim semper idem pla-
cet, nec uires semper ad eūdem la-
borem sufficiunt. Neq; omnis etas
idem sufferre pot. nō ad eandē
curam adaptatur. Et natura ho-
minis nūq; in eodem statu per-
manet. Idcirco iustum & utile
fuit emāpationē & alios mo-
dos per quos ius patrie ptatis
soluitur introducere.

Anido. Isido. 12.
ultimo.

Introducere. ff. de
adoptio. & emanap.
C. de emanap. liben.
Inst. qui. mo. ius pa.
so. solui. 4. part.
12. 18.

Capitulum. xxxiii.

De coīcatōe que fit inter re-
gentē & regendos.

Gubernator necessarius

Nunc uero ad coīcationem
que fit inter regentem
& regendos conuertamus stiliū.

Sicut

Cap. XXXIII. De civitate q̄ fit in regē & regē.

Sicut in anterioribus dictū est, ci-
 vitas nec subsistere nec durare pot
 neq̄ ad finem nature intentū per-
 venire sine rectore & gubernatore
 & custode: qui ad eundē finē civis
 ducat, passioēs ac perturbaciones e-
 orum moderetur, qui & limitē nā-
 lium transgressores, societatisq̄ cōtur-
 batores reprimat, qui ad unitatē
 & concordiam discordantes atq̄ dis-
 persos reducat, qui multitudini pre-
 sideat, veluti deus in universo, ratio
 in homine, caput ceteris membris, na-
 uclerus naui, pater filiis.

¶ Si quislibet civis quātūcumq̄
 viliis pars civitatis deserendo officii
 um & stationē suā detrimētam
 afferē civitati: quanto majus dānū
 majorq̄ destructio erit ei negligē-
 tia incuria desidia & torpor recto-
 ris

liberatur applicare
 debet ad officium
 gubernandi.

FRANCISCUS GALENUS DE OTIUM

ris & gubernatoris in suo officio
toti civitati vitam prebentis. Vn si
ne alio longiore verborum admini-
culo relinquatur manifestum esse
in civitate concitationem potissimam:
que ex parte rectoris seu custodis
civibus & civitati est faciendaeque
officii sui prompta exhibitio.

In tribus. tho. p.
de reg. pna. c. ulti.

Officiū gubernatoris
in tribus consistit.

¶ Quod in tribus principaliter
consistit. Primo quidem in insti-
tuenda in bonam vitam in subjec-
ta multitudinem civitatis. Secundo in
sic institutam conservando. Tertio
in conservatam ad meliora promo-
vendo. Ad bonam autem vitam ho-
is vitam duo requiruntur / unum
principale quod est operatio secun-
dum rationem & virtutem. Ratio
enim & virtus est qua bene vi-
vitur. aliud vero secundarium &

C. P.
Instituere vitam bonam
populi.

quasi

quasi instrumentale s; corporaliū
bonorū sufficientia quorum usus est
necessarius ad actum virtutis. ipa
tamē hōis unitas per naturam cau-
satur. Multitudinis vero unitas
que pax dicitur per regentis indus-
triam est procuranda. Sic igr ad
bonam vitam multitudinis insti-
tuendam tria requiruntur. Primo q̄
dem ut multitudo in unitate pacis
constituatur. Secundo ut multitudo
vinculo pacis unita dirigatur ad be-
ne agendum. Sicut enim homo ni-
hil bene agere potest nisi presuppo-
sita suarum partium unitate, ita
hominū multitudo pacis unitate ca-
rens dum impugnatit se ipam i-
pedit a bñ agendo. Tertio vero re-
quiritur ut per regentis industri-
am necessariorum ad bene vivēdū

adsit

FRANCISCUS GALENUS DIACONUS

¶ 2.
¶ Conseruare Insti
tuta vni populi.

adsit sufficiens copia. ¶ Sic utaq; bo-
na vita per regentis officium in mul-
titudine constituta: consequens est
ut ad eius conseruationem intendat.
¶ Sunt autem tria quibus bonum
publicum permanere non sinitur.
quorum unum est a natura proue-
niens, non enim bonum multitudinis
ad unum tantum tempus institui debet
sed ut sit quodam modo perpetuum.
¶ Homines autem cum sint mortales in
perpetuum durare non possunt, nec dum
uiuunt semper sunt in eodem vigo-
re, quia multis uariationibus huma-
na vita subiicitur. ¶ Et sic non sunt
homines ad eadem officia peragenda que-
quater per totam vitam idonei. Ali-
ud uero impedimentum boni publi-
ci conseruandi ab interiori proueniens
in peruersitate uoluntatum consistit

Cap. XXXIII. De Coitate q̄ fit int̄ regē & regēdos.

dum uel sunt desides ad ea perage-
da que requirit respublica. uel insu-
per sunt parui multitudinis naxij,
dum transgrediendo iustitiam alioꝝ
pacem perturbant. Tertium aut̄
impedimentū reipublice conseruāde
ab exteriori causatur, dum per in-
cursum hostium pax dissoluitur &
interdum ciuitas funditus dissipat.

Per successiōem & substiti-
utiōem hominum.

CI gr̄ circa tria p̄dicta triplex
regenti imminet cura. Primo q̄dē
de successiōe hominū & substitutiōe
illorum qui diuersis officiis presunt,
ut sicut per diuinū regimē in reb̄
corruptibilibus, q̄ semper eadē du-
rare nō p̄nt: prouisum est ut per
generationē alia in locū aliorū su-
cedant, ut uel sit cōseruetur inte-
gritas uniuersi: ita per regentis studm̄

FRANCISCAE MAREN DIEGOTIIB

conseruetur subiecte multitudinis bo-
nū: dum sollicite curat qualiter
alij in deficientium loca succedant.

¶ Cōpestendo hostes
Interiores & exteri-
ores.

¶ Secūdo autē ut suis legibus pre-
ceptis penis & premijs hoīes sibi sub-
jectos ab iniquitate coerceat & ad
opera virtuosa inducat. Tertio re-
genti imminet cura. ut multitudo
sibi subiecta contra hostes tuta red-
datur. nichil enim prodesset interi-
ora vitare pericula: si ab exteriori-
bus defendi nō posset.

¶ ^m
¶ Ad meliora vitā popu-
li promouere.

¶ Sic igitur vita multitudinis in
ciuitate coadunāte instituta & co-
seruata tertium restat ad rectoris
officium pertinens: ut sit de pro-
motiōe ad meliora sollicitus. Quod
fit dū in singulis que premissa
sunt, si quid inordinatū est, corrigat

Cap. XXXIII. De reuatoe q fit m^t Regere & reuere.

si quid deest, suppleat, si quid melius fieri potest, studeat perficere semper

Bonis, Erasmus. De Inst. p. 12. tit. 16. Aphorismo. 3.

Operaguler naturis puerum lura ad hoc pro postm.

emulans carismata meliora. **B**onis legibus occurrendum est malis moribus. Corrigende leges deprauate. tollende male. prospiciendi magistratus integri. puniendi aut cohibendi corrupti. exquirende rationes quibus tenuē plebiculā q̄ minimū grauet. quibus ditionem suam latrocinis ac maleficijs liberet, idq̄ q̄ potest minimo sanguine. quibus suorum perpetua concordiam alat & stabiliat.

Sunt his minutiora quedam sed nō indigna, quanuis magno pncipe, lustrare ciuitates, sed hoc animo ut oia reddat meliora. q̄ parū tuta sunt cōmuniat. publicis edificijs ^{ornat} ~~ornat~~ itē pontibus, porticibus

FRANCISCI MONTANII DICTIONIBUS

tempus / ripis / aqueductibus. loca pesti-
lentie obnoxia purget uel muta-
tis edificijs / uel desicatis paludibus.
Amnes incomode fluentes alio de-
riuet. mare pro comoditate publi-
ca uel admittat uel arceat. negle-
ctos agros colendos curet / quo ma-
gis suspectat annone uis. parum
utiliter cultos aliter coli iubeat.
Veluti ne illic uincta sint / ubi ui-
nū cultura indignū prouenit. &
frumenta gigni pnt. Huius generis
sex milia sunt: que curare primi-
pi sit pulcherrimū / bono principi
etiam iucundum, ut nichil unquam
sit opus uelocij tedio bellum que-
re uel alea fallere nocte. Expar-
te ergo regentis hec conuatio impē-
dendam regendis.

Cap. XXXIII. De coitate q̄ fit int̄ Regē & Regū.

Sustentatio & sup̄tus
debent a populo gub̄
nari.

Sed ex parte ip̄oz reddendo mi-
cem alia coicatio retribuenda regēti.

Hec aut̄ consistit in sustentatione
& obedientia. Est enim mutuum

Mutuum. Erasmus.
de Inst. p̄na. ti. 1.
aphorismo. 128.

inter principem ac populum comer-
tium. tibi populus census debet / de
bet obsequium / debet Honore. Esto.

Honore. aristo. q̄. ethiv.
abulen. . 21 q.
7. d. 3.

Sz tu vicissim debes bonum ac mi-
gilantem principem. Cum exigis ue-
tigal a tuis ueluti debitum: fac pri-

us excutias te metip̄m. num illis officij
tui uel tigal persolueris. Cum cete-

Cū ceteraz. Erasmus.
de Inst. p̄na. ti. 1. apho
rismo. 29. & 191.

Ars regēdi pulche-
rrima s̄ difficillima.

rarium artium optima queq̄ sit di-
ficillima, nulla aut̄ neq̄ pulchrior
ars neq̄ difficillior q̄ bene regendi.
que pulchra sunt difficillia sunt.

Difficilia. Plato.
de legib. li. 2.

Remquidem esse hanc omniū mul-
to pulcherrimā / sz eandem omniū
longe difficillimā. Non est principis

FRANCISCVS GALVNDIVS

Solidam dormire noctem: cui tot ho-
minū millia: cui tante negotiorū
moles cōmisse sunt. nō licet dormi-
fabundum esse qui clauo assidet,
nec in tantis rerum periculis ster-
rere princeps. Qui ergo tantis pu-
blicis negocijs debet ēē occupatus:
priuatis suis rebus, ex quibus ali-
quomodiū carpat: occupari nō pot.
Sed & illum sine ea uiuere nō
posse constat. Et expensas innu-
merabiles in regimine facere cum
oportere. que aliunde habere ne-
quit q̄ a ciuitate q̄ gubernat. ut
ab ea uitam & adiumentum ha-
beat, cui eadem ipse prestat. Ipe
enim est pater ciuitatis. Et si-
lis alimentari parentē indigē-
tem decreuimus. Quid enim est

Solidā. homerus.
2.º iliados.

Gubernat. Cōtra.
trat. de Contrahib.
·9·72·1· cōclusiō.

Cap. XXXIII. De Civitate q̄ fit p̄t̄ Regē &

ahud civitas q̄ magna familia: qd
 regēs q̄ plurimorū pater: Sed &
 quis militat suis stipendiis unquā?
 quis plantat vineā & de fructu e
 jus nō edit: quis pastit gregē & de
 lacte ejus nō māducat: nō alligabis
 os bovis trituranus. Dignus est mer
 cenarius mercede sua. Labores manū
 tuarum manducabis beatus es & be
 ne tibi erit. quod est cesaris dandū
 cesari. Cui vectigal, vectigal. cui
 tributū, tributū est tribuendum.
 Si enim nullus esset rector civita
 tis oporteret q̄ ip̄e populus vel
 ip̄a civitas conduceret aliquos qui
 eam tuerentur ab hostibus & de
 vastatoribus, ut pacifice possent in
 tendere civilibus actioibus. igitur
 cum rector civitatis talibus super

Familia. Erasmus.
 de Insti p̄na. ii. 1. a
 phorismo. 142.
 Militat. p̄. ad cori.
 9.

Trituranus. Deut.
 25. 4. Tibi. abulen.
 10. 4. D apostolus. p̄.
 ad corintho. 9. 9.

Nullus. Conradus.
 tract. de contractibus.
 9. 72. ad usum. 1.

ERRATA CORRIGENDA

Civitas
 ranti
 usic.

intendat: ei debita sunt stipendia
pro sustentatione sua naturali ra-
tione.

Naturali nō. abu
len. leui. 27.
-9. 68. & deu
re. 18. 9. 1.

Obediētia debetur
gubernanti.

Sicut actiōes rerū naturalium
procedunt ex potentijs naturalib;
ita etiam operatiōes humane proce-
dunt ex humana uoluntate. Opor-
tuit autē in rebus naturalibus
ut superiora mouerent inferiora
ad suas actiōes per excellentiā
naturalis uirtutis collate diuini-
tus. Vñ oportet etiam in rebus
humanis q̄ superiores moueāt
inferiores per suam uoluntate
ex mandatis diuinitus ordina-
tis. mouere autē per rationem
& uoluntatem est precipere.
Et ideo sicut ex ipō ordine na-
turali diuinitus instituto infe-

Naturaliū. tho.
2. 2. 9. Et
in summa contra ge-
ntes. li. 2. c. 78.
vnic. spec. mundi.
li. 1. parte. 3. h.
73. Jo. de turrere-
mata. c. dignita-
te. di. 3. q. 3. c.
in pna. 92. di. 9.

mora

riora in rebus naturalibus necesse
habeant subdi motiōi superiorum.
ita etiam in rebus humanis ex or-
dine juris naturalis & diuini ten-
nēt inferiores suis superioribus obe-
dire. Diuina nāq̄ uoluntas est pri-
ma regula qua regulant̄ cōs rati-
onales uoluntates. Cui una magis
appropinquat q̄ alia secundum
ordinē diuinitus institutū. Et ideo
uoluntas unius hominis precipietis
potest esse quasi secunda regula uo-
luntatis alterius obedientis. Ordo
iusticie requirit ut inferiores suis
superioribus obediant. Aliter enim
nō posset humanarū rerū status cō-
seruari. Quid proderūt regentis
precepta & regule que ad conser-
uandam & saluandam ciuitatē
sunt

sunt necessaria in tanta quae plurimo-
rum dissonantia: si ea effectum non tra-
dant. Si ad repellendos hostes ex-
tra limina civitatis cives ve ju-
beat: ipsi vero negligant vel contra
ipsum conuertant: civitatem perire
necesse est, velut eurrin babilonis.
quia infra ministrantes non obaudi-
ebant, vel minime intelligebant su-
periores. Effectus autem regiminis
consistit in obedientia regendorum,
sine qua contemptibilis et vana
redditur dignitas superioris.
Omnis ergo auctoritas potestatibus su-
blimioribus subdita sit. Non e-
nim est potestas nisi a deo. itaque
qui potestati resistit dei et naturae
ordinatae resistit. Subiecti esto-
te omni humane creature propter
Deum

Contemptibilis. glo.
Insueta. 90 di.

Ois aia. ad roma. 12.
Et c. ois aia. de c. 10.
Et c. qui resistit. u. 11.

Ca. XXXIII. De Couatae q̄ fit Int' Regere & Regēdos.

deum suis regi q̄si pre excellenti/ si
 ue ducibus tamq̄ ab eo missis. Obe-
 dite prepositis ur̄is & subjacete eis
 Quamuis superioritas alicui cō-
 ueniat in aliquos lege humana
 puta per humanā constitutionem
 mediante electiōe uel successione
 nichilominus illa adeptā postea cō-
 uenit sibi lege naturali jus perci-
 piendi aliqua a subditis / puta ho-
 norem auxilium & stipendia. q̄
 lex naturalis cōcedit unicuiq̄ su-
 periori qui curam gerit regen-
 di alios / jus talia percipiendi ab
 eis. nō obstante q̄ superioritas
 illa conueniat alia lege. Igitur
 qui presunt dignū est ut a sub-
 ditis recipiant duplicem honorem.
 Sg ut eis obediant & exteriora
 ministrent.

Si ueregi. p. ad
 thimo. 2. c. solute.
 de malo. c. obedi.
 Obedire. p. petri.
 2.º

Naturali. Conu.
 trac. de tributi. q.
 2.º

Dignū. glo. ordi.
 p. ad thimo. 2.º

De lege naturali
 sicut a debentur
 gubernatoribus.

FRANCISCOMANDEIOTIB

Capitulum. XXXIII.

De morientium uoluntate seruanda:

Comunicationes que fiunt inter ciues a uiuentibus hucusque deduximus. Nunc uero de ea que fit a moriente diseramus. Hec igitur aut fit ex uoluntate expressa morientis aut sine expressioe uoluntatis. Cum distinctio et appropriatio rerum facta singulis fuit introducta, ut quilibet (cum se ipsum amet) affectionem habeat circa rem suam eamque caret atque sedulo colat. ut indem carpat utilitas cedatque in fulcimentum ciuitatis. Prædiximus necessario dandam amplam facultatem domino de re & in re disponendi quod libuerit. Que si non prestaretur.

tepede

Voluntas testatoris seruanda.

tepide & negligenter se haberet
quisq; circa rem de qua ad libitū
suū ei disponere nō liceret. Id nō
solum contigit si de re in qua in-
sudent. disponere nō permittat
in vita. Verū & id euenit si quod
uelit fieri de ea post mortē suā
libere nō cōcedat. **Moriens** nē,
pe/ cū uelit suorū omnium es se,
dominus: hec solet & quidem cū
ira dicere. graue inquit est, odo-
us si mea michi nō licebit cuiusq;
uolo relinquere, & alijs plura &
alijs pauora. prout erga me bo-
ni malie liquido inuenti sunt;
tum in morbo, tum in senio, tum
in alijs fortunis meis sufficienter
comprobati. **Detestatus** sum am
industriam meam, quia sub so-

*Moriens. Plaro.
ii. de legib.*

*Detestatus. eale,
siastes. 2.*

Sole studiosissime laboravi Sabi-
 turus heredem post me quem ig-
 noro & dominabitur laboribus
 meis quibus desudavi & sollici-
 tus fui. Et est quicquam tam ua-
 nū un cessavi. renunciauitque
 cor meū ultra laborare sub sole.
 Nam cū laboravi in sapien-
 tia & doctrina & sollicitudi-
 ne: hōi ocioso quem ignoro quā sita
 dimitto. Igitur cōs ferme anxi-
 etate premunt: quādo moritans
 se jam arbitrat. Si de rebus p-
 hibito disponere nō smāt, dū ad-
 huc vivunt laborare desinunt,
 tepideque circa acquisitionē solli-
 citatur, & conquisita, inordina-
 te cōsumunt dispergunt dilapidant.
 uti videmus in eis quibus secu-

Anxietate. Plato.
 II. de legibus.

sum

Cap. XXXIII. De morietū volūate.

dum statuta ordinum testari nō
 licet. maxime quō mortī appropin-
 quare se credunt. anxi sine sola-
 mine moriuntur, dum in domo &
 bonis suis nō subrogantur aut sub-
 rogari discedat sibi dilecti quos ipi
 morientes noluerunt in quibus
 domus & nōia sua durent ac per-
 maneāt in sempiternitate ab om-
 nibus naturaliter desiderata. Edi-
 ficavit magnificas edes plantavit
 vineam pinguia oliueta conseruit
 jam senex credens se paulo post mo-
 riturum a se nō fruenda sed pos-
 teritati relinquens. Et legum lator
 ingratus, eligendi successores operū
 suorum nō remittet arbitrio illius
 venerandi senis: quō proprio labore
 & vigilantī cura uenturo prospe-

xit seculo? laborat quisq̄ nō solū
sibi sed etiam alijs videlicet con-
iungi fabaris ceterisq̄ quos cha-
res habeat. impellimur a natura
ut prodesse uelimus q̄ plurimis.
serunt homines arbores que alte
ri seculo profint. nec dubitet a-
gricola, quamuis senex querenti
cui serat, respondere, deo immor-
tali: qui nō me accipere tātūmodo
a maioribus uoluit, sed etiam
posteris tradere. Namq̄ nō so-
lum nobis nati sumus. Hinc
innata est animo cuiusq̄ testā-
di ut uoluerit cupiditas.

Quod si ex natura domini dis-
ponendi de re sua ut uoluerit
uniusq̄ ^{facultas} competit, eiusq̄ seruari
uoluntatem de jure gentium

Sibi

Alis. Cicero. p. d.
offic. c. 1.

Agricola. Cicero.
li. de senectute.

Nō solū nobis. Platon.
epistola. 9. ad archita.
reclatus a posteris.

sibi debeat in vita. In quo illi co-
placere & honorem. Si iusmodi assignare
legislator iustum putavit, illum
amplius sepiusq; per tota vita
simili honore & complacentia honoraturus.
Quare tantum non efficiet in supreme vite illius exitu
ubi uelle amplius dispositione de re-
bus suis cessabit? neq; illi complacere
amplius in alijs necesse habebit?
Quare ultimū uale (ut ita dixerim)
sue uoluntati satisfaciendo morienti
non dabit? Inhumanū profecto
atq; ingratum uidetur illū qui
in uita ciuitatem stabiluit & suis
laboribus adiuuit in morte
cū anxietate peregare. & honorem
quē uiuo prestabat, morienti de-
negare. Nichil enim est quod ma-

Honorē. In autz.
& heredi. & filia.
In p. n. colla. 1.

Nichil. C. de sumo.
cale. l. 1.

FRANCISCO GARDINO DI GIORGI

gis hoibus debeatur: q̄ ut suppre
 me uoluntatis: postq̄ jam aliud
 uelle nō p̄nt: liber sit. Stultus &
 licitum quod iterū nō redit ar
 bitriū. Habeat igitur unusquisq̄
 licentiam cū uoluerit decedens
 honorū quod optauerit relinq̄re.
 & nō sint cassa iudicia eius. Licet. Plato. ii. de
legib. 4. co.
 Licet cuiq̄ ut cūq̄ uelit simpli
 citer sua disponere. Cum in re In re sua. C. mādū
l. in remanēta.
 sua quilibet sit moderator & ar
 biter. Disponat testator. eritq̄ nō
 immerito lex. Disponat. In aut̄.
de nupt. §. disponat

¶ Nō q̄libet uolūtas
 restatoris seruetur.

¶ Verū nō quodcūq̄ moriens
 decreuerit, id oīo erit inuolatu.

¶ Verū. Plato. ii. de
legib. 4. co.

Nam multa singuli diuersaq̄ &
 inter se ac legibus & inuētium
 moribus majoribusq̄ suis cōtra
 ria ^{propere} ~~propere~~ testabuntur. Stulta

emim & abjecta. quadam morositate,
te ferme omnes premuntur: quod mo-
rituros, se jam arbitrantur. Sepe
etenim neque sunt testamenta que
fiunt ab agentibus a minima, sed de-
sirameta potius. Unde quantumvis
quodcumque voluerit moriens sit
(ut prediximus) concedendum, stulta
tamen, contraria rationi & civita-
tis comodo, deneganda. Ita ergo
leges erunt conscribende: ut singu-
lorum comoda minoris quam civita-
tum (ut patet) estimetur, ut &
ratio prevaleat vanitati: non enim
congruit absque ordine id relinquere.
Igitur circa istam conicationem
que fit ex voluntate expressa mo-
rientis tria considerare ante omnia oportet.
Personam quidem facietis. Per,

Sepe. Erasmus
in colloquio funeb.

humana fragilitas
moros precipue cogitatur
turbata, minus mentes
res possit plures
consequi.

humana. C. de testa.
qui testa. fac. p. l. huc
consultissima.

Ita ergo. Plato.
ii. de legib. 4. c.

sona in qua fitit. modum denique
quod fieri possit.

Capitulum. xxxv.

De filiis & parentibus non exhere
dandis.

Que persone testari
possunt.

Cum hoc facultas disponendi
de rebus suis ratione dominij
ut voluerit. Et id velle declara
uerit, cōcedat: manifestum est

si queramus si testes
sunt et qui s. gessit

his non competere qui non habuerit
dominium rerum, qui ne non fue
rint mentis aut lingue seu de
mōstratiōis aut sue voluntatis
libere compotes.

Filios non habet prece
rire uel exheredare.

Rursus ut prediximus natura
inclinat fortiterque impellit ma
rem & feminam ad mutuam con
iunctam: ut inde filij nascentur
in parietum locum & nomen post pa

Cap. XXXV. De filijs & parentib⁹ nō exheredandis.

rentū mortem remāsuri, ut jam
 se nō mori censeat pater: qui ī fi-
 lio ex carne sua simili sibi jam
 uiuere se cōgaudet. Quam ob ca-
 usam eadē natura instigante fi-
 lium educauit & aluit: ut ab eo
 obsequiū & auxilium sumeret
 in uita, sed etiam multo magis
 post mortem speraret, ut & sic
 nature inserviret & ciuitati, fili-
 um relinquēdo jam educatum
 & nūc in domo & hereditate su-
 ccessorem, in memoriam nōis in
 subsidium generis reipublice ciue,
 utq; inde ad nature intētū &
 ciuitatis finē sempiternitas cōpa-
 retur. & parentis uoto natura,
 siq; desiderio cū filiorū comodo
 pariter cōsulatur. Nam luce cla-

Memoria. Cicero
 In oratōe pro Cluēdio.
 Ciceronius de insti.
 repu. l. 4. ti. 3.

rius apparet a natura inmissu in
mente hominis desiderium filios relinque
di honoru & laboru suoru succe
ssores. Eaq; de causa parentes cer
minis uehemeter satagere atq; ar
dentissime anelare circa acquisiti
one honoru, ut post morte sua
filijs relinquunt. & propter hoc
laborem qui etiam preponit salu
te quadoq; spernit, ut saltem
sic quies cu opulentia filijs pre
paret. Per suastiaz
abule. dente.
21. 4. 7
the. su. g. are.
ap. 2. ad cori.
d. c.
Paret. filius quide est pars verapatri. et sicut
ei comunicauit esse per naturu, ita debet ei couiare nutrimentu & ad
Unde stulta & uana atq; seruatum in
esse economo
per suastiaz.
patres the. su.
uriz are dnt
filijs.
rationi nature & ciuitati repu
gnas esset uoluntas parentis: qua
do filijs pretermisus uel exclusis
extraneos suoz bonoz relinquet
successores, a quibus no tale ob
sequium post mortem ratioe

Cap. XXXV. De filijs & parentib' nō exheredatis.

Speraret quale a filijs naturali debi-
 to & amore parenti obnoxius, asse-
 ratuunculis forte extraneorum in
 morbo & senio persuasus atq; decep-
 tus, falsa plerumq; instimulatus ma-
 ligne circa sanguine suū inferēs
 iudicium nouercalibus q̄noq; de-
 limmentis instigatioibusue corrup-
 tus. Non est ergo consentiendū
 parentibus injuriam aduersus li-
 beros suos testamēto inducere natu-
 re ciuitatisq; repugnare & contra
 se falso deceptos insiare.

Mentariūculis.
 Plaro. ii. de legib'.

Maligne. ff. de
 iust. testa. l. pro
 p. l. i. in seqnti.

Diximus. §. co. l. 2.
 c. 29. cū seqnti.

¶ Preterea paulo ante diximus q̄
 parētes filios procreāt, nō solū ut
 nature id tributū ferāt, uerū etia
 ut comoda exinde suscipiant. Valē-
 tes n. ipi imbecillos suo labore tuēt
 & alunt. max imbecilli ob senium

Tributū. Aristo.
 p. econo. c. 2.

Parentes nō licet a
 successione filiorū ex-
 cludere.

FRANCISCVS CAMERACENSIS

facti a ualentibus eadē reportāt. Memō. eū. 7.
memēto quomā nisi per parētes
natus nō fuisses. retribue illis, quo
modo & illi tibi. putare enim Putare. Plur. 2.
de legib. 9. 10.
quisq; debet oīa que possidet, cog
esse qui genuerunt & educauerunt,
ita ut illis hec omnia pro
uiribus ministrare debeat. Spera
bat parens a filio in uitā obse
quium & lasse senectuti auxiliū.
immatura tamē & prepostera
morte filij utroq; priuat. In quoy
uicem quod pōt facere filius mo
riens parenti compendio nō minis
trabit. miserandus pro certo senex
qui filium genuit educauit, ro
bur & industriam ei ad acqui
rendum contulit, Et q nūc orbus
filio ammisso bona eius possidere

uideat

Cap. XXXV. De filiis & parentibus non exheredatis.

videat extraneum: cui non tantum poterat deberi a defuncto filio quantum sibi ipsi parenti. lugere sinemus modo solabiliter senem utrumque casum & ablatum sibi filium & obsequium auxilium & successionem. lugebit generationem suam ablatam & conuolutam a se quasi tabernacula pastorum. Unde testantibus quidem necessitatem imponit lex distribuere quamdam partem personis quibusdam tamquam hec pars secundum ipsam naturam debeatur. quale est filiis & nepotibus patribus atque matribus. Cum ratio naturalis quasi lex quedam facite liberis parentum hereditatem addiceret, uelut ad debitam successionem eos uocando. propter quod in iure civili suorum heredu

Lex. In aut. de heredi. & falo. s. p. mi. itaq. colla. 1.

Ratio. ff. de bonis da. na. l. cu. ratio.

FRANCISCVS CAMERACENSIS

n. 7.
p. 2.

testantiū dispositōi, ut illis liceat si
sibi bene meritos premiare. Omnia, aut
nō habentibus nec parētes nec libe-
ros, liceat cui uoluerint oīo relinq-
re. dū tamē ille nō sit incapax ra- *ho de his q̄ ut indignis*
tione legis approbata. nec postea e-
ficiatur indignus. causis in alio libro
de clarādis.

Capitulum. XXXVI.

De institutione heredum.

HEc morientiuū comunicatio aut
fit uniuersaliter per heredis insti-
tutionē. aut particulariter per le-
gatū. Per illam nempe heredis
institutioem heres, qui dominus in-
terpetat^r, subintrat in hereditate
predefuncti. que est suaessio uni-
uersalis

Vile est herede p̄stituere.

FRANCISCVS CAMERACENSIS

uersalis in jus quod habuit defunctus, **Persona.** In aut. de
ut una eademq; persona estime **6^a parti. n° 7. l. 1.**
cū coeius precepta impleat ejusq;
debita persoluat. & onera sustine
at. Intus & loco sui quasi Statutus. **Intus.** Rolund.
tract. de ultimis v
litatib. r. 2. qu.
sit hereditas.

Prodest ergo heredis institutio ins
tituenti sine anxietate morienti.

Vadit enim letus hoc solamine. quo
illum nature necessitas uocat loco
sui heredem relinquens ejusq; per

*... cum amate & quod
sui. & reuendit.*

sonam representantē, ut jam per
illum uiuere censetur. Prodest e
tiam ipi instituto: quē sic lex nō
permittit in paupertate uiuere.
& per hoc ciuitas suū cōsequi
tur intētū.

In paupertate. In aut.
de heredi. & fil. 5.

*Quorū aliquibus x bis fur
heredis institutio.*

Fit itaq; hec heredis institutio
per uerba ex uolūtatis p̄optu

ario

ario testantis expropterea apta ad
 illam clare exprimendam, ut jam
 quinque uerbis possit eam testator
 facere dicens. Lutius Titius michi
 heres esto. Et etiam tribus. ut Lu-
 tius heres esto. nā & michi &
 Titius abundat. Si autē sic scri-
 bat. Lutius heres. licet nō adja-
 rit. Esto. Credimus plus nūcupa-
 tū minus scriptum. Et si ore nō
 dixerit mēte dixisse putandū ex ad-
 us continuatōe interscissa oratiōe cū
 ad alia fonderet intentio mortis pre-
 stura exagitati. Et si ita testatur.
 Lutius esto. tātūdem dicimus. Ergo
 Et si ita, Lutius, solūmodo, ueteres
 nō insubstantiter putauerūt hodie hoc
 nō pcedere. Nam qm̄ dixerit. Luti-

Quinq. ff. de heredi.
 inst. l. 1. §. 6. parti.
 n. 2. l. 6.

cum adq. ff. de diti-
 et demort. §. qui. §. possu-

us.

ERRATA CORRIGENDA

us esto. aliquid uoluit illū esse.
& est credibile illū credem ore
dixisse uel mēte cōcepisse, uel
si id quod sui maxime ^{interest et id p̄ncipalē actū cōue} illum ^{niebat. quia}
dicere uoluisse. Lucius esto legatari-
us: cū rem uel q̄ntitatem
qua esset legatarius nō expre-
sserit in mōne & incertū esset
legatū. Et talibus uerbis nō
solent cōter uti testatores ad
precipiendū legatū. Neq; simi-
liter credendū est illū uoluisse
predictis uerbis designasse exe-
cutore testamēti uel tutorem
filioꝝ. Cum id nō est quod p̄n-
cipaliter in testamēto intendit.
& ideo predicta uerba in po-
tiori & p̄ncipaliori significato

Sūt

Cap. XXXVI. De Institutae heredu.

Sunt intelligenda & in eo in quo
 uehemētius testatores solent in-
 tentionē suam dirigere, hoc est
 institutiōem heredis ejus persona
 representātis / & q̄ ei onera &
 debita incumbēbant adimplere
 debentis. Quando uero solummodo
 ponit̄ nomē. Lucius. sine adje-
 ctōe alicujus uerbi quod designet
 actionē uel passionē quā uelit
 injungere Lucio quē nominauē-
 rat, nō certe possumus autuma-
 re uel coniectare quid uoluerit.
 nā potuit esse q̄ illum prenomi-
 nauit tāq̄ testem alicujus rei
 quā dicere parabat, uel tāq̄ de-
 bitorem, cuius liberatiōem ei ma-
 dare

FRANCISCO GALEN DIOFOR

dare: uel q̄ debeat alteri legare
conceperat, uel fāq̄ legatarium
alicuius alterius rei, uel fāq̄ ex
cautorem seu tutorā. Cumer
go ambigū sit quid uoluerit:
an s̄q̄ eum honorare uel onē
rare decreuit: cōsultus ēse uisū
est, ne defectus suppletioibus di
uinatois decipiat rem sic in
decisam & sine intellectu inanē
derelinquere. Ponēdo enim unū
solum uerbum puta futurus uel
heres uel esto. & nō plus non
est oratio nec perfecta nec imper
fecta sed nulla. & in animo au
dientis nullum sensū generat &
oportet facere plures diuinato
rias

Oratio. bal. p̄dum.
l. 1. ff. de herc. inst.

Cap. XXXVI. : De heredu Instituta.

rias suppletiones.

Obviandum est fraudibus
a morientibus fieri pnt.

Obviandum est namq; fraudibus
 & deceptiombus: quibus plerūq; capiūt
 & circūuemunt morientes reme-
 dium adhibere jam nō ita ualentes
 ppter uirium & sensuū defectiōē.
 De mortuis: a quibus jam nō pnt a-
 uxilia injurias uel dāna sperare:
 uiuentes nō curāt & facili-
 ter am-
 ciciārat corū obliuioni eradunt. q̄si
 omne uinculū quo cū eis simul dū
 uiuebāt colligabant. sit jam mor-
 te ruptū uel ipis expirantibus ex-
 pirauerit. Et dum similes ingra-
 titudines & deceptiōes uiri sensati
 in alijs circūspiciunt, easdem fra-
 udes timentes cū ad mortem p-
 uenerint. sua (ut prediximus dū

u-
nsta

FRANCISCO GALEN DIOGOTR

adhuc spirant delapidabunt. Et ad
tantum laborem civitati utile non
applicabunt. Et si contingat mors
eorum differri: bonis sic delapidantibus
carebunt. Et miserande inopie,
cum anxietate adduent, et ob
hanc causam frustra ingemiscet.
He autem cause veluti morbum
civitati commune afferentes curam
desunt. Deceptiones que faciliter
morientibus inferri possunt auferendo.

Deceptiones autem huiusmodi con-
gelant, quando testator talia ver-
ba profulit: que certum sensum sine
multis suppletionibus et divinati-
onibus in varias partes fluctuan-
tibus exprimere non possunt.

Capitulum. XXXVII.

De sollemnitate in testamentis ob-
servanda.

Contingit Preterea testatores
nimium falli, quō heredis nomina-
tionē alterius voluntatē comittūt,
Vel quō facilitate seu corrupti-
tē testium veritas obumbrat̄ uel
exulat. Ut tale quiddam apud bti-
miam accidisse referunt. Nam cū
testamētū fieret & fuisse defūcta
testatrix. testium vero quidam
tenentes manū jam mortue ita
per chartam virgam factā & ex
latere ductam traxerūt & sig-
nū uenerabilis crucis uideri ex-
scripsisse defūctam preparauerūt

Duplici morū
res deapūm.

bitiniā. In aūg.
de testib. In prin.
colla. 7.

FRANCISCA ION DI GIORR

Et testimonijs suis sic asseruerunt
defunctam scripsisse propria manu.
Unde ne miserandi morientes huius
modi fraudibus caperentur, in cau-
telam necessariam opportuna quæ-
dam observatio a legislatoribus
excogitanda fuit. ¶ Timens for-
te testator ex declaratae sue vo-
luntatis odium in se concitari vel
importunitatem permolestam sibi
imminere (uel rixas inter domes-
ticos & sibi charos suscitari) sua
aperire mentem in vitam non au-
sus, committit testamentifactam
amico: cui in secreto sibi placita
declarauerat. Verum ille post
mortem testatoris amicitie o-

¶ Captatoria Insti-
tutio non valet.

blitus cōfidentiam de se habita fallēs
(cum de hoc cōvinci nō possit) cogi-
tatioibus fluctuat. animo ejus
subintrare incipit auaritia uel a-
bitio. immutat defūcti voluntatē
in alterum, a quo uel maiorem
gratiam sperat uel de presenti
capit retributiōem. Cor enim ho- Cor enim. Iher. 17.
minis barium inscrutabile ūdiq̄
fluctuans. quis cognoscat illud?

Unde cum testatoris voluntas
super dispositiōe rerum suarum
sit seruanda: quicquid repugnat
uoluntati testatoris uel ex ejus
voluntate nō procedit nō ualere
notum est. Cum ergo sepe cō-
tingat q̄no datur alicui p̄tas

FRANCISCI GALLI DE IURIS

instituendi quem velit: testator cre-
 dit q̄ institue hū & forte ins-
 tituit alium, & sic repugnat
 voluntati testatoris. Itē cōtingit
 q̄ testator dum dicit instituo
 meum si titius voluerit credit
 q̄ titius nolet. & tunc si titi-
 us vult jam meus est heres cō-
 tra voluntatem defuncti. sic itaq̄
 fit q̄ testator in adimpletōe sue
 voluntatis decipitur. Ideoq̄ ra-
 tiōe statuendum fuit tales vo-
 luntates nō valere tamq̄ cap-
 tatorias idest deceptorias volū-
 tatis defuncti & heredis quem
 instituere credebatur testator.
 Et ppter huiusmodi fraudes

Captatorias. C.
 de testa. mil. l. cap-
 torias. c. ai ubi.
 testa. ai conor.

Eores in Verbis ase prolatis dici pi
 ant⁹, si uerba eoz aliter q̄ ip̄i
 protulerint prolata fuisse a testib⁹
 enarret⁹ uel confingat⁹. Manig
 nitati falsitatiq; hominū profus
 aut per oīa occurrere difficile. S
 erit legislatoris diligentia tāta
 quantā potuerit adhiberre huma
 na prudentia, curabitq; falsitates
 timonia, quātū est possibile mi
 norare. Vbi majus periculū Ver
 tit⁹, ibi cautius est agendū. Vbi
 causa plus importat. Et facilius
 immutatio Veritatis poterit inter
 uenire. ^{ibi} Vbi major est adhibenda
 cautela. Causa enim testamēti
 Vbi agit⁹ de tota hereditate defun

Minorare. In
 aut⁹. de testib⁹. 1.
 p̄n. colla. 7.

Periculū. declar
 c. ubi periculū. 1.
 .6.

Cap. XXXVII. De Solēnitate testamētōz.

Eti comuniter & prout in plu-
 rimum maioris ponderis est, q̄
 alie contractatiōes particulares.
 Et facilius pauci testes in veri-
 tatis mutationē dilabent: quia
 defuncto in lucem amplius non
 redituro se de mendacio conuin-
 ci nō metuant. Multi aut nō
 tam cito ut pauci in mendatio cō-
 ueniunt, ut pote quilibet ab alte-
 ro errubescens & prodi reformi-
 dans. Integrum est iudiciū quod
 plurimorū sententiis cōfirmat.
 Lex igitur ne quid falsitatis in-
 currat per duos forte testes cō-
 positum testamētum, maiorem
 numerū testium expostulat,
 ut

Integrū. de offi. de.
c. prudentiā.

Falsitatis. c. de fidi-
com. l. fi.

e. In
67. In
7.
declar
eli. 14.

Indus 151

p

FRANCISCVS GARDINVS DIACONVS

ut per ampliores homines perfecti-
ssima Veritas reueletur.

Unde cum in testamento quod
fit in scriptis majus periculum
Veriti credat^r q̄ in eo quod nū-
cupatiuum appellantur. & mul-
to magis cum fuerit clausum
sine eo q̄ interiora videat tes-
tes, & multo magis in testa-
mento ceci & surdi: amplior nu-
merus testium majorq; cautela
solennitasq; in ipis fuit adhiben-
da, quibus Veritas immobilis per
acuciam diligentiamq; legū per
seueret, nec vacillet testatium
voluntas. Quod sint quisq; vel
septem plures vel pauciores

In scriptis. ff. de
testa. l. heredes p̄
(2. l. qui testamēto
6. parti. 12. §. 1.)

Quisq; abulē.
c. 22. q. 2. §. 1.
ad sc̄dū dubiū.

ratiaē

ratioe punctualiter & necessa-
 rio cōcludente demonstrari nō po-
 tuit. id enim refedit in bene pla-
 cito. legislatoris. qui moribus ho-
 minū patrięque qualitate pensatis
 quod sue prudentie visum fuerit
 sufficiens ad obviandum maligni-
 tatibus. Statuat. Sicut ante di-
 ximus de tempore usucapiois p̄-
 scriptiois presigendo. Sed in testa-
 mēto inter liberos & ad pias
 causas: cū tātam maliciam nō
 timeamus, neq; suspitioi sinat lo-
 cū nec admittat occasione charitas
 & integritas personarū: merito tā-
 ta observatio tantusq; numerus
 testium nō requiretur.

¶
 Fuit

FRANCISCO GALEN DIOGONOR

De testamēto nūcupatio
et in scriptis.

¶ Fuit autē nimis utile illū dupli-
cem testamentorū modum intro-
ducere sc̄ nūcupatiuum & in
scriptis. Nam cui fuerit necessa-
rium plurima minutissimāq; pre-
cepta testamento injungere: que
difficile esset testanti memori-
ter paulo momento edicere, atq;
facile a memoria testium excide-
re, hujusmodi in scriptis relinq̄t.
Cui preterea periculosum fuerit
corā testibus palam suā volū-
tatem aperire ppter displicētiā
rixas importunitates aliquorū
que timeat, id in secreta charta
sibi soli nota confidenter pera-
gat. Cui rursus fuerit scriptu

ra suspecta & formidolosa ppter
 malignitate scribentium aperiat
 palam coram testibus de quibus
 confidat suam ~~Substituta~~ Ssti-
 mam Voluntatem circa heredis
 institutione & alia que magni
 ponderis reputat. Cetera minu-
 tiora codicillis mandet si libet, ne
 a memoria facilius excidant.

Capitulum. XXXVIII.

De vulgari & pupillari substi-
 tutione.

Substitutae. lal.
 In tract. de substituto
 mib. Lanzeloni. In si-
 mili tract. de substitue
 noib. Et guiel. bn
 datus. In c. raymudg.
 de sta. In repetitae.
 ange. areti. In tract.
 de testamentis. Et
 ulderius zaslus. @
 bar. de hufio. In si-
 mili d. r. r. r. r. r.

dupla substituta.

Postquam vero testator qu-
 dam instituit heredem puta ius-
 anum, incipit mente duos revolvere
 casus. Primum quo contigerit ju-
 lianum

FRANCISCA IN DIOGIVR

lianum non esse heredem. Secundum
quod jam julianus heres existit
sed post mortem juliani cogitat
testator quis erit heres pro futu-
ro tempore providens. Quid enim
si julianus non erit heres, vel
quia nolet vel non poterit esse
heres, vel quia onera imposita
subire recusabit, vel quia con-
ditione institutoris apposita non
adimplebit, vel forsitan quia de
incapax institui non potuit.

Non ultra progredietur testator
in defectum illius alium substitu-
ens? qui ex sua voluntate here-
ditatem capiat ejusque precepta
impleat? In anxietate morietur

De vulgari.

hoc

Hoc casu sua relicturus bona cui
voluerit. Vñ ut voluntas testato-
ris per oia seruet, & ne cōtra illā
quid fiat qua ratione data est illi
facultas instituendi heredem quem
vult primo loco seu gradu: eadem
fuit tribuenda ut in defectū primi
heredis alium ponat secūdo loco &
gradu substituatur. Dicens. Si iulia-
nus nō herit heres: sit iheronimus
vel substituto iheronimū. Hanc de-
teres appellauerūt substitutiōem vul-
garem: quē nota & vulgaris est
magis q̄ alia. per quam voluntas
defuncti certissime habet. nō est em̄
captatoria nā voluit q̄ primo lo-
co institutus sit heres & si ipse
institutus

FRANCISCO GAMBONDI EDITOR

institutus noluerit esse heres, secun-
 do loco sit in eius defectum heres
 substitutus. Ipi enim instituto
 non committit institutio alterius.
 Si ipse instituit si noluerit esse
 heres, que voluntas non est cap-
 tatoria ex parte eius, cum illud
 verbum si noluerit subintelligat
 hoc non opponat et nichil operat.
 Sin autem noluerit esse heres, iam
 ex voluntate defuncti non autem ex
 voluntate instituti substitutus e-
 fiat heres.

In secundu. c. de
 alijs subst. l. pro

e De pupillari.

Preferea in secundum casum
 incipit cogitare testator quod si
 deficiet institutus iam existit heres.
 sed vellet quod post mortem eius
 alter

alter que secundo gradu diligit
sit heres. Vel q̄ alteri statim
vel post aliquod tempus restitu
at. Et quidem liberis suis in
p̄uberibus quos in p̄tate quis ha
bet nō solum ut nunc dixi
substituere potest, ut si heredes
ei nō extiterint alius sit ei heres
des. Sed eo amplius ut si heredes
ei extiterint & adhuc impu
beres mortui fuerint, sit ei aliq̄s
heres. Veluti si quis dicat hoc mo
do. julianus filius heres michi esto.
& si ip̄e filius meus michi heres
nō erit, siue heres erit & pri
us moriat̄ q̄ in suam tutelā

Liberis. Inst. de
pupillari. § p̄ n.

FRANCISCO GARDINO DI GIOR

Venierit idest anteq̄ pubes factus
 sit s̄q̄ quō tutela expirare so-
 let tunc iheronimus heres esto.
 Quo casu: si quidem nō exti-
 terit heres filius: tunc substitu-
 tus sit patri heres. Si vero
 extiterit heres filius / & ante
 pubertatē decesserit: ip̄e filio sit
 heres substitutus. Nam mori-
 bus introductū est ut cū fili-
 us ejus etatis sit: in qua ip̄e
 sibi testamētum facere nō po-
 possit pater faciat eide, &
 quem desit loco illius melio-
 ribus auspicijs filium sibi fo-
 re declaret. mos gerendus &

Moribus. ff.
 vulgari. l. mori

Eide. Plato. ii.
 legib.

Cap. XXXVIII. De dulari & pupillari.

complacendum fuit patri a quo
 id quod filius est & bona habu-
 isse putare debet. Et in superi-
 oribus dicebamus. Imbecillitatis
 filii: qui de rebus suis testari &
 disponere propter defectum iudicii
 non valebit: merito consulendum.
 Et heredes habeat quales ipse ju-
 dicaret parenti & sibi generi
 & civitati consentaneos si iudicii
 compos. fuisset. Nam id commu-
 tendum fuit cum magna confide-
 tia patri. Et pro filio faceret tes-
 tamentum. De quo non est presume-
 dum nec simile. Vero quod filium
 decipere eius nociva excogitet
 quem plusquam se ipsum diligere constat.

Presumendum.
 guliel. benedicty.
 In reph. r. raynu
 ius. de testa. 2.
 parte. trac. de pupi-
 llari. in p. n.

FRANCISCVS GAVINVS DIACONVS

Neg ideo talis voluntas erit cap-
 tatoria seu deceptoria. Sanū esse
 & filio proficiū consilium pater-
 nū ratioe credendum. manifesta
 utilitas est pupilli ex testamēto
 patris habere successorem. Hic
 aut modus substituendi pupi-
 llaris substitutio a veteribus ap-
 pellata est.

Paternū. ff. de
 iurato. furio. l. p.

Pupilli. ff. de ap-
 heredi. l. si pupilli
 lap. In p. n. l. ap-
 tus In tract. de pu-
 pillari. q. 4.

Impugnatio pupillaris
 substitutio.

Verum aliquibus forsan iniquū
 videbitur hanc substitutionē intro-
 duxisse. Cum ex ea captande
 pupilli. mortis ingerat' occasio quā
 in beneficijs & partionibus sup-
 hereditate diuentis sustulisse
 veteres palam sit.
 Quoque quidem cū sciat substitutus

Solu

Nam si quis ita formidolosus
sit ut timeret: ne filius ejus pu-
pillus adhuc, ex eo q̄ palā sub-
stitutū acceperit, post obitum
ejus periculo insidiarū subijce-
ret. Vulgarem quidem substi-
tutionem palam facere & in
primis testamenti partibus de-
bet ordinare. illam autē subs-
titutionē per quā & si heres
extiterit pupillus & intra
pubertatem decesserit substi-
tutus. docet. separatim in infe-
rioribus partibus scribere debet:
eamq̄ partem proprio loco pro-
priaq̄ certa consignare & in

Cap. XXXVIII. De vulgari & pupillari.

priore parte testamēti cadere, ne
inferiores tabule vivo filio & ad
huc impubere aperiat. Sin autē
hoc consiliū capere necessariū
nō putauerit: substitutus nec
erit pupilli tutor nec educator,
nec apud eum pupillus mane-
bit. Et credendum est patrem:
qui pro salute filij natura solli-
citat: talem substitutū nomina-
sse, de quo oīs suspitio absit.
maximē cum severissimas leges
contra tale facinus audentes
vibraturas gladium. Utore sciat
ipē & se frustrandū spē &
fructu sue nequissime auda-
cie. Cum ab eo tamq̄ ab indigno

FRANCISCVS GALLVS DVMOVRIVS

ea propter auferet hereditas.
Alioquin si occasione captande
mortis aliene omnino tollere de
aimus, successiones ab intestato
sine ordine relinquamus, non
presignabitur ordo successionis in
regno. Sed confusio & scandala
cruenta inevitabiliter subornentur,
& dumque ansam solvere cre
dimus: nodum serius ligare,
& succiso uno capite hydre plu
ra suscitare dicamur.

Irrationabile est qd ma
ter excludat a successione
filij per pupillarem substi
tutione.

Ceterum si patri pro filio
concedimus facere testamentum,
ac si filius fecisset & fecisse
crederet si iudicij composisset
& ad suam utilitate: Cur in subs

titutione

Cap. XXXVIII. De vulgari & pupillari

titutione pupillari permittimus
 matrem privari parte sibi debi-
 ta jure nature miseratois causa.
 Filius no posset neq; si posset ip-
 sum facere credituri sumus respi-
 cientes ad naturam puerperii &
 periculum & sepe mortem ex hoc
 casu matribus illata. nulla ratio
 est ob quam patri id facere per-
 mittat. maxime qno ex parenti-
 bus seu consanguineis matris ali-
 qua hereditas filio advenit. Q
 talis mater deflens amaro ano &
 se orbata filio & simul lactu-
 oso solatio hereditatis per substi-
 tutam pupillarem privetur

Matre archidia.
 c. si pat. de testa. l. 6.
 de quo per sibi. l. mori-
 bus. ff. de vulga. & pu-
 d. 12. Pl. in artu
 effusi. Et phil. or-
 neus. l. preab. c. de
 impute. daly. d. 2.
 Pl. h. in arturium
 fact. Et bilanzelous.
 Et thomas ferrutius.
 Cauca. 19.

ex

FRANCISCVS GARDINVS MDCCCXII

ex crudelitate mariti inhumanū
valde Videat nobis & nullam
tūc subsistere. Si aliquid huius
modi fuisset. permitte dū id in so
la hereditate paterna obuienti
pupillo permittere minus iniquita
tis forsā habuisset. Cum neq; &
id fuit indulgendū patri aduer
sus fatalem sortem seu providē
tiam diuinā se preminentis. qui
& pietati qua filium presumi
mus erga matrē usuram aduer
sat, quid & ingratitude oru
deliter premeditat. cōtra uxore
ex qua ante partū onerosa pericu
losa q; in partu post partū vero
laboriosa talem filium procreavit.

Capitulu

Capitulum. xxxix.

Iterum De pupillari. Itē de fidei
commissaria substitutione.

Substitutus itaq; erit per
pupillarem substitutionē heres
pupillo, ut & oīa bona ejus si-
ue a patre siue aliunde venien-
tia acquirat inde perinde ac si
pupillus testaretur. Sed si talis
jam esset iudicij compos ad tes-
tamētumq; faciendum sibi habi-
lis: in iustitia fieret ei si per hu-
jusmodi substitutionem libera testa-
di facultate privaretur cuiuslibet ei
concessa & debita redirentq;
eadem in convenientia. qua ppter
talem

Pupilli filio nō substitui
per pupillares.

Libera. ff. de bul-
gari. l. ex facto. in
pñ. ibi. etenim in-
qui inquit.

talem facultatem & patri cō
cessimus. Nam tepide filius &
negligenter se haberet circa cu-
randa & augenda bona de
quibus ad libitum in suppre-
mo vite exitu disponere non
liceret.

Extraneo Impuberi
nō substituitur pupilla
1112.

Itē si extraneo nō filio etiā
impuberi testator quoque faceret
testamētū cum instituendo
& pupillariter substituendo:
vite pupilli quem nō sit pa-
ter diligeret, nō ita bene nec
tā provide prospiceret in deli-
gendo personā substituenti &
in modo celandi substitutionē:

—
sit

Ut inde forsitan esca successionis
laqueus pararetur pupillo salusque
ejus in periculo perperam constitueret.
Et consanguinei ejus venientes
ab intestamento per malignum
judicium defraudarentur.

Extraneo. Insti.
de pupilla. substi. §.
fi.

Quia propter extraneo vel filio
pubere herede instituto ita substituere
nemo potest. Ut si heres
extiterit & intra aliquod tempus
decesserit: alius sit ei heres.

De fideicommissaria
substitutione.

Sed hoc solum permixtum est:
ut cum per fideicommissum testator
obliget alij hereditatem ejus
vel totam vel pro parte testificaverit
eamque que a testatore

Per fideicommissum.
Insti. de fideicommissi. hereditate.
per totum.

accepit

FRANCISCVS GAVINVS MDLXV

accepit.

Quarta dicitur heres.

¶ Verum si totam hereditatem iussit alteri restituere, heres cum solo nomine vacuo remanebit. Unde cum sibi nichil emolumentum proventurum speret, forsitan adire hereditatem renuet, & fideicommissarius, cui restituenda erat sine fructu fideicommissi remanens malignitatem ac invidiam heredis, a cuius manu accipere iustus frustra exprobrabit, testatorisq; voluntas reddet inanis.

¶ Unde a legislatoribus excogitatum est remedium quo fideicommissario

Cap. XXXIX. De pupillari. De fideicommissaria.

deicommissario & heredi & testa-
tori optime sit consultū. Vide
licet adire & restituere here-
ditatem fideicommissario cogat^r
heres procul invidia iacta. Et
sibi quartā partem totius he-
reditatis retineat. Et sic fiet ut
quem soluit testator noīc he-
redis honorare: effectualiter
honoret in illa saltem quarta
parte. Et fideicommissario cui-
in plus soluit deferre reliquū
um hereditatis remaneat.
Quarta aut illa est de be-
ne placitis legis latoris, qui
tertiam vel quintam potuit

Quarta infra de
lege fideicommissaria per
rotū. ff. ad
rebellia. p. 10. tu
rō rō duntys.

designare

designare. de quibus reddere rationem non possumus. de inferioribus factum est.

¶ Capitulum. .XL.

¶ De exemplari. brevisloqua. & compendiosa substitutione:~

¶ Mensura pro substituit
patet exemplar uer.

SI patri testamentum facere licet pro filio qui propter defectum iudicii a pupillari etate causatum testari non potest & ei talem pupillarem facere substitutionem: idem simili ratione dicendum: si filius licet major propter defectum iudicii alia ratione causatum testari non valet pu-

¶ Similitudo. I. de pupillari. §. 4. rati.

Cap. xl. De exemplari. breuiloqua. Copiosa.

ea mente captura vel furore, de
patri liceat ad exemplum pupi-
llaris aliam que exemplaris ap-
pelleat facere substitutionem. Cum
defectus similis filii & videmqz
patris amor id suadeat.

Filius mēte capti erit
substitutus.

Eadem ratiōe qua verū puta-
mus patrem facere debere testamē-
tum filio, eo modo quo ipse filius
facere deberet, vel futurū crede-
remus, si esset iudicis compos, de
matrem pupilli nō excluderet,
ita, si hic mente captus filiū habe-
ret, ille exemplariter substitue-
ndus erit.

x. l. m.
s. q.

Mater & exemplaris
pupillaris alio
obstat.

Item si matri damus facere exē-

FRANCISCVS GAVINVS DDICVS

plarem substitutionem substituendo filios mentecapti vel fratres tamque eligenti personas que non insidiabunt. Sicut mentecapti: Cur idem non permittemus in substitutione pupillari. Ut liceat matri substituere filio suo in puberi alterum filium suum & fratrem pupilli? Forsan ne quia de salute mentecapti non est tanta habenda cura, quasi tanti precii non fuerit, quanti pupillus tendens ad sanam mentem? ut sit providere circa periculum quod ex noxiatate substituti poterit provenire soli patri committat. Ut pote

Cap. XL. De exemplari breui loq. Cōpēdiosa.

Prudentiori. Circa periculū vero
 mentecapti ex substitutōe exempla-
 ri euenturum imprudentiori matri
 relinquatur? Sed has differentias
 introducere. Vt uita impuberis di-
 ligat̃ & mentecapti negligatur,
 ab oī jure humanitatis noscitur esse
 alienum: que hujusmodi miseriam
 & infelicitatem omnium maximam
 condoleat (Vt prediximus) & cō-
 misereat. *equalit. clem̃ si furiosus. de homicidio. si furiosus
 aut infans. ff ad. l. foru*
 Sed cum poterit contingere *desiccat. et quod poss*
 patrem habere duos filios impube-
 res, quos equali amore prosequitur
 vultq; eos instituere & parifor-
 miter substituere, ne multoꝝ ser-
 boꝝ circuitu & repetitōe indigeat

De breui loqua
substitutōe.

LIBRARIUS SOCIETATIS UNIVERSITATIS MDCCCXXXIIII

Substituendi modus adinuentus
est quo id breuiter fiat. Ut sic
testetur. filios meos instituo & inuicem
substituo. Nam tantum valet quan-
tum si dicat filios meos iulianum
& antonium instituo heredes. Et
si iulianus non erit heres vel si
extiterit heres & morietur in pu-
pillari etate antonius sit heres.
Et similiter si antonius non erit
heres vel si extiterit heres sed
morietur in pupillari etate iulia-
nus sit heres. Quia omnia ista
verba excusantur in prima concep-
tionem verborum: appellatur hec substi-
tutio breuiloqua. Uno enim verbo
sed inuicem eos substituo comprehenduntur

Cap. xl. De exemplari. breui loq. Cōpendiosa.

Due substitutōes vulgares & to-
tidem pupillares reiectis tot filioꝝ
ambigibus. Sed quoniam quod
in vno filioꝝ dicitur / id repetit
& redit in alium reciproca subs-
titutio proprius nominabitur.

Cōpendiosa.

Item quia quōq; vult pater
filio instituto alium substitu-
ere ante pubertatem & post pu-
bertatem inuenta est forma si-
milis brevis / qua hoc pronūciat
sic dicendo. filium meum heredem
instatuo & quōcumq; decesserit
talem substituō. illud enim vbi
quandocumq; in se complectitur
tempus ante pubertatem. & tē-
pus pubertatis, ac tempus maioris

FRANCISCVS GALVINVS

& integre statim, et nec non tempus
existentium liberorum, et etiam tem-
pus non existentium. Et cum hinc
solummodo sub compendio prolato
multa tempora comprehendat,
appellatur haec substitutio compen-
diosa. Quae varios producit effe-
ctus secundum diversitatem per-
sonarum testantium & perso-
narum substitutarum & verborum
varietatem, quibus haec consistit
substitutio.

¶ Quae omnia longum & valde
intricatum requirunt tractatum,
Vbi inter se digladiari jurispe-
ritos quotidie videmus. In quorum
media si me temere constituerem,

Cap. XL. De exemplari. breuiloq. cōpediosa.

Privilegiū dūcemi
liby in hac substi
tutione nabile.

forsan cruentatus euaderem. Ipsē
viderint an sit rationi cōsonum
dare privilegium tale mihi in
hac substitutiōe. Ut filio vel ex
traneo possit facultatem testandi
auferre. Iniquum etenim esse p̄
diximus beneficium legislatoris
auferens testamenti factem hōi
sane mentis de his que sibi p̄prio
labore acquisiuit. Vel aliunde ha
bit. maxime cum illa equissima
regula militet. quem honoro in
plus onerare vel grauare nō po
ssum. q̄ apud illum remanere
debeat onere deducto. Ex dedea
re. Et ignominia alioy Et cum

Iniquum. ff. de
vulga. & pupi.
.l. ex facto.

Regula. ff. de le
gand. p. l. a iuranti.
§. fi. ubi bar. & ipe
bar. l. nō ampliq.
Inpn. co. ti. Et
aly quos refert Guil.
lucet. c. raymūg.
de testa. 2.º parte.
2.º cō. p̄ceptū.

Qui honoratur,
in plus nō oneratur.

reipublice aliquam de trimēto cō-
flat sic honor ac decus militi-
bus, quos aliter invitare ad peri-
cula publica publicis premiis de-
bere nō inficior, ut infra suo loco
plenius diseret.

// Decus. homerus.
19. iliados.

Capitulum. xli.

De legato: -

DE cōcatōe uniuersali a mori-
ente facta per heredis institutionē
hec pro generali introducta dixi-
sse sufficiat. Nunc aut de par-
ticulari, que fit per legatū etiā
breuiter subnectamus. deinde re-
hibemus ad eam que fit etiā in

omnibus

Universum ex tacita & prescripta
voluntate defuncti per successiones
ab intestato.

Quiliter est ha
ri legare sua bona
quo modo voluerit.

Hic igitur iracundas morien-
tis querelas rejeterere opportunum
erit. Graue inquit moriens est
o deus, si mea michi non licebit
cuiuscumq; solo relinquere, & alijs plu-
ra, & alijs pauca prout erga
me boni malive liquido inuenti
sunt, Eum in morbo, Eum in senio,
Eum in alijs fortunis meis sufficien-
ter comprobati. An postquam herede
institui siue filium siue extrane-
um non michi licebit ceteros notos
dilectos amicos famulos de me bene

Graue. Pluro.
ii. de legib.

meritos

FRANCISCA INDI GIOR

meritos premiare, & quasi pig-
nus amoris in eorum memoria
singulatim relinquere? Quod
junctim licuit in unum: divi-
sim non licebit in plures mea
diffundere bona? cum hac anxi-
etate moriar? Unde eisdem ra-
tionibus & in hoc legislatores
more gerere morientibus & com-
placere decreverunt: ut liceat
cuilibet ad testandum habili dis-
tribuere seu relinquere bona
particulatim per legatum ab-
herede prestandum.

De Legatis quarta de
trahit ab herede.

Non tamen infantum quod remaneat heredi solum innane nomen

&

Cap. xli. De legato.

& uacuum. id enim nec testatori
 neq; negatorijs neq; publico bono
 conuenire predictimus, ob id q
 plerūq; testatoris intestati mo-
 riebant' recusantibus scriptis he-
 redibus pronulo aut minimolu-
 ero hereditate adire. Unde sicut testatore
 iubente totam hereditate aliam
 restitui, nominatus heres quar-
 tam habere ratide precipit, sic
 detracta ex omnibus legatis eade
 quarta heres gaudet, realiter
 utiliterq; sentiens se honoratu
 no solo sano nomine irroratu.

Plerūq; Inst.
 de lege falu. in pn.
 6^a parn. co. n. in
 pn.

Capitulum xlii.

FRANCISCA
 SCOTLANDIA
 DUNDE
 GORDON

¶ De successiombus ab intestato.

N Eque ad excolenda beneficia

et augenda bona sua posterita

ti civitatiq; relinquenda quis

dum vivit, negligens reddat,

et cum anxietate moriat. Se

culo curavimus expressam volu

ntatem cuiusq; in distributione

re suay post mortem serva

re. Sed cum talem voluntate

non expressit intestatus decedens

morte forsan infirmitate vel

alio impedimento preventus ta

ntiam ejus voluntatem et rati

oni consentaneam sequemur.

De quod ipse de rebus suis tra

ditione

¶ Voluntas prescripta ra
tionabiliter de finiti
est servanda.

¶ Successiombus. In
de hereditate. q. ab
resta. de se. De suc
(Noi. b) ab intestato
In de renub. ma
thens de martha
lans. In trac. de
nico. de vultu. s.
de cod. Ding.
mut. de cod. Cy
¶ unio. de rosali
de cod. a nge. re.
In mut. de re. su.
Et Roland. in p
ribus testamentis

tione, proinde disponeret suus:
 id post mortem illius, lege dispo-
 namus suam voluntatem cōsec-
 turantes ex his que nos in reb-
 nostris similia faceremus. & qua-
 lia velles homo sane mentis ra-
 tionemq; sequens talia ipm vo-
 luisse credamus. ita nempe hu-
 jusmodi indulgentia benignaq;
 tractatione & legali provide-
 tia e vita migrantes cū seetitia
 expediemus nobisq; cauebimus
 similia sperantes.

Cōsecuturantes. In l.
 cū intestamento. ff. de re-
 bus dub. & l. si quis.
 ff. de condi. & demonstr.
 et l. quoniam. C. de test.
 amittit libe. ibi. de ste-
 ria mortui. ex arbitrio
 iudicū nō sine iusta
 rāe colligimus. et l. si
 seruus plurim. h. ff.
 ff. de leg. p. & in.
 l. iupēda. In fi. ff. de
 regu. ju. Et in l. seque-
 sumus. ff. ad test.
 C. ibi dicit. C. l. pronu-
 ff. de prolatio. C. ibi flo-
 ria.

Liquidum est amore & be-
 nevolentia quēquam impelli

ad

Benevolentia induit
 beneficentia.

& ad beneficentiam, quos amamus
 benefacimus. & illis nostra libertati
 animo elargimur. Identitas autem
 & similitudo est naturalis ca-
 usa amoris. amamus enim qui
 in nobis sunt membra & pro-
 pinquiora nobis & si sint ex-
 nos nostra reputamus, ex quibus
 subsistimus conseruamur fortissi-
 camur & augemur. Et quanto
 proximiora tanto nobis chario-
 ra secundum proximitatis gra-
 dum. Unde quantum ad amandum
 omnes homines humanitate ducimur:
 que similitudine nature

consanguinitate

Similitudo est causa
 amoris.

Coniuncti ab intestato
 succedunt.

Similitudo. in
 17. abulen. lat.
 rub. 4. c. 9. 2.
 leuiti. 21.
 9. 6.

consanguinitate & mutuis au-
xilijis nos obligat, cum propin- ^{Propinquiorib⁹ abu}
quioribus eamē maiore charita- ^{len. leui. 22. q. 6.}
te deuiucimur, eos remotiorib⁹
preponendo, de pote eos qui plus
nos diligunt plusq^{ue} citiusq^{ue} no-
bis auxilia prestabūt. Inde san-
guine conjunctis in vita bene-
facimus. & ad relinquendū eis
bona nostra post dies nostros
naturali cōmouemur amore.

Descendentes primo loco
veniunt.

Inter conjunctos autē descen-
dentes & e nobis prodeuntes
filios nepotes & ceteros deinceps
preponimus nature ordi-
nem sequentes: que iuniores

amplius

amplius duraturos in locū p̄
creat seniorum jam deficien-
tium, & de inde genus persi-
miles subrogationes perpetuo
propaget. Deinde secundo loco
parentes ponimus patrem auū
proavum & ateros ascendentes
a quibus derivati in hanc lucē
intravimus. Tertio vero loco
fratres & fratrum filios &
reliquos ab eodē sanguine no-
bis cum emanantes. Quarto de-
mū loco patruos & avūculos
idest parentū fratres & fili-
os eorū & ceteros ab avinson-
tris descendentes.

Ascendens secundo loco.

Fratres & ab eis deri-
vati tertio loco.

Patruū & avūculi &
ab eis derivati quar-
to loco.

Fratres. aristo. 5.
ethic. per abulon.
ruth. 4. r. 4. 28.

His

Hi veniunt ex pre
sumpta voluntate defun.

His ergo personis, quas tes-
tator natura rationeq; dilige-
re habuit, successio ab intesta-
to deferretur quasi ex tacita
& presumpta voluntate defun-
cti, qui estimaturus erat. cum
suam rem familiarem esse eo-
rum generis sui preferiti atq;
futuri, multoq; magis uniuersa
se civitatis & genus & &
diuitias esse, ut qui civitate regit
huc prospiciens talia sentiat.
Sed ne in infinitum ista
consanguinitas protendat, cum
& ardor sanguinis & amoris
jam (ut ita dixerim) refrigescit

Generis. Plaro.
ii. de legitt.

Ad certum gradum
ista successio definit.

FRANCISCA...

atq; memoria derivatiōis di-
ficillime retinet. Dum ejusmo-
di difficultas longos & litigio-
sos ambages pareret: limites
a lege fuerunt nō immerito
constituendi, ultra quos ista
consanguinitas & successio nō
progrediatur. Finitatē itaq; vel
in septimo vel in decimo vel in
duodecimo gradu prout legis-
latori placuerit, cum de his ra-
tionem necessario concludentē
reddere (ut sepius dictū est) nō
valeamus.

Rationem. abu-
len. leui. 27.
.9. 17.

¶ Cōsūx & amicus suū
dunt in testamento defuncti
consanguineis.

¶ Deficientibus vero consangui-
neis, si aliq; persona reperiatē cū

defuncto alias amore conjuncta;
que naturali charitati prope acce-
dat: inde illi successionem equo ju-
re conjiciemus. talis est inor-
tis est maritus. talis erit & bones-
tus amicus. tum in morbo tū in
senio tum in alijs fortunis defū-
ti sufficienter comprobatus.

Diferētia maris
& femine In hac
successione tollēda est.

• Sed in supradictis personis nu-
lla erit introducenda diferen-
tia inter mares & foeminas. ne

Diferētia. C. de lite.
prete. l. maximum
vitiū. de hoc lauris
de palanis. in tract.
de stat. statibus mas-
culis femine nō succē-
dunt.

accusare naturam videamur. Cur
non omnes masculos generavit?
Et cur unde generarent absq;
foeminis nō fecit? Cum ergo mas-
culum & foeminam ad propaga-
dum genus humanū & ad mu-

FRANCISCA...

tua auxilia natura produxe-
rit, & absq; foemina generis
propagatio cessaret, & vir mo-
lestam defectuosamq; ageret vi-
tam, inhumanum profecto esset
foeminam a successione excludere,
que tantum prestat generi
humano, majorem q̄ vir pastu-
ra presturam & pluribus indi-
gens propter sexus imbecillitate.
Non ergo dehonestabitur na-
turam neq; sexum foemineum
contumelia afficiemus, q̄si non
et ipse a deo creatus sit aut
generatōi aliquid nō cōferat,
q̄si abjectus & ignominiosus
extra omnem dignatoem ac hono-
rem haberi debeat. In successioib;

ⁿ Dehonestabitur
nouellaz anst. 2.
de armenis.
abulen. cora
manichū. In pro
logo suo sup ma
thū. q. 6.

itaque que ab intestato deferrunt
eque lace mares & femine uoca
buntur & pariformiter honora
buntur.

Civitas succedit nisi
intestato ultimo loco.

Demum cum res supra dicti de
fuerint ad ipsam civitatem tamquam
magnam omnium partem ab in
testato defuncti devolvatur here
ditas in publicam utilitatem per

Civitas gubernatore convertenda.
Capitulum XLIII. De coactioe que fit inter hostes.

De coactioe que
fit inter hostes.

Explicita coactioe seu rerum
translatioe: que multifariam fit
inter cives. ea que fit inter hostes
uno verbo expediatur. illa igitur
que ex hostibus capimus. Statim
nostra sunt, a deo quidem ut
liberi homines in servitute nostra

Illauger. Inst. de
prey diu. 6. 1re ca
q ex hostibus.

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

deducant. Qui tamen si euaserint a nostra potestate & ad suas reuersi fuerint pristinum statum recipiunt. Et hoc iure belli: cuius fundamenta & rationes a alterum requirat tractatum, infra suo loco competentius ad daptabimus. Et sibi de ratione manumissionis que seruis prestat

Infra. l. 2. n. 29. in presenti b. (sequenti).

tantisper tangemus. Predicta igitur coactio que fit inter hostes est hostilis & violenta. Est tamen alia, que

fit etiam inter hostes spontanea & quasi civilis. qno videlicet tractatur de bello, de pace, de treugis, de conditiobus & modis, quibus belligerandum est, de conditiobus & modis treugue & pacis. Quauis contra hostem existente bello iusto, licet malum quodamq; agi, & quod excogitari possit, iustiq; reputat, ut infra plenius dicitur: tamen huius & fides ei data & pacta conuenta seruanda sunt. quia si fides inter hostes non seruetur, profecto tollerentur valde necessaria, cum sine ea ultra mala inter eos succederent, nunq; finirent, quod est maxime in malorum malum. Non itaq; alii sunt hostes inter se, quilibet ab altero expectare quod e conditiobus hostis s; q; malaei prout. Ideo quauis mala vnus acri intulerit, non inferat taq; incauto & insperato. q; hoc ab ipse debet expectare. et in omnibus illis de hostis esse suspectus de hoste, in quibus inter eos scari, is non fuerit reddita. Cum aut interponit fides uel securitas inter eos qntu ad aliquid, lud seruandu est, quia iam quo ad illud non sunt hostes. Nioquin si dura fide super aliquo hostis frangit illa de eo q; alter hostis ex tabat securus, in hoc inferret ei malum taq; incauto & insperato, quod iniustum est. Sic de coactioe q; fit inter hostes dictum sit.

Capitulu.

XLIII. Est tñ alia. ex abule. 2. paralipo. c. 12. q. 7. 8. 19.

De obligatione.

IN Superioribus de coactioe que fit de presenti mediantibus legitimis modis exposuimus. Modo videamus de ea que in futurum est fienda

Cap. XLIII. De obligatōe.

ab aliquibus actibus emanant, quae
 pariunt civibus invicem obli-
 gationē. Si enim coicatiōem p-
 sentem, que manu celeri fit
 Jolam introduceremus: multae
 inter cives impedirentur utilita-
 tes, quarum intuitu civitatem
 construximus. Quid enim face-
 ret domum fabricare parans: si
 edificatis parietibus ligna de p-
 senti non inveniret neque clavos
 neque tegulas, nec sibi prospice-
 re posset pro tempore opportu-
 no ad perficiendum edificium cons-
 tituto? Nonne opus periret
 hymbribus superingruentibus?

Necessarium intro-
 ducere obligatōem.

Quid si fabrum etiã nō re-
periret, qui omnia aptaret
et colligaret? Quid si faber
in alio occupatus nō posset nūc
uocatus venire, posset tamē ad
mensem jam expeditus. Nonne
oportereet utrumq; ex nūc esse
certū et securum, q; tūc post
mensem operi nō deficiet. Unde
utile et necessarium est operi
necessaria querere quedam cele-
ri cōicatiōe, et quedā alia spe
habendi sibi preparare, ut cū
tempus opportunū aduenerit
in suam possit adducere potes-
tatem mediante obligatiōe; qua
alium teneat preligatū ad sibi

aliquid

Cap. XLIII. De obligatione
 aliquid faciendū vel dādū. Mā
 ca quidem & nimium defectuo
 sa & parum currens constitu
 eretur inter ciues amunicatio
 & contractatio: si ultra momē
 tum presens nō extenderet, si
 sola breui manifestatione manus
 tentiōe negotium finiret inter
 ciues, ueluti in caupona in deser
 to posita inter ignotos transeuntes
 & uiatores. ¶ Erat igitur necessa
 ria obligatio qua cuiq; proui
 deat in futurū. Obligatiōnis
 nāq; substantia nō in eo cōsis
 tit: ut aliquod corpus nostrū
 aut ius, nostrū faciat repre
 senti, sed ut alium nobis
 obstringat ad dādūm aliquid

Substantia. ff. de
 uitro. et obliga. l.
 obligatiōnis substā
 tia. azo. p. sūma.
 C. de uitro. §. 3.

vel

vel faciendum vel prestandum
in futurū.

¶ *Divisio obligationū.*

¶ **E**st quoniam actus siue
manualis siue uerbalis: qui
inter ciues geruntur: sunt
duplices. Nam aut sunt p̄-

bati a lege aut reprobati

Ideo obligatio aut nascit̄

ex contractu uel quasi cō-

tractu, aut ex maleficio

uel quasi maleficio: Alter ac-

tus autē probatus a lege est

quidam actus naturalis q̄

est maris & femine cōiū-

ctio & filioꝝ procreatio. ex

quibus nascunt̄ quedam

alię obligatiōes quas supra

testigimus. Et sic tamē preter-

mittimus

Nasit̄ ff. de actio. §. 1.
l. 1. §. 1. obligatiōes
Inst. de obligatiō. §. 1.
§. omnium aut.

mittimus, ne superfluo repetat
eadem. Sed quadrupliciter obli-
gatio contrahitur. Re. Verbis.
litteris & consensu. De his sin-
gulis dispendendum erit

capitulum XLIII.

De verborum obligatione.

*Voluntate emanat
obligatio.*

Obligatio autem emanat
a voluntate se obligare volen-
tis, ut pote domini rerū &
operarū suarū, quam ratā ha-
beri ex natura domini na-
turaliter prediximus. Oportetq;

¶ Servari. q. par. n. ii. l. j.

illam servari & adimpleri

et

ei in cuius fauorem prodijt.
 Alioquin inane fuit eam
 producere, & nocivum illi
 qui adimplendum sibi credi-
 dit, quod ab alio promissum
 est, in cuius fide confidit, &
 tali confidentia aliam forte
 negotiatam paravit sic cari-
 turam effectu deficiente illa
 obligatio in qua se funda-
 vit. Hoc enim modo multe
 civium impedirentur utilita-
 tes & bono publico civitatis
 derogaret. Cum iustitie fun-
 damentum sit fides, id est dic-
 torum convenientiumque constantia
 & veritas, iusticie quidem

Sides. Cicero. de
 officiis. bal. in prela-
 dys fendo. 2. co. et al.
 Cicero. 4. de amicitia

cofors

consors facit unquam in pectore
 nume. Hec est equitas natu-
 ralis. nichil enim tam congru-
 um est fidei humane, quam ea
 que placuerunt inter eos ser-
 uare. Quippe grave est fide fa-
 llere: grave inquam fallenti,
 cum estimationem. Et confide-
 tiam de se in ceteris amittat,
 grave inquam decepto, cui cum
 suo damno non est servata
 fides. grave denique civitati, cui
 tam firmo instrumentum ad con-
 tractationes firmandas subtra-
 hitur. Per fidem nempe fit ho-
 minum congregatio civitatum
 inhabitatio.

Consors. Silius. l. 2.

Congruum. ff. de punitis. l. 1. in pn. C. de trāsac. l. minor. nō mino rem.

Grave. ff. de iust. pecu. l. 1.

Per fidem. Aristo. de sermone. c. 22.

terro. p. d. m. p. r. d. .o. t. r. e. a. m. i. n. u. m.

inhabitatio. Suroꝝ communio,
 regentis dominatio. Per fidem
 castra tenentur, civitates servantur,
 turres reges dominantur. Siquidem
 tollas fidem, cuncti homines ad sta-
 tum pristinum revertentur,
 videlicet ad instar brutorum
 & similitudinem bestiarum. Ser-
 vare igitur quis debet fidem &
 adimplere id ad quod sua
 voluntate se astringit.

Voluntas deliberata &
 non deliberata.

Voluntas autem declarat
 ac enunciat quodque verbis,
 quandoque re ipsa seu facto.
 Actus hominis nonnumquam transit
 per solam fantasiam, que teme-

re iudicat sine ampliore esti-
 matioe id sibi expedire. Aliquo
 per estimatiua seu ymaginatiua
 comoda & incomoda libratem,
 deinde per intellectum & ra-
 tioem deliberantem esse actum
 utilem & expediente: quem
 amplectit' uoluntas. Tale autē
 uoluntatem deliberatam appe-
 llamus seu consensum quasi
 oēs sensus anime interiores si-
 mul concurrant. Et huiuscemo-
 di deliberata uoluntas & conse-
 sus parit obligatiuem, no teme-
 raria & facilis. Si isti actus
 intellectuales possēt uideri, nullo
 uerborum admiratio nec alia

Admiratio raphae l
 rima. ru. ff de pto. obli.
 bolgerinus ibi. In repeti-
 ra. 2. d. psl. tertio que
 ru.

notificatioe

¶ Lingua nūcia cor
dis.

notificatiōe egeremus. S; cum sint
inuisibiles, natura non deficiēs
innecessarijs prebuit instrumē-
tum ad denūciandos & propāla-
dos interiores conceptus / lingu-
am videlicet nūciam cordis vo-
luntatisq; preconem.

¶ Sed contingit linguā ali-
quarum esse facilem nō bene
interius librata disfundentem
ad libitum sentose nō ex a-
nimi sententia loquentem quōq;
sine sententiā se obligandi. ar-
bitrantur forte alios nā accepta-
tuos: quod ipi effuso sermo-
ne sic jactāt. facilitati teme-
ritatiue illorū sunt a legis la-

¶ Nō acceptatur
Raphel ruma. p. 11
de cast. alex. r. u. 11
de xto. o. & ubi bal-
rinus. In repeti. 11
2. xli. tercio q. 11.

tore

fore nō immerito succurrēdū,
 ne res suas leuiter insipienterq;
 disperdant. Quamobrem a le-
 ge fuit inducenda certa forma
 verboꝝ / qua hec deliberata vo-
 luntas exprimeret. Hec vide-
 scat est cum precedente interro-
 gatae & subsequata statim res-
 ponsiōe sine intermissione extra-
 nei actus in presentia aliquid
 promittit. Precedens etenim in-
 terrogatio vnius mouet interi-
 ores sensus alterius adq; delibe-
 randum an sibi expediat p-
 mittere. Cum vero interrogatus
 respondet, iam deliberata volū-
 tas ore prodit pariens obliga-
 tione

Forma Xboz ad obli-
 gandi fuit introdunda.

Interrogatio. Responso.

tur
 a. p.
 ru.
 bi. b.
 ceti.
 o. q. r.

tionem, quam verborum appella-
mus. deliberata voluntas seu con-
sensus illam parit. forma autem
verborum est tamquam obstetric: que
ad lucem obligationem producat.

Stipulatio.

Et quia hec pro firma sta-
bilis est. Stipulatio fuit voca-
ta. eo quod stipulum apud vete-
res firmum appellabat forte
a stipite descendens, qui est
truncus arboris insistentis radici
a vento sicut frondes non se-
nter agitatus. Qui enim ad in-
terrogationem alterius respondet
videtur magis deliberate res-
pondere. Si vero post interroga-
tionem et intermissione aliarum

Stipulatio. In fine
Xlv. o. In p. n.

Deliberate. glo.
in emens. C. de com.
lar. l. serui clecta. In
ff. de legum. p. pau.
Inru. de pto. o. Et dicitur
7. o. alexa. de ymo. d.
gerimus In repetitioe
de ru. 2. o. p. si. r.
q. r. Et bal. no uellus
In repetitioe eiusdem r.
6. o. p. si. h. r. r. posse
In fugere. In fine.

Statim acceptet: equum esse
 nō remanere delictum promittē-
 tem, nec obligari ex voluntate,
 te nō bene digesta nō sufficiē-
 ter deliberata, temere & in-
 transursu per lubricū lingue
 forte prolata. Hūc modum
 appellauerunt veteres pactū
 nudū nō vestitum formā solē,
 in verborū neq; interuentū rei
 nec coherentia alterius contrac-
 tus. Nam indutū talibus ves-
 timentis veluti a deliberata vo-
 luntate prodiens obligatorium
 esse voluerūt.

¶ Si tamē talis nuda p-
 missio geminet acceptantē

Nec obligari. Ho-
 2^a. 2^e. q. 70. arti. 3°.
 quē refert bolgerius
 Induta repetit. 2^a.
 dō. 7°. 1°. tercio q^o.

¶ Pactū vestitum.

¶ Pactū nudū geminatum.

Geminet. pau. de offi-
 alex. et bolgerius per
 de pto. o. 2^a. 1^a. q. 1^a.
 dicitur r^o. ange. l. si
 anis. C. de pact. bal-
 fi. C. ad. l. faln. et ibi
 ange. ludo. ro. l. 1^a.
 p^o. ff. de pto. o. ad
 vel. In repe. c. iuste r^o.
 de pto. o. rō. 14. 7°. 1^a.
 quo inferat.

eo in cuius fauorem prodijt: ius-
tum erit ex ea obligatiōem efi-
cacem oriri, cum deliberate vi-
deat̃ tali repetitāe nō ex lubri-
citate ~~acceptatiōem~~ seu lapsu lin-
gue procedere. Vbi uero pro-
missio nō in continenti acceptat̃
multo minus valebit. Tum ex
defectu deliberatiōis, Tum quia
medio tempore ante acceptatiōem
deficit persona cui est acquire-
nda obligatio & deficit simul-
taneus cōsensus. Et idem mul-
to magis si nunq̃ interuenit a-
ceptatio. Dicit̃ enim hec polli-
citatio, que est vnus tantū p-
mittentis obligatio.

Simultaneus. bul.
nouel. In repet. r. u. l. e.
de pto. o. 16. cō.

Pollicitatio.

Patū nudū obligat
per rā cōditōem perso
nāz.

¶ Verum si aliqua conditio
personarū seu gentis refe
riat̄ ita gravis eantēq̄ auc
toritatis q̄ soleant premedi
tari ac ponderare verba que
loquunt̄, nō autem sermo
nes ad ventū difundere pre
cipitater: nō erit contra ra
tionem statuerō, ut omnia
ba que procedunt ex labijs
suis tamq̄ deliberate q̄ lata
nō faciāt̄ irrita. Sed quocūq̄
modo proferāt̄, siue precedē
te interrogatōe, siue sine ea
siue inter presentes, siue in
ter absentes: quibus appareat̄
quemq̄ se velle obligari obli

Auctoritas. de
patis. c. 1. ubi
fortunius garrus
ab cralla. h. 2. or
dina. ti. 3. l. 3.

gatio efficax oriat̄. Non tamē
huius mōi lex fuit generaliter
promulganda populo vniuersali
et apud omnes gentes ubi sūt
plures nō tam caute nō tā con-
siderate premeditata loquentes.

Nō est rōtra na-
turā aliquid affe-
rere uel promi-
ttere sine iuramento
iurē.

Quod aut̄ iuniores dicunt
hoc ideo Statutū fuisse quia
lex debuit imitari naturam
que (ut opinat̄) voluit, ut quis
nō respondeat nisi interrogetur
per prius, nō recipimus. quoniam
verum est q̄ responsio presuppō-
nit interrogatiōem. nec pot̄ dici
responsio nisi interrogatio pre-
cedat, potest tamē natura sub-
sistere assertio & voluntatis

Naturā. apostilla
ad forū. in ru.
ff. de pto. c. 7. o.

declaratio sine interrogatione
quia ad _____
sic asserenda uel ad sic pro-
mittendu potuit moueri ex in-
feriore suo affectu & benewo-
lencia & ex alijs causis in mo-
la sue cogitatiois reuolutis &
contrictis, sine eo qd alius ip-
sum interrogatoe commoueat,
no est erga contra ordinem
nature aliquid sine precedete
interrogatoe promitti. Ideo qd
no est hec ratio: quapropter
promissiones sine interrogati-
onibus no firmentur. Sic ut
dictu est uoluntas uerbis decla-
rat pariter obligatione.

Cap. XLV. De obligatōe q̄ re & lris contrahit.

154

Capitulum. XLVI.

De obligatōe que re contrahit
& litteris.

RE preterea ipsa voluntas
quōq̄ declarat. Naturale pre-
diximus esse voluntatem domini
transferentis in aliam rem suam
ratam haberi eo modo quo voluit
transferri. Unde. Inst. qui. mo.
retra. obliga. p. tū. Vñ cum dans mutuo
res que consistunt pondere nu-
mero & mensura, eas efici acci-
pientis voluit taliter q̄ sibi red-
dant quōq̄ non eadem sed a-
lie reiisdem nature & qualita-
tis: consequens est q̄ ad sic red-
dendū accipientē teneat obligatū

Eodē

Re declarat voluntas
obligatoria.

Mutuum.

Comodatum.
 Deposium.
 Pignus.

Eodem modo comodans / deponēs
 & pignorans ad sibi reddendū
 res comodatas depositas & pig-
 noratas / ~~de quibus denu~~ ~~quod~~ ~~si~~ ~~in~~ ~~causa~~ ~~propter~~ ~~quam~~ ~~credidit~~ ~~esse~~
 causa propter quam credidit
 fuit accipientem obligari aliter
 nō daturus. Neq; similiter
 solvens in debitum per errorem si
 sciret / solueret. unde contingeret
 accipientem habere rem alterius
 sine ejus voluntate / si patefacta
 errore / solventi nō daret repeti-
 tio. Ideo ~~pro~~ accipiens ad redde-
 dum redditi obligatus. Jamq; si
 mutuo rem talem accepisset: quā
 dominus si sciret indebitā nō da-

Indebiti solutio.

¶ Ex voluntate ergo domini ta-
 libus modis dantis rem suā nas-
 citur obligatio alterius: quanuis
 ille alter nō aliter declaret suā
 voluntatem qua se obliget. Nā
 accipiendae rem ip̄am / quetali-
 ter datur / satis se videtur de-
 clarare. Cum & si aliter se
 credat seu velit accipere, non
 aliter dominus dat, q̄ vt sibi
 reddat. Res ip̄a & modus dādi
 quo sicuti dominus solent loq̄
 & declarat voluntatem, quā a-
 cipiens remaneat obligatus.

¶ Ad hanc rationē respēctat
 accipientes quā ex permissatione

vel

mutatio.
 quibus in nominati.

vel ex illis contractibus quos ino-
minatos nominant / do ut des,
facio ut facias / do ut facias / fa-
cio ut des: ut obligentur ad impleū
ex sua parte, cū ex altera fuit adimpletū,
dum hac satis expressa intē-
tione / ut quod optabat reciperet
alioquin rem vel operam suā
nō daturus. Unde accipiens
faciliter reipā se declaravit &
obstringit, ut & ipse convicta
servaret & ex parte sua ad-
impleret.

Per scripturā declaratur
Voluntas obligatoria.

Qua ratio dicitur voluntas
exprimitur verbis: eadē decla-
ratur scripturis vel scriptura.

Nam quae ad modū verborum sen-
tentia habent, ex animi & indubi-
tata

tata: acceptiōe. Somnia certa signi-
ficationem: quia: exprōmittuntur con-
ceptus voluntatis. Ita note: & signi-
re litterarum habent a cōbomi-
num usu: nomenclatura: & impo-
sitiōe certas significatiōes: quib-
libet figurata a voluntate figuran-
tur. Itcirco nō figura litterarum
sed oratiōe quam exprōmittunt si-
tere obligamur. Quatenus ratiō
placuit nō minus valere quod s-
criptura: q̄ quod uocibus lingua
figuratis significaret. Si ergo
quedam uerba declarant volun-
tatem alicuius se obligare vo-
lentis: eadem figurata litteris pa-
rem significabunt obligatiōe.

Oratiōe. ff. de iuro.
l. nō figura.

quinyo

¶ Quinimo cum labeo potuit
 deliberare & distinctius loqui
 scribendo & simpliciter & ex
 abrupto dicendo firmior erit
 per scripturam obligatio. In ma-
 nus manus non tam velociter
 scribentis spacium deliberandi
 cogitationi relinquerit. Quippe
 de litteris scriptis manu pro-
 pria se obligare volentis non
 loquimur. Nam quod aliena ma-
 nu scripto alicui prejudicent
 altiore indaginem requirit.
 infra suo loco proponemus.

¶ Confessio debiti producat
 obligationem.

¶ Cum natura sapiens & so-
 bertissimaque artifex linguam
 dederit vocem motibus suis in

¶ Labeo. panor. c.
 si cautio. de fidei iur.
 l. 1. d.

¶ Lingua. laetius
 d. diu. insti.

verba discernentem interpretemq̄ vni
mi & nūtiā voluntatis, atq̄ ma
nus, ratiois, ac sapientie ministros.
Si aliter enuntiare lingua
& manus operari q̄ ab animo &
voluntate preordinatum fuerit
credamus, inordinatam dissonantē
sibiq̄ repugnantem naturam
irridere cogemur. ideo que quisq̄
confiteat̄, seu testat̄, voce vel scrip
tura se debere vel obligatū fore
alicui, ab animo & voluntate p̄
cedere credituri sumus. Nōnim
stem indignū humane nature
esse iudicamus, q̄ vt quod sua
quisq̄ voce dilucide testatus vel
potestatus est: id in eundē casū

Indignū. C. de nō mi.
peu. l. generaliter. et
c. per nos. de probato.

infirmare

infirmare testimonioq; proprio
sistere.

Confessio Inconsulta est
infirmata, sine quantitate,
sine causa.

Verum si aliqua inconsul-
ta leuitate, seu facilitate factam
confessionem emanasse intellexe-
rimus: tamquam a voluntate deli-
berata non proceduntam natam
non habebimus. Non est enim
consentiendum ut quis res suas
temere perdat, unde tristis
sibi parentis exitus. Siquis dele-
re se dicat alicui non ad pec-
ca quantum quantitate vel re quam debeat,
quid erit tam vanum. Rur-
sus si dicat se debere non ad
iuncta causa ex qua debeat, cum
multe potuerunt esse cause de-

bendi

Inordinatū. quedam sunt effectus
 quedam alie inefficaces ad obligati-
 onem producendam. quedā honeste alie turpes
 itē nōne. exit ignorantia vel leuita ^{quedam vo-}luntarie alie
 ti. uel improbe sagacitati ascri- ^{coacte uel q̄si,}
 benda ista cause tacite uirtus. Vel
 quia nulla causa est, uel q̄
 illā ignorabit, uel quia ob ali-
 quam improbitatem uelamē. eam.
 in prioribus quidē duobus casib̄
 Stultitia. in posteriore malignitas
 & improbitas nō fuit a lege appro-
 banda. Unde rationabiliter insti-
 tuendum fuit q̄ cautio seu cōfe-
 ssio uoce uel literis prolata, qua
 quis testatur se debere alteri si-
 ne expressiōe rei uel quātitatis

debet aut sine adjecta ratione
ex qua debeat nullam produ-
cat obligatam. Si vero ad juri-
as certas res vel quantitas &
causa debendi proba quia confi-
tet quis se debere continentio
ex causa depositi vel comodatii
vel venditionis vel permutatis
si de confessione constat statim
est confitens obligatus.

Debendi. Spec. de
confessione. q. m. c.
videndi. Xfi. m. c.
dicendi.

Confessio ex a. mutua
& doctis non statim obligat.

Attamen cum duo sint in
proposito consultores amentes.
Necessitas videlicet & voluptas
seu amor: que precipitare con-
silia solent: Vbi hec interueni-
unt facilliter & temere obli-
gationes emittant. Necessitas quidem

Necessitas. talis est
milesius relatus alacri

Amor. Pluro m. c.

Quoſultores
amēris necessitas
& voluptas.

valentiſſimū entitē est. & vī in
 ferens omnibus. Oportet autē cogit
 egestas. Si quis indiget pecunijs
 anxietate preſſus. quid nō faciat?
 Et usuras graues promittet. Et
 quod facilius est. A se recepisse q̄
 nō recepit. Sp̄t tōtū recipiendi
 consistebat. Jamq̄ seruis incipēs
 ista. fessentis eius queq̄ iussa
 prompta et faculitor obsequiosus
 amplectabit. Voluptas. preterea
 ista malorū omnium inuasor. &
 inuersor. quid nō mortalia peto
 cogit? Pulcherrimā quis duxit
 Sponsam cum promissioe uniplissi
 me dōtis. ista voluptatis & in
 consulto amore captus jā cupit

Egestas. Murrialis.

Seruis. quibus. 20.

ad amplexus venire ardentem
 oblatos. Non confitebitur dotem
 se recepisse: quam nō suscepit
 necipere tū sperans a fide de-
 pendens: quus cui se totum tra-
 didit. Si statim huiusmodi cō-
 fessionibus obligationē adiecerim?
 miseros debitores et stultos ma-
 ritos sine remedio necessitatem
 suam exinanitos per inaniam
 verba derelinquimus. His faci-
 litatibus fuit a lege merito
 succurrendū.

Exceptio nō numerate
 pecunie.

¶ Igitur confitens se in dote
 vel dotis causa centū recepisse:
 nō statim erit obligatus
 donec creditor se numerasse p.

bauerit. Cum huiusmodi con-
fessiones sepissime soleant sola spe
future numeratōis permanere.
ad acquirendam gratiam cre-
ditoris. ut tunc prompta confide-
ntia mutatus numeret ad suble-
uandam necessitatem confictis:
qua anxie premebatur.

“Sepissime. Spec.
ti. de confessioib. §. nū
videndū. Xst. rrrr
dicendū. panor. c. si
ratio. de fide instru.
m. 10. pau. de rust.
ru. C. de nō nume
peru.

litteꝝ obligatio.

¶ Sed quia poterat forsitan contem-
nere creditorem numerasse, et
cum putaret satis sibi copiam
esse tunc confessione de alia phati-
one numeratōis nō aliter sibi

providens, evenerat postea mul-
tum temporis suis defraudari
pecuniis ipso petente. et debitori
nō numerata pecunia opponente

“Defraudari. Inst. de
litteꝝ. obli. §. multum.

eademque tempore creditore post eam
eum tempore probare numeram
faciam non valente. Sicque quod
ad evitandum fraudem futu-
ritate introductum fiebat ma-
teria fraudis, et indulgentia
debitori concessa in creditoris
perniciem contra equum rectum
dabat. Ideo medium excogi-
tatum est, quod videretur in hac
perplexitate consilium. Ut in
delegatus huiusmodi transfunderetur cor-
tam tempore perfigatur, intra
quod ipse non numerata pecunia
queratur et iustet non sibi in-
venirent. post illud verborum
impetum creditor habeat obligatum

illum, de quo nō est credendum
tandiu distulisse remedium sive
necessitatis, qua compulsus confe-
sionem emiserat. Hec a veterib
litterarum obligatio est appella-
ta, cum illum nō possumus di-
cere consensu deliberato obligatū
sive facili, neq; abis sollemnibus
interrogatio & responsio nō in-
teruenire, sed uerū est ex cō-
sensu & uoluntate talem obli-
gationē contrahi, consensu dico imp-
fecto ante predictū tempus, p-
fecto aut post illud presump-
tū iuris a cōter accidentibus
pcepta. Nam qui pecunias q̄rebat

instanter debet remedium. sine m-
stantis necessitate licet adm-
merandum inuitauerat. promp-
ta confessione de recepto. non sa-
let tunc instantia petendi m-
meratione tantum differre &
impertinentiam adeo negligere.

Tempus autem predicta taxare
est de arbitrariis. de quibus co-
cludentem rationem assignare non
possumus. ut sepius dictum est.

Confessio ex alijs causis
solum obligat.

In alijs vero causis debendi

In alijs. Spec. tit.
Confessione. §. me-
videndu. xli. m-
duendu.

preter quod in mutuo & in dote non
solent homines ita faciles esse &
tā prompti ad tales confessiones
inducibiles. Ideo ex talibus causis
deliberate

deliberate prolatis. Et nec obfu-
turam traditam emissis statim
nascentur obligatio.

Capitulum. XLVII.

De obligatōe que consensu contra-
hitur.

Consensu. Insti. de
obliga. q̄ ex consensu.
per totū.

De emprae. Locatōe.
Societate.

IN empraeibus tamē & ven-
ditiōibus / in locatiōibus & conduc-
tiōibus / & in societatiōibus / ad expri-
mendam voluntatem ex qua quis
remaneat obligatus / nō est necesse
q̄ res interueniat / nec vba solen-
nia interrogatiōibus & responsio-
nis presentiaiter prolata / neq̄ ser-
scriptura. Sed sufficit utrumq̄
contrahentē in vnā sententiā con-
venire qualicūq̄ modo exprimat
sive

facere per nuntium sine per epis-
tolas. Quam enim in his contrac-
tibus de utriusque commodo pari-
formiter agat: ad sua comoda
venire quemque (ut solet) fatili-
us credendum est. Neque ad pre-
sumendam deliberationem tanto
apparatu erit opus. Ex parte
nam venditoris venire debet
res in contractu. Ex parte ve-
ro emptoris precium. Ex par-
te locatoris res vel opera. Ex
parte vero conductoris mer-
ces. Ex parte cujuslibet socioy
vel res vel opera vel pecunia.
Unde venditor ex tali contrac-
tu rem tradere, emptor pretium
soluere

Ad que obligantur
predicti contractus.

solvere. locator operam dare vel
 sinere re uti, condictione mercede
 Solvere. Et ambo socij conuēta in
 societate deducere obligantur ex
 natura contractuū, qui tali in-
 tentiōe reciproca celebrāt.

De mandato.

¶ In mandato autē ubi quis
 negotiū alteri explicandū com-
 mittit, nichil est quod inferat
 consensum deliberatamq̄ abesse
 uoluntatem, quando ad utili-
 tatem mādantis exequēdū ne-
 gotiū comēdat, quo ad mādā-
 tem attinet. Sed & q̄ ad
 utilitatem alienam dirigitur.
 cum liceat mādanti reuocare

¶ Reuocare .ff. mandāt.
 .l. si uero nō remunerandē.
 §. si mandauero.

mādātū

ut reuocare man-
 datum.

mandatū / anteq̄ effectū mā,
cipet: sino renouans in tali uo-
luntate persistit: satis deli-
beratū censeat habere confesū.

Quippe ꝑadmodum ab eo qđ
per se agere decreuerat / se retra-
here pot̄ iubens manū suam
ab opere tali ut pote domi-
nus actuum suoz: sic man-
datariū / per quem uelut ins-
trumentū negotium suū ex-
plicare instituerat / a manda-
to auertere poterit.

Liberū est nō suscipere
mandatum.

Quantū aut̄ ad mādata-
rium. Expectat, nō suscipere
mandatū liberū sibi est, cum

Liberū. ff. manda-
. l. si mādaucro. la. 2.
ut aut̄. (c. l. si qđ ali-
qđ. qui mandatū. l. 1.
de mandato. §. māda-
tū nō suscipere.

similr

Similr operarū suarū dominus
 sit. susceptum tamē si pot̄ ad
 implere cogit̄ uel mandanti tem-
 pestiue remiciare, ne fidem quā
 deliberate accomodauerat interuer-
 eat mandantē fallendo tātūq̄ mi-
 nū contractationū offendendo. Et
 si perperam & dolose exequendo
 mandatū uersatus fuerit: mādā-
 ti resarcire damnū equa ratione
 tenet̄. Si uero recte mādātū ad
 implens aliquid ex suo expendit,
 ad sibi persoluendū equiore rāte
 obligatum tenebit mandantem: cui
 sat fuit operā gratuito concessisse.
 Ad hoc enim mādans mādādo
 & mādataris suscipiendo mādātū

uidet̄

Ad q̄ obligat̄ ex mun-
dano.

incidenti obligari. Alioquin contra
bonam fidem quam sequutus est
utroque remaneret illusus.

Capitulum XLVIII.

De obligata que ex quasi contractu nascitur.

Quamvis inter se duo non contractant. Ex facto tamen unus se
pe voluntas alterius. Et utriusque
quoque tacite elicit. Unde residet quod
dam quasi contractus vel tacitus
contractus pariens obligationem.

Quasi contractus
obligat. q. ex
L. 1. per totum.

Negotiorum gestor obligatus.

Ut ecce subita festinate coactus
nulli demandata negotiorum
suoque administratione peregre proficit
quidam, dum forsitan putaret
statim se recensurum, nec tanta

terraru

terraru' interualla. patrie sue in-
terpositurum, ip̄o multo tempore
absente negotia sua paulatim pe-
reunt. Quod animaduertens alit̄
siue humanitate siue amicitia cō-
pellatus, illa absentis deserta ne-
gocia curat ac gerit. Quis sane
mentis nō credit absentem (si sciret)
id nō uolenturū per quod sua ne-
gocia nō periclitabunt? Quis nō
credat q̄ si presens esset nō de-
mandaret, cum aliter ip̄e nego-
cijs providere nequiret? Ergo q̄
admodū si mandaret illi negocia
sua administrare, ex uoluntate
exp̄essa mandatario teneret ob-
noxius ad illi reparandū ea q̄

in re madata impenderet, ita ex
tacita & presump̄ta voluntate
teneat̄ negotioꝝ gestori. Qui si
milit̄er reddere rationē adminis-
tratiois simili ratōe astringetur.

Sicq̄ ad procuranda negotia ab-
sentium presentes inuitabunt̄,
uel saltē nō auertent̄. & a ma-
la administratiōe arcabunt̄.

¶ Tutela obligatio.

¶ Eadē ratōe tutores pupillis
& pupilli tutoribus obligant̄.

Nam si pupillus intelligeret
& mentis compos esset se nō ua-
lere rebus suis adesse, alteri
curandas madatare. Et hoc ma-
xime quia iubente lege iube-
te magistratu eaq̄ pupilloꝝ

parēte

parente, nō suo arbitrio ut nego-
ciorū gestores, & ad curandas
nō ad dilapidandas res pupi-
lares officium & tale manus
susceperunt. Vñ si tales obliga-
tiones utriusq; nō permanerēt:
& tutores ob imperiū legis ma-
gistratu exequente^x damnū ca-
perent, unde premiū merito spe-
rare deberent. & pupilli sine
auxilio contra legis & huma-
nitatis & magistratus inten-
tionem & contra expressā tutorū
promissionē derelinquerentur.
Et quod in remedium prodi-
tū est: id in perniciem conuerse-
retur. quodq; ad tutelā hominis

Ad tutelā. home
rus. 17. iliados.

erat

erat, exitiū ei afferret atque
sanctatem.

De habente rem com
cū altero sine societate.

¶ Simile iudicium erit de
eo qui in re cōi cōtra socia-
tem impensas necessarias & fruc-
tus solus perceperit: quāvis in
chil contraxerit cū altero quo
cum eam habet communem.
Ex facto illius exit tacito
suntas in absente tacite ac-
tante expensas illas parti sue
necessarias ne perdat taciteq
ad eas se obligante. Et simile
resultat in percipiente parte
fructuū ad partiarium specta-
tem intentio & obligatio resti-
tuendi, ne contra eū presūp-

tiō

tio furti congeret, quod de nemine
presummendum est, sed potius possi-
bile honestum.

¶ Legatarius quoque & si neq̄
cum herede neq̄ cum defuncto nu-
llum negocium gessisse expresse di-
cat: Et tamen heres ad eundem heredi-
tatem defuncti precipientis illam
prestare legatū, ex consequētia ad
prestandum tacite videtur obligari.
Cum aliter defunctus cū forte nō
instituerat heredem, nisi ea intēte
ut iusta sua adimpleret. Et iustū
est ut eius pareat voluntati ex
qua comodum hereditatis consequit̄
ne eandem testatiōem efficacē &
inefficacem iudicet sibi repugnans.

herede obligato
aditōem here-
ditatis.

Et cum heres & testator una
eademque persona censeantur in cōso-
num est heredem defuncti uolū-
tati (que propria regnat) regis-
tere.

Propria. In aut
de p. r. s. a. mori-
abu l. p. para
lup. c. 19. q. 4

De solūte Indebitum.

Is uero qui per errorem inde-
bitum soluit: nō potest dici cō-
traxisse neque quasi contraxisse:
cum animo distrabendi soluti-
onem fecit. Sed si ad restituēdū
nō astringeret recipiens: conti-
geret illū habere rem alterius
sine uoluntate & consensu dom-
ni. Cum ubi inest error/absit
uoluntas & consensus. Nulla
autē causa est utilitatem publi-
cam tangens ob quam retinere

Cap. . XLVIII. De obligatōe ex maleficio vel q̄si.

possit quod ille deceptus dedit
 (ut supra diximus) si sciret in
 debitum voluntarie nō daturus.
 S; potius publice utile est domi
 morū distinctionem conservari:
 & re sua sine ejus voluntate
 nemine privari & in aliū sine
 causa nō transferri.

Capitulum. XLVIII.

De obligatōe ex maleficio oriente
vel quasi.

EX facto preterea a lege
 & ratioe improbato in civē civi
 tatisq; compositam commisso q̄
 dam alie obligationes oriuntur.
 que & si nō directe nec aperte

quē sua volūtare
obligatōes.

per indirectum tamen & ex
sequencia a voluntate quoque fa-
cientis procedunt. Nam corpore
quod quis voluit esse civem ordi-
nationi civitatis consequenter
voluit se astringere. Veluti
proficiens religionem aliquam
in omnibus contentis sub regula
se religioni tali subiecisse & pro-
fessionem fecisse videtur. Cum ergo
civis civem maleficio ledit: ci-
vilitatis ordinatio, que non ad
cedendum, sed ad coadiuvandum
ac sublevandum civem emanavit,
resistit, atque civitatem offendit.
Inde ad resarciendam lesionem

Cap. XLVIII. De obligatione ex maleficio uel q̄si.

rata & lege obligat. Et cum
 sit duplex lesio duplex quoq̄ sa-
 tisfactio & emendatio fuit ad-
 hibenda. Lesio namq̄ ciuis est
 equa recompensatae reparanda.
 Lesio uero ciuitatis cuius ordi-
 natio & compositio a delinq̄nte
 contēpta parumpensaq̄ fuit & co-
 turbata & alij omnes ad simi-
 lia perpetranda simili exemplo
 excitati. pena ueluti medici-
 na delinquēti adhibita & a
 delictis ceteros arcente est salu-
 tifere curanda atq̄ sananda.

Medicina. aristo.
 2. ethico. spe. om. i. d. q̄
 spe. moru. li. 1. parte
 2. di. 79.

Resecande. 24. q. 3.
 .c. resecande.

Resecande sunt. putride carnes
 & scabiosa omis a caulis repellenda

Ne tota domus / massa corpus
& pectora ardeant / corrumpantur /
putrescat intereat. Unde quisque
maleficium committendo declinat in
obligationes recompensatois & penarum
a ratione & lege statutas. qui enim in
observandis legibus deficiunt auctores
ipsi sue lesioni & pene existunt. Prout
particularius & latius sequenti libro
declarabitur.

Obligatioes. ps.

Auctores. Joseph. 4. de antiquita. lib. 1. c. 4. v. 8.

Ethica proxima de obliga. q. ex q. nas. per totum.

De obligatioe ex quasi maleficio.

Et his proxima sunt quasi maleficia in quibus dolus non interuenit sed culpa aliqua dolo minor, ut puta iudex qui p

Cap. XLVIII. De obliuione ex maleficio uel q̄.
 imprudentiam male iudicauit.
 Ite is ex cuius cenaculo dejectu
 effusumue aliquid est: ita ut
 alicui noceret. Et is qui ea par
 te qua uulgo interfici solet id
 positu aut suspensum habet: qd
 pot. si ceciderit alicui nocere. qb
 culpa est nō providere. prouidet
 casui quod poterat euenire uel
 remouendo suspensum uel castiga
 do: et premonendo familiares &
 domesticos, ne ex domo nocituru
 quid deiciant uel effundant.
 Preterea exercitor nauis aut
 caupone aut stabuli, qui opera
 maloz hominum utit in comi,

Bis ab eis dolo vel fraude culpa
 habere videtur quous in eo dolo
 absit. Hi omnes et si non prop
 or ex maleficio tamen ex quasi
 maleficio tenentur nocumenta
 refarcire aliquam pena ferien
 di. Omnes autem predictae obli
 gationes quoque a veteribus ap
 pellantur prodeuntes ex facto,
 quoque ex lege contempta, quoque
 ex maleficio et quasi malefi
 cio.

Omnes. ff.
 .l. actio. 8.
 gamur. (2. l.)
 ex maleficijs.

Capitulum. ~~XLIX~~. L. imp

De adiectionibus que in coicatioe
 seu rerum translatae apponunt.

De causa.

Quia in coicatioe seu rerum

translatiōe que fit inter cives si-
ue a uiuentibus siue a morie-
tibus: apponi quedam adjecti-
ones quōq; consueuerunt, de his
in calce huius libri tantisper dice-
re oportūm erit. carum ratio-
nes & utilitates ostendentes.

¶ Quandoquidem animus & in-
tentio loquentis multū decla-
rat per causas & rationes, q̄
bus mouet disponens ad sic dis-
ponendū nō aliter, uel nō tam
late uel nō tali modo dispositu-
rus. Et quandoq; sine expre-
ssiōe cause dispositio nō haberet
vigorem, ut in confessione debi-
ti supra diximus. Ideo utile fuit

¶ Quōquidē. ff. de
condictioib; & de monstra-
tionib; et causis & mo-
dis. per totū.

indispositivae causam inferere, per
quam dubia dispositionis verba
nonnisi declarantur restringuntur
et ampliantur, per quae gratitu-
do in remunerando et in puni-
endo justificatio quaedam osten-
ditur.

De demonstratione.

Et ne per incertitudinem pro-
venientem ex equivoco generali
seu simili nomine vel appellatione
rerum vel personarum pluribus co-
petente dispositio nascitur, seu
variante dispereat, ad inuenta
demonstratio est, per quam de ve-
nienter ad certam et indubitata
expressionem.

De modo.

Verum multotiens disponēs

vult

Cap. xlix. De adjectionibus.

nult sibi sequari aliquid ex parte
 eius in cuius fauorem dispositio
 redundat, cum pure disponat
 nec ulla ualiditate dispositiois
 in ipso initio retardari, sed tñ
 legem exponit quã ille observa-
 turus est in fauorem disponētis
 uel alterius cui disponēs bene-
 facere intendit. Iste appellatur
 modus uel modalis dispositio.

In p̄dic̄ adiectōe.
 Conditione.

E Aliquando uero nult dis-
 positionē in ipso initio retarda-
 ri, donec ueniat dies uel aliqd
 fiat uel contigat ob suam uel al-
 terius tertij utilitatē, uel qz
 antea impossibilem deficiat uel

Sibi

Sibi reputat adimpletionē. Ad
hoc alie dicitur adjectionis adimple-
te sunt, quarū prima appella-
tur dispositio in diem, altera
ditio seu dispositio conditionalis.

Nam tales dispositiones nō in-
cipiunt esse neq; vires assu-
mere anteq̄ adueniat dies
illa vel conditio adjecta.

De Pena.

¶ Nemo est preterea, qui non
velit sibi seruari que licite
in suum fauore disponit. Un-
de quālibet cautelam iure
disiderat, qua ad id pertaba-
tur, qui disposita est seruātis.
Est autē nō parua cautela in

nō

no. servante vel no. servaturu
 pena preponere. ut sic disposita
 firmiter constant, quatenus
 ista debitor saltem, metupone
 diligentius solvere debitu vel
 dispositionem adimplere parat.
 Hec inq. pena coactionalis vel
 testamentaria nuncupabit. Que
 erit proportionata. Et no. im-
 mensa, ne incho. adscribatur.
 nec a fine intento deficiat, aut
 quem terrere intendebat,
 sua immunitate obstruat. Nam
 de alijs penis que in iudicio ci-
 vili vel criminali inferunt, ali-
 bi dabit locus ut competens faciam.

Quatenus, contra.
 tract. de iuribus.
 .9. 21. in supposito.

¶ Conclusio huius pri-
mi libri.

Sermo. ¶ In hunc usque modum
primam artem: a multis partibus
eiusque absolutam: iamque duo illi
iustitie legumque fontes scaturire
incipiunt. Reliqui uero duo pos-
teriores sequenti aperietur libro. quoniam
si omnipotens dederit ad metam
usque perducere: ipso quoque ulteri-
orem vitam donante: deinde conabor
de canonum fontibus & arte eccle-
siastica alios edere libros. Ubi
autem ius canonicum sit audeo perfec-
tum & in deum exaggitatum
(quod a plerisque dubitatum est)
cuculenter demonstrabitur.

¶ A plerisque
in cornelio agr
tract. de intern
vanitate scientiarum

INCIPIIT LIBER SECUNDVS

DE LEGVM FONJIBVS

ET ARTE CIVILI.

¶ Capitulum .I.

¶ De periculis quibus civitas est
exposita:

Necessitate impellente aliamque
naturam annuente civitatem bonis
auspicijs ex diversis generibus ho-
minum composuimus; eamque ins-
tructam ostendimus sufficientibus
instrumentis: quibus inter se cives
mouentur & ad ferendas sibi
in vicem suppetias mutuaque au-

Dicitur in superiore
libro reperitur.

usque
agr
inter
sientis

xilia perducant. Qua ratione civitatem ipsam ex cogitatam fuisse praediximus.

Arms ad munendam civitatem.

¶ Verum si eam nudam & inermem adversus pericula non munitionem opposuerimus, de facili rumpendam extempore peritura (cum multis periculis sit exposita) opus & impensa peribit & gravem laborem frustra nos sumpsisse fatebimur. Unde armis eam munire necesse est. Sed rationis ordine cogente pericula prius nosse oportet, ut deinde remedia pensemus, quibus ipsa praecaveatur ac propulsentur discrimina. ¶ At civitati duplex

periculum

Cap. .I. De periculis quibus civitas est exposita.

Duplex civitatis
periculum.

periculū imminere palam est. quādam
 scilicet ab interiore, alterū ab
 exteriorē causa proveniens. Dum
 enim cives sunt desides ad ea p
 agenda que requirit respublica,
 vel insuper sunt paci multitudi
 nis maxij trāsgrediendo justitiā
 pacem alioꝝ perturbantes, tunc
 civitas paulatim tendit ad co
 rruptionem ab intraneo malo. Dū
 vero per incursum externorum
 hostium cives infestantur aut de
 bellantur, tunc civitati de foris
 imminet dissipatio interitus &
 excidium.

Desides. tbo. p. de
regimini. p. i. c. vlti.

in hōi nocere

¶ Ipsa humanitas & natura
 (sicut ante dictū est) hominē
 homini auxilio esse debere costi

tuit

tuit ut pote inter eos cognati,
one quamdam inserens, & ea
 propter civitatis compositione
 produxit, ut homo homine tue
 at diligat foueat contraq; oia
 pericula & accipiat & prestat
 auxilium. Si ergo homo homine
 civis civem ledat, contra natura
 & humanitatem & contra ci-
 vitatis ratione utiq; erit. Ho-
 mo enim nature obediens ho-
 nocere non potest. Civis civita-
 tis rationem intelligens a nocu-
 mento alteri inferendo certe
 abstinabit. ne in se simile retor-
 queatur pari ratione faciendum.
 quippe que alijs fecit ab alijs
 quoq; perpeti simili sorte in-

Cognati. ff. de
 cognat. l. i. & iure. l. i. & iure.

Tueat. lactant.
 6. diu. insti.

Homo. cicero.
 de officijs.
 abulc. leu. l. i.
 19. q. 6. per
 tota late per
 plura prepta.

Perpeti. Pl.
 de legibus.

hac

Hac vita cogit. Ne in danum
singulis illatum & receptum
naturam perimat, & civitate
paulatim dissolvat. Primum q̄
interius periculum civitati im-
minens in lesione cuiusq; civis co-
sistet.

¶ Capitulum. II.

¶ De criminibus.

HEC ante lesio ex parte lesi du-
plex est, ex parte etiam ledentis
duplex. Nam aut in personam co-
mittit, aut in res. Item aut ex pro-
posito ut ledat civem fit lesio, aut
sine proposito aliqua opinione ap-
parenter iusta suggerente.

Criminibus. Albertus
de cremona seu gan,
dinus in tract. de ma-
lesionis. ang. de eodem.
hypolitus. in practica &
minali. Jaco. de beluiso.
In tract. de criminalibus
causis. paulus grillandus.
In tract. de diversis crimi-
nibus.

In In

¶ Criminaria persona.

¶ In personam fit lesio mutifama.

¶ Priuatio. ex abulen. de re. 24.

¶ Et priuatiōem maximū bonū est. occisio quidē & cūi, tati aufert hominē qui erat eius pars. ac perinde ciuitas diminuit.

¶ Occisione, que vitam adimit, Per-
cussione, que membra & vigore
debilitat. Carceratione, que fa-

¶ 9. 9. Ciuitati. abula. leuij. 20. c. 9. 1. super x. bo. morte mo. rat. 2. deu. 21. 9. 9.

cultatem libere agendi a natura
& ciuitatis constitutiōe prestita-
tam suspendit & salutem eneru-
at. Injuria seu contumelia, que
honorem & estimationem cuius-

¶ Sūt quidē. aristo. p. eth. 10. abulen. p. paralip. 17. 9. 20.

¶ Sunt quidē honor estimatiō & fama organū felicitatis humane atq; de maximis bonis fortune. Curam habere de bono noīe, melius michi mori est, q̄ ut gloriā meam quis euacuet.

¶ charam tollit vel diminuit. Falsi-

¶ Curā ha. be. eā.

¶ tate, que mutatiōe veritatis per-

¶ melius. p. ad corin. 9.

mitiem alterius molitur. Calūnia
& preuaricatiōe, quibus accusa-
ti persona in discrimine consti-
tunt. Stupro, quod pudicitiam
& pudorem aufert virgini ma-
gno pretio habitū ad inuentionem

du

Dum maritū, prout ordo civitatis requirit. Per defloratōem namq; totū bonū suū perdit puella, que vilipēdit ab oībus opinantibus malum esse q; aliq; tetigerit eā. quā alius ducturus est. est etiā suspitio de futuro adulterio in ea q; ante cōjugiū fornicata est. et mariti p̄mos desiderant coitus. // Item adulterio fit lesio dolorq; p̄cordialis. Per adulterium quippe subtrahit̄ debilitat̄ uxor sic in partes diuisa a seruitio & cōiugio cōiugali soli marito debita. per quod etiā proles ex tali mechō ventre parita parit̄ interitidine & uxori et marito & proli & civitati proculdubio nociturā. ut ante hac tetigisse meminimus.

// Sit etiā quandoq; lesio scelerata civitati & nature in quibusdam coitibus seu carnalibus cōmixtōibus nefandis. Cum enim pro amphiori amicitiarū inter hoīes diffinīe cōsanguinitates & affinitates institute esse dignoscantur, & inter tales personas cōiugia prohibeant̄: ut in alias extra neas personas nō sibi sanguine cōiugatas, matrimoniales amicitia spargat̄, ac permixte diuersis vinctulis ciues inter se alligati teneant̄, uti dicemus ad finē huius libri de civitatis perpetuāte agentes. Inde cōmixtio carnalis inter cōsanguineos & affines est turpe crimen. per quod irrogat̄ Injuria & lesio vinctulo cōsanguinitatis affinitatisq; ac civitatis ordinationi.

// Cui etiā repugnat coitus peccoralis seu bestialitatis. Cum ex eo generatio humana: quam pretendit civitatis institutio ad eam perpetuandam: nō sequat̄. Et ordini repugnat nature, que inclinatur ad id quod est in sua specie. Sed femina peccoralis nō est de specie humana. Natura autem inclinatur ad gignere. In rebus tamē diuersarū specierū: que nō habent magnā propinquitatē in similitudine: non raro usat̄ aliqua generatio. //

// Itidem peccoralis coitus, sodomitines semper est sceleratissimus. nam taliter coeuntes, et si nō irrogent Injuriam matrimonia, li foederi, ut in adulterio, neq; vinctulo cognatōis aut affinitatis sicut est in vitu incestuosō, Irrogant tamē Injuriam maximā & Infamiam toti humane nature, que ordinat coitum ad solas feminas. in viris autē vetuit. quoniam ibi generatōis opus nūq; exercet̄. Irrogat̄ etiā Injuriam sexui masculino, qui natura reuerendus & excellens est, & illi propter perfectiōem actio & remissio competunt. Scememino autē sexui imperfectiori passio & receptio cōueniunt. Hic tamē versa rez natura, masculini quod efficere debuerant, recipiunt & patiuntur. Sexui quoq; foemineo fit Injuria, Cui usurpat̄ quod sibi datum est a natura, et sibi debet̄ secundum ordinem a naturali ratione institutum.

Per defloratōem. ex abulensi. c. 10. 21. 9. 9.

Dolorq; C. de adul. l. 1. granis. abulen. deute. 28. c. 9. 9

Inartitudinem. abulen. leniti. 18. 9. 7.

Civitati. Ex Josepho 2. de antiqu. juday. c. 8. cō. 19. abulensis le. tetigisse. 5. li. p. i. i. 18. 11. 19. 9. 7.

Amphiori. ex cō. in summa cōmagentes.

Peccoralis. ex abulensi. leniti. 20. 9. 13.

Sodomitines. ex abulensi. leniti. 20. 9. 9.

onitō
perdit
fabō
esse
ā qm
etia
uro
re cō
Et
nat

3
ism

Magnum ergo scelus & supra omne scelus est. quo
nam vere nefas dicitur talis infanda commixtio. Vbi
sexus perditur, ubi verus in alteram mutatur
formam foedissimam. Contra quam non immerito leges ar-
mari oportet. In predictis ergo fit lesio diuersimode
in personam.

In res preterea fit lesio contra dominiorum distinctionem iure
gentium in ciuitate, ut summe necessariam intro-
ductam. Sit utique multis modis, aut sit clandestinum per furti-
um, aut palam per vim, que appellatur rapina, ubi possidendi
fit duplex lesio in perditioe rei, & in contemptu & Injuria
quia fit contra ipso, aut preterea per damni illationem, aut per

Vbi sexus. C.
Iulianus de adulterio
vir nubit.

Furtum. C.
obligat. q.
per eum
C. de furtis
22. C. ubi ad
q. 2. C. de rapina
Leuit. 19. q.
Rapina. C.
leni. de iur.

doli.

Et
Infer
nū
tati
epu
div

Ci
n
bi
m
b
c
c

IN
DU
CI
M
UR
IN
C
EL
S
UM
M
UM
C
EL
S
UM
M
UM
C
EL
S
UM
M
UM

Et
In
nu
tati
epi
di

Si
hi
m
b
c
c

Cap. .II. De Criminibus.

diem maritum prout ordo civitatis requirit. ~~Per defloratōz~~
~~naqz totū bonū suū perdit~~
~~puella. q̄ vilipendit ab oī~~
~~bis opinantibz malū esse q̄~~
~~quāvis tetigerit eā qm~~
~~aliis ducturus est. etiā~~
~~qz suspitō est de futuro~~
~~adulterio in eā q̄ ante cō~~
~~jugiū fornicatū est. Et~~
~~mariti primos desiderat~~
~~totus.~~
A dultorio, per quod
subtrahit & debilitat Exor sic in
partes diversa a seruitio & coicata
conjugali solimmarito debita, per qd
proles ex tali mechō uentere parita
parit incontinentiam & Exori &
marito & proli & civitati pau
dubio nocituram. Et ante hac te
tigiſſe meminimus.

si pretercaſi
leſio. & dolor
precordialis.

~~naqz totū bonū suū perdit~~
~~puella. q̄ vilipendit ab oī~~
~~bis opinantibz malū esse q̄~~
~~quāvis tetigerit eā qm~~
~~aliis ducturus est. etiā~~
~~qz suspitō est de futuro~~
~~adulterio in eā q̄ ante cō~~
~~jugiū fornicatū est. Et~~
~~mariti primos desiderat~~
~~totus.~~

¶ Dolor. C. de adulre. l.
grand. abulen. dicit.
28. c. 9. 9.

¶ Incontinentiē. abulē.
leniz. 13. q. 7.

¶ Civitati. ex iosepho. 3.
de antiquitate iudaism.
.c. 8. d. 19.

¶ Tetigiſſe. ſup. l. i. c.
19.

Criminavehā.

In res preterea fit leſio cōtrado
minorum diſtinctionem iure gē
tium in civitatem Et ſūme neceſſa
riam introducitur. fit utiqz mul
tis modis. Nam aut fit claculū
per furtum. aut palam per vim
aut per dām ulatiūm. Aut per
dolum

¶ Furtū. inſa. de obli
gatio. 4. ex malefi.
naſ. p. totū. C. de ff. de
furtis. cxo. 22. p. ubi
abulē. q. 2. cū ſign.

actūm

dolum. Aut per usurariam ex-
torsionem. Que mala esse & ini-
fati exitium paulatim para-
re nemo est qui ignoret, nec ma-
jora verborum ambitu ad hoc ostē-
dendum indigemus. Dum tamen
pauca de usurarum ratione subim-
feramus.

Capitulum. III.

De usura.

Sic natura instigante se habe-
at homo ad hominem sicut unū
membrum corporis naturalis ad
aliud membrum. Videmus utique
si Stomachus vel epus nō indige-
at aliquo humido cibali pro sua

Usura repugnat na-
turali rationi.

Sic natura. Con-
dus Erac. de
tibus. q. 22.
plexius quod
c. ponitur sub
dio. & per jo.
rre cremata. in
q. 47 mo. in
usuris. per Cor
flo. in cle. un
ris. p. guido.
erac. de contr
illitatis vel de
nor. c. qnto de
p. no. abuli.
deur. 27. q. 6.
7.

substitutioe

Cap. .III. De usura.

Substantia cum sibi sit inuita
q̄ illud coicat, <sup>aliteri membro indigenti, nec p̄ pro huiusmodi co
ratice</sup> aliquid recipit
vel exigit immo gratis donat.

pari. ratiōe si defunarius habeat
bona temporalia sibi superflua q̄
non vult gratis communicare al
teri indigenti, tunc facit cōtra
id quod membra naturalis cor

.2^a

poris faciunt. **E**t oppressū am
plius opprimit. **A**fflictū, qm̄
sumare tenebat^r amplius affligit
contra naturalem regulam de
obscurem faciendo in amphiorisū
ma^m q̄ antea erat antiquiore
ditori debitor. **E**t

.3^a

Et si transferat rem suam mu

quando in maiore valore $\bar{q}$ sit
 Valor eidem rei deputatus a na-
 tura vel arte.

a 4^a

Et rem. nō. natam fructificare
 quasi natura fructificare vel pa-
 rare possit. Ut aurum arte mi-
 quissima nascat^r ex aurā.

a 5^a

Abutendo etiam re mutuabi-
 li, cum ea utat^r ad alium finē
 $\bar{q}$ ad illum ad quem est ordi-
 nata. Nam exempli gratia vi-
 num est ordinatum vel ad spo-
 tationē. vel ad pretium ex eo
 redigendum. Si quis igit^r mutua-
 et vinum se deo^{po} mutua-
 to habeat. in clementia $\bar{q}$ ra forte

Cap. .III. De Usura.

Jam ipse ordinat ad neutrum pre-
dictorum finium sed ad alium.

c. 6.^a

¶ Et cum exerceat actum qui
sui natura est gratuitus de
est mutuum precium exigen-
do pro eo illo abutitur.

c. 7.^a

¶ Et contra naturam vendit tem-
pus quod non est plus suum quam
emptoris, cum pro illo tempore
quo mutuarius detinet rem
mutuatam, usurarius exigit
lucrum.

c. 8.^a

Ex permissio usurarum
sequitur destructio civitatis.

¶ Quid preterea esset si mutu-
atio usuraria in civitate nos-
tra permitteretur? Nonne haben-
tes pecunias tantum lucrarentur da-
do eas ad usuras & adhuc plus

Quid preterea. Contra.
In tract. de contractibus. q.
22. conclusio. q. Ino. In
ru. de usuris. Card. flo.
In de vna. de usuris.
Guido pape. In tract. de
contractibus illius seu de
usuris. 2. ad. Abulen.
mathei. 24. c. q. 179.

¶ colendo agros & alijs laboriosis
artificijs insistendo? preeligerent
perfecto vitam quietam & tenui,
ori laboriosaq; preferrent opulen,
torem. Quilibet ergo ad haben
das pecunias toto conatu inhiaret.
& quantum modicam haberet, e
am potius tali arti proponeret.
Unde pauci essent non habentes
pecunias qui rusticatam & alijs
artibus laboriosis intenderent, neq;
ad manum instrumenta talibus
operibus necessaria haberent pmp
ta, sed aliunde ea adducere o
porteret. Si agrorum cultores &
ceteri artifices pro sustentanda
vita humana deciderent, vel pa

pauci & insufficientes essent. Ex quo maxima carestia & penuria victualium & aliorum necessariorum in civitate proveniret. Ad charitatem autem sequatur impotentia, furta, rapine & homicidia, & periculosa paupertas summa cum ratione a civitate propellenda, atque prout fuerit possibile, exterminanda.

Periculosa. proleptico. 31. can. . Plaro. q. deleg. vi. c. ii. a risto. 2. p. polit. Inaug. de heredi. c. fala. q. fi. colla. 1.

Usuraturus.

Igitur naturali ratione prohibenda fuit usura in civitate bene ordinata. Et multo fortius usura usurarum & usura excedens centesimam. Que crudeliter excoquant miseris & vix precarium dimittunt spiritum. Qui cruciat pauperem fenore non minus crudelis est quam qui diviti aliqua

Excoquant. tal. l. ex hoc iure. ff. de iust. c. m.

trudat. 14. q. 4. c. fi. Cato relatus a Cayetano. de iust. ri publi. li. 1. tit. 3.

rapit. Sine ferro dimicat qui usuras flagitat. Sine gladio se de hoste ulciscit qui fuerit usurarius exactor inimici. Et veluti sanguisuga sanguinem suggit. ita usurarius indigentis patrimonium & sudores dulciter & paulatim exhaurit. Et sub pretextu beneficij & fomentorum vulnus vulneri addit & virus sceleri infundit. Vix namque aliquis potest diu debere usuras, quin cito ad pauper^{tatem} eadem deducatur, abissus abissum inuocat, & quedam eris alieni constitutio alteram & a liam secum trahit. dato uno in conuenienti plura contingunt.

Exhaurit. de
c. quarto. ubi p
no. c. 1. eo. ti.
Ouidi. p. metam.
ibi. hinc usura

Vix namque. ab
mathe. 24. c. 9. 17
2 exo. 22. 9. 16

Dato uno. in. l. rati
C. de res. venditio

Cap. .III. De Usura.

Neq[ue] qui incōsulta necessitate
 suram promittit Voluntarie pro-
 misisse dicitur. Alioquin etiam raptor,
 qui proximo comminat vulnere,
 vel mortem nisi dederit sibi pecu-
 nias, nō inferret injuriam proxi-
 mo accipiendo pecunias ab eo, eo q[uod]
 proximus volens dat cum imperio
 voluntatis proprie movet manū
 ad bursam & porrigit recipi-
 enti. S; ibi nō est voluntas ab-
 soluta sed mixta ex volūtate
 nō & involuntario & quadā
 cōmunicatōe. Sic est accipiente
 pecuniam mutua[m] sub Usuris.
 Nam etiam ille vult incrementū

Voluntarie. Cōra.
 tract. de contractib[us].
 q. 22. 4° ar. abu-
 lē. mutui. 29. c.
 q. 167. infra.

Dano usurarū non
 est oīo voluntaria.

t. de
 bi p[ro]
 o. ti.
 neta
 usura

abula
 7. c. 9. 16

m. l. rap-
 tendi no

dare & furario voluntate mixta qz
mallet sibi retinere. sed ne care
at pecunia mutuanda qua indi
get. Sult potius promittere & da
re in remētū. Unde nō libera vo
luntate donat.

Capitulum. IIII.

Iterum. de criminibus. & de lesia
civili.

Ex persona lesa & ledente
Crimē aliud nomē assu
mit.

Et itaqz lesio predictis modis.
que ex persona lesa quoqz aggra
nat & percussare sibi nomen
Vendicat. puta si in tota civi
tatem committit vel in personā
eam representantem vel custodi
entem. erit utiqz major lesio ma
jusqz

Cap. . III. Iterū de crimib⁹ & de lesiōe civili.

majusq; periculum. Quo quidē ex ta-
li lesiōe civitas tota coruscet atq;
nutat, veluti angulari lapide sum-

moto vel comoto ruinam passura. Si
de proditio vel lese majestatis cri-
men patat. Itē seditio & quōdam
incendium totam civitatem vastatu-
ram. nisi quam ocyus fieri possit

Majestatis. lex duo
den tabulez. lex apuleya.
lex Julia majestatis. per
aymarū. l. 2. de histo-
ria juris civilis. fo. 79.
ff. cr. C. ad. l. Juliam
majestatis. Martinus
laudensis. In tract. de
crimine les. majestatis.
fran. luang. de code.
10. de terra rubea. In
tract. contra rebelles.

sedet. Itē si in parentes homicidi-
um committat parricidij nomen
assumit. Hinc etiam sacrilegia.

Parricidij. Lex pi-
cia de parricidij. per
aymarū de historia
juris civilis l. 2. fo.
132. C. ad. l. pope.
de parri. Insti. depu-
blicos judi. §. alia de jn
de lex. abulen. de iero.
12. 9. 2.

Hinc etiam violata sepulchra. Sci-
mus enim necvana fides est solutas

Scimus. In Codice
Theodosiano. ti. de sepul-
turis. alias in novel-
lis Valentianis. ti.
9. de sepulturis.

membris animas habere sensum, &

secundū quorūdam
opinionē

in originem suam spiritum redi-

re caelestem. Et licet occasus nece-

sitate

Statem mens diuina no sentiat.
amant tamē anime sedem cor,
porum relictōy. Et nescio qua for
te rationis occulte sepluori hono
re letant. Nullum enim cum
hominibus postq̄ defuncti sunt
vita odium est, neq̄ ex eis
sumenda est vltio de sepulta
fraudent.

Nullū. homerus.
liadas. 7.

Ex persona ledente et
ex modo ledendi crimen
aliud nomē sortitur.

Quandoq̄ etiam ex persona
ledente grauior efficit lesio. Cū
ille qui ad tutelam datus est
in perniciem conuertit. Hinc a
bitus. Et petundarū. peculatus.
conuulsiois crimina prodire. qui
n. honorem & magistratum

Quāuis corpus humanū post mortē nō sit pars hoīs. Imo neq̄ sit corpus humanū, nec illud quod
pp̄t prius erat, quā nō manet forma per quā cōtinetur in specie humana, ut esset pars
humane speciei. tamē quia adhuc manet in caduere expressa humana
y mago: est nobis cauendū ab aliquo nocumēto & dehonōratōe illius, non
propt̄ illud, sed propt̄ honorē carnis nostre, nū qua illa cōtat in figura
& aliquo cōtuit. In vitate nature. etiā pp̄ honorē eius, cuius illud caduere aliquo fuit pars.
Unde ex fortuna & infortuna prope potum & amīcoy prouenit aliquid mortis. hat notale
cū nū q̄ felices possint efficere infelices. uel eis qui nō sunt felices possit afferre beatitudinē.
Sed dato q̄ morietib̄ nihil proueniat de bonis aut malis q̄ facimus ad honōrandū uel de bono,
randū eos: tamē cognans mortuoy salte prouenit honor uel de rebus ex his q̄ orā mortuos
fuit. ideo illis salte fiet injuria fune nō aliquid tale orā mortuos.

pecunia

pecunia vel precibus impetrat, cū
 inde nocumēta subditis proueni
 re soleant. & quod deute mere
 dum fuit pecunia & impetu
 nitate tentat, ambitū committit.
 Et iudex qui nouum vectigal
 instituit. Et qui ultra annum
 stat in magistratu. Vbi amicia
 is & inimicijs. ibi jam contrac
 tis peruertere iusticiam creditum
 fuerit. Itē is qui habet publicum
 officium pecunia data vel promi
 ssa sibi aliquid facit quod face
 re nō debet. Vel committit quod
 facere debet, repetūdas crimē cō
 mittit. Itē iudices & ministeriū

Nonumēta. Caye
 tanes. de iust. reip.
 l. 3. n. ulti.

¶ Quāuis corpus. ex abulen.

Judici. 20. c. 9. 28.

¶ Unde ex fortunis. Plato. ii.

de legibꝫ. 3. d. aristo. p. c. h. u.

abulen. in repetitōe de statu

a ni mag. p. h. u. d. u. a. &

sup. murbei. c. 29. q. 792.

l. 9. 796. xl. dicēdū ergo

uno modo.

prebētes

prebentes pecuniam publicam sub
ripientes peculatu inquinant.

*Peculatu. C. de
receptis. l. 1. §. 1. m.
prohemio libri 1. q. 1.*

Ite incutientes terrorem maxime

ministri iudicium ob quod aliquid

*Plagarij. de
iure. l. 4. §. 1. m.
prohemio libri 1. q. 1.
ibi abulc.*

recepserunt, concussionem dicuntur

Quoq; vero inferre. fit lesio nomine non sortita

*inferre. Quoq; ex
do ledendi specialia
me sortitur lesio
malefici & malefici
arij / incendiarij /
balnearij / arborum
furtim res sortit*

Speciale ex varietate causarum pro-

ueniens, que generali nomine comprehen-

sa relinquitur a veteribus ap-

posito crimine sed stellationatus vel

*Malefici. C. de
lesi & male. per
Iacobus Sprengel
maleo malefici
abulc. ff. de emp.
abulc. l. 1. §. 1. m.
len. 870. 22. q. 1.*

exordinarium appellatibus.

Mendicantes validi.

Accedunt predictis validi me-

*Validi. C. de
ra. vali. l. 1. §. 1. m.*

dicantes, qui cum tamquam ignavi

*Et exo. 22.
ibi abulc.
9. 12.*

et nihil civitati seruietes

a civitate sustentari non mere-

antur, aliorum vere indigentium

panem

panem subtripiunt. quod em̄
 superfluit diuitibus pauperum
 esse probauimus. illum aut̄ pa
 uerem iudicamus qui querere
 sibi victum labore non valet neq̄
 aliunde habet. non aut̄ validū
 mendicantem, qui opprobrio me
 dicacitatis sine necessitate se sub
 jicit, & effiat̄ terreonus māne
 ac inutile. • Hec aut̄ omnia cū
 ex proposito fiant & hoc animo
 ut ledant vel ut suam volun
 tatem seu votum h' cū lesione
 expleant, & taliter fieri soleāt,
 appellant̄ crimina. & cū de his
 tractat̄ causa criminalis. Dum

Opprobrio. de
 mes. 7. retrorinonu.
 fo. 107.

terreonus. home
 rus. 20. odisse.
 aquo sup̄st. iustini.
 in aut̄. de questore.
 & erasmus. adigo.
 312.

Criminalis. iuro
 bus de bello vrb. intrus.
 de criminalib' causis.

de lesio criminali

tero

De lesiōe civili.

Vero lesio contingit sine proposito ledendi. Vel que preter animum nocendi fieri solet. puta qz nō seruāt^r placita & conuenta & obligationes nō adimplent^r. Vel ex aliquo errore vel opinione rem ad suum pertinentem alium detinere.

Vñ euenit simplex prejudicium civis, quod per regulam justitie est dirigendum tamq̃ quid distortum, appellat^r causa civilis inuentans & ibi sistens sine eo q̃ ultra p̃grediat^r in crimina. que velut turbines procellam in civitate

excitare

excitare consueverunt.

Remedia contra
pericula ciuitatis.

Hic igitur sunt pericula q̄
ciuitatem dirumpere solēt, quib̄
in visa rationis & prudentie
sunt adhibenda remedia. Peri-
culum internū intra ciues pu-
tulan̄s & similr̄ externū ab
hostibus formidandum p̄spici-
at prouidentia. Iterūm solūm
curet̄ a iudicio. Bellum vero so-
lūm externo medeat̄.

Capitulum. V.

De prouidentia erga ciuitatem.

prouidentia q̄
ciuitatis.

Melius est ante tempus o-
currere q̄ post causam vulne-
ratā

Melius. C. q̄no li.
vniū. sine iudi. sebi
dica. l. vna. C. in q̄t̄
cau. in p̄te. resti. nō
est nere. l. ultr̄.

ratam remedium querere, solent
 non preuisa pericula grauis no-
 cere. Preuisa uero & tempesti-
 ue prudenterq; promissa aut fa-
 cilis emittantur & exarbitrantur,
 aut minus ferunt, aut equio-
 re animo ferunt. fracta enim
 ossa non integre consolidantur nec
 pristino vigori omnino restituntur.

Impensa & labore curantur
 grauiore, quam a fracta preseruat.
 Preseruantur quidem per pru-
 dentiam. que casus & occasio-
 nes occulte preuidet prudenterq;
 demittat. atq; aduersus aduer-
 santia nos premunire docet.

Et

Preuisa. grego.
 morulu. 4.

Ue enim melior medicus, qui ^{Medicus. Erasmus. De Inst. prima. li. 6.} morbum excludit & ardet, q̄
qui pharmacis expellat acceptū,
itanō paulo prestabilius est effi-
cere ne facinora patrentur q̄ si
perpetrata puniant. id autē fiet
si causas ex quibus animaduer-
terit potissimum nasa flagicia,
reddat si queat, vel certe premat
& attenuet.

^{radices maloz. civiliu.} Ignorantia siquidem agendorū
in eis rara consuetudo parumq̄
exercitium. tepiditas & torpor,
& ad contraria infrenis audacia
sunt radices, que germināt in
civitate pericula que prediximus.
Unde contraria securi succidēde

sunt, ut in eorum locum coalescant
scientia faciendorum, in eis perse-
uerans assuefactio & continuū
exercitium, affectio & inclinatio,
audacie coercitio & refrenatio.

De legibus.

Unde ad providentiā expec-
tabit leges condere generales cō-
suetudines introducere, quibus
actiones civium regulentur &
in civitatis finem & bonum
publicum dirigantur, quibusque
ponantur premia invitantia ad
aggredienda difficilia civitati
futura. Et pene quibus auda-
cia deterreantur a perpetrando no-
civa, tali pacto quod corporis exco-
municentur premio, & audacia penis

Premia.

Pene.

Leges. ff. de legibus
per totum. C. eo. ff.
p. totum. Inst. de iur.
na. g. etiam etiam
totum. Inst. de
iur. i. j. de i.
tura. Pluro. In ma-
de lege. & Inst. de leg.
Inst. per agmora
Consuetudines.
ff. de legibus. l. de i.
C. q. si sit longa et
do. p. t. Inst. de iur.
na. §. ex nō stripe.
Rochus de curte. p.
tract. de consuetudine

Leges igitur nō solum penā ir-
rogent delinquentibus, sed pre-
mijs quoq; prouocent ad beneme-
rendum de republica. Quamq̃m
autē egregij ciuis ē. Sed nullo
proposito premio quod optimū
est sequi, tamē expedit huius
modi illectamentis rudiū ad-
huc ciuium animos ad honesti
studium inflamare. Qui gene-
roso sunt animo honore magis
capiunt. Qui sordidiorē, luero
quoq; ducunt. Omnibus igit
hisce rationibus lex sollicitabit
honore & ignominia, luero ac
damno. Porro qui prorsus ser-
uili sunt ingenio vel potius
belluino, huiusmodi ac flagris

appareant. Si majorem dolorem
 afferant pene delinquentibus
 quæ fuerit voluptas vel comodum
 que attulerunt delicta. Sed hec
 sunt moderanda tali arte quæ
 excessus premiorum non exha-
 uriat rempublicam nec pericu-
 losam generet invidiam. Et ta-
 liter quæ excessus penarum non di-
 minuatur notabiliter civitatem
 nec in naturam humanam supra
 modum deserviat. aliter dicentur
 leges sanguine draconis severitas
 scripte et hostes nature creantis.

" Draconis. Cap-
 nus. & mstr. rei pu-
 4. 1. n. 9.

" Paucissime. ubi
 ubi supra.

Quales debent esse leges? Sed erunt leges quæ paucissi-
 me. non enim optime agitur cum
 egrotis, quoties indoctus medicus

pharmaca pharmacis accumulata.
Deinde equissime & ad publicam
utilitatem conducibiles nullo pri-
vato comodo conscripte. Eruntque
verbis apertis minimeque perple-
xis descripte, ne aliquid per obs-
curitatem in captione contineant.

Metaphoras. abu-
len. exo. 22. In fine.

Quid enim tam proprium legum
quam claritas. nec per eas parum
tur tendicule. foedum est enim

Claritas. In aut.
de testa. Imperfect.
In p. n.

tendicule. Erasmi
ubi supra.

quosdam legibus cassum uti-
tate. nimigrum hoc agentes ut
quod plurimos irretiant non consu-
sentes reipublice. sed veluti pre-
dam captantes & laqueos ten-
dentes. In quos deus irascens pro-
cipitem hymbrem quo omnia in-

Hymbre. homer.
ib. iliados.

De eodem leges
iniquas & virulentas.

undent & pereant excitata te-
 pestate demittit. quia contempta
 dei religione has virulentas le-
 ges ad populum ferunt ac
 iudicia de foro explodunt. Ve-
 qui condunt leges iniquas &
 scribentes iniustitiam scripse-
 runt. Et ultra hec erunt le-
 ges honeste, iuste, possibiles
 secundum naturam secundum
 patrie consuetudinem loco te-
 porisq; conuenientes. Et in-
 summa extirpabunt vitia
 leges. Actus hominum ordina-
 bunt. eosq; inducent ad fe-
 licitatem politicam. que est
 tranquillus & pacificus status

civitatis

Ve. Esaye. 10. ul-
 uarus hispanq. de
 plactu colle. l. 2.
 art. 176. §. 2.
 ut pleriq; iose.
 quid & condentit

Et ultra. Ista
 q. ethimo. Et. di.
 §. c. crit aut
 lex.

Et in summa. nico
 la. de lera. In probe
 mio ad nouu testa
 mentu.

Cap. .v. De providentia.

civitatis in vita ista mortali.

Et insuper plane & dilucide conscribentur. Hoc itaque erit maximum providentie opus.

Preterea ad providentiam expectabit particulares provisiones & mandata pragmaticas rescripta commissiones privilegia dispensationes decernere. Et alias minutissimas cautelas in utroque tempus belloz & pacis excogitare. Omnia hec ad eundem scopum directa & bonum publicum respicientia. Neque alio spectent quam ad rem communi in melius promovendam. Ut scilicet cives ab iniuste coercantur, & ad opera civilia

De particularibus provisionibus.

Scopum. Erasmus. de Insti. pna. tit. 6.

Ciues. tho. p. de regi. pna. c. ult.

o. al. de. 1. 2. 2. 2. 2. 2.

nico. probe. testa.

uilia & uirtuosa inducant. &
ad tuendam civitatem contra
hostes prompto forti & valido
animo preparent, cum promotio
semper & in omnibus ad me-
liora utilioraq.

De scholis & magistris.

Ad providentiam quoque expec-
tabit. scolas statuere. magistros
& professores idoneos eligere,
eosque favore salariisque anima-
re, de pueritiae educationem
rectis moribus diligenter curet,
iuvenes doceant & laboribus
& honestis & utilibus occupa-
tionibus ab ociositate & vicijs
eam comitantibus compescat,
omnesque ciues instruant. assuefaciat

& exerceant in artibus & officiis & civili conversatione & in remilitari: que in civitate debet esse precipua & magno haberi in honore. ¶ Itaque providentia prevenit malum & promovet bonum per instructionem rectam civilem & per legislatorem.

¶ Capitulum VI.

¶ De iudicio & reparatione lesionum.

Providentia procul videns preteritorumque ex perimento futura prenoscentes vires suas expendit in preveniendo mala a viis

rationis

la presentia repari
ut, Sicut futuri pre
nda.

ratiois & justitie distorta, ne
 in civitatem adveniant seu
 introducant. Sed postquam irrepse-
 runt (natura enim humana
facile devians a ratione in malum
prolabitur) curanda sunt, ne ve-
 lut caries aut cancer totam
 civitatem paulatim corumpat
 atque disperdat. Ex parva namque
scintilla ignis repente de domo
in domum perfurens progredi
 solet, flammamque ventorum vi
 aucta vehementius concrepat
 & totam urbem incendit. In-
 citissime intercludendus est ig-
 nis, ne ulterius pervaget in to-
 tius civitatis exitium. Et ju-
 diciali

Natura.

Scintilla. 32. 9.
Responde.Perfurens. homo-
rus. Jhuas. 16. 17.
8. 20.

Cap. VI. De Iudicio & Reparatione lesionum.

Iudiciū cōstituēdū.

dicium in medio constituendum est. & ad iustitie rationisq. normam oia dirigenda, de compago civitatis nō dirum patur aut dissolvat.

Reparatio lesionis q̄l̄r
deat fieri.

• Igitur iudicium dicat jus & iustitiam inter civis, a rationis regula deviantia & fortuosa reducat ad regulam & rectitudinē, ut sic salendo civitatis reparetur. Hanc aut reparatiōem & ad rectū reductionem duobus modis fieri constat, aut re compensatiōe seu restitutione aut pena.

• Sed et in tali reparatiōe
requiritur

requiritur persona reparans. i.

Et persona cui fiat reparati-

o. Et persona a qua fiat. Et

via qua ad eandem reparati-

onem perveniat.

Recōpensatō seu resti-
tutiōe Reparādi ē lesio.

Jesus namq; civis resarci-

endus est reintegrandus est om-

nino. in eadem specie & eadē

mensura si fieri pot. Alioq;

equivalenter ei satisfiat. ne le-

dens gloriē se plus abstulisse

q̄ restituisse, & ea propter ad-

ledendum rursus incitet. Per

furtum subtracta per vim abla-

ta & iniusta & alr sine crimi-

ne detenta & usurpata. Dū

extat

Cap. VI. De Iudicio & Reparatione lesionum.

extant eadem restitui pnt,
du periere & damificata &
similia equivalenti pretio re-
sarcienda sunt. At per sonales
lesiones difficulter reparabilem
habebunt. Cui enim admittitur

vita, nec eadem nec similis res
titui pot, neq sibi non senti-
enti satisfactio fieri. Nec simi-

No sentiēti. abulen.
exo. 21. q. 22. p. si. et
fidias.

lr cui truncat aut debilitat
membrum. Nam aliarum rerum
amissio resarciri solet, aia aut
hominis, cum semel e corpore
migravit. nunq rursus aut re-
migrare, aut instaurari pot.

Aliarū. homerus.
9. iliades. 10. 194.

Sed a lege excogitanda satis

fatio

factio: sed ut videtur auctoritas
 erit non in gloria sed in
 possibili recompensatione in se
 equat: unde cum mortuus
 filio non herede vivere. non
 aliter est credibile defunctum
 voluisse q. sibi debita solua
 tur heredi suam personam re
 presentanti. heredi fiet satisfac
 tio possibilis, puta vitam talis
 cuius perempti divitatis filii. et
 familie profutura. estimando a
 liquo pretio. moderato habita
 etiam ratione damnificationis bonorum
 et impensorum in curatōe. Similis
 fore resartio fiet illi cui truca
 tu

Cap. .VI. De Iudicio & reputate lesioni.

tum aut. debilitatum est membrum,
 Et illi qui perperam fuit in carcerem,
 ratus vel detentus habita ratione
 operari ejus & enervato satisfu-
 tis. Nam quo ad emendationem
 & reintegracionem lesi rattinet, ni-
 bil prodest dare animam pro a-
 nima vel manum pro manu vel
 dentem pro dente, cum & si
 ledenti auferat vitam vel membrum
 aut libertas, non propterea resti-
 tuitur leso quod ledentis factum a-
 misit. Unde in locum ammissorum
 vite vel membri vel libertatis sus-
 pense aliud subrogandum est, put
 melius & premium fieri possit ut
 hac similiter via honor per inju-

qui non sanffant leso.

// Titinet. Abulen.
 cxo. 21. q. 22. pl.
 et si diad. e. q. 29.
 cu. l. q. n. q. leu. in.
 24. q. 13.

riam

nam diminutus inficiendus e-
 rit. Et cum pudor virginalis
 stuprate uno possit restituere: dam-
 num vero inveniendi mariti
 quod amissio virginitatis in-
 tulit: maritacione vel dotis ex-
 hibitione recompensatur. Lesio ve-
 ro mariti adulterio illata simi-
 liter recompensanda erit, licet
 difficile sit.

Capitulum VII.

De penis.

Penam necessaria est.

Verum ista simplex reco-
 pensatio vel instauratio lesiois
 non sufficit ad correctionem sede-
 tis, neque ad terrendum & conf.

fernadum alios, ne similia per-
 petrent. Nam si sciret sedes se
 non amplius redditurum nascipastu-
 rum, si sola solutiæ recompen-
 sationis adhuc non equivaletis
 se liberatum ire, altera die ym-
 mo eodem momento et ipsi et
 alij hoc videntes similia comitte-
 re non formidaret, et reparatu-
 ro iudicii labor augeret inces-
 sibilis paulo momento profuturus.
 Neque proforea tali simplici re-
 compensatione satisfaceret civitati
 crimine lese nec eius ordinatio-
 nis et venerandis legibus: que per
 illum delinquentem irreuerentur
 contempte fueret. Unde ad hec

Non formidare abuln.
 c. 22. q. 2. ff. ad se-
 cundum dubium. 2 de iur.
 l. 3. q. 2. ad finem.

Legibus abulen.
 c. 22. d. p.

Pena est mediana.

omnia in pro mediocri presentia
et reparata sunt ad malum
mediana inuenta est pena. que in
tatum licita est et virtus
in quantum tendit ad subdito
ne malorum

Inuenta. vni
specu. moral. 4. 1.
parte. 2. di. 79.
2. 2. q. 108. c.
nibus. 7. par.
11. q. 1. l. 12. §. 2.
arist. 2. eth.
abul. iudic.
8. v. q. 10. §.
exo. 21. q.
29. c. 2. §.
q. 2. §. d. d. d.
21. q. c. q. §.
m. b. et aufer
res malu de me
dio vni. §. d. d.
24. q. q. ubi
deklarar quo
modo est medi
ana.

Qualis debeat ee Pena.

Cohibentur aut aliqui a
peccando qui affectum virtutis
no habent: per hoc qd timet
amittere aliqua, que plus a
mant, qm illa que peccando adi
piscunt. Alias timor no com
peteret peccatu. Est ideo per
subtractionem omnium que homo
maxime diligit, vita, in calamita
tem corporis libertate sui bona
exteriora puta diuitias patria

gloriam & honorem. Ad delinquendo
 coercetur. Pena ergo timetur
 que auferit plus amata punitis
 quam que delinquendo consequuntur.
 que non timetur non cohibet appetitus.
 Et que non cohibet non sufficit ad
 finem pretensum. Nullum quippe
 supplicium lege factum ad malum
 tendit, sed duorum alterum fere
 semper solet efficere. Nam aut
 melior aut certe minus prauus
 qui penas dedit fieri solet. Quos
 vero insanabiles legislator esse se-
 serit. ultimo supplicio hos afficiet
 non ignorans satius fore his qui in-
 sanabiles sunt mori: quam vivere.
 ac si vitarentur dupliciter potest

Nulli. Plato. 9.
 de legibus.

Insanabiles morte
 plebendi.

ceteris. Nam horum exempla
peccato ceteri deterrentur. Et
improbis hominibus civitas ipsa
mudatur. Hanc de causa insanabi-
les homines morte legis conditor
plectet, alia minime. Ut magis
est probanda medicina; que vi-
tiosas corporis partes sanat, qua
que exurit: ita melior est ma-
gistratus qui cives improbos co-
rrigit, quam qui tollit e medio.
Sed insanabile medicabile vulnus
ense resandendum est, ne pars sin-
cera trahatur. In aspidis ita mi-
llum est remedium, nisi ut par-
tes contacta amputentur. ita quod-
dam vicia sola morte sanantur.

Ut magis. Et
parabola. . 10. 11.

In medicabile
vul. p. mesamor.

In aspidis. Et
parabola. . 10. 11.

Sunt insanabiles aut sunt & qui in minoribus delictis non corriguntur, & qui pro delicto graviore condigna pena alia quam mortis puniri non possunt.

Nam si minor pena pro homicidio infingeretur, tunc pote que non timeretur, facile homines in homicidia laberentur, & sic insanabiles essent. cum ab huiusmodi scelere leuiore pena non coercerentur preelicientes explere iram & vindictam, quam tales evitare penas. Nam ut diximus ad hoc ut pena timeatur & cohibeat a peccando, auferre debet ea que solet timere & est,

¶ Nam si minor. abuk. mathe. 9. c. 9. 109. co. 4. ysi. s. obli. ca. 1. ubi ista leu. ratios ponit.

mare delinquens plus q̄ estimat
ea que assequitur delinquendo.

Plena triplex.

Unde pena que infligitur
in iudicio est subtriplici diffe-
rentia, Aut est in bonis tēpo-
ribus. Aut in honore. Aut in
corpore. Hinc bonoy confiscatio
seu publicatio omnium vel par-
tis eoy. & multa. Hinc commu-
nicationis seu participatiois in-
terdictio. Hinc officij uel dig-
nitatis suspensio temporalis vel
depositio & degradatio seu ex-
autoratio perpetua. Hinc infam-
ia & ignominia. Hinc carce-
ris & jejunium. Hinc exilij

Pena. 10. t. 1. b. 1.
In diatorio iud. 1.
de commissio. 1. d.
Antonius. p. 1.
dout. 1. 14. c.
3. Et. 3. parte
11. 29. c. 1. d. 1.
sequitur. Vinc.
sec. doct. 1. 3. c.
cū sequitur. per
m. r. q̄. 1. c. 1.
acusatio. per
in summa de p.
abulen. m.
9. c. 9. 339
Considerandu
1. c. 21
9. 29.

que a politica pars est pars
& separatio cōcrystallina & valde
olorosa.

relegatio & deportatio. Hinc in

Separatio
ex abulen
den. 4. r.
sub. 9. 6.
in xlv atq
disperget.

metalla

metalla damnatio. Hinc verberatio. Hinc membrorum cruciatio. Hinc servitus. Hinc postremo ultimum supplicium variis indutis figuris quibus terribilus appareat. Hi itaque proportionabiliter sunt imponende criminibus. Ut nec nimis detrimentum inferant quod fuerit voluptas in crimine perpetrata, neque equitate. Sed paulo maius, ne omnia aut per defectum aut per excessum sanguine inundentur. Et Iadacrisibus interpretatur et minus delinquentium civitas replatur. Debet namque pena commensurari delicto, sicut medicina morbo, que per excessum et defectum non solum corrumpit morbum sed etiam naturam.

Proportionabiliter
deure 29. & aporia
lip. 18.

Defectum. excessum. abule.
exo. 22. q. 2. q. 7. ad
scandum dubium.

Capitulum VIII.

de

Debet. abule. iudici. 8. c. 9. 10.

De Superiori iudice.

Persona Iudicis Re-
quirat et providens.

Ad providentiam habendam
ad reparatiōem faciendam, que
est opere civitati credimus ne-
cessaria, prout dicitur. Et erit ne-
cessaria persona que provideat
et provideat mala ne in civi-
tatem ingrediant, que & in-
gressa egredi faciat curet &
reparet valetudinem civitatis
& ammissam restauret, que
dictionem juris habeat jus dic-
tet. Et dicat iudicium ferat
& exequat. Parum enim
est iura pro nostris habere
vel in albo scribere, si deficiat
quia ea effectum tradat. sicuti

ridiculu

ridiculum forte secum ad ca-
denda ligna fabrefacere, cui na-
super sit qui seceat in ea.

Optimus iudex unus.

Oportet autem hunc promisorum
reparatorum rectorem seu custo-
dem civitatis aut simanis po-
puloꝝ pastorem esse unum, et ad
talem potestatem per successionem generis
devenire. Nam illud explora-
tum est utilius esse multitudi-
ni hominum simul viventium
gubernari per unum quam per plu-
res. Bonum namque et salus soci-
etate multitudinis est ut eius
unitas conservetur que dicitur pax.
qua remota socialis vite perit
utilitas. quinimo multitudo di-

Exploratum. tho. p.
de reg. pna. c. 2. et
9. Alvarus hispa. de
placitu ealie. l. 1. art.
40. & 94. Caspary.
de insti. repu. l. 1. li. 1.
10. de turre oemata. c.
Inapibus. 7. q. 1. l. 1.
truit. de regi. civitat.
q. 2. albe. l. civitas
populos. C. de suma
trinj. Abulen. deut.
17. q. 7.

Sentientis

Sentiens sibi ipse sit onerosa.
 Hinc universitas ab uno cog-
 nominata est propter quod in
 unitate colligitur. Omnis e-
 nim multitudo derivatur ab
 uno et in unum terminatur
 atque coadunatur. Quanto igitur
 regimen efficacius fuerit ad u-
 nitatem pacis servandam ta-
 to crit utilius. Hoc autem u-
 tilius dicimus quod plus per-
 ducit ad finem. manifestum
 est quod unitatem magis effice-
 re potest quod est per se unum
 quam plures. sicut efficacissima
 causa est caloris quod est ex
 se calidam. Et plures multi-
 tudine

Universitas
 do. g. c. h. i. m.

iudicium nullomodo conseruat.
 si animo dissentiant. Requirit
 enim in pluribus quedam unio
 ad hoc ut quoquo modo rege-
 re non possit. multi in unam
 partem non traherent naturam
 nisi aliquo modo fuerint conjunc-
 ti. Viri autem dicuntur plura
 per appropinquacionem ad unum.
 melius igitur regit unus quam plures.
 Cum si regunt plures est ex
 eo quod appropinquant ad unum.
 Et in singulis operatur natu-
 ra quod optimu. videmus in mem-
 broy multitudinem unum quod
 omnia mouet sed cor. Et in par-
 tibus anime una vis principaliter

pro quod quidem. Ex boeao. de consol.
 li. 3. prosa. ii. abulen. deute.
 sub. 9. 6. in pto. atq; dispergi.

quia quidem naturaliter vne
 tem desiderunt, cum esse in v-
 tate seruetur. et quadiu
 vnu esse desinit, et esse si-
 plenter desinit. Videmus
 in mem.

presidet

presidet s^g ratio. Inapib⁹ prin-
ceptis videtur & in toto universo
unus deus. Videmus provin-
cias que nō reguntur ab uno
dissentioibus laborare & absq^e
pace fluctuare.

In Regimine Vnius minus
Cōtingit tyrannis.

Ceterū cum inter duo ex
quorū utraq^e periculum immi-
net eligere oportet, illud po-
tissimū eligendum est ex qua
sequitur minus malū. Ex monar-
chia autē, si in tyrannidē con-
uertat^{ur}, minus malū resultat
q̄ ex regimine plurimū optima-
tū quo corrūpit. Dissensio enim
que plurimū sequitur ex regimi-
ne plurimum, contrariat bono pa-

as

In apib⁹ Cypri
de idolo^{rum} vanitatē
4° pagina 207.
In apibus. 7-9.

eis, quod est principium in mul-
 titudine sociali. quod quidem
 bonū per tyrānidem nō tollit. Sed
 aliqua particulariū hominū bo-
 na impediunt. nisi fuerit exce-
 ssus tyrānidis tantus q̄ in totā
 comunitatem deseruiat. quod ra-
 ro accidit. Item illud magis fu-
 gendum videt̄, ex quo pluries
 sequi possunt magna pericula.
 ¶ Sequunt̄ aut̄ maxima pericu-
 la multitudinis ex multorum
 regimine frequentius q̄ ex regi-
 mine unius. Nam sepius euenit
 q̄ ex pluribus aliquis ab intētiōe
 cōis boni deficiat, q̄ q̄ unus fatū.

quicūq̄

quicūq; ante ex pluribus preside
tibus diuertat ab intentione
boni, dissensionis periculum in sub
ditoꝝ multitudine imminet
quia dissensionibus principibus
sequens est ut in multitudine
sequatur dissensio. Si uero unus
presit: plerūq; quidem ad bonū
eā respicit. aut si ab hinc eā
intentionē auertat. Non statim
sequit̄ ut ab subditoꝝ depre
ssionem intendat. Et non minus
contingit in tyrānidem uer
ti regimē multoꝝ, qm̄ unius.
sed forte frequentius. Exorta
namq; dissensionē per regimem
plurimū

Cap. .VIII. De Supremo iudice.

plurium contingit sepe unum
 hos superare & sibi soli multitu-
 dinis dominium usurpare, ut his-
 torie manifestant. Si igitur quod
 est optimū regimē maxie vitādū
 videat' propter tyrānidem. Tyrā-
 nis aut' nō minus s; magis cō-
 tingere solet in regimine pluri-
 um q̄ unius. Relinquitur sim-
 pliciter magis esse expediens sub
 regente uno vivere, q̄ sub re-
 gimine pluriū

regimē melius est
 iustitiam deferatur
 illi nonē.

Illud quoq; apud sapientes
 pro indubitato habet' comodius se
 sub summū regimē successē q̄ e-
 lectiōē transferri. Nā quāvis

Illud. cydeus roma.
 de reg. pna. l. 2. parte
 .2. c. 9. luras de pna.
 .l. fi. C. de tyronibus.
 l. 12. infine. lo. de tunc
 remata. c. moyses. 3.
 .q. 9. arti. 2. & ibi
 prepositus. aug. de
 ancho. In tract. de po-
 restate ecclesiastica.
 .q. 29. arti. 7. lo.
 burida. In. 2. polit.
 .q. 23. Et clarissime
 lo. Lirier. In tract.
 de pmo genitura seu
 de maioritate. l. 2. q.
 14.

Supposita natura recte & de-
bite electionis simpliciter &
secundum se magis expediret
reipublice, ut rex per electi-
onem fieret quàm per generis su-
cessionem, Considerando tamen
statum nature corrupte &
conditionem hominum in hac vita co-
ditionem magis expediret regem
habere per generis successi-
onem quàm per electionem hominum
electionem. Ceterum namque ho-
mines plus sequuntur proprium
affectum & propria comoda
querunt quàm bonum. In bono
bonum ceterum negligunt, & ipsum

209
querit diligentius. Propter quod
frequentius electores exhor-
bitant a rectitudine electionis
ut non eligant meliorem &
reipublice utiliore, sed sibi
chariorem & propinquiore
quodque carne, quodque beneficiis,
quodque pecunie munere. Itaque rex
maiore sollicitabitur cura circa lu-
num regni in filios suos deven-
turi. Et dum expectat infans
succedere in regno, curiosius
enutritur ac diligentius adhaerens
nobilibus & virtuosos educatur
& exercetur, atque consultius ad
prudentiam & iustitiam prout

exspectat reipublice edocet. Subjec-
tu quoque scientes talem in reg-
no successorem se habituros
magis ei subiciunt et propterea
ei obediunt ac famulantur. Eiusque
autem dominium naturalem ex na-
turali propagine recognoscunt
susceptum, uehementius diligunt
eisque afficiunt et libentius ser-
uant fidem. Et dum presciunt
filium regi debere succedere: qui
seruientes et fideles patri fu-
uerit, rebelles et inobedientes
indignanter tractabit, omnes
ad obsequendum regi uiuenti ad-
ducentur, quem eundem in filio

post mortem quasi viventem
premiatore. Et punitore expec-
tabant. Synas igitur summus
rector summus civitatis pro-
visor summus reparator sum-
musque iudicator summusque ju-
dicator pastor. Et quidam

11 Pastor. homerus.
Iliad. 2. aristo.
p. politiaz. 8. 8.
ethic. probat. p. pa-
ralip. c. ii. 2. c. 17.
Et ubique abulen. alle-
gant homeru & aristo-
telem.

Capitulum IX.

De inferioribus iudicibus.

Siquidem possibile esset illu-
m summam iudicatorem omnibus &
singulis civitatis partibus &
locis presentibus astare, id opti-
mum & utilissimum foret, &
divino regimini propius acce-

possibile est summum
in omnibus presentibus

deret. deus namq; ubiq; est,
nulli parti, pariter totus, est.

// Ubiq; Aug⁹ q⁹ in
alua. hyspa. de plac
421. arn. 71.

// Nō partem. Pl
prover bui. de qu
marfilū frāni
platonis. In ad
Iudres sine quo
inpn. In aut. de
forib; aui. & sic

Sine dubio autē est nō partem
solum civitatis quādā s; totā
est curādā. Verū quia id so-
li deo nō hominibus possibile
est ubiq; esse, quanto plus si-
eri quiverit, humana industria
huc tendere & accedere debet.

Onus regiminis partēda est.

Et cum presentiar nō pot
simul in omnibus esse, repre-
sentatione saltē id fiat per
commissiōes seu delegatōes per
incitativas & exhortationes,
per exempla penarū atq; p-
miorū. presentiam quoq; &

propriam discussionem ac dijudica-
 tionem alternatim in maioribus
 adhibendo. Stulto enim labore co-
 sumeret rector & populus, si oia
 manu propria uellet expedire, par-
 tialiter onus suum & committat ali-
 is, quos uerisimiliter credat recte
 facturos, ne sub onere ruat &
 officio deficiat. Cum ultra potes-
 tatem & uires humanas sit in-
 tendere singulis, & in omnibus p-
 sentialiter esse impossibile. cu ad
 huc lex diuinitatis sit infima p-
 media in suprema reduci. Et se-
 cundum ordinem uniuersi non
 omnia reque ac immediate s; infi-
 ma per media inferiora p superiora

Stulto. Exo. 19. per
 Ioseph. 3. de antiqui.
 Iudaism. i. 4.

Partial. de presup.
 c. mandata.

Lex diuinitatis.
 ex dioniso. & refer.
 in exua. vna pnta.
 bonifary octau. de
 mayo. pobe.

ad ordinē reducūt. Et quous ad
 motū & uitam corporis anima
 lis est necessaria realis presētia
 capitis, quia nō pōt influere ī
 corpus, nisi actu sit coniūctū.
 In corpore tamē mistico seu poli
 tico aliud est, quia etiā perso
 naliter absente capite potest
 ius uirtus & potestas in corpus
 influī & diffundi in eo opera
 faciēdo. Unde sūmus iudicator
 alios iudices creare debet, p̄ quas
 adesse in oī parte censeat neq̄
 sequētam habere presētiā suam
 existimet.

Et quous. 10. d.
 turre irema. 1. d.
 calie. 4. 3. c. 11.
 In fine. 2. r. 1. d.
 ralia. 17. d. 1. d.
 ad finē.

Sequitā. 1. d.
 in capite calie.

Quotuplex est iudex.

Itaque iudices a summo recte
 & iudice creandi sunt,

quī.

Cap. .lx. De Inferiorib⁹ Iudicib⁹.

qui per diversa loca & partes dis-
tributi iudicia ferant populo ab
eodem summo iudicente iurisdic-
torem sumentes. Et personam illius
representantes. Quorum quidam
sunt ordinarij. alij extraordina-
rij. Extraordinarij autem quidam
appellantur delegati. alij vero ar-
bitrarij sunt.

¶ per diversa loca.
deut. 16. tibi abu
len. 9. 4. 2. p. para.
lup. c. 26. q. 26.

De ordinarijs iu-
dicibus.

¶ Si in quolibet loco & parte
civitatis maxime desset iudex:
ad quem confugerent iustitia in-
digentes. Et pro quolibet quam-
vis parva negotia aut summi
iudicem haberent. necesse recit
iurandi. ac si eade dicitur in sen-

inhiberi

tu

tum precipue in requirentibus ce-
 leritatem et a cunctis operatio-
 nibus abstraherent. Vel summo
 iudicem a maioribus. Et uniuersis
 salioribus negotijs. non distrahi
 oporteret. Idcirco conueniens fuit
 iudices ordinarios. per totam singu-
 la distribuere, qui et cum
 immediatam illius partis uel
 loci habeant, rixas. Et sediciones
 coercent. et iudicia ordinarie
 ferant.

De iudicibus delegatis.

Ceterum quia multociens
 contingit iudices ordinarios
 desides. esse uel impotentes uel
 imbecilles. sub iustitiam adminis-
 trandam

Cap. IX. De Inferioribus Iudicibus.

erandam in aliquibus casibus
 uel propter animorum prauitatem
 uel propter potentiam rerum uel
 propter alia negotia quibus sunt
 impenditi, ne defectus iusticie ru-
 inam civitati minetur, fuit co-
 modum iudices dare delegatos;
 qui puriore animo, maiore iuste-
 tia, meliore calidioraque instruc-
 tione & promptiore expeditione
 iudicia ferant:

Arbitris.

¶ Rursus sepe contingit du-
 os in aliqua re controversiam
 habere, sed formidat ad iudices
 ire, quia forsitan statim non au-
 dent, nebisero multis alijs ad
 iudicia

judicia concurrentibus, vel dila-
 tiōibus nec majoribus expensis a-
 ttenendos se putant, aut in judi-
 cibus inopconfidunt, et pro pte
 do delegato ad summū judicē
 ire laboriosum sibi arbitrant.
 Et licet in re disconueniāt, eū-
 ueniant tamē in quōdam comu-
 nem amicu, a quo sperant se
 facilius citius minoribus labo-
 ribus & expensis justitiā con-
 sequaturos.

¶ Certe mos gerendus fuit illis
 a summo judice (apud quōsdā
 jurisdictio mansit, & eam p-
 uatorū consensus nō potuit dare).

¶ Priuatoz.

ut hoc in particulari negotio lege generali annuat utilitate litigatorum prospiciens, concedatq in arbitrium compromittere posse, qui illam discordiam dirimat, & iudices a tali labore subleuet. Cum discordantes in concordiam venire non sunt prohibendum a summo iudice, qui ob hoc in medio positus est discordantium. Augustissimum itaq iudicium sit quod sibi met & aliqui perfecerunt, cui consensu iudicem eligentes.

Arbitrium. ff. de arbitris. per totum. In de rebus. co. n. 2. capusta de sancto blasio. In tract. de arbitrio. lafrancus in similitud. de eodem. petrus jaco. de more. de eod. la coburn. In tract. de oppositioe compromissi. & eius forma. abulc. exo. 21. q. 24.

Augustissimum. Pluro. 6. de legib9.

Sed quoniam quandoq iudicis ad pervertendum iudiciu amore odio cupiditate & timore

Ad pervertendum. u. q. 3. c. quatuor modis.

inclinat

Refusioe.

7.

inclinant, et imperitia & mala
 intelligentia negotij a justitia de-
 stituant, cum sit periculosum coram
 suspecto iudice litigare. Prodit
 ta est recusatio, que partibus
 utilis est, ne in laqueo involvantur.
 & etiam ipsi iudici, ne ipse quoque
 in laqueum incidat quem parave-
 rat mali iudicij penas dando.
 In iudicio ergo requiritur perso-
 na iudicans.

Capitulum. x.

De actore & actione.

REQUITUR similiter perso-
 na que iudicium movens &
 provocat. Nam cum ad reparanda
 lesione

Movens persona in oī opere
 requiritur.

Recusatio. de
 bano. c. qm. et
 e ibi lamfron.
 In rep. h. v.
 suscipies. St.
 auferiq. In
 recusatio.

Cap. X. De adore & actione.

lesionem iudicium & iudex inuicem
 si fuerit oportet qd ab aliquo mo-
 mente iusticiam faciat. Alioquin
 ipse quod patitur. consentientia via
 congelabitur. iniustitia super qua
 fundet iudicium. Et ipse facere
 & negligente demonstrari non
 poterit. *in iudicio*. Sed
 danda erunt ei arma, q-
 bus ad iudiciale certamen pro-
 ceat aduersus eum. Et tunc quo
 feriat. Huiusmodi autem est actio
 & publicana iudicium. Adhuc
 ut appellat ius persequendi
 in iudicio quod sibi debet. pro-
 cedit hoc ordinem. *verba aut facta*

producit

Actione.

producit consensum. Consensus
 parit obligationem. Obligatio
 actionem. Actio sententia. Sen-
 tentia executionem. Prima
 enim in voluntate concipitur con-
 sensus. Deinde consensus procedit
 in lucem obstrictante verba vel
 facto. Subsequenter accedente
 ministerio iuris dantis obligatio,
 que est iuris vinculum, quo op-
 necessitate astringitur alicui
 ius solvende rei. Ex obligatio-
 nemus oritur actio, qua quis in
 erat summa iudicis. Quae per se
 quiritur, quod sibi debeatur. Et post
 hoc in sententia verbaliter id

Verbaliter.
 abule. le
 iii. 19. q. 6.
 in fine. sup
 Job. neq. in
 iuste iudicabis.

consequitur

habere

Cap. .x. De actore & actione.

consequitur. & demum in executione
effectualiter

actio dividitur.

Omnia autem actionum, quibus
inter aliquos apud iudices arbi-
trarie de quacumque re queritur,
summa divisio in duo genera di-
viditur. Aut enim in rem sunt,
aut in personam. Namque agitur
quisque aut cum eo qui non obligatus
est vel ex contractu vel ex male-
ficio, quo casu prodicuntur actiones
in personam, per quas actor intē-
dit adversarium ei dare aut fa-
cere, operari, & aliis quibusdam
modis. Aut cum eo agit qui spe-
ciali iure iuris est obligatus, quā-
vis sit generalis, sed distinctione

Omniū. Insti. de
actio. §. omnium.
azo. Insūma. de
actio. baptista de
suno blasio. In
tract. de actio. pla-
centinus. In tract.
de eodem. et odofe-
dus benevianus.
In simili tract. an sit
obligatio personalis
& realis. abulen. ma-
thei. 3. c. 9. 71. rō.
2.

dominiorum emanante mouet. tamen
alicui de aliqua re controuersia.
quo casu prodite actiones in rem
sunt. ueluti si rem corporalem
possideat quis, quam titius sua
esse affirmet. Possessor autem do-
minium eius se esse dicat, in rem
actio est. Ad quarum exemplum
alio prodite sunt in rem et in p-
sonam actiones.

¶ Quaedam etiam actiones mix-
tam causam obtinere uidentur tam
in rem quam in personam. qualis est
familie heriscunt actio, que com-
petit ab heredibus de diuidenda
hereditate. Itaque ueni diuidendo, que
inter eos hereditatem inter quas a,

Cap. .x. De actore & autōe

liquid. cō. est. ut. dividatur. Itē
 finū regandoy actio; qua inter
 eos agit; qui confines agros habet.
 in quibus tribus judicijs permitti-
 tur. judicij rem alieni ex litigato-
 ribus. et bono & equo utilitate
 suadente adjudicari. Et si unus
 pars pregruari videbit eā inui-
 cem. certa pecunia alteri. condem-
 nari.

Est & alia. Inst. de
 actio. §. sequēs.

Alia actionū divisio.

Est & alia actionum divisio.
 Nam. quedam actio rei personā
 de gratia comparate sunt. Adam
 pene persequende. quedam mixte.
 Rei persequende causa. comparate sunt
 omnes in rem actiones. Earū vero
 omnium actionum q̄ in personā

Sunt etiam quaedam quae ex contractibus
nascentur. fere omnes rei persequende
causa comparate videtur. veluti in
mutuam pecuniam. vel in sti-
pulationem deductam potest actor.
Ita commodati. depositi. mandati. p.
socia. pro empto. venditor. locator.
conductor. Ex maleficiis vero perite
actiones sunt. alie tantum pene
persequende causa comparate sunt.
alie rei. alie tam pene. ~~Et~~ Inse-
quende. ~~et~~ obmixte sunt.

Ex maleficiis
de actio. §. ex. n.

Est preterea.
de actio. §. ces. ult.

Est & quarta
de actio. §. si
tercia.

¶ Nova actionum divisio.

Est preterea tertia divisio.
quia omnes actiones vel in sim-
plum concepte sunt. Vel in duplum.

Vel in triplum. Vel in quadruplum.

¶ Nova actionum divisio.

Est et quarta divisio. quia ac-

Cap. .x. De autore & actione.
 Cognitiones quedam bonofidei sunt, quæ
 stricti juris: Et actionum que stricti ju-
 ris sunt: quedam sunt arbitrarie, que-
 dam non arbitrarie. Sicut præterea
 quedam actiones quibus non insolidum
 quod debet nobis persequimur. sed
 modo solidum persequimur, modo mi-
 nus. Sunt et alie actionum divisi-
 ones. Quarum & præscriptarum/
 exempla ponere & rationes cuiusque
 ostendere altiore requirebat inda-
 gatam et ampliore latioreque
 exposulabat tractatum: quod alijs li-
 bris reservat. Sufficiat hec pro
 generali introductione tetigisse. Et
 fundamenta et origines capiunt
 exhibisque partim in anterioribus
 libro partim in hoc presenti præstantur.

Datur ergo actio provocanti adju-
diciū, qua cum ad uersario exferi-
atur. Unde actor nūcupatur.

De publicis judicijs.

Datur et publicum iudicium
in certis criminibus. Non enim oia
iudicia in quibus crimen uertit
publica sunt, s; catātū que ex
legibus publicoy iudicioy ueniunt
ueluti est de lesa maiestate. de adul-
terijs. de homicidijs. de parricidijs.
de falsijs. de ui publica uel priua-
ta. de peculatu. de plagarijs. de a-
bitu. de repetēdis. de amona. de
residuis. In his enim nō actio dat
autebet de populo s; accusatio per-
mittit. Non enim persequit quod
sibi debet. Publica aut iudicia
ta sunt q; cuius ex populo executio

Publiū. ff. 8.
Insti. de publicis
iudicijs. per totū
azo. ibi. In summa.
Abulc. l. 1. c. 1.
19. q. 7. h. b.
pōerit imj
nuroz.

Cap. .x. De actore & actione.

corum plerūq; datur tāq; totū po-
 pulū tangentia & ueluti quedā
 maxima incandia, que extinguerē
 ad omnes & ad singulos expecta-
 re & curasse opportunū fuit. Cū
 in his criminibus ut pote enormiorib;
 & grauioribus ciuitatis ruina pre-
 cipue debuit timeri. Vñ cuiuslibet ciui
 fuit permittenda accusatio. In alijs
 uero delictis minoribus que priua-
 ta reputauit lex & si publico bo-
 no nocere manifestum sit, cū id se-
 condario cōtingat, satis fuit perse-
 quitiōem remittere seu committere
 principaliter lesis. itaq; in proposi-
 to secundam veteres iudicia duo
 sint. alterum quo priuatus in iu-

¶ Veteres. Plau.
 6.º de legib;.

riam a privato pati conqueritur.
alterum quando reipublice injuriam
a civium aliquo fieri arbitratus ali-
quis concumbens rebus auxiliari ca-
natur.

¶ Capitulum . XI .

¶ De reo. procuratore. Et aduocato.

Prosumus itaque in iudicio per-
sonam reparantem lesiones. Et perso-
nam cui ipsa reparatio fiat. Nunc
vero ponenda est persona a qua
eadem reparatio fieri petatur. Hec
autem appellatur reus. Cui similiter
fuit ratio dandus aduersus. Et ar-
guta quibus se defendat. cum in-
iuste ab alio impeditur. Hec autem
appellatur

¶ De exceptioibus.

Cap. . XI. De Reo. procuratore & aduocato.

apellatur: exceptio. Et forma quorū
quibus adtorem. defendat. que appd
latur reconuentio seu mutua petitio.

Comparate igitur sunt exceptiones
defendendorū eorum gratia cū qd
agitur. Sepe enim accidit, utli
cū ipa persecutio, quia actor expe
rit. iusta sit, tamen iniqua sit ad
uersus eum cum quo agitur. nec
bi gratia: si metū coactus sit acat
dolor inductus aut errore lapsus si
pulsanti. Etio: promissisti quod non
debueras promittere, palā est ja
re quāti te obligatum esse, et ac
tio qua intenditur, dicitur te oport
tere: efficax est. sed iniqua est et
condemnatū. Ideo datur tibi ex

Comparate. Inst.
de exceptio. in p. n. de
probu. c. qm contra.
ff. de exceptio. lafra.
In re p. n. c. quonia
contra. x. exceptioes.
Ino. In tract. de excep
tioibz. Et marting
de sano. In trac. de
code. c. nepos de
mōte albano In
similitrūt

III

ceptio

f

ceptio quod metus causa, aut dolo malo, aut errore factum est, ratum non habeat, composita ad impugnandam actionem.

Exceptionum diuisio.

Exceptionum autem quedam appellantur perpetue, et peremptorie, alie temporales, et dilatorie. Perpetue et peremptorie sunt, que semper agentibus obstant, et semper remota quo agitur, perimunt, qualis est exceptio doli mali. Si quod metus causa factum est, et pacti conuenienti, cum ita conuenierit, ne res pecunia petaretur. Temporalis, et dilatorie sunt, que ad tempus nocent, et temporis dilationem tribuunt, qualis est pacti conuenienti.

Cum

Cap. XXI. De Reo. procuratore & aduocato.

cum ita conuenerit, ne intra cer-
tium tempus ageret ueluti intra
quinquaginta. nam finito eo tempo-
re no[n] impeditur actor rem exequi.
hec exempli causa retulisse sufficiat.

Alioquin ex multis uarijs cau-
sis exceptiones necessario procedunt.

Interdum. Insti. de
replia. In pri.

Replianobis

Interdum enim. ut exceptio que
prima facie iusta uidetur, tamen in
que nocenti quodcumque accidit a
licet allegatio opus est adiudici
actoris gratia: que replicatio uocatur
quia per eam replicatur atque resolu-
tur ius exceptiois. ueluti cum pactus
est aliquis cum debitore suo ne ab
eo pecuniam petatur, deinde postea
in contrarium pacti sunt. id est ut

creditori

creditori petere liceat. Si creditor agat.
 Si excipiat debitor de pacto ne a
 se petat. replicatio dabitur creditori
 ex posteriori pacto ut petere liceat.

De duplicatōe & ulterio
 ribus allegatōibus.

Rursus interdū. evenit ut repli
 catio que prima facie. iusta esse
 inique nocet. quod cū. accidit. alia
 allegatiō. opus est adjuvandi rei
 gratia que duplicatio. vocatur. Et
 si rursus ea prima fronte iusta
 videat. sed propter aliquā causā
 actori inique nocet. rursus alia
 allegatiō. opus erit quo actor ad
 iurē. que dicitur triplicatio.
 Quarum omnium. exceptionum.
 Si replicatiōnū. usus ulterius
 dixerimus. varietas. negotiorū. intro

notionem

dixit

duxit.

De Reoventia.

Quemadmodum aut actor ferit re
um actionem & petitione, Sic equa
lante reo ferire licebit actori ma

Mutua. marianus
In tract. de mutuis per
noibz.

tua actione vel petitione seu re
conueta. Actoris enim & rei ea
dem debet esse conditio, uno codeq
censeri. Et sicut desiderat actor

Desiderat. de
mutuis per. (1).
(2.20.

ut sibi iustitia fiat / eodemodo &
codem tempore reconuenienti debet
in sua iustitia respondere. In huc
igitur modum de actore & reo &
eoz amittis armis dietu sit

Procuratore.

Sed quoniam occupatio iudici
alis nimirum abstrahere solet liti
gantes a negocijs domesticis & ab
operibus rusticis & urbanis &
a civilibus officijs, quibus vita hu

Abstrahere. specu.
ti. de accusat. §. qd
Xo. Xsi. nec mru.

mana

mana & ipsa civitas sustentatur,
cum iudiciarie rei & familiaris si-
mul non possunt plerumque litigantes
intendere, usus procuratorum hanc
necessitate & utilitate exigente
in civitatem est introductus.

Necessitate. ff.
procura. l. 1.

De advocatis.

Item quoniam negotiorum intri-
catio & difficultas homines ru-
des solet quandoque in iusticie dis-
crimine involvere, & caliditas u-
nius alterius simplicitati nocere:
advocatorum opera in civitate
desiderata est. qui ambigua fac-
ta causarum resolvant, qui ig-
noros doceant & eis consilia pres-
tent, protervos leniant, lapsos
& imbecillos erigant, qui calidi-
tatem frangant, simplicitatem

adjuvet

Cap. .XCI. De Reo. procuratore. & aduocato.

adjuuent / iudicem instruant. in
 aduocatoꝝ lingua ueritas & iusti-
 tia resplendeat / nō obturbeſt / non
 malitia inſuſletur. "Tales nāq; ad-
 uocati nō minus generi humano p-
 uidebunt q̄ si armis ciuitatem
 ſaluarent. Cum ad iuſtitiam elu-
 cidādam (qua ciuitas uiuit) nō mo-
 dicum admimiculum preſtent. Ali-
 oquin ſi hec nō obseruant, fit ex
 eis queſtuofiſſimum temerariū &
 impudens hominū genus, qui ſe iu-
 ris-consultos uocant & legū in-
 terpretes, in calamitatem iudicij &
 ciuitatis perniciem, & uelut fur-
 bines omnia conturbantes, & ca-
 mina faciūdia omnia ſaceran-
 tes.

Mentes. ex aristotele. pp. re-
 toricor. c. 1. contra acrone. p-
 p. rectorie noue. abule. c. 10.
 77. 9. 7.

Generi. C. de ad-
 uoca. diuer. iudi.
 l. aduocati.

Mentes iudiciū ſing. nō mo-
 ueant ad amorē uel odiū
 neq; ad miſericordiā uel
 irā aut ceteras paſſiōes.
 Sed caufa ipā erit ſimpli-
 abſq; planis ſermonib;
 pponēda. nec aliq; perſu-
 ſio faciēda niſi ex meritis
 ipius caufe oſtēdendo ſe iuſte
 petere uel iuſte defendere.

Queſtuofiſſimū
 Eraſmus. de iuſti. p. n.
 n. 6.

temerariū. herachi
 deſ. relatus a Joāne ſerra-
 rio. in. 8. cas. de excep. tō.
 Inſti. de excep. tō.

Calamitatē. Pluſo.
 12. de legib;.

Canina. Iſido. 7. de
 ſūmo bono. c. 60.

¶ Capitulum. XII.

¶ De via seu ordine judiciali:~

Nunc uero viam & formam,
qua perueniatur ad lesionis re-
parationem que fit in iudicio,
breuiter ostendamus. Et primo in
iudicio civili. deinde in crimina-

li. ¶ Hec igitur via quadru-
plex spatium habere dinoscitur.

Primum est informatio seu noticia
cause super qua est iudicandum.

Secundum. ipsa iudicatio seu disi-
missio. Tertium dismissionis reuissio.

Quartum dismissionis seu iudicati
exequutio, que est totius uite meta.

¶ Quippe si opera medicantis sunt
expectanda, certe prius de ege-
diu

¶ Via Iudicialis habet qua-
druplex spatium.

¶ De informatione seu noticia
cause.

¶ Opera. boetij
consolat. Cl.
z.° recogni...

¶

est uulnus. Nemo potest mederi se
prius corpori nisi cognito. nemo rec-
te colit agrum quem non nouit.

*Nemo. Erasmus
de iust. pna. ii.
3.*

Incerta & incognita nullatenus sunt
judicanda. ridiculum esset si uellet
cecus uel etiam oculatus in tenebris
de coloribus iudicare. Notitia ergo

*Incerta. 20. q.
9. c. si quis diu
ms.*

cause iudex habere debet. ne quasi
diuinans non informatus pro ius-
titia iniquitatem ingerat, &
ueluti imperitus medicus casu o-
peratur non arte / contraria mor-

*Veritate. 2. q. 9. c.
iudicantem.*

bo applicans & inculcans. Verita-
tem enim facti antequam ferat iudi-
cium solerter iudex rimari debet
discutere debet. Et tam diu infor-
matio querenda quousque ad rei ue-
ritatem perueniat, ne ueritatis

permutatōe seu obnubilatione impro-
bitas nocentum ulterius progressura
salua maneat & innocentium dispe-
reat simplicitas. Hujus aut̄ infor-
mationis seu noticie judicialis erūt
passus uel gradus sequētes.

Notū. a bula
Denk. 19. 14.

Informatiois gradus.

¶ Citatio.

¶ Libelli oblatio.

¶ Dilatio.

¶ Interrogatio.

¶ Litis contestatio.

¶ Exceptionum & replicationū
propositio.

¶ Juramenti prestatio.

¶ Positio.

¶ Confessio.

¶ Probatio.

¶ Presentia quidem partiū ad v.

De Citatione.

itatem propallandam multû cōfe-
rre solet. cum unius dictione &
alterius contradictione & utrisq;
in aliquo assensione & ad memo-
riam reductæ occulta aperiantur. *Assertio.*

Assertio namq; partium merita
pandunt causarum. Duobus simul
congregantibus alter ab altero
magis intelligit. Rime & forami-
na, quibus veritas & mendati-
um ingreditur & egreditur absco-
ditur & prodit, clarius patent in
presentia dicentis & contradicen-
tis. Si enim solus presens audi-
retur propositum suum sagaciter
astuens contraria facens & arte
dissimulans, certe absens in auditus

*Duobus. homerū
relatus a plarone in
protagora.*

periculo damnationis subiceret. ut
 pote cui nō data copia fandi facul-
 tas se defendendi subtraheretur. De-
 fensio autē reorū in negatione facti
 & probatiōe contraria per indirectū
 pterūq; consistit. & in exceptionib;
 diminuunt uel perimunt actorum
 intentiones de quibus ante dictū
 est. Ad hec autē proponenda &
 probanda necessarium est prebere au-
 dientiam reo. ad hanc prestandam
 requiritur presentia eius uel sui pro-
 curatoris. Ad presentiam habendam
 requiritur in ius uel in iudiciū
 catio, quam citatioem apellamus.
 Vñ si in iudicio deficeret catio,
 informatio quoq; & facti notitia /

Citatioem. de
 c. quonia com
 ibi lafra. in r
 de citates. de
 In r. de diluon
 bar. in r. de
 & marianj
 In r. de dila
 noib; ab as in
 ruc. de r. ruc.

deficeret, & defensionis facultas cuiq;
 a nã conssa (ut in principio anteri,
 oris libri predictimus) adimeret.
 Si enim natura concessit defensi,
 onem aduersus animalia bruta, mul,
 to magis aduersus rationes ^{les} homi,
 nes, qui arte & malitia plurifa,
 riam & multo grauius nocere/
 possunt, concedenda est. Cui ar,
 ma in ratione hominis posita uali,
 diora & ampliora sunt q̃ brutoy
 uires, quibus arte arata profecta
 resistere licet facilius. sed aduersus
 inuentiones maliuolas hominum
 difficilior est resistentia. Unde na,
 turam multo diligentius de reme,
 dio defensionis prouidisse credendū

est. Citandus est ergo reus ut noti-
tia cause habeatur.

¶ Capitulum. XIII.

¶ De contumace dānando. De libelli
oblatoe. De dilatoibis. Et interro-
gationibus.

¶ Cōtumax nō amittit
causam.

¶ Quod si in jus uocatus uenire
neglexerit, nō propterea quasi de
injustitia illius informatus iudex
aduersus eum cōdemnatōem feret.
Cum impedimentū uel negligē-
tia aut contemptus tale confe-
ssionem nō inducat. neq; eam in-
ducere ratioi conueniat. Bene-
mine quidem presumendū est sua
jaetare tam faciliter. neq; decens
est penam ammissionis cause indi-
cere nō uementi ad iudiciū. Cum

¶ Cōdemnatōem
de iudicij. c. 1.

Cap. .xiii. De Contumacia dānādo. De libelli oblatōe & declaratōib9
Et Interrogatōib9.

pro ambigua & sem culpa pena
certa & nimis excedens infligeret.
distinctioq; dominiorū tanta ma-
turtate & firmitate stabilita fa-
cile uacilaret. Sed in possessiōem
rei petite uel bonoy contumacia
pro modo debiti declarati actor
causa rei seruande mittet ex p.
mo decreto intra certum tempus
uerus possessor futurus, ex secūdo
decreto ut dicunt. ut sic saltem
hoc tedio & damno affectus re-
us ueniat petitiōi responsurus.
uel si actor inani probationis
malurie eligere, id sibi concedat
tāq; si probatio presente reo foret.
cum sua culpa presens esse agnit

De pmo & scū
decreto.

Decreto. Guido pu
re. In tract. de pmo
& 2o decreto. de eo
qui mittit. In posse. rā
rei seruade. p. totū.

natiam
y s. c. j.

in persona citatus. Ne ob inobedi-
entiam & contumaciam rei actor
tempus & actiones suas inaniter
& frustra terere cogatur interim.
Et sic absque informatione & po-
ssibili noticia iudicium non feretur.
& inobedientia sine pena non e-
vadet, eritque pena moderata si-
miles ratas non transgrediens &
proposito satis conveniens.

De libelli oblati.

¶ Verum si in ius vocatus vene-
rit, ut sciat causam vocations
sui, opportunum est libellum actoris
sibi offerri. Vbi casus & facti na-
rratio & ex eo elicta petitionis
conclusio contineatur.

¶ Sed quoniam nos tempore in
digemus

Libellum. In a. de
libelli oblati. ubi mo-
de proba. c. qm
libelli oblati. In r.
p. per hanc. Sp.
parte. de libello.
rephoib. herman
de hanc. de libello
madis. Odo fro
beneventanus. de

Cap. .XIII. De contumacia dñi. De libelli oblatōe. De dilatoib⁹
& Interrogatoib⁹.

dilatoib⁹

digemus / ut aliqd maturius agamus, ne precipitemus consilia & opera nostra neq; eoz ordinem corrumpamus, dilations & inducie dande erunt tam reo q̄ acto, ri ut deliberare & querere possint que ad causam conducere credunt. ne nimia celeritate & precipitate suffocent. Non tamē dilaciones adeo prolongentur, ut lites fiant pene immortales & judiciū si casu inuentum sit. quod solerti discretogq; judici incumbit providere nō negligenter.

Precipitemus. qo. di. c. ponderet.

Dilaciones. de probi. c. qm̄ contra. & ibi lamfrancus. in repe. nā. X. dilates. Et maria. in r. de dilatoib⁹.

interrogatoib⁹.

¶ Interdum expedit actori ut reus ad aliqua preambula per p̄us respondeat. anteq̄ petitioni p̄n,

Interdū. ff. de interroga. actio. per totū. Spec. in r. de interrogatoib⁹. §. 1. de probatio. c. quomā adra. Et ibi lamfrancus. in repetitōe. X. responsas.

cipaliter

intēdaret. ut certior fiat an cōtra
illū insistere & qualiter & pro
quanto petitiōem dirigere & litē
prosequi debeat. puta cum agen-
dum est contra aliquem tamq̄
heredem, scire conuenit an sit he-
res defuncti an insolidum uel quo-
ta ex parte sit heres. & qualiter
sit heres an ex testamento an ab-
intestato. An suo noīe sit q̄sita
hereditas uel per eos qui ejus
iuri subiecti sunt. Itē ad agendū
noxali iudicio contra aliquē ut
damnū soluat attēuū pro noxa
dedat. scire conuenit an seruū
possideat cuius nomine tali iudi-
cio agitur. Itē an conuentus
possideat

Cap. XIII. De iuramento dānādo. De libelli oblatōe. De dilatoribz.
Et Interrogatoribz.

possideat peculium serui vel filij qui
contraxisse dicitur / cuius nomine agitur.
Et an possideat hereditatem que pe-
titur & pro qua parte. Et cuius e-
tatis sit nūc conuentus / cum de eius
etate dubitatur. Itē an edificium /
ex quo damnū dari timetur &
cuius nomine petitur / caueri de dam-
no infecto / sit suum vel quota ex par-
te. Et an quadrupes q̄ dānū dedit
suasit. Itē in reuendicatōe utrum
possideat rem petitam & pro qua
parte. Et an dolo desierit possidere.
Super quibus omnibus actorem cer-
tificari decens est, ut qua gradiēdū
māte sibi sit nō ignoret, ne per ig-
nota currens precipitet. Conuenies
quoq; reo est, ne sine causa quandoq;
judicialē

judicialē strepitū ac molestiam
diutius perferre cogat. que in con-
uenientia evitabuntur reorū respon-
sionibus ad has interrogaciones.

quas aetori facere licet. Et ju-

dici ubi cunq; ipm equitas movet
ad veritatem cause indagandam.

frequenter enim ipm iudicem in-
terrogare oportet, ne aliquid pre-
termisum forte remaneat quod

annecti. Et sciri conveniat. Iudex

nempe mutus: qui nec aliquid plus
q̄ litigantes dixerint in causis

disputantis percutatur, nūq̄

ad ius declarādū sufficiens erit.
Oportet autē semper, ut quod q̄-

rit ab utrisq; declaret. Tempus
autē & mora frequensq; inqui-

sicio

"Equitas. f. d. h. p.
r. r. g. p. t. o. a. c. t. o. l. i. u. b.
i. u. b.

"Sre q̄ n. 30.
i. i. i. u. d. i. c. a. n. t. e. m.

"Mutus. Plur.
6. de legib.

Cap. XIII. De iurisdictione & Iuramento calumnie.

sitis ad aperiendam controversiam conferunt. Interrogationes ergo in via informationis & notitie ad causam his rationibus utiles.

Capitulum XIII.

De iuris contestatione & iuramento calumnie.

DEinceps uero circa principale narrationem in libello contentam laetius est immorandum. Ordo siquidem rationis semper a leuioribus ad grauiora procedit. Cum si habeatur intentus per leuia minus constantia, grauiora que maiores sumptus & labores requirunt excusentur. Principes sicut medici nunquam uti debent grauibus remediis

uitor: in apud.

Principes. heliades
relatus a vnicers. spec.
doc. h. 7. c. 18.

is, nisi cum leuium beneficio deside-
rata sanitas desperat. Cuncta
prius tentanda. sed inmedicabile
uulnus ense rescindendū est. p-
mo enim uulnera fomētis limūt.
que cū nō senserint ferro absin-
di demū necesse est. Confessio er-
go ueritatis circa narrata in libe-
llo primo per simplicem assertiōem fa-
ciendam arce, querenda est. dem-
de per iuramentū generale calū-
nie. per illius capitulū de ueri-
tate dicenda in specificatis & dime-
bratis positionibus. quarto per oīs
generis probatiōes.

Cūta. ovidi. p.
metamor.

Serro. 82. di.
qui aliquanti 16
9. 1. c. in panon

☞ Confessio prejudicat.

☞ Confessione autē confitenti pa-
rare prejudiciū exploratum est.

Confessio. 2.
c. quonia tota. e.
francus. In repen
confessioes.

nemo

Nemo enim presumitur ita fatuus
 q̄ metiat̄ in seip̄m, aut q̄ abutat̄
 instrumento sibi a natura ad aliquā
 operationem concessio. Natura nāq̄
 dedit linguā ad pronūtiandū
 veros mentis cōceptus. mēdatium
 utiq̄ contra naturam est. Et cū
 quis sua naturalr̄ diligat nō est
 credendū ipsum mendaciter dicere,
 id per quod sua se ammissurum
 nō ignorat. sed ad hoc dicendū
 trahi in veritatis & rationis
 secundum quam a natura ma-
 gistra & domina agere dicit,
 arbitrandū est. Itaq̄ nō admittē-
 re confessionē contra confidentē
 est aduersus rectam rationē &

Fatuus. bal. l. 1. c.
 de testib. q. 10.

Natum. aristo. p. peri
 et m. abulen. leuit. 19.
 9. 6.

presumptem

presumptioem violentiam omnium
 hominum. quia non presumitur
 quod aliquis contra se falsum dicat.
 C. Simpliciter igitur assertione quaeritur
 a reo veritatis apertio, dum
 a iudice precipitur ut libello respon-
 deat. qui si fateatur non oportet
 super confessis aliam facere dili-
 gentiam. Si vero negauerit, tunc
 actor astruere suam intentionem
 alijs remedijs necesse habebit. Sec-
 unde rei responsio fatendo vel
 negando narrata in libello ap-
 pellatur litem contestatio, quasi in
 hoc litem & controuersia simul
 ab utroque obfirmetur & illam
 ambo simul testentur & declarent

Presumptioem. de
 deut. 17. q. 3. m.
 & num. c. q.
 9. 23.

L. 1. de iustario.

se

se habere uel inter eos esse. Nam
 & si anteq̃ reus respondeat actor
 in propositione libelli testet̃ & de-
 claret & pronūciat se litem & dis-
 cordiam habere cum eo: postq̃ tamē
 reus respondet contestari & simul
 cū actore declarare uidetur se talē
 litem habere.

legationes.

Lite ergo contestata proponūt
 exceptiones & replicationes. de qua-
 rum equitate & ratioe supra di-
 ximus.

Reo aut̃ narrata in libello negā-
 te, exceptionibus & replicationibus
 similiter negatis, iudex in uno ipso-
 rum uel actoris uel rei calūniam
 maliciam & mendacium inesse mē-
 te concipiet. Vñ generaliter in quo

illoꝝ sit percontabitur. & ne sit,
 diligentiam quam poterit adhibe-
 bit. ¶ Particularia facta hominũ
 contingentia & uariabilia nõ per-
 manentia: que nõ se exhibent seper
 conspectui: omnium, nõ pnt per ne-
 cessariam rationẽ approbati seu
 manifestari. Solent tamẽ uoce hu-
 mana affirmari. & confirmari.
 que quidem ad hoc insufficientiũ
 propter defectum ueritatis huma-
 ne. quia plurimi in mendacium
 labunt. os eorum loquẽũ est men-
 datium. & omnis homo mendax,
 tum propter defectum cognitiõis.
 quia homines nõ possunt cognoscere
 nec futura nec cordium ocul,
 ta uel etiam ab sentia p̄enetrare.

Quare Iuramentũ est Insti-
 tutũ generaliter.

¶ Particularia. de
 2. 2. 9. de iur.
 ar. 1.

Cap. .XIII. De iurisdictione & Iuramento calūniæ.

de quibus tamē homines loquuntur. & expediat rebus humanis ut certitudo aliqua de his habeatur. Ideoque necessarium fuit ad diuinū recurrere testimoniū & ad summam ueritatem qui est deus. ipse enim nec mēiri potest, neque eum aliquid latet, neque quid ei incognitum aut absconditū est. Assumere autē deū in testem & inspectorem eorum que dicuntur & illū inuocare & imprecari ut iniriam & indignationem & inuidiam conuertatur aduersus dicentē mendaciū, hoc est jurare quia quasi pro iure introductum est ut quod sub inuocatione diuini testimonij dicitur, pro uero habeatur. In iure

jurādo enim utatum deum timem⁹
dejerando, & propiciū speramus
vera dicendo sub ejus noīe qui
veritas est, cui sic reueremur & ue
neram⁹.

*Tratū. Cicerō.
de officijs. c. 20.*

De Iuramēto calūnie.

¶ Igit⁹ cum per negatiōem res efi
ciatur dubia. & ubi sit calū
nia ubi sit ueritas & iustitia
nesciatur, ad hanc inquirendā m⁹
titutum. iuramentū calūnie quo
ambe partes principales adigunt⁹
se nō calumiosse litem prosequi, sed
quia credunt & estimāt iustitiā
fouere. ¶ Interrogatos ueritatem dic
turos. ¶ Falsa probatōe scienter non
usuros. ¶ Non corrupisse nec corrup
turos iudicem nec eabelhionē. Neq⁹

*Calūnie. C. de
calū. per totū. ubi
iuramēto p⁹ calū
diō. Insti. de pen
lit. Inm. sp. de
Iura. calū. p. 101
fran. curtijs. In
de iuramēto calū*

Cap. XIII. De iuris restatōe & numero calūniæ.

dedisse nec daturus neq̄ promississe
nec promissuros aliquid pro senten-
tia obtinenda. Neq̄ dilatiōes malicia
esse petituros.

Patroni. C. de judi-
cis. l. rem nō nouā.
Infl. Inst. de pena
reme. l. h. Inprim.

Numero aduocatus.

Patroni quoq̄ causarum ius iura
dōi subeant, q̄ oī quidem uirtu-
te sua omniq̄ ope quod iustum
& uerum existimauerint clienti-
bus inferre procurent, nichil stidij
relinquentes quod sibi possibile sit.
Non autē credita sibi causa cogni-
to q̄ improba sit uel penitus despe-
rata ipi scientes prudentesq̄ mala
conscientiā patrocinent. S; & si
certamine procedente aliquid sibi
tale cognitū fuerit a causa recedēt.

Si enim. C. de iure su-
prop. calū. d. n. i. 2. §. si
autē reus.

Si enim & ip̄e principales litigā-
tium partes per iuramentum

lites exerceant & patrii cau-
 sarum prebeant sacramentū, &
 ipsi iudices propositis sacrosanctis
 scripturis prius cause totius fa-
 ciant examinationē, quā suū p-
 ferant iudicium, quid aliud vi-
 si pro omnibus decem in omnibus
 causis iudicem esse credendū est.

¶ Iuramentū facile via ad
 expediēdas lites ubi time-
 tur iuramentū violari.

¶ Magna quidem in iudicando
 admiratiōe dignū fuisse rhada-
 mātum ferunt. qui simpliciter
 uelociterq; iudicia peragebat. nā
 iurejurando in singulis causis a
 litigatoribus requisito, cito simul
 ac tuto iudicare solebat. putabatq;
 dijs nō hominibus esse iudicia cō-
 mittenda. Illis enim temporibus
 deos esse omnes homines uno ore

¶ Magna. Platoni
 & legibus. abulē
 exo. 21. q. 26

Cap. XIII. De litis contestatōe & Iuramento calūniæ.

confitebantur. Sequentibus uero alij
 deos esse negabant. alij res humanas
 non curare putabāt. plurimum uero
 & pessimi uilibus hostijs multisq;
 blandicijs ita conciliari sibi eos ex-
 istimabant, ut impune liceret grā-
 dem pecuniam extorquere. Quocir-
 cata rhadamanti iudicandi modus
 ille huiusmodi hominibus minime cō-
 gruebat. Nam cum opinationes
 hominū de dijs mutatas fuisset cōs-
 titit, leges quoq; cōmutande fuere.
 Et tunc prudens legislator in ju-
 dicioꝝ executione iusjurandum
 litigantium prohibuit, ut tā ac-
 toris intentio q̄ defensoris dep-
 catio sine iurando in iudicijs

conscriberet. Sed cum his nostris tē
poribus oēs firmiter credant ubū
solum deum esse & humanos ac
tus curare ultricesq; penas ade
jerantibus esse sumpturum: in ju
dicijs iurejurādo (ut predictum
est). utemur, morē rhadāti fir
miorem fide reasumentes. Muta
tio namq; morū & opinationem
plerumq; mutatiōem legū exige
re videtur.

Morū. Cap.
de iust. repu. l. 9.
n. 9.

Capitulum. XV.

De positionibus. & probatiōe. & rei
evidentiā.

SI uero utraq; pars hoc ius
jurandū prestiterit, ad alias
diligentias utiq; properandum

erit

Cap. .XV. De Positib⁹. & probatoe. & reuidentia.

crit, ut ueritatis confessio per rimu-
 las prodeat elatebris ueluti in ui-
 uarium inuerram mittendo, qua-
 tenus latentes cuniculi e diuersis
 latibulis egeant, ut intus compre-
 hendantur. Hoc erit si factum ex
 quo elicitur conclusio petitois uel
 exceptiois uel replicatiois diuidat⁹
 & subdividat⁹ per particulas &
 ex his fiant positiones tamq̄ pro-
 positiois argumenti ab una parte.
 ad q̄s sigillatim & aperte alte-
 ra pars respondeat uirtute ca-
 pituli de ueritate dicenda in iura-
 mento calumie contēti, aut utu-
 te iuramēti de ueritate dicenda
 de nouo prestandi. Utile autē
 fuit has positioes idest minutissi-

Elatebris. q. q. q.
 c. illiqui.

mas

mas diuisiones allegationum introduxisse. Nam responsuri intellectum acrius & subtilius tangunt. Sepe namque contingit totum factum sic inuolutum & obnubilatum ob aliquam particulam negari. quod alias diuisam non negat in partibus ex quibus elicitur opportuna conclusio. Ex positioibus igitur solent emanare ueritatis confessioes. que ad informationem iudicis erunt sufficientes & consequenter ad sententiam ferendam ut dictum est.

¶ Certitudo habet in iudicio
per ea que ueriter uidentur.

¶ Si uero neque ex positioibus tales exiuerint confessioes, ad probationem recurrendum erit. que certitudinem facti demonstret. Sed certitudo

Positioibus de
.c. 2. l. 6. fructus
nurtius in tract. de
interrogatioibus & p
noibus. Et iuro. de
nis. In tract. de
lam. fructus. in
ym. roma. de probat
In repetit. de p
gationes. Odo. fructus
beneu. tomus. In
de libellis form.

Certitudo. ante
ethno. g. 2. m
tho. 29. 2. q. 2. p
natibus. art. 2. u
de iudicio. art. 2.

Cap. .xv. De positivis & productis & reventeria.

non est simili eodemq; modo querenda in omni materia. Nam in actibus humanis, semper quibus constituuntur judicia, non potest haberi certitudo demonstrativa, eo q; sunt circa contingibilia & variabilia & transientia. Et ideo sufficit probabilis certitudo, que ut in pluribus veritatem attingat. Quod enim coiter & prout in plurimum accidit, in unoquoq; casu presumit accidere. Argumentum enim a coiter accidentibus est locus seu fons argumentorum unus de locis intrinsicis qui apud veteres negari non poterant. Illud quod coiter accidit cognoscitur per experientiam, que est rerum cognitrix & magistra. Experientia

Accidit. C. de prolu.
.l. neq; natales.

Sons. boetius. topi
cor. h. 2. c. 6. pe
trus hispi. tract. 9.
.c. 9.

Cognitrix. cu.
24. c. quasir. de
clero. li. 6. C. ut
imposse. legu. l. ipis

tia

tia autem constat ex pluribus memo-
rijs. Certitudo ergo habet in judi-
cio per ea que ut in plurimum
et cetera sunt certa. que appe-
llat probatio. Probatio autem mul-
tiplex est scilicet Confessio de qua
dictum est. Evidentia rei.
Testes. Scriptura. Presumptio.
Indicia. juramenti delatio. de
quibus dicendum erit.

● Probatio multiplex.

● De Rei evidentia.

● Quod enim sic permanet quod
ab omnibus videri potest, quod
etiam oculis judicantis cum perso-
na adscribendum acta judicij de-
putata subjicitur, licet transeat
pro sufficienti probatione debet ha-
beri, Si verum est quod sensus cor-
porales a natura ad hoc tribu-

Memoria
2. 2. q. de flag
prudencia per r
juramentis.

Cap. .xv. De posuōib. & probatōe & reicuidētiā.

ti ueritatem percipere possunt. Si
 uerum est q̄ iudicatio committi-
 tur iudicis intellectu ad quem
 per sensus ueluti per ostia ingre-
 ditur informatio & notitia nego-
 cij / eiq̄ per eos representatur. Cū
 igr de iudice confidendū censuit
 lex in subtilibus & in operatiōe
 intellectus inuisibili / qui diuersimo-
 de & uarie se potest habere. mul-
 to magis confidere debuit in gros-
 sa comprehensioe sensuum corpora-
 lium. que apud omnes se habet na-
 tura uniformiter seu uno modo.
 Sed ne in iudicis p̄tate sit finge-
 re se uidisse que nō uidit uel i
 iudicio ea processisse que nō pro-

cesserūt

cesserunt in alterutrius partiū
detrimentū, ne falsitas verita-
ti prejudicet aut iniquitas p̄-
ualeat equitati facione precipie-
dum fuit, ut iudex semper habi-
beat publicam si potest habere,
personam aut duos viros ido-
neos qui uniuersa iudicii acta
conscribant: Iterq̄ que scribatur
in presentia iudicis & ip̄o in-
denti aliquid factum esse sup̄
quo iudicium ferat. Et sic per
evidentiam rei sufficienter qd̄
probabit̄.

¶ Capitulum. XVI.

¶ De testibus & scriptura.

P Robatur etiam quid fac-
tū

Cap. .XVI. De testibus et scriptura.

libellum addunt testes
veru[m] dicendum.

tum per testes. in quorum ore
 stare a[ut] uerbum ueritatis ratio
 credendum est. quia ut diximus
 no[n] presumunt abuci instrumento
 sibi a natura concesso, sed lingua
 ad promittendum ueros concep-
 tus. esset enim contra natura[m]
 mendacium dicere. nec similit[er]
 presumendum eos nocere uelle
 homini, cum & ipsi homines sint
 contra fas humanitatis. Nichil
 enim quod homine[m] tangit ab-
 teri homini alienu[m] est: nemo
 aut[em] presumit sue obliuisci natu-
 re & eius quod est, neq[ue] esse
 immemorem sue salutis. quam

Testes. de probato
 .c. quonia[m] contra. @
 ibi lamfr. in re penite[n]te
 v. testiu[m] de postulat[is].
 non. curius in tract.
 de testib[us]. albertus
 de cod. bartolus de
 eodem. tyndarus de
 eodem. Stephanus
 auferius. de eod[em].

testes

testes falsa dicendo in periculo/
constituunt. Nam iratum &
indignabundū deū nō in merito/
debent formidare, propter nocu-
mētū contra divinā iusticiā
illatū, propter iurijurandū cō-
temptam religionē, que deū ha-
babet ultorem. Nam & si nō
protinus de fontibus supplicium
sumat celestis, tamē posterius
sumit. et quidem multo acer-
bius. Sine iurejurando enim
testes deponere prohibentur,
ut hac religioē & timore a
mēdatio arceant. **¶** Timebunt
preterea innocentem a se lesū

clamantē

De fontibus. hōr
Iliads. 4°

Cap. .XVI. De testibus & scriptura.

clamantem & contra eos suas que-
rimonias exaudibiles propositurū.

Tinebunt & tertio terribiles judi-
ces penas legibus statutas exequu-

ros. Cum falsidicus testis eribus

*Falsidicus. Lfido.
3. de sumo bono. c.
99. de crimj. fal.
.c.1.*

Sit personis obnoxius. primū deo

quem perjurando contemnit. dem-
de judici, quem mentiendo fallit.

postremo innocenti, quem falso tes-

timonio ledit. Non tamen uni-

*Nōm vni. totus iste
.s. sumptus est ex abulen.
deur. 19. q. 4.*

testi credendum est. cum facili-

unus possit errare & nō perfecte

attenteq; conditiōem & ordinem

facti prospicere. atq; faciliter

corrumpi poterit per subornatiōez

unius. quod non ita se habere

bus. hinc
testes faciunt

in pluribus separatim deponentibus
in eadem sententiam convenien-
tibus, per quorum ora veritas ipse
videtur prodire credendum est. &
plures non tam cito ut unus in-
mendatorem conveniunt, ut pote
quolibet ab altero naturaliter
erubescens & prodi reformidans,
ut in superiore libro dixisse me-
mini. & sicut ad probationem
non sufficit unus testis, ne detur
via ad veritatem immutanda. ita
Si plures quam duo testes req-
rerentur regulariter tolleret via
ad inveniendam veritatem.
Cum raro in quolibet facto plu-

Cap. .XVI. De testibus et scriptura.

res testes interuenirent. Et sic raro
 ueritas suo prodesset auctori. Idcirco
 rationabiliter instituendum fuit, ut
 nec unus solus dictu recipere, nec
 ualde multi exigerent. sed sufficeret
 duo testes. quauis in aliquibus ca-
 sibus propter aliquam speci-
 alem circumspecte plures requirant.
 Sed quoniam testes, qui alicui
 negocio interfuerunt, plerumq; con-
 tingit peregre proficisci / uel morte
 occumbere / aut obliuioni tradere / aut
 no plene recordari. Cum memoria
 hominu tempore euanescat. Et ea,
 propter euenit ueritatem perichi-
 tari & iustitiam partium deperi-
 re / aut differri, Excogitata forma
 est, qua memoria rerum sit quo

Casibus. Plato.
 12. de legib. c. 9.
 Vnius. ex abulensi in
 prologo suo sup mattheu.
 .9.17.

Vnius aut testis, ut dictu e
 no recipitur. quia in vno co-
 teste non habet locu cōiectu
 ueritatis, nec est quid propte
 quod iudex debeat moueri a
 credendu illi. Nam ratio que
 re creditur testibus est. quia
 dissimiliter arguit q; ueritatē
 dicant. Qno enim testes de-
 nunt super eadem re sigillatim
 & secretē, et vnus no uidet
 deponētem alterius, si con-
 cordat nē eo in deponēte, a-
 gunt rationabiliter q; ambe
 uerum dicant. Nam presup-
 posito secreto, no est vni vni
 diuinauerit quid dixerit
 alter. Potissime qno iudice
 diligenter recipiunt dicta
 tū & inquirunt de causis dicti
 & querunt ab eis multa a
 necesse est q; si ambo uel alter
 mentiantur, q; deuenit q; de-
 dent. Qno autē oio discordant
 apparet manifeste q; uerū d-
 runt ambo. quia oia uera in
 se consonat. Vero oia cōsona
 Cum aut vnus testis est,
 est locus vni arguat cū uer-
 dicere. quia no est in vno
 cordia nec discordia. // Preter
 si plures testes sint, et vnus

Scriptura & Instru-
 menta.

pugnāt alteri, necesse est alterū mentiri. quia contraria, aut cōtradictoria no pnt esse simul uera. Et sic pote
 ex cōp ditis cognosci si mentiant. Et hoc facilius fit recipiendo dicta testiu. Nam si recipiūt & examinant
 latē, & nescit vnus quod alius dicit, tūc si mentiant, in vobis eoz inueniūt dissōnātia. Si autē est vnus
 testis, licet mentiat, no pot sit colligi discordantiam in eo. Ideo vnus nūq; debet cōfidentē recipi in testem
 quia licet q; et si faciat presumpcionē, no tamē facit probatōem. Verū est autē q; sunt aliquę caus-
 leues, in quibus fama cū vno teste facit plenā probatōem, eo q; fama habet ibi locū vnus testa-

dam modo eterna aut eueterna/
aut longiore & nō tam paruo tē
pore durans. Hec est scriptura, q̄
semper loquat̄, que nō vincatur
passiō ad immutandam ueritatē,
que & nō obliuiscat̄, que nō re-
cedat uagabunda in partes lon-
gin quas, que nō tam breui mori-
at̄, que quodam modo sit tem-
poris domina & per secula uiuat.
Scriptura namq̄ ex quibusdā
notis & figuris litterarū componit̄
habentibus a cōi hominū nomē
clatura usu & impositōe certas
significatiōes, quibus uerba spiri-
ta a uoluntate figurant̄. quēad-
modum eadem uerba seu lingue
uoces dinoscunt̄ habere ex comuni

Cap. .XVI. De testibus Et Scriptura.

& indubitata acceptioe hominum cer-
tam significatiōem, qua exprōmit
conceptus uoluntatis. Sicut antero,
re libro nos predixisse meminimus.

Iacirco rationabile est. nō minus
ualere quod scriptura q̄ quod
uocibus lingua figuratis significa-
ret. itaq̄ qui scripturā composu-
it semper loqui censetur. Sed quia
scriptor sicut uoce loquens & pro-
nūcians potuit mentiri, ut cōter
homines, cautela lege querenda
fuit, qua uerū scribere credatur,
& ei plena fides adhibeatur, & amē-
datio arceat. Quod utiq̄ fiet si
solus summus iudex & ciuitatis
custos probum uirū & ueracem
perquirat, cui officium publice s,

scribendi committat, quem iureju-
rando astringat ad veritatem s-
scribendam, cui penas falsariorum
proponat, cui testes adjungantur,
& in scriptura magni ponderis si
fuerit, necesse subscribant. ut per
eos quoque adfirmet quod ibi re-
periet scriptum. Et ipse quoque scrip-
tor quem publicam personam no-
tarium vel tabellionem appellamus,
signum & subscriptionem suam appo-
nat. Et alie solenitates huc ten-
dentes ad veritatem amplius adfir-
mandam applicentur, mendacium & fal-
sitate contra prout implurimum
inde fugientes. & tali scrip-
te non immerito fides adhibeat.

*Solenitates.
de p. abule.
In prologo suo
sup. marheii
. 9. 19.*

*Scripture. de p.
. c. quonia iorra. &
lamfrancas. In rep.
X. Instrumetorum
ones. de fide Instru-
per roni. et ibi tunc
reperio. In r. &
In r. & Instrumetorum
na.*

Capitulum. XVII.

L

Cap. XVII. De presump^{ti}o^e & Indicijs & Juramen^{ti} delato^{ri}.

De presump^{ti}o^e & Indicijs & Ju^{ra}menti delatio^{ne}:

Presump^{ti}o^e. de
presump^{ti}o^e per r^o n^o.
quid p^{er} p^{er}. Intra^{it}.
de presump^{ti}o^ebus / fraudas alci
Indicijs. fr^uctus Intra^{it}. de pu
brunq. Intra^{it}. de (sup^{er}o^{rum}).
Indicijs et tortura.

Mod^o solet resultare ex
quo fact^o id presumer^{et}.

Ceterū nō semper in actibus ho^{mi}niū qui in iudicio probandi erūt, interueniunt testes aut scriptura: qui directo demonstrarent factum de quo querit^{ur}. Sed cōstat siue per euidentiā rei siue per confessionem aut per testes aut per scripturā aliquod factum ex quo tamē solet conuinciter & prout in plurimū resultare aliud factum de cuius ueritate agitur in presentiarū. Certe id pro sufficienter demonstrato haberi debet, si uerū est quod supra diximus, q^{uod} certitudo habetur

in iudicio per ea que ut in plu-
rimū & comunitē sunt certa
& sic solent frequēter accidere.
Hic autē modus probandi ap-
pellat̃ presumptio, que est argu-
mentū ad credendū unū factū
surgens ex probatiōe alterius. ut
puta ex cohabitatiōe maris &
femine presumit̃ carnalis cō-
mixtio. Et ex partu femine p̃-
sumit̃ filius viri cū quo coha-
bitavit, quāvis illa clancularia
corporū & seminū comixtiō nō
probet̃. quia tales conclusiones so-
lent ex huiusmodi actibus pro-
uenire & inferri. Verū quādo
aliquis actus ita in unū evētū
ut

Argumentū. per
& presumptionis
prima.

Indiciū q̃ resultat ex aliquo
facto Indifferenti.

Cap. XVII. De presūptā & Indiā & Iuramēt delatō.

ut in alium declinare solet, nō est ratio qua magis ad unū q̄ ad aliū inclinare debeamus, ut ex illo certitudo censeatur haberi ad ferendū iudicium. Sed erit quoddam principium signū ad uestigandam veritatem per alias vias. & hoc appellat̄ iudiciū dubitatū seu remotū quasi signās tantisper factum quod scire desideramus. ut puta probata colloquitiō inter marem & feminam / que solet esse preambula ad malum & ad bonum, nō propterea inter eos carnalem copulam interuenisse credemus.

quando uero actus ita propi-

quis

quod probatur quod in factum quod
querimus solet frequentius ter-
minari, vel plura talia que ad
id conducunt, non immerito inuen-
tam certitudinem veritatis dicemus
per indicia propinqua & indubi-
tata. que similiter presumptio-
possumus appellare. quia ex his pro-
batis resultat communiter id quod
presumimus factum, licet id di-
recte non probet.

Ad hoc autem
ex abul. len.
mathei. 4.
. G. 9. 120.

Contingit. Spe-
de Juramenti delati-
per 101.

De Juramenti delati.

Ad hoc autem quod aliqua propositio
certa, ita quod de ea nemo dubitet
dubitare possit, est necesse quod
propositio sit per se nota. Notatur
per se nota, quod cognoscitur per prin-
cipium cognoscendi. Est hoc duplex prin-
cipium cognoscendi scilicet sensus et in-
tellectus. Dicuntur quippe aliqua esse per
se nota quantum ad sensum, quod immedi-
ate per sensum apprehenduntur, sicut id
quod videtur vel auditur. Dicitur autem
per se notum quantum ad intellectum, quod
mediate cognoscitur intellectus quod
reducit ad veritatem illius in aliquod aliud. Et talia dicuntur per intellectum videri.
Ista sunt prima principia que immediate cognoscuntur lumine intellectus speculativi
practici, nec resolvuntur in aliquod aliud. Si autem aliquid sit quod istis modis non cognoscatur, non vocatur
per se notum, nec potest haberi certitudo certitudo de illo, nisi reducatur usque ad per se nota per quendam
cursum rationis, quem vocamus resolutionem. Sicut in speculativis reducimus conclusionem in principia
oblivendo. et ita conclusio que prius non erat nota: efficitur nota & certa per hoc quod reducit in principia
sunt per se nota de quibus nullus dubitare possit. Ad propositum ergo illud quod ex presumptione
appellatur violata vel ex indico indubitato resultat, cognoscitur per principium sensus per se notum, de quo
proprio auditu auditus representatur intellectui sine aliquo discursu rationis talis conclusio per evidentem
pericula de his que contra frequenter accidere & resultare solent.

Contingit preterea auctorem habe-
re intentionis sue vel nullam proba-
tionem vel aliquam, non tamen ple-
nam. forte quia inter auctorem
& reum solos atque testibus vel cum

(1110)

Cap. XVII De presūptōe & Indicijs & Jur̄ delatōe.

uno teste res fuit gesta. Sen quia
 testes decesserunt aut discesserunt.
 Tunc actor petit juramentū sibi
 deferri ut sic saltem per suam de-
 claratiōem questio iudicio termine-
 t̄. Hoc inquam aēlore nullam
 pro se habente probatiōem iniquū
 foret q̄ in prejudiciū alterius si-
 bi crederet̄ in propria causa tes-
 tanti propriāq̄ comoda procurā-
 ti. Obcecat̄ quippe facile quis amo-
 re sui rerumq̄ suarū. Et occasio
 dejerandi in propriam perniciem
 fuit illi nō immerito auferenda
 Quia alterū contra fas, & civi-
 tatis salutem ledendi nō fuit per-

Occasus Plaro. 6°
 de legib.

mittēda

aut
 en.
 4°
 o!

aut. Spi
 mēi delat
 ū.

mittenda. Pessima enim esset lex
que talem in utriusque damnum
tendiculum pararet. Sed habenti
pro se unum testem vel quid aliud
quod mediam faciat probationem,
non erit iniquum deferri iuramen-
tum, ut sic integra & plena re-
reddat probatio in causa parve
quantitatis, in qua non sit credi-
bile duo iuramenta & testis &
actoris mendaciter effundi ob par-
uum commodum in grandem illo-
jacturam indignationem divinam
incurrentium. Verum si non medi-
am probationem sed aliquam habeat
pro se, cum iuramentum actoris non
possit

possit perficere probatiōem: nō est illi deferendum / cum frustra iuraret quod ad ferendum iudicium nō sufficeret. Deferat tamē reo. qui si noluerit iurare referat aētori iuramentū. Qz si reus contra se habens illam aliqualem probatiōem neq; iurare neq; referre uoluerit seipm cōmaculat manifesta turpitudine, q̄nō nec ip̄e uult neq; alium patit^r ueritatem manifestare sub attestatiōe diuini iudicij. Cum uero nullam oīo probationem habet aētor pro se & est jam conclusum in causa, nō erit equū amplius grauari reū onere iurisjurandq; cum ante

cōclusiōe

conclusionem potuit ab eo exigere iuramentum de veritate dicenda sicut prius dictum est.

De iuramento in lite.

¶ Plane si actor plene probat insolentiam, dolum, damnumve sibi illatum a reo, non tamen valet quantitate & valorem rerum sibi deperditarum facto adversarii: quid erit? certa sententia ferri non potest. Nonne adversarius sue malitie reportabit commodum, actorque ob hoc res suas perdet & insuper expensas in probando factum adversarii? Si reus tale quid non commisset: integras actor haberet res suas, neque earum precium & quantitatem cogere probare in-

cidit

Cap. XVII. De presūptōe & Indicijs & iur' delatōe.

incidit ergo ex facto aduersarij
plene probato in difficultatem pro-
bandi precium & quantitatem.

Vnde remediū excogitandū fuit:
quo lesio reparet' lesio & ledenti to-
nat' oīo fructus nequicie sue eq̄
& rationabili conjectura & mo-
dificatiōe. Hoc est q̄ iudex attē-
ta qualitate persone cōquerentis
& alijs debitis circumstantijs ta-
xet ualorem quantitatemq̄ re-
rum usq̄ ad aquam & nō ul-
tra iuret lesus. & iuramentum
ejus habeat' pro idonea probati-
one. Precedit taxatio ne in immē-
sum iuret. creditur suo iuramēto.

Taxatio an iuramētū.

quia

quia alioquin similes doli dāna &
violentie facile cōmitterent. quando ob
predictam difficultatem a ledentibus
causatam, lesiones nō repararentur.
Non soli taxationi iudicis fuit stādū.
quia forte is qui uere scribat minus
iurabit. & taxatio nō habuit certū
fundamētū sed solam probabilitē
sed nō probatam coniecturā. Taxa-
tio precedit iuramento, ne si sub-
sequeret iudex in aliqua quan-
titate perjurum illum consequen-
ter dedararet, quem in quātitate,
tem in qua taxaret uerum dixi,
se tacite pronūtiaret, disonum
sibiq; repugnans ferendo iudiciū.

244
Cap. XVIII. De Sententia. Appellatōe. Supplicatōe. & executōe.

In his itaq; predictis casibus pro spe-
cie probatōis habet' juramenti dela-
tio.

Capitulum. XVIII.

De Sententia. appellatōe. Supplicatōe
& executōe.

"Sententia. de sent.
et rejudi. per totū. C. de
sent. et p. in l. o. ju.
Spe. in l. de sententia.
de prob. c. quonia
contra. & ibi l. in ff.
in reprob. X. in re lo
natorie.

Definitiva.

H Abita informatōe seu notitia
cause per illos gradus quos supra sig-
navimus. citationem videlicet, li-
belli oblatiōem, dilatiōem, interro-
gatiōem, litis contestatiōem, excep-
tionū. replicationumq; propositiōez
juramenti prestatiōem, positiones,
confessiōem, & probatiōem, consequens
est ut judicatio seu definitio fere-
tur. quam pro secundo judiciij spa-

tio posuimus. Cum. n. reparationez
lesionum oporteat fieri lesis, que fieri
nō ualet sine iudiciali disimitione/
euidētissimū est disimitionem ipam
esse necessariam, ad quam oīa judi-
cialia acta currunt ac properant.
Hanc appellamus sententiam ut
pote in quam omnes sensus exte-
riores & interiores iudicis conue-
niunt, ut factum, de quo q̄ritur
uerificetur, & ei prudenter ju-
ridica dispositio applicet. Sed ante
finalem determinationem negocij
oportet quandoq; aliqua per pri-
us iudicem disimire inter printi-
pium & finem. tales intermedie

De Interlocutoria.

definitioes appellantur interlocutorie seu
interlocutorie sine. que aut terminum
& finem cause imponit excellentiori
modo uocatur definitiva sententia.

De appellatōe.

Verum contingit aliquando
iudicem qui tulit sententiam, non ha-
buisse iudicandi potestatem in ter par-
tes, uel per gradus necessarios non
peruenisse ad notitiam cause, uel e-
am oīo non attingisse uel perperam

Perren. Cayetanus.
De Insti. reip. l. 1. n. 9.

juridicā dispositiōem applicauisse. Un-
de iudicium, quod pro remedio &
reparatiōe lesionū introductū est,
in grauiorem lesiōem iacturamq;
retrahet. Iccirco aliud iudicium
aliud tribunal necessario statu-
endum fuit & ubi causa iterum,

Aliud. Josephus.
De antiqui. judis.
l. 3. c. 4.

discutiant, tortuosa ad rectitudinem
dirigant, quod lippis oculis visum est
purgatis clarisque reuideat, quod ne-
gligenter atrectatum fuit, nunc se-
dulo attendat & consideret, de for-
meque iudicium nouo reformetur ju-
dicio: ut sic iudicium finem attingat
suum. Hec autem definitio
reuisio & emendatio quoque fit
per alium superiorem iudicem in
alio tribunali. quandoque per eum-
dem in eodem tribunali, sed in
alio gradu. Coeterum non oportet quod
hec reuisio fiat per eundem. cum
frequentius accidat unumquemque suo
tenaciter adherere iudicio atque di-
ficile sit a sua opinione auelli, ma-

xime si postea aliqua ad sic iudicandum
fuit adductus. tenero insuper quis
tenet rubore ne se errasse cognoscat.

Et ne cito ueniret ad recognitionem
sui. horroris forte dilataciōes & impe-
dimenta interponeret in grauius
conquerentis dispendium.

Quando igitur fit transitus de inferiore ju-
dice pro hac reuisiōe atq; emenda-
tione ad superiorem iudicem uo-

cat appellatio seu proxiatio quasi
appellet & procul uocat aduersa-
riam ut iterum causa corā su-

periore uentiletur seu tractetur. quā-
quidem prouocatiōem a quorūdam

supremorum iudicū sententijs inter-
poni interdicensum fuit. Credidit

Appellatio. In tit. de
appellatōib; in d. i. r. r.
C. ff. de C. de probatō.
C. qm̄ iura. C. i. l. am
francus. In r. p. r. r.
Interlocutorie. C. app
llatōes. Comitatus.
In r. r. de appella. qui
do p. p. In r. r. de eod
spe. C. sūmiste. azo.
host. In r. r. eodem.
filipus francus. In r. r.
de appellatōib; abulc. r. p.

Prouocatio. lex duo
denim tabular. relata
ab aymarō. 2. l. de
historia juris r. r. l. r.
fo. 27.

Credidit. ff. de offi.
prefati p. r. l. vna.

Supplicatōe.

enim princeps eos qui ob singularem
industriam explorata eorum fide
& gravitate ad huiusmodi offi-
cij magnitudinem adhibentur non
aliter iudicaturos esse pro sapi-
entia ac luce dignitatis sue quam
ipse foret iudicaturus. Cum enim
tales iudices sint supremi. (&
id exspectat, ne in infinitum
potestas definiendi profundatur.) non
erit superior, ad quem pro re-
formatione sententiae recurratur.
Ceterum cum & ipsi & sum-
mus princeps & gubernator
tamquam homines errare possint
in damnum subditorum: equum-
visum est ut ipsi propriam

sententiam reuideant erroremque
proprium emendent recognoscentes
potestatem desuper eis commissam
ad recte subleuandos subditos non
ad grauandos sub pretextu illi-
us improbande uerecundie. Sed
ediscant proprios emendare erro-
res: qui possiti sunt ut corrigant
alienos, dum grauati & opressi
aliud refugium non habeant. In-
de supplicatio ab eorum sententijs
ad eisdem fuit non immerito
introducenda. Cum & deo suppli-
care liceat ut suam quamuis rec-
tissimam mutare uelit sententiam.
Nullus itaque in republica iudex

// Erroris. de causa.
.c. quatuor & qno.

// Nullus. mori
hinc in argumento.
ad. 12. plato mis.
de legibus.

sit absq; iudice. alioquin per soluta
 iudicandi licentiam primo quide
 iusticiam peritura ^{Induimus} deinde civita
 tem amissa iusticia velut anima
 morituram. Attame si illa facul
 tas appellandi & supplicandi sine
 termino concederet (interim sus
 pensa prioris sententie executiæ)
 redderetur alteri partimimum
 danosa cederetq; in delusioem ius
 titie. Vñ terminus statui de
 buit usq; ad quem provocare
 & supplicare liceret. Quo transac
 to / vel per competentia examina
 causa retractata sententia tra
 seat in rem iudicata.

De termino appellator &
 supplicator presigendo.

Terminus
 abul. c. 10.
 22. q. 2. p.
 ad scidū
 dubiū. c. 1.
 iii. 27. q. 13.

De Exequuōe Snye.

Et illico exequutoi mandet. que est totius vie meta sicut iam dictum est. ne ridiculum sit frustra in hac re sumpsisse laborem nec stabile a liquid fundavisse. Ludibrio quippe esset res tot diligentis acta, si demum ad effectum non perduceret. Iudicium est in discussione. Iustitia autem in executione. & vniu sine alio parum valet. Iudicium est quasi iudicare. & istud est in discussione causarum. Inquirendo veritate & postea sententiando. Iustitia vero est quasi ius tueri, id est defendere. & istud est in executione. Nam per executionem defendimus ius. quia parum prodesset iura condere, nisi sit qui ea tueri & defendat. Sicut enim veritate inquireret & recte sententiaret, nunquam tamen exequret sententiam, vniu profecto & processus inutile. Velut si quis panem famelico porrigeret, & cum non remedia permitteret.

Ridiculu. Plaro. 12. de legibus.

Iudiciu. ex abulensi. p. paraly. c. 13. q. 21. super dno. regnavit ergo david.

Capitulum. XIX.

De citatione in causa criminali.

Viam seu formam, qua perveniat ad lesionis reparationem, que fit in iudicio civili, iam absolvimus. nunc vero de ea dicemus que in criminali fieri debet. Regulanda quidem erit per eam quam in civili designavimus preterquam in quibusdam.

In quibusdam. possum per hypothese de mor. slyp. In practica criminali. q. expedita mime. 62. cu sequentibus.

statu necessaria.

Primum spatium huius vie dixerimus

mus

mus esse informatiōem seu notitiā ca-
 use. huius itē informatiōis seu noti-
 tie primum gradum posuimus cita-
 tiōem. que quidem tanto plus erit
 necessaria, quanto plus dāni & peri-
 culi adferret nocentis impunitas &
 innocentis punitio. Presentia namq; par-
 tium, que per citatiōem paratur, me-
 rita pandunt' causarum, nocentie i,
 nocentieq; ueritas clarius elucascit.
 ¶ In modo tamē citatiōis erit diffe-
 rentia. Siquidem in criminali v-
 balis citatio sufficeret, sepe citatus a-
 rreperet fugam se inculpātū senti-
 ens, uel forte timens accusatoris/
 malignitatem meticulosus. Et tunc
 per assertiōem rei nō posset ueritas
 facti liquidari. Neq; si in eius ab-
 sentia

¶ Verbalis Citatio non
 sufficit in criminali.

Procurator
 non nō ac-
 in causa

sentia liquidata esset, valeret in eius personam executioni mandari pena corporalis, quomodo talis veniret pro crimine imponenda. Non autem fuit concedendum accusato procuratorem mittere vel fideiussorem dare, quo exarsaret a personali comparatione. Cum a procuratore non sic elici posset veritas, sicut ab ipso reo, cui facinoris propria conscientia signa quedam in vultu, pallore, voce, trepidatione, uatillatione, titubatione solet foris ostendere. tum quia non fuit equum procuratorem & fideiussorem penam pati pro delicto alieno, neque eius consensum & obligationem ad hoc ratam haberi. Non fuit confiden-

dum

Procurator & fideiussor non admittuntur in causa criminali.

¶ Signa quaedam. ff. de q̄st̄oib⁹
.l. de minore. §. tormēta.

dum de reo q̄ postq̄ fuerit con-
uictus ad subeundam penā ueniat
amore procuratoris & fidejussoris:
ne & ip̄i patiant̄. Credibilius est
q̄ subterfugiet atq̄ ab instāte pe-
na se subtrahet. carnem propriam
seruans ac illos calamitate irre-
titos derelinquens. Unde sitale qd̄
concederet, delinquens in nocumētū
unius, alteri aliud nocumētū in-
ferre permetteret. & pro duplici
lesioē a se illata ip̄e liber immunisq̄
a pena gloriaret̄. Et pro confidentia
quam habuerunt de reo illū non
deliquisse credentes uel ad penā
dum liquidatū fuerit, ip̄m uētū-
rum, procurator & fidejussor

talit̄

taliter illusi immeritum subirent
discrimen. Et dum hoc criminali
iudicio. nos putauimus precauere,
ne similia cōmitterentur delicta, in
hoc ipō aliud delictum aliamq; le-
sionem innocentibus ciuibus fieri cru-
deliter sineremus. Pene quidem su-
os debent tenere auctores. nō autē
quod debent fontes & impij, luāt
pij & insontes. faciliter enim deci-
perent huiusmodi procurator &
fideiussor. Et tales deceptiones
que faciliē temereq; fieri possunt
a sua ciuitate substulerunt pru-
dentes legislatores. Inde captatori-
am uoluntatem, nō bene delibera-
tam obligatiōem, cōfessiōem debiti

*Pene. de his q; fiūt a map.
per. capl. c. q; siuit*

*Tales deceptōes nō permittuntur
nisi cōsentiente deapto.*

sine

sine causa & spe future numerati-
onis & similia in superioribus ra-
tam non habuimus. ne in sua faci-
litate & confidentia decepti rema-
nerent. Et hec maxime obligatio
ad penam corporalem pro alio non
fuit ratam permittenda. ne in de-
trimentum publicae utilitatis ino-
punitus pro delinquente, ipseque deli-
quens remaneret impunis ad pejo-
ra seruatus.

Non fuit in sola nuda uolunta-
te cuiusque ponenda uita eiusque me-
bra: que natura prestitit ad du-
randum in mundo donec ipsa eade-
terminis statutis ea auferat. non
enim illum constituit uite membrorum

dominum

Obligatio ad penam cor-
poralem pro alio non
uult.

Nemo dominus mem-
brum suorum.

~~dominū~~, ut ipā prohibito dissipare
 queat. Non frustra natura illum
 appetitum cuiq; rei dederat cōservā
~~de~~ augendi in suo esse se ipam &
~~conseruā~~ propulsandi, de quo in
 principio huius operis mentionem
 habuimus: Non enim vita & mē
 bra corporis sua sunt hominis sed
 nature atq; ejus pediseque civita
 tatis, que ea tribuit & conserva
 re ~~magis~~ tantopere nitit. Ejus
 vero hominis sunt quo ad usum &
 utilitatem suam & civitatis, nō
 quo ad damnū destructam &
 ruinam. Et aliter intellectus &
 voluntas, que ad conseruationem
 totius hominis supremā optinet

potestātē

Dominū. ff. ad. Laquil.
 l. liber homo. de sen. ex. c.
 dicitur.

potestatem / ea abuterentur in equitate
iustitiam, essetq; contra ipsam ordinatōem
nature.

Incarcerat' reus t'minis.

Non itaq; permittitur ad
procuratorem mittere
sorem dare. Non itē sufficiat illi
sola uerbali citatione uocari: uel
quia ante uenturus nō est / uel dū
odorat' & sentit que contra se
fiunt / se subtrahet is qui noxam
commisit. Unde necessariō Satim
capiendus est & usq; ad sententię
calculum custodiendus, itaq; cru-
ciatio desit / & permaneat sub fi-
da custodia. ne nimia compassione
aut negligentia laxatus se pene
subducatur, neq; crudeli custodia

Venturus. ff.
. l. si longius.

perimat'

Custos C
pro infra

Capitula
nō debet

perimat. quod innocentibus miserum
 noxijs vero non satis esse severum dignos-
 citur. dum ferribili sententia & ho-
 rrida voce preconijs non fuerint puni-
 ti. ¶ Incarcerat ergo accusatus &
 ponitur sub custodia carceris fida cus-
 todia. qui si bene non custodierit, se-
 cundum culpam punietur. non quia
 consensit sola nuda voluntate in pe-
 nam. sicut procurator & fidejussor
 pro culpa aliena. sed quia officio ne-
 cessario reipublice se astringit: quod
 fideliter peragere tenetur sub pena
 & propria culpa officia non imple-
 tibus statuta.

Innocentibus. C.
 de iust. no. l. 1.

Custos Carceris tenetur
 pro fida custodia.

ius. A.
 rius.

Captura sine informatioe
 non debet fieri.

¶ Grave est quicquam a negocijs & Lope

rationibus suis abstrahi, & liberta,
te & facultate naturali agendi qd
libuerit etiam ad tempus priva,
ri seu suspendi, & insuper ergas,
tulo (ut ita dicam) in aliquale de,
trimentu salutis reduci. Sed mul,
to grauius erit eum qui deliquit
in danu alterius ciuis totiusq; ci,
uitatis, no detegi neq; puniri ad
que no poterit pertrahi alia viaq;
ista captura & carceratione. Sed
si hoc faciliter permittat, aperi,
et ex alia parte via & occasio ma,
lignis accusatoribus uexandi quos
libuerit etiam sine culpa. ideo,
rationabiliter providendum fuit

ne ad huiusmodi capturam deueniat sine informatioe criminis aliquali. ne si diligentior & amplior informatio quereretur, accusatus sentiens fugam arripiat.

¶ Capitulum. xx.

¶ De processu faciendo in absentia delinquentis

Quando uero accusatus non inuenitur ut capiatur utque a iudice de crimine imposito interrogetur, non est hoc sine diligentia & remedio possibilis pretermittendum. Tunc quidem in habitatione & conuersatione sua citetur per edicta & preconiia publica, ut ueniat tali accusationi responsurus. Sic etenim ad suam

notitiam uenire solet ex relatione familiarium uicinorum sibiq; notorum. Cum & sepe de familia & conuersatione quam in loco reliquit, soleat quis esse sollicitus de illoq; ipse familiares & noti inquirere assuetant. Quod si terminis assignatis non uenerit, non statim confessio habet ob rationem supra positam in civili fortius hic urgentem. Sed bona eius annotabunt, ut inde pene pecuniarie si que fuerint, expense quoq; & damna accusatori soluantur. Ut q; sic saltem tedio & tali damno affectus se in iudicio presentet. Deinde tanq; si esset pre-

¶ Annotatio bonorum.

sens causa agat & ad probationem
liquidationemq; criminis procedat,
ipso iudice ex officio suo de innocentia
illius querente, cum ad publicam
utilitatem expectet, ne innocens da-
netur in sui & civitatis dispendium
illo sine ratione caritatis, & in aug-
mentum malicie accusantis ad exem-
plum simile utiq; pertrahende.

● Causa ad conclusionem deducta,
si plene fuerit crimine probatum
seu liquidatum, sententia contra ip-
sum ferat tamq; si in eius pre-
sentia fuerit causa agitata. Cu-
uocatus, ad cuius noticiam per-
venisse credit citatione, venire
contempserit. Vel etiam crimine

est talis citatio premi-
tenda.

semiplene probato uel talibus iudi-
 cijs designato, q̄ ad questionē tor-
 ture potuisset poni. si presens fuerit,
 eadem sententia feret. Nam fu-
 giendo & nō ueniendo reus fuit ca-
 usa q̄ talem diligentiam iudex ad-
 bibere nequiuerit, ex qua, plena
 forsā resultaret informatio. quod
 per accusatū stetit sibi merito
 debuit imputari.

Condenatus in absentia
 audit.

Verū in defensionē & excu-
 sationē accusati nō tanto erit so-
 licitus ipse iudex, quāto esset ac-
 cusatus si fuisset presens ut pote
 is de cuius periculo agitur. Et
 potuit euenire q̄ illa edicta &
 preconia ad eius noticiam non

peruenerūt. Et q̄ ip̄e pusillanimis
crudelē iudicē, auillosū accu-
satorē, malā carceris māsiō-
nem, atq̄ torture dilamiationē
euitaturus aufugēt, nō consci-
entia criminis, sed saniore con-
silio adductus uenire recusauerit
meticulosa quidē res. ^{Et ire ad iudicē} Quapropt̄
hec res erit prudenter temperā-
da. ut si aliquando uenerit uel
captus fuerit, super peris pecu-
narijs tamq̄ benemeritis proco-
tumatia & cū sint minoris mo-
mēti nō audiat̄. Super corpora-
li uero pena cui per sententiā ^{additus fuerit in}
nunc de nouo audiat̄ ^{absentia} exceptiōis
in sui defensionē p̄positurus atq̄ os

Metiulosa. Plau-
tus in mustellaria.

ostensurus.

¶ Capitulum. XXI.

¶ De tormentis & purgata ea

nomina:

¶ Confessio prejudicat In crimi-
nali.

Sed quia in questiones tormen-
torum incidimus, que nō in civi-
libus sed in criminalibus adhiben-
tur: de his dicere consequens est.

Confessionē confitenti parare pre-
judicium jam exploratum est in
civili propter ratiōes quas supra
tetigimus in criminalibus etiam
concludentes. cum de nemine sit
presumēdū quod mētatur in se-
ipm, aut quod abutatur lingua
ad pronūtiandū veros mētis con-
ceptus a natura concessa & ordi-

nata

nata. Veritatem quidem dicere
 secundum naturam est. Mendacium
 vero utique contra naturam erit.
 que intellectum rationem & volun-
 tatem amplecti veritatem institu-
 it per linguam enunciantem. Si de-
 us vel natura exigeret ab accusa-
 to confessionem veram nonne esset illis
 impudenter metiendum? Iudici er-
 go dei & nature locum tenenti
 ad seruandam civitatem a reo veritatem
 requirenti veritas detegenda
 erit, cui ordine naturali & civi-
 tatis institutione obedire tenetur.
 ut supra conclusum est. Neque cre-
 dendum quod reus dicendo contra

Detegenda. theo. 2. 2.
 .9. de Injusta rei.

se

se iudicem fallere uel ordinem natu-
ralem civilemque peruertendo & sibi
ip̄i prejudicando.

¶ Tormentis veritas
quodque eruitur quodque
non.

¶ Hanc igitur veritatis confessio-
nem ut ex intimis progrediat̄ in lucem ju-
dex exigere debet oibus quibus po-
tuerit modis. primo quidem ut a
facilioribus incipiat nuda assertio-
ne. deinde juramenti prestatio. prete-
rea fictio & simulatione. Postre-
mo uero per tormenta. de quibus
oibus alibi diffusa uerba fecimus.

¶ Quando igitur iudex intelligit
reum (contra quem uehementia
urgēt iudicia) non dixisse ueritate
sponte per blandimenta & iurissu-

radi

randi religiōem rogatus. Tūc misce,
at minas terrores atq; dolores, Et
sic ueritatem diuersis cruciatibus
elatebris suis solers exigit. Ne dū
penis corpora subiiciunt: que gesta
sunt fideliter & ueraciter exquirā,
tur. Experimento quidem conpertū
est nōnullos uultu minace perferri,
eos doloreq; importune expectēte
ueritatem manifestasse. Tormētis
quippe & uerberibus & igne fa-
les fatigati que dicūt, ueritas/
ipā uidet dicere. Sed pleriq; pati-
entia siue duricia ita tormenta
contemnunt, ut exprimi ab eis
ueritas nullomodo possit. Alij tā

Elatebris. q. 9. 9.
.c. illi qui.

Tormētis. Cicero
in topiis. glo. l. adu. q.
ff. de questio.

Pleriq;. ff. de q. 10.
l. 1. §. in causa tributor.
Cicero. l. 1. par. nō
nū. par. 1. §. de sm di
tam. X. tortura. r.
12.

ta sunt in patientia, ut in quouis
mentiri q̄ pati tormēta malint.
Et ita fit ut etiam uario modo
fateāt nō tātum se uerū etiam
alios criminent. Et aīo dolentim,
chil oportet credere. etiam inocē,
tes sepe coegit mētiri dolor.

1. Dolenti. Sora
proverbio. 104.

In duobus casib' tradā
cōfessioē ex torte.

Unde ratioē Statuendum fuit
q̄ tunc credat̄ contra se crimen
confitenti in tormentis, quando
talīa signa signat, quae per rei
evidentiam faciunt apparere ue-
ritatem. ut puta de re subtrac-
ta que in archa reperitur confi-
tenti, ut ip̄e in confessioē declara-
uerat. Vel si postea sponte sine
dolore

dolor & formidine tormetorum con-
fessionem ratificavit, ad quam nō
fuerat nisi mediante tortura deuen-
tum. Ad eam autē torturam: q̄
nō est parui prejudicij: nō denemia-
tur, nisi quando crimē aliqualiter
est probatū: sed ad complementum
probationis aliquid deesse dignosci-
tur. itaq; ipm̄ absoluerē & impu-
nem dimittere scrupulū probatiōis
& indiciōrū contra eum in clāmāti-
um / & condemnare ad penā defec-
tus ille nō sinēt. Cum in crimina-
libus (ubi de tanto periculo agitur)

Clariores. C. de
proba. l. fi.

probationes debeant esse clariores

sine aliqua caliginis seu obscurita-

tis nota seu particula. Unde tenta-
 da fuit via que defectum comple-
 at & illam obscuritatem & scru-
 pulum tollat. Quod si in tortura
 nichil fateat, uel in confirmatio-
 confessionis extorte nullum signu
 protulerit, uel etiam postea tale
 confessioem non ratificauerit: secu-
 dum mensuram probatiois & iu-
 dicioꝝ remanet in ipsius tortu-
 re penalitate punitus, amplius
 pena ordinaria non puniendus,
 quia ad hunc finem probatio illa
 non fuit sufficiens.

AD supplendu itaq; defectum
 probatiois in criminalibus, ut or-

dinaria

Et si confessio valida in
 tormētis nō eruat,ur,
 Iustū est tormentum.

Purgatio canoni-
ca ad supplendam
probationem induit.

dinaria pena imponat, adinventum
fuit tormentum. Ad idem veteres ex-
cogitauerunt purgationem, quam
appellauerunt canonicam. Quando
igitur contra aliquam fama de crimine
pullulat, nec reperitur probatio
sufficiens: que illum conuincat, jubet
q̄ iuret se non comisisse delictum,
et q̄ similit̄ alij compurgatores
in numero & qualitate a iudice
p̄figendis iurent se credere uerum
iurasset reum uel se credere illum
non comisisse delictum de quo incu-
pat, tunc omnibus uel pluribus
uel uno compurgatorum non sic iu-
rantibus uel dubitantibus, habe

Quo iur. bugui.
10. de iure iuratum.
.c. si legitime. 2. q.
4.

ri decernunt pro convicto illi penam
delicti ordinariam inferentes tanquam
in purgatione sibi indita deficienti.
Quod explicare aliquantisper erit
opportunitum. Quando igitur ipse
reus jurare non uult, tunc decens
est quod puniat tanquam convictus:
quem credibile est ob conscientiam
criminis jurare nolle. Sed si ipse
quidem jurat, alios tamen non po-
tuit inuenire: qui ipsum compur-
gent, quia forsitan uita illius ibi
non est satis nota, cum non uiter
aduenerat in patriam illam uel ex
alia causa uicinis fuerit odiosus,
aut propter metum & potentiam ac-

cusatoris

cusatoris uel infamatoris uel aliorum,
 tunc non parietur ut deficiens in purga-
 tione, cum propter dietas iam ca-
 usas compurgatores non potuerit in-
 uenire. quia impossibile preceptum
 non potuit arcere reum, & constat
 iudicem fuisse deceptum in modo indi-
 cendi purgationem. Cum si a prin-
 cipio illas sciuisset causas non sic pur-
 gationem irrationabiliter & im-
 possibiliter indixisset.

Quod si non potuit habere com-
 purgatores, quia ipse est tam ma-
 le fame & opinionis & tam male
 fuerit conuersatus, quod propter me-
 ritum prioris uite etiam de hoc
 pacto apud omnes habeatur suspec-

Reo deficiente in pur-
 gatione, an imponatur
 ordinaria de luti.

tus, vel quando oēs compurgatores
adducti iurarunt se nō credere,
um uerū iurasse uel dubitant, ue-
lut auctorem sceleris ueteres illi pu-
niendum decreuerunt, habentes fa-
mā uulgi / a qua se nō potuit ex-
onerare / pro specie proficie atq; p
diuino iudicio. Credidit forsita
illa antiquitas sancta in mētem
compurgatorum deū (cui nichil ē
ocultum) illa uerba clam & secre-
te inspirasse. quia hoc pro certo
habet q; fama uulgi ab incerto
auctore per ora singulorū pau-
lati progrediens, ut pote sine ullo
fundamento certitudinis nō fuit
quidem ad condemnationē sufficiēs.

Proferre. et
reconu. h.

Diuino. 2. q.
c. paruit.

Neq; illa gradalitas compurgatorum
sine alia expressiōe sufficientiū causa-
rum, per quas solent ad sic creden-
dum certitudinalit̄ adduci parare
potuit res condemnatiōem. Ocul-
tam autē & invisibilem illā dei
inspiratiōem nemo sane mētis cre-
dere debet, nisi auctoritate alicu-
jus approbate scripture vel diuino
miraculo adiuuet̄. Alioquin dāuer-
sis erroribus facile obrueremur,
& civitatis status quolibet mo-
mento alteraret̄ crebris mutatio-
nibus novitatibusq; vexatus: Si
unicuiq; asserenti se inspiratiōis
diuinā habuisse crederemus:

“Inspiratiōem
de hereti. r. r. ex
iuncto.

Quomodo igitur pro convicto

haberi potuit ille: contra quem alia
criminiis certitudo ex compurgatorū
uoce nouiter nō fuit adiecta, preter
q̄ illa pretensa criminis inspiratio.

¶ Capitulum. xxii.

¶ De bello necessario.

DUplex ciuitati periculū imminere
prediximus. quoddam scilicet ab
interiore, alterū ab exteriori causa
proueniens. Primū quidem in pre-
cedentibus iudicio curauimus. Se-
cundum uero, dum exteriorū
hostium ciuitas ip̄a laceſſit ac le-
dit, bello curandum nobis iſtat
in ſequentibus.

¶ Ecce pulchre ciuitatem compo-
ſuimus. ei optima contulimus.

¶ bello. martin
laudaſis. In tract.
bello. Jo. lupus ſe-
buen. In tract. de

bello.
iii.

instrumenta, quibus ciues inter se co-
uersentur. lesiones a se ipsis in seipos
euementes sustulimus. Sed quid p-
desset hec omnia belle constituisse,
si ab exteris hostibus ciuitatem
ipsam dilaniari paulatimq; ad ni-
chilum redigi patiamur: frustra

frustra. tho. p. de
reg. prm. c. ult. abu-
len. de iur. 20. q. 1.

interiora uitaremus pericula, si ab
exterioribus tuti ac securi non gre-

dderemur. Unde necessitate ex-
igente ius gentium bella introdu-

bella. ff. de iust.
et iur. l. ex hoc iure.

xit. quod enim naturalis ratio in-
ter omnes gentes constituit. id apud
omnes populos pereque custodit.

nocaturq; ius gentium quasi quo
jure omnes gentes utuntur, diuina
quadam providentia constitutum.

Ius gentium. Insti. de
iure natu. §. quod ius.
et §. ius aut gentium. et
§. si naturalia. ff. de
iust. et iur. l. ex hoc iure.

bella de iure gen-
tium.

☞ Cause, ob quas suscipit
bellum.

☞ Hoc itaq; bellum quo oēs gentes
utuntur aut suscipit ad defensio^{em}
civitatis, aut ad satisfactionē lesi-
onum civitati nostrę civibusq; ab
hostibus illatarum, Vel ad augē-
dam civitatem nostram, vel ad e-
am exonerandam tantorum civi-
um incapacem, vel ad punitionem
hostium viventium barbarice &
contra naturam, vel ad redigē-
dos hostes ad vitam rationalem
& politicam, aut ad reducendū
eos ad verū cultum divinū.

☞ Ius belli in quibus con-
sistit.

☞ Ius preterea belli dicunt consistere in inferendo damna hostib; in capiendo eorum bona, in captivando eorū personas pro servis. In

☞ ad defensio^{em}
ab ul^{tra}. lat^{er}
time. i. q. u.

penis & premijs militum. de his igitur
singulis quid naturalis ratio
dicat, quidque providentiae divinae
consonum videatur breviter disci-
amus.

Ad defensionem.
abulen. latissime.
Iosue. ii. c. q. ii.

Ad defensionem bellu.

Ad defensionem itaque civitatis
uti bello naturalis ratio dicat
unicuique rei quantumcunque minime
defensionem & propulsationem vio-
lentie per violentiam contribuens.
quod in principio huius operis per
fundamento iecimus. providen-
tiam namque divinam merito accu-
saremus, si civitati (quam ad
sustentationem defensionemque sin-
gularum hominum adiuvent) ipsi

toti defensionē subtraheret necessaria,
in parvis sollicita, in magnis uero
admodū negligens.

¶ Defensio cū moderamine.

¶ Verum quia intentio naturae
est omnia conseruare ac saluare or-
dine a se prestituto (alioquin frus-
tra condiderit equalia unū per
aliud periturum) & si dederit
indinatiōem unicuiq; ad repellen-
dum sibi nociuum, in eo sistit na-
turae intentio, ut repellat. quo re-
pulsio limes positus ab ipā censet
natura, ne ultra progrediatur
se defendens impugnatem seu in-
sultantē offendendo, quia salua-
re intendit utriq; alias casti-

gatura

gatura & alio respectu illum prius
ofendentē per aliud medium a passivē
recti iudicii perturbatiua remotū.

Nam si natura ultra repulsiōem
nocuementi concederet lesō p̄tatem no-
cendi & ledendi: ip̄a natura es-
set iniusta sibiq̄ repugnās, &
infinitas hominibus ingereret li-
tes ex una gradatim derivās alias.

Natura namq̄ sibi quisq̄ ami-
cus est. sed reuera nimius in seip̄z
amor omnium peccatorū omnibus
semper est causa. Occidatur quisq̄
pē circa amatū qui amat. qua
propter qui se amat / vū se ip̄z
magis q̄ veritatem honorādum

Natura. Plato. q.
de legib. 2. cō. Joseph
7. de antiquitate juda.
1. c. 8. cō. 6.

putet

putet quid iustum bonū pul-
chrum sit male iudicat. ira etiā
ex ea lesiōe suscepta inflamans
modū in ulciscendo nō seruat.
Si ergo natura dedisset ofenso
ultra defensionē potestatem
ulciscendi castigandiq; ofensores.
esset proculdubio iniusta. quia p
consequens danda esset primo
ofensori propter excessum illum
indefensiōe nunc in illo ofenden-
tem reofendendi p̄tas. Et esset
processus discordie in infinitū
omnia pariter vastature. Sicq;
esset sibiip̄i natura discordans.
Cum enim homines ip̄i natu-

ra alma parēs produxerit omnes
 seruare uult. & consequenter
 hominē homini preter defensioꝝ
 necessariā nocere nefas ducit. **¶**
 Hinc ortum credimus modera-
 mem inculpante tutele ab ipa sꝰ
 natura hominū prouida genitri-
 ce in eoz productioe inter illos
 mutuam affectate concordiam
 & pacem: qua uiuere & in esse
 a se tributo super esse ualeant.
 cum hoc igitur moderamine
 suscipitur bellū ad defensionem
 ciuitatis.

bellū ad Resurgenda
 & deterrēdos hostes.

¶ Sed in ea hostium inuasioe
 & aggressionē certum erit magnas &
 innumeras ciuitatem nostram perpe-

ssam

Nam fuisse erumnas. quandoquidem
 aliquot civis captivi retenti sunt a
 pudentes, aliquot in prelio perempti.
 pars terre capta parsq; devastata.
 Si hec non refartiant, & hostes ma-
 joribus damnis non subjiciunt: &
 similes invasionis & interruptiones
 facere quotidie non formidabunt. &
 paulatim civitas infirmior debiliorq;
 redacta ibit in interitum. At su-
 per his iudicio nostre civitatis sibi
 suspecto & super illos auctorita-
 te & potestate carenti non stabunt
 nec optemperabunt. Superiorem
 iudicem eam non habemus: qui p-
 dicta nocumeta reparare possit
 & a similibus hostes arcere: ne,

Superiorem. ab
 7. ff. II. 9. 28.

cessario

cessario deueniendum est ad arma damnorū resar-
tione factura & debitas penas hostibus illatura.
ne hoc pretermisso ad aliud remedium nō superlit,
destituta ciuitas penitus intereat.

„ Bellum itaq; licite inferitur hostibus de iure natu-
rali ad nostre ciuitatis defensionē. Sed ad huc ultra
defensionē de iure gentium ad resartionē iniuriarū
et ablatōrū restitutionē atq; damnorū cū fructib⁹
& expensis sumptibusue hactenus in bello factis: bello utendū erit.
aliter enim belli effectus integre nō fuisset assequend⁹.
Et ultra hoc iam bello uel alit⁹ emendata erit am-
plius iustū bellum ad humiliatiōem & punitiōem hosti-
um, qui contra fas & equū nostrā ciuitatem leserūt
ac totam societatem humanā offenderunt. Perso-
nas ipse eorū prosterne licet uel subleatē uel se-
uitate uel interitu terra & bonis eorū captis. Ne i-
terū in nostram ciuitatē similibus p̄uasiōib⁹ prom-
pant, Et ut ceteri arāuiāni terreant⁹, & atalib⁹
strages tales formidantes arceant⁹. Et nostra ciui-
tas reddat⁹ fortior & securior. Quippe qui uincu-
lum humanitatis rumpentes sic crudeliter irru-
erunt moniti & requisiti noluerunt resar-
tione ase illata & ablata ad penam mortis et
deuastationis quam ius gentium minando pre-
dixit se obligantes: ipam simili crudelitate ipos
pati iustum erit. Sicut in iudicio diximus nō
sufficere reparationem lesionum, si ultra eam nō
adjungat⁹ pena tamq̄ medicina sanatiua &
preseruatua & in melius promotua. Cum autē
illam obligationem ad mortem & deuastationē
qua uicti tenebant⁹ astricti, uictorū exequi
uoluerint: Quid culpabunt⁹ iuris gentium
executores ius belli exercentes ad uindictā ma-
lorum lādē uero bonorū? Igitur ultra restitū-
tionē damnorū iniuriarū & expensarū

procedere ulterius ad jus belli hostes subiciendo
terram & bona eorum capiendo & occupando
vel occidendo, non erit ut opinor culpabilis
excessus, quē non ut private persone faciūt
s; ut publice tamq̃ iudices & exequutores
a iure gentium auctoritatem puniendi
sumentes. Permanavit etenim obligatio
hostium ad penam ex maleficio eoz & pa-
cis humane perturbatione. Cui adjunctus
est defectus superioris talia nō puniuri.
Cum remanere crimina impunita sit/
contra jus naturale in perniciosum ac co-
tagiosum exemplum grauemq; generis
humani Iacturam. Sed in hoc non est
pretermittenda pia quidam assertio dicitis
q; si petant res usurpate & dāna predicta
ab hostibus, tandiu procedet Iustum bellū,
quousq; sint recuperata ablata estimatio
damnozū & insuper expense que in
bello fiunt hac de causa. Si aut fiat bellū
ad rescarciendam iniuriam, tandiu
poterit esse bellum ad occidendum & rapi-
endum, quousq; secundum arbitrium bono-
rum virorum & sapientū sit satis factū
de iniuria. Quidquid aut ultra p̃terea pugnat
rapiendo vel occidendo aut deuastando te-
rram ad iniustum bellum pertinere pu-
tauit, ^{concludit} ideo qui ceperūt iustum bellum a-
gere, nūc bellum iniuste agunt & iam
tenēt ad restitutionem omniū q; faciunt
de damno supra iustam estimationem dāni
vel iniurie. que utiq; assertio uera esset.

¶ Cyprian.
Judic. ii. c.
c. 19. q.
19. 2. la-
tissime. p.
paralip.
c. 19. q.
13.

Jurid.
M. 8.
D. 1.
Iur.

Si cum restitutione rerū injuriarū satisfactioe damnorum & expensarum, satisfactum foret universitati humane omnium gentium hujusmodi q̄ lesa fuit in delicto & perturbatione pacis facta ab hostibus. Item vera esset, si adesset superior qui hujusmodi hostium irruptiones puniret atq; compesceret. bonum quidem universalem in punitāe talium consistit ultraiillam restitutionem. Pacifico namq; statui gentium convenit puniri perturbationem pacis, ideo jus gentium universale; quod pacem & quietem inter gentes desideravit & dominiorum distinctionem instituit: ad horum conservandam introduxit & bella. ex quibus si recte suscipiantur resultat defensio civitatis, restitutio male ablatoy ac damnorum, resultat insuper hostium merita punitio, prout humane diligentie est possibile, ut in pace vivat civitas recte instituta, & itey ab hostibus sic ^{punitis} ~~punitis~~ & prostratis non offendantur.

Jurisdictio iure
natura est
contra hostes de
iure gentium.

¶ Illa itaq; Ratio sc̄ ne ex defectu punitōis proveniāt hostes seu provocentur ad majores irruptiones in civitatē humanā, dat nō immerito jurisdictōem laessitis & damnificatis ad penas quoq; inferendas, Sicut ad emendatōem Injuriarū atq; damnorū. hoc tamē & illud arbitrio bonorū Virorū cū temperamēto possibili. ne sicut terra alma mater aut per defectū aut per nimium excessum sanguinis nudet humano. ut in proportionadis penis supra hoc libro curam habendam dixerimus. Sicut ergo civitas lesa de iure gentium jus sibi dicit bello ad resarciendas Injurias dānaq; propria, Sic eadē ratōe eodēq; iure jus dicit sibi & toti gentium civitati inferendo penas

pro mediana civitate habens jurisdictionem a tota civitate
tunc civitate necessarie ratione dicitur sibi tunc committit
te. Cum ad eam jurisdictionem potestatem expressis tribuen-
da tota civitate congregari sit impossibile, et alius ju-
dex superior a tota ipsa civitate non sit electus, neque a
deo nec a natura constitutus ad justitiam ministranda lesis

Et est rationabiliter
credibile quod si omnes gentes
congregarentur, hoc sta-
tuerent pro omni
civitate salute pacis & tran-
quillitate.

Admonitio ante
expugnationem belli requi-
ritur.

& damnificatis. // Civitas ipsa, que nullum malum intulit, sed innoxia impugnetur ab hostibus: rectissime contra pugnat se naturaliter defendendo. // Non vero malum intulit, recte contra eam movetur bellum. Dum tamen prius admonetur, ut causam sui favoris ostendat, vel satisfactionem malorum offerat. Quodmodum in iudicio diximus civitatem esse necessariam: ut civitas ostendat de jure suo, vel leti re, dat & alteri parti satisfactionem, sique cesset iudiciale certamen. Ita dicimus in bello cum qui lesit admoneri: ut visis iustis causis, vel satisfactione oblata, cesset utriusque periculum bellum. Si enim qui malum intulit est paratus iusta satisfactionem prestare: Superuacuo & iniuste & contra naturalem rationem expugnetur ac debellatur. Cum finale intentum belli sine bello labore periculo & furore possit consequi lesus, et ex parte sua erit iniustum bellum, ex parte vero ledentis erit iusta defensio.

Enocho. ex abu-
li. p. paralip.
1. 19. 9. 13. cu
sequitur.

Veni. ex abu-
li. p. paralip.
1. 19. 9. 13.
ad finem
sequitur.

Non est iudex super-
rior civis non licet uti
bello.

// Verum cum lesus & ledens habent aliquem iudicem commune, non licet lesio movere bellum pro satisfactione iniurie vel damni, siue ledens offerat satisfactionem, siue non. Immo (& quod plus est) dato quod monitus per partem satisfactione noluit, non licet parti movere bellum pro damno vel iniuria. Sed expectabit quod pars satisficiat, vel a iudice satisfactionem petat. Nudum tamen sua, non licet bellum indicere hosti. Alioquin si liceret, frustra & invanitate iudex fuerat constitutus ad componendas sapiendasque controversias inter se dissidentium. Et Regula naturalis est, quod remedia adhibeantur morbis per media facilia, ne dum medela queritur, morbus per deficiencia augetur & recrudescat. Et bene remedium speratur: Inde majus suboriat periculum. In subsidium namque: cum alia facilia remedia deficiunt, passim ad bellum asperimus remedium revertendum erit.

Etiam si iudex ille superior non fuerit iustitia.

// Et quantumvis ille civis iudex non faciat justitiam lesio illam petenti, non adhuc poterit movere bellum, sed petere debet coram iudice superiore. Et si ille superior nec justitiam faciat, debet

Capitulum 77

Discurrere.

discurrere per oēs iudices medios usq; ad ultimū superiorē pe-
tendo satisfactōem. Cui ipse si nec fecerit iustitiā, etiā si iā non
sit ultra remediū via iuris, nō licet mouere bellū pro tali damno
uel iniuria illata, et bellū inde sequitū est iniustum, quāq; ille sup-
remus iudex ut dictū est nō faciat iustitiā secūdu Cusudam
opiniām. Que ex hoc forsā improbanda videbitur. q; paria
sūt aliquid esse nō esse, uel inutile & ineficax esse ad effectum
ad quē illud fuerat productū. Sicuti dicimus paria esse nō habere
prelatū uel inutilem habere. Et nō habere maritū, uel inutilem.
Et nō esse uel inhabilem esse. Et studiū nō esse in loco uel minus
competens. Et nō esse denariū, uel esse falsum. Et nō adhibere
mediū, uel adhibere imperitiū. Et multa alia similia, q; rata ra-
tio parificat. Iudex dicitur quasi ius dicens / siue quod iure disp-
tet. Iure autē disceptare est iuste iudicare. nō est ergo iudex
si nō est in eo iustitia. Noia quide dnt esse iōsona rebus. non autē
dnt esse effectibus uacua uel nuda. neq; institutio diuina uel hu-
mana ad aliquē finē debet frustrari eo. Sit solidū quod dicitur sicut
neq; inania subter iudicat ad motus digitis pellentibus iuris.
" Cum ergo ille iudex supremus sit positus ad iudicandas lites
inferiorū siue priuatarū / siue magnatarū / siue regū & potentatuum
& ad faciendā iustitiā inter eos: Si eam denegat: iā nō est iu-
dex. Idcirco Ideo succedit ius gentiū Introducens bella, Cū aliud
remediū iam nō supersit ad reddendū ius sibi debitū / In quo iusti-
tia consistit. Idcirco namq; iudiciorū vigor iurisq; publicū tutela
videt in medio constituta, ne quisq; sibi ipi permittere ualeat ulcē.
Tunc nō est singulis iudicandū, quod per magistratū publice possit
fieri. ne occasio sit maioris tumultus faciendi. Sicut ergo ille
supremus iudex in medio positus ad reparandas & resurtiendas
iniurias & damna. Cui si uia iuris partes litigantes audit
& est audire paratus, et terminis cōpetentibus deedere cōtrouer-
sias properat, nō licet singulis ultionē sibi dicere, nec potestate
talis publicā iudiciū usurpare, maiore tumultū bellū excitando.
" Sed si ter requisitus a lesō citare & uia iuris procedere re-
nuerit uel neglexerit contra ledentem, & de causa cognoscere pro-
ut ordo iuris & ratiois statuit, non video cur nō liceat / deo pro-
hibito & ratioe ante oculos confugere ad remediā iuris gentium:
quod ditante ratioe apud oēs gentes perque custodit. Ne ledens ex
temeritate sua & malicia uel imbecillitate illius iudicis gloriatur,
et ex impugnitare ad maiores insultus auat. Neue incendium
paulatim diffundit cuncta consumens. " Posito tamē q; illa opinio
teneatur, ut lesō nō liceat mouere bellū aduersus ledentē, quando

Cusudam abulens
ubi supra.
Paria sūt c. inter
corporalia. de tras lu.
epi uel elect. ubi
nōt puz. ubi lar.
quā apostilla ralisti
amodei. & ason. l.
quoties. ff. qui sur.
reg. ubi multa cumu-
lat. p. jo. luy. In repe-
titōe rē. de donatio.
mē vi. puz. w. 420.
psi. Idem forte.
Iudex dicitur in r.
forus. de p. signy
Noia quide d. est &
aliud. iusta de dona.
bul. in r. salman.
posito in r. C. si quis
aliq; testa. phi.
Sit solidū pgi. in
uir bonus.
Idcirco C. de iudic.
l. nullus.
nō est singulis ff. de
rege. su. l. nō est sin-
gulis.
ter requisitus

habent iudicē supremū comūne, qui nullā vult facere iniuriā: ¶ Danp
Ex ablat
Dant sibi aliqui modi per quos possit sumere satisfactiōem sine rulyo. c. 1
iudice & sine bello. puta retinendo apud se aliquas res aduersary, 17. ex 10
si prius illas habebat, etiā si nō fuissent sibi obligate ex aliqua causa. Epanoz
vel clam auferendo illas sicut aliqui volunt. Vel incontinenti bñ clp. de re
vi repellendo recuperare res ablatas, que videt esse iusta defensio ad finē
iure naturali permessa. Incontinenti autē dicit, prout bonus vir ¶ Incont
& sapiens reputabit. tur. l. 2

¶ In hunc itaq; modū dicitur sufficiant de bello quod suscipitur,
ad ciuitatis defensioem & ad satisfactiōem lesionū ab hostibus illa-
tarum. Nunc vero differere de bello: quod ob alias causas susci-
pitur, tempestiuum erit. uq. f. d
vi ar. p
c. olim
de res. p
me. 10.

Capitulum. xxv.

[Faint, illegible handwriting]

[Faint, illegible heading]

[Faint, illegible handwriting]

[Faint, illegible handwriting]

[Faint, illegible handwriting]

mpa
abab
o. ca
x/0
noz
de r
ne.
rdm
l. 2
2
ay. p
lim.
sa. p
10.

[Marginal notes and symbols on the right edge, including a large 'X' and other markings]

WACISTANTIA
MONTANORUM

impleta
bellum

Distinctio namque rerum ditionumque partitio apud omnes gentes custodienda est de jure gentium equissimo. Alioquin providentia divina sibi repugnans inter eos: quos servare nititur: mutuum mitteret interemptioem.

bellū ad acquirendas
novas sedes & ad conser-
vandū civitatem.

Quando vero civitas hominibus multiplicata est adeo redundans, quod cives tot sustinere & alere non est sufficiens, tunc ad aliam civitatem aliquot eorum emigrare decet ibi videlicet bonis artibus quesituros. Non autem bello querere novas sedes in terra aliena ab alijs non nos infestantibus possessa licebit. Ne similiter i,

illam juris gentium distinctionem
dirumpamus.

Ad Reducendos hostes
ad unum civilem potentiam.

Ad vero quando ceteri ita bar-
barice vivunt & tam minime utun-
tur ratione, quae terram quam po-
ssident ad culturam & reliquas
comoditates aptam ignavi colerenes,
ciunt aut negligunt, utilitates
eis a natura oblatas respicientes,
dispersi per montana & nudi in-
cedentes / frigori ardoriq; expositi,
sub diuo dormientes, vel saltem
speluncis conditi a feris non tuti
parumq; distantes bestialem vitam
agentes. Quid? Non erit huma-
nitati & nature consonum eos

in unū colligere / docere culturam &
reliquas artes / mutuam conuersati-
onem & utilem conuietum. Unde
aduersus temporum in temperies fe-
rinos dentes + & serpentum uenena-
tuti reddant, & deliciaribus ali-
mentis natē humane congruenti-
bus mētriant. Illos excitare adu-
sum rationis exercitiumq; manu-
um: ut sciant rationabiliter domi-
nari: & rebus frui sibi a natura
collatis, nō erit intentiōem exple-
re nature: que ista eis nō frus-
tra dedit? Certe huiusmodi ho-
mines (si homines appellari mere-
antur) ex belluis * in viros trās

formare

formare in nostramq; civitate & po-
liticum conuictum recolligere atq; ci-
uili societati adijungere seu agregare,
opus humanitatis nature & fere diu-
nitatis esse videtur.

■ Sed cum ad hoc excompassione
& caritate moueamur: non est ipsa
charitas uulneranda, non ipsa compa-
ssio in trucem crudelitatem conuer-
tenda. Quod utiq; fiet si jure belli
uel potius injuria belli id tentan-
tur / multos illorum trucidando /
reliquis eorum pro feruis utendo /
eorum bona & jurisdictiones u-
surpando. Inuitis & remittentibus
dare beneficium, quod ipsi repu-
tant maleficium, non est benefa-
cere. Ex affectu enim acceptatis ju-

bellū est contra
gentū distūctū.

dicat quicquid est. ad servitutem co-
gere natura. Liberos impium. Res
illorū ditiaēq; tollere / uel ut his ali-
ter q̄ ipsi uolunt utant / in astrin-
gere / profecto est turbare contra
institutum gentium commūdo,
minioꝝ distinctiōem & partitiōem
illam. Cujus ea natura est q̄ in
re sua quilibet sit moderator & ar-
biter. dummodo in alioꝝ injuriam
nō profiliat. tale igitur belli jam
non humanitas sed potius auaritia
mouet, nō misericordia sed ambitio
inimiq; imperandi libido. Quomo-
do edocebimus illos exteros in cūi-
tate nostra dominia. ubiorū non
usurpare ac ciuīū uiuere modo.
quorum iura nos usurpauimus.

et usurpata retinemus, quosque confu-
so seueroque modo subiecimus, subiec-
tosque quotidie uexamus perperam
& iniuria?

¶ Perstrahere eos ad civilem con-
gregationem ad politicum conuictu
ad arandi, seminandi, plantandi, colen-
di, pecoraque pascendi, & aucupan-
di, uenandi, piscandi que munera
suasibus & blandis demonstrati,
omnis utilitatu eis hinc prouentu-
rarum, humanitate plenu & pro-
pe diuinu iudicio. Prout olim illi
famosi, quos rudis antiquitas pro-
dijs habuit, fecere. Subiectionem
preterea: quam illi ceteri tanto be-
neficio tracti sponte subeunt &

trahere exteros ad
conuictu blandis
liberati, si non
belli.

olim. Cayennus.
& insti. repub. li. 9.
u. 7.

imperium super se uoluntarie concedunt
 acceptare & exercere cum obedientia
 & sustentatione tali gubernatori na-
 turaliter debita non iniustum decer-
 no. Sed cum colore predicto & sic
 fa misericordia sub juga uincens
 prosternere quos liberos & equa-
 les natura produxit, quibusque
 terra illa in sortem euenit, non
 equidem michi nec alijs persuade-
 bo tale quid iuri humanitatis aut
 gentium aut naturali ratione

Verum tamē
 et abulc.
 exo. 22. q.
 d. aristo.
 p. polit.

conuenire. Verū tamē est q quidā sūt naturalit̄ domini
 alij sunt naturalit̄ serui. naturalit̄ domini sūt illi qui hnt
 intellectū pratinū valde
 conueniēte ad
 regēdū se &
 multos alios.

Bellū ad delendos hostes
 contra naturā perantes.

Sed si extranei illi naturam
 deturpantes & extirpantes ho-
 mines manducare & aborsus
 curare, in eduliumque preparare

Sūt xō natura
 lē serui illi
 qui corpora
 quidē robusta
 hnt. prudentia
 aut totalit̄
 defiaūt. nam
 sicut bruta
 animalia sunt

naturaliter subditi homini, quia melius seruiendo illi uiuunt q̄ p̄ se seruiendo. ut est de quibus dicitur ho-
 minibus? bruta quippe animalia nesciunt dirigere se supra, neq̄ inquirere quid eis necessarium sit
 ad uitā & si insurrexerint aliquas molestias nesciunt se curare. Homo autē sit, eis prouidere
 de cibo & potu & curare ea nō opus sit: ergo melius sub auctōris manu custodia hostis ma-
 net seruando, q̄ solitaria per motus & siluas oiciendo. hostes autē qui imprudentes valde sunt
 nesciunt quid eis expediat neq̄ quid ad uitā necessarium sit. & procurare illud nesciunt & sic
 miserabiliter morerentur. habent tamē vires magnas ad exercendū aliquid corporaliū &
 ideo ille qui tales hostes reciperet dādo eis necessaria ad uitā s̄q̄ cibū & potū & vestes, nō solum
 bene ageret. sed etiā magnū opus charitatis impleret, etiā si eis māduret facere q̄ cuiq̄
 vellet tāq̄ seruis emptiis. Dū tamē eis imponeret sola rationabilia obsequia & pro
 uideret eis sufficiens de necessarijs.

vel castratos homines in greges more
 pecudum ductos ad conuiuia serua-
 re inueniantur, atq; contra na-
 turam luxuriari, et deum contē-
 nere vel honorem diuinū perueterē,
 quales olim gigantes & antro-
 pobagos idēst hominū comestores
 fuisse referunt. Quid? Non erit
 iustum illos bello delere ut pote
 nature interemptores nebandam
 nature injuriam & dei contemp-
 tum ulciscendo? Sed quis nobis
 dedit talem potestatem in homi-
 nes nobis cū iequales, super quos sic
 ut super nos deus & ipa natura
 p̄bit & solem suam facit oriri?
 beneficia quidem naturalia comu-

¶ Gigantes. 10. annis.
 antiquitate. 4. 14.
 fo. 106.

¶ Solem. matthe. 9. &
 ibi. abulen. 9. 391.
 nū sequenti.

inter in bonos & malos videmus di-
 fundi. Nemo a beneficijs dei excludit. quominus iustis simi-
 et iniustis in-
 retas pluias la-
 giat. Videmus
 separabili equa-
 litate pacem in-
 nocentibus & in-
 xys / religioſis
 impijs / gratia
 gentibus & in-
 tis dei nutu
 pora obsequi-
 lemēta famu-
 spirare ventos
 fontes fluere
 grandescere co-
 pias messiū. fru-
 tus mitescere
 nearū, exuber-
 re pomis arbu-
 nemora frō de-
 prata florere.
 tū crebris im-
 tinuis exacer-
 offensis deus
 gnationem sua
 perat. Dat

inter in bonos & malos videmus di-
 fundi. Nemo a beneficijs dei excludit. quominus iustis simi-
 et iniustis in-
 retas pluias la-
 giat. Videmus
 separabili equa-
 litate pacem in-
 nocentibus & in-
 xys / religioſis
 impijs / gratia
 gentibus & in-
 tis dei nutu
 pora obsequi-
 lemēta famu-
 spirare ventos
 fontes fluere
 grandescere co-
 pias messiū. fru-
 tus mitescere
 nearū, exuber-
 re pomis arbu-
 nemora frō de-
 prata florere.
 tū crebris im-
 tinuis exacer-
 offensis deus
 gnationem sua
 perat. Dat

Neque scelera illa quantumcumque
 deformia & gravissima ammissi-
 onem rerum & ditionū illis dese-
 intulerunt. Cum dominia huius-
 modi nō super charitate neque sup-
 fide & vero cultu dei sint funda-
 ta. Nam si sic deus ordinasset ge-
 neraliter, quod homines perderent
 dominia propter lapsum eorū
 in peccatū vel propter carentiā
 vere fidei verique cultus divini.
 talia dominia esset apud homi-
 nes semper incerta dubia insta-
 bilia nichilque habentia roboris
 vel momenti & parve durati-

Dominia & ditioes nō
 amittuntur propter pe-
 cca.

Nemo. Cyprianus
 p. parte. sermone. 2.
 de bono patiente. pag.
 246.

et iniustis in-
 retas pluias la-
 giat. Videmus
 separabili equa-
 litate pacem in-
 nocentibus & in-
 xys / religioſis
 impijs / gratia
 gentibus & in-
 tis dei nutu
 pora obsequi-
 lemēta famu-
 spirare ventos
 fontes fluere
 grandescere co-
 pias messiū. fru-
 tus mitescere
 nearū, exuber-
 re pomis arbu-
 nemora frō de-
 prata florere.
 tū crebris im-
 tinuis exacer-
 offensis deus
 gnationem sua
 perat. Dat

Super churita-
 Contra. tract. de dō-
 9.7. conclusa. 1.
 cobus almayn. in
 de p̄fāt. laura. i. 1.
 florē. 7. p̄fāt. de
 n. 22. i. 9. 5. 8.

her oia inter-
 deliū, ubi null-
 lustus, ad cop-

¶ Dicit ergo. ex abudē.
 mar. 2. 9. fo. 263.
 ¶ Nichil odit. sap. ii.

creature eius sunt adhuc potentes pro-
 re ad salutem. Et tñ licet ipse nouerit
 ip̄oz nūq̄ ad salutē peruenturos, pl-
 nō negat, quia misericors est, et
 eoz q̄ fecit.

omnis apud quemlibet possessorem.
Ex quo maxima turbatio confu-
sio rixe & litigia sequerentur
inter homines inevitabiliter. atque
diligentia circa res curandas
ac colendas & earum utilitates
diminuerentur. Hoc tamen deus
non ordinavit, nec congrua
fuisse talis institutio. Quin po-
tius videmus propter tales ini-
quitates homines non perdere do-
minium naturale, id est quod est
fundatum in dono naturali,
ut dominium libertatis: quod
est in voluntate super potenti-
as inferiores. nec amittere en-
titatem quam habet a deo. Sicut

enim liberalitas diuina se comuni-
cans nō comunicat se secundum
omnem plenitudinem, sic econ-
tra dum se subtrahit a sua cre-
atura iusto iudicio quādo peccauit,
nō se subtrahit penitus, quā-
aliqua donorū suorum sua mise-
ricordia & dignatissima libera-
litate referuet eidem creature,
alioquin flueret in nichilum. Oportet autē iudicia humana
secundum diuina regulari, eaq̄
prout erit possibile imitari.
Nam & si aliquando hec sūma
flagitia deū puniisse referat.
nō tamē sepe nec oīa in hoc mū-
do neq̄ statim nisi addita obstina-

// Ludia. 1no. r. q̄
superbis. de toto.

// Aliquando. 1o. d. c.
antiquitatu. 4. q̄.
107.

fione

tione.

Nō data dē super p̄tate
nō est licitū hoc bellū.

Assumere ergo bellum ad punien-
dos illos nō data dē super p̄tate, esset
nimis presumptuosum & aucto-
ritatis usurpatio. dumq; vindica-
re injuriam nature putaremus,
illi forsā irrogaremus graviorē.
Et ex hoc sequeretur quoddam ab-
surdissimū q; cuiuslibet hōi liceret
occidere & vulnerare alterū, cum
sciret eum peccavisse. Sed hoc nō
solum injustum immo & pem-
tus irrationabile est. nā etiam
cū aliquis michi injuriam intu-
lerit in quo est p̄m̄ in deum &
in me, nō licet mihi q; percutiam
injuriantem reddendo vicem in,
si vim in repellendo. tunc cū

Ex hoc. q̄ dicitur.
Iosue. 11. q. 11.

inferē

¶ Dicenti occultā In-
pirationē sibi adueni-
sse nō est credendū.

inferē injuria. nō est ergo data cu-
libet desuper talis potestas. Dicē-
tibus autē nobis naturā & provi-
dentiam divinam talem p̄tatem
occulto & latenter contulisse non
est credendū, ut in alio proposito
supra probatū est. immo potius
spiritum auaricie & māmonā
iniquitatis talem inspirationem
seu suggestionē subministrasse ar-
bitrandum est. ¶ Quando uero
sūmum deum dominū & creato-
rem omnium talem p̄tate alicui
homini uel genti peculiariter
contulisse probatum fuerit, neminē
in ueniet in dubium recte ea po-
testate usurū illū cui sic fuerit
collata. qualem priscis temporibus

bus

bus concessam fuisse populo israeli
litico & nunc xpianoz summo
pontifici ex sacris eloquijs constare
referunt, tunc ad puniendam illa se-
lera: que lumē rationis naturalis
mala esse ubiq; manifestat: & jus
naturale omni natione prohibuit:
juste mouet illos ad talis est colla-
ta p̄tas / ad imitandum iudicium
diuinum pro exemplari ad simi-
lia in litteris diuinorum gestoz
inscriptum, utens bello uelut a-
quarum inūdatiōe sulphure &
igne ad subuertendos ac puniendos
illos sceleratissimos & nequissimos
homines immo truculentas & spur-
cissimas bestias.

// Israelitico. Abu
len. Josue. ii. q. 11.
& Deut. 2. q. 6.

Abu. Er. i. q. 1.

// Diuinorum. gene. 19.
& 2. q. 1. deus oīpo-
tens. Ino. c. q. super
his. de toto. & ibi.
panor. nu. 12.

Verū

Ad Convertendos Infide-
les bellū illiatum.

¶ Verum si ad finē inducendi ex-
teros ad verum cultum divinum
quem xp̄iam gratia divina medi-
ante assecuti sunt: bello uti volu-
erimus. Primū illud meū repu-
to xpi ditionem longe diuensa-
ria natā / propagatam & cons-
tabilitam. Neq; fortasse conue-
nit alijs rationibus vindicari: q̄
quibus orta propagataq; est. Iā
si fidei negocium agitur, ea mar-
tiram tolerantia nō militum
copijs aucta illustrataq; est. Sin-
de imperio de opibus de possessio-
nibus pugna est: etiam atq; e-
tiam videndum est nobis no-
res ea parum sapiat xp̄ianis

Primū. Erasmi
Insti. p̄ncipis xpi
ii. ult.

mum. Quod ut nunc sunt fere per
 quos huiusmodi bella geruntur.
 citius fiat ut nos de genere remus
 ill' illos, quod illi per nos reddat' chris-
 tiani qui sincera intentione ex-
 traneos a Epiana religione ad fidem
 capiunt rectam perducere: blandi-
 mentis debent, non asperitatibus stu-
 dere, ne quorum mentem redita,
 ratio a plano poterat revocare: pe-
 llat procul aduersitas uel asperi-
 tas. Nam quicumque aliter agunt
 et eos sub hoc uelamine a consu-
 eta ritus sui uoluerit cultura
 remouere: suus illic magis quam
 dei causas probant' attendere. Er-
 go non in sed libera arbitrij sui

¶ Qui sincera. 49. di.
 .c. qui sinam.

¶ Non in. 49. di. c. de
 iudeis.

Voluntate

voluntate & facultate, ut conuer-
 tantur, suadendi sunt, illi non potius im-
 pellendi. **R**eligio, ^{quidem.} cogi non potest: ver-
 bis potius quam verberibus res agenda,
 est. defendenda autem religio est non
 occidendo sed moriendo, non scruicia
 sed sapientia, non scelere sed fide.
 Nam si sanguine, si tormentis, si ma-
 lo religionem defendere uelis, iam
 non defendet illa: sed polluetur et mola-
 bitur. Vnde nichil est tam uoluntariu
 quam religio, in qua si animus sacri-
 ficantis aduersus est deo, sublata
 iam nulla est. Recta igitur ratio
 est, ut religionem patientia uel
 morte defendas, in qua fides con-
 seruata et ipsi deo grata est.

Religio. addit.
 ex latino. q. 1.

quod

quod religioni addit auctoritatem.

Evangelica pietas inter nos bene constituta quae latissime propaganda est, non invadendo aut diripiendo aliorum regiones, Sic enim illi pauperiores redduntur non meliores. Sed, Sinceritè per viros evangelico spiritu praeditos ubique predicanda, atque ita vivendo, ut nostrae pietatis fragrantia plurimos alliciat ad ejusdem instituti professionem. Sic nata est, Sic crevit, sic late prolata est. Sic stabilita est evangelica evangelica ditio. Diversis autem rationibus sic nunc in angustum contractam ac propemodum explosam videmus, si totius orbis vastitatem

Evangelica. ex
Crasmo. In paraphra
si sup. marcū. In
pistola ad regem
francie. ad finem.

Sideres

sidere. Isdem itaq; presidijis oportet
restituere collapsam, dilatate con-
tracta, constabilire uacillantem,
quibus primum & nata est, &
^{quata}
~~antea~~ & confirmata.

"Hoc habet, ex
3. de trinitate
burgun/28. in
scriptura 7. p.
de 7. c. 9.

Hoc habet proprium ecclesia, ut
dum persecutiōem patit̄, floret.
dum opprimit̄, crescit. dum cō-
tempnit̄, proficit. dum ledit̄,
uincit. dum arguit̄, intelligit.
Eūc stat, cum superari. uidet̄.

Ob nō receptis predia,
tores bellū Injustum.

Videant igitur an recte
qui aduersus infideles indicāt
bellum, eo q; missos legatos &
predicatores a summo pontifice
nobuerunt admittere. Dum
ignorauerint, quis sit ille mi-

tens

stens, & quam potestatem habeat
& unde, & quibus miraculis con-
firmatam, Atq; forsam dubitauerit,
amissi illi sunt potius deceptores
& exploratores, maxime cum vi-
deant retro trahere copias mili-
tam ac bellica instrumenta pa-
rata. Si ad conuersionem bellum
nō est proportionatū medium,
contra nolentes recipere fidem,
Quomodo erit iustum illud mo-
uere contra nō admittentes pre-
paratoria ad ipam fidem & cō-
uersionē? Minus quidem uiden-
tur delinquere, qui audire renu-
unt: q̄ qui audita & intelec-
ta respiciunt atq; dispiciunt.

Qui pastum uel cibum recipere nō
 compellit, ad mensam sedere nō e- ^{Nemo. 6. q. 1. c.}
 rit utiq; compellendus. Nemo in- ^{merito.}
 into libenter refert. Stultitia ē ^{Stultitia. plauti}
 uenatum ducere inuitoscans. ^{in stultis.} Qui
 fraudem suspicanti & remiten-
 ti consulit, nō facile persuadebit.

¶ Capitulum. xxiiii.

¶ Iterum De bello uoluntario.

Q Vanuis in proposito hec dixi,
 se sufficere uidebat. tamen in re
 tam ardua tamq; periculosa nō
 dum meus conquiescit animus.
 Adhuc igitur insistendum ē,
 seo / die Ta pariter cum dicendis
 correctioni sancte matris ecclie
 submitbens.

illud ad quos dicitur
 ut predicatores pape,
 et tenebant eos suscipere
 et licet resistere po-
 tuerunt.

¶ Illi quippe infideles: ad quos lega-
 ti & predicatorum Summi pontifi-
 cis xpianorum predicta causa de-
 uenerunt: nulla ratione eis obedi-
 re tenebantur, cum apud illos no-
 tum non fuerit hos sic missos su-
 periores esse, nec mittentem sum-
 mum pontificem a deo habere po-
 testatem. Sicut nec leges vigorem
 habere dinoscuntur, etiam si condi-
 te sunt donec de eis per promul-
 gationem constet. Dato tamen
 quod illi infideles concederent hos
 missos esse a deo xpianorum vel e-
 jus vicario, non tamen ratione no-
 ta per se cogentur confiteri eos
 esse superiores ipsorum, cum possent

¶ Illi quippe. Ex
 tabular. Josue. 11.
 2. q. 11. c. 2. paralipo.
 12. q. 6. 2. q. 16.

nō injuria negare deum xpianoy
super eos habere potestatem. Et si o-
nes homines mundi teneantur cog- Cognitio. adro
noscere unū deum, cuius cognitio
naturaliter inest: nō tamē obligā-
tur naturaliter credere hunc esse
deum xpianoy. quia hoc non est
in natura rerū insitū: ut magis
in populo xpianorum deus esset
q̄ in alijs. Nam sicut legitimi-
me estimare possent deū sarra-
tenoy et deum alioy paganoy
nō esse deos habentes potestatem
super eos, ita estimare poterūt
de deo xpianorum, cum nichil
magis causaret credulitatem
uel talem estimatiōem ex natu-

ra rerum donec per miraculorum
operatōes aliquid notificaret. Et
quāvis illis infidelibus constaret
sic missos esse suos superiores & ju-
dices & habere potestatem super i-
llos. Cum tamē non viderint eos
venire ut iudices nec in tali fi-
fura: sed ut hostes hostiliter o-
cupantes terminos terre & in
aspiratū bellico nullo premissō
ordine juris gentium, quo omnes
gentes utuntur ad iustificandum
damnum & nocumentum quod
alijs volunt inferre & ad con-
vincendos eos ut acquiescerent ju-
stis: nō tenebant tales admitte-
re sine resistantia. Nam ubi ju-

¶ Miraculorum ex abulensi.
ubi sup. & maxie. 2.º para-
lypo. c. 12. q. 16.

¶ Secus ponamus pro nūc
opināz illā asserentē
q̄ cōs homines obligat
cognoscere xpm ut hū
deū, cū ip̄e iusserit pre-
dicari euāgelium oī crea-
ture & cōs baptizari. Dñ
ignorantia eius quod q̄s
obligat. Nō exre-
lat. talis opinio hic oī m̄
erat alibi. Dñ attenda.

¶ Secus: abulē.
2.º paralyo. c. 12.
q. 16.

¶ Ordine: abulēnsis.
2.º paralyo. c. 12. q. 6.

dex. uel superior inuadit aliquem
 nō ut iudex, sed hostiliter ut per-
 sona priuata, licita est contra e-
 um defensio impugnādo, occidēdo
 & uulnerando sicut contra quā-
 libet personam priuatam. Ex q̄-
 bus uidet̄ q̄ si ex parte infide-
 lium licita erat defensio: Con-
 sequenter ex parte xpianorū
 iniusta erat offensio & inuasio.
 Verum hec aliter repetētes
 pro indubitato habendū credi-
 mus: (quod & nemo utiq̄ sa-
 nementis inficiabit̄) deum u-
 num & uerum omnium cōdito-
 rem habere p̄tatem super om-
 nes nationes & gentes mūdi

Ex p̄cepto dei & pax ius-
 tū est bellū cōtra infideles,
 licet ex parte illorū etiā
 nō sit iniustū.

puniendi crimina per interitum
 singulorum & omnium & auferē
 di ab eis omnes potentias & dona
 que eis gratiose contulerat. quod
 olim fecisse ^{illum} omnium gentiū histo
 rie testant. Et apertissima ra
 tione intellectui cuiusq; se offert.

¶ Unde iubente deo alicui gen
 ti puta xpianoz q; inferant be
 lla non genti sarracenorum seu
 paganoz: quāvis tale preceptum
 ipi pagani seu sarraceni igno
 rent. & ex parte sua licita sit
 jure naturali defensio & resiste
 tia: indubitātū tamē est xpia
 nos licite quoq; uelut ministros
 dei omnium domini hoc preci

¶ Vñ iubente. ex
 abuleri. Josue. c. ii.
 . 9. 12. & 2. para
 lipo. c. 12. 9. 6. &
 p. paralipo. c. 19.
 . 9. 20.

pientis talibus infidelibus inferre
 bellum. Ex fide aut catholi-
 ca multorum prophetarum testi-
 monio per varias formas, per mul-
 ta miracula, & innumerabilium
 martirum utriusque sexus omni-
 etatis moribus confirmata,
 christiani compertissimum habent
 christum verum deum & hominem
 habere plenam jurisdictionem
 & potestatem super omnem creatu-
 ram. cum in nomine iesu flecten-
 tur a genu celestium, terres-
 trium & infernorum. In ipse
 resurgens ait data est michi om-
 nis potestas in celo & in terra. quod
 quidem ad humanitatem oper-

Ex fide. Ex aug.
 ancho. In li. de p. p.
 pape. Ex summo p.
 3. de regi. p. n. c. 1.
 Inft. Ex ex. u. p. p.
 quia vir reproba-
 10. 22. Ex sc. u.
 de turre noma. p.
 xru. 96. d. 1.
 Xsi ad quartu. p.
 uinaldo In oper.
 gal. fo. 34. Et
 tro de p. r. i. o. d.
 x. r. o. m. e. c. t. i. e.
 r. o. m. a. l. u. t. e. r. u. c. 2.
 Ex oldrado. d. 1. 1.
 69. Et isidoro d. 1.
 de institutis regu.
 . c. 1. Ex suabo d. 1.
 trut. d. p. t. e. u. t. e. u. t. e.
 a. c. 7. d. c. 1. p. 1.
 ad quinta allegatio.
 alia. hysp. d. p. 1. o.
 colie. l. 1. p. 1. o. r. n. 1. 7.
 99. r. o. 7. Et i. o. a. n.
 de turre noma. p. 1.
 s. u. m. a. c. t. i. e. l. 1. p. 1. o.
 abulen. In
 p. r. o. p. o. s. u. o. s. u. p.
 matth. 9. 12.
 r. o. 7.

tet

tet referri quia de divinitate nulli
 dubium est / quin semper habuerit
 et Christus namque dum fuit in hoc
 seculo & etiam ab eterno dominus
 naturalis fuit. & de jure naturali
 in imperatores & quoscumque alios se
 sententias depositis ferre potuisset /
 & damnationis & quoscumque alias
 ut pote in personas, quas creaverat
 & donis naturalibus & gratuitis
 donaverat atque in esse conservave-
 rat. Eadem ratione & vicarius e-
 jus hec potest. Nam cum dominus
 fuit summe prudentie & sapientie
 non videret esse talis (quod dicen-
 dum non est) si unicum post se
 talem vicarium non reliquisset,

Dominus. Ex
 Ino. In c. ad aposto
 lic. & rejudica.
 h. 6. p. priuamus.

qui

qui hec omnia posset. Fuit autē iste
vicarius ejus petrus voce ipsius insti-
tutus. Et idem dicendū est de suc-
cessoribus petri. Cum eadem absurdi-
tas sequeretur. si post mortem petri
humanam naturam a se creatam
sine regimine unius persone reli-
quet.

¶ Vicarius ergo xpi potestatem
habet nō tantū super xpianos s;
etiam super omnes infideles. Cum
enim xpus habuerit super oēs
potestatem, nō videretur diligens
pater familias, nisi vicario suo q̄
in terrā dimitebat plenā potesta-
tem super omnes dimisisset.

¶ Et sicut nullus se potest subtra-

heri

Vicarius. Ex l. 1. de
y super his. de tot. et
et alia. hispa. de
eate. l. 1. ar. 1. 1.
q. 1. in p. 1.

here ab obedientia dei. Sic nec ab
 obedientia vicarij dei / qui est papa.
 Unde si papa jubeat aliquos in-
 fideles bello prosterni. Suscipientes
 tale preceptum vel permissionem
 nō utiq; peccabunt. sed justum
 bellum ex parte sua talibus infi-
 delibus inferent.

☉ Causa tamē talis precepti vel
 permissionis est cōmesuranda &
 proporcionanda ipi potestati quā
 xp̄us summo pontifici tradidit, ut
 taliter eam in hujusmodi jussis &
 permissionibus exerceat, qualiter
 a datore fuerat premonstrata.
 Pisce inquit xp̄s petro omnes me

est iusta causa ad mo-
 dum belli contra infide-
 les. et
 dicitur recipere pre-
 ceptum a papa.

as. Et eidem petro apostolorum prin-
cipi & apostolis ejus consocijs & eorū
successoribus. Itē inquit in uniuersū
sum orbem & predicare euangelii
omni creature. Se etiam habere
predixit alias oves: ^{et q̄ illas oportebat} que non erāt
ex apostolorum ouili. || Constat
autem ad pastōris sollicitudinem
pertinere salutarium herbarum
aquarumq; pabulum ac poculum
ouibus exhibere. aluporum incur-
sibus ^{cas} defendere nociuq; alia fuga-
re. Errantes ad gregem reducere
atq; inouile inducere. infirmas cu-
rare. Incurabiles extra gregem
expellere ^{ne} totum gregē inficiāt.

|| Predixit. iou
& ibi. m. co. de la

se adducere. dicit
Et vocē meū
et fiet vnus
& vnus pastor.
adducere quippe
nō trahere: quod
renitentē per vni
in ouile mittere

Hec omnia comprehendisse videtur
qui dixit pascite oves meas. Nam
pascus ad vitam salvandam ordi-
nat. Que frustra desideraret.
Si ad vitam reliqua conducibiliano
curarent, & nocua aduersan-
tiazq; no repellerent. Servandier-
go & salvandi vitam subditorum
cura comissa est petro ejusq; su-
cessoribus. Que vita in cristo con-
sistit ejusq; doctrina. ipo dicente.
ego sum ^{viam} veritas & vita. Cujus
manifestatio precipue, ex predica-
tione resultat. Unde summus pon-
tifex qui hanc potestatem tali-
ter exercendam suscipit: ex debi-
to pastoralis officij tenet infide-

les per inuia exerantes ad viam &
xpi omne inducere per suauem pre-
dicationem ac blandimenta, nō autem
dictum est cogere remittentes per
asperitates & bellicum furorem ad
suscipiendum euangelium. Quod per
liberam ac spontaneam voluntatē
susipientium intermittendum fuit
tāquā doctrina cordium & am-
morū qui cogi nō possunt. Neq̄
similiter cogunt suscipere amicia,
tores & predicatores illius doctri-
ne. Cum omnia talia debeant esse
libera. Neq̄ illi nō suscipientes tā-
q̄ contemptores superioritatis
seu potestatis: quam habet iure
summus pontifex: poterūt puniri

¶

neq̄

neq; debellari. Cum superioritas & po-
testas illa in huiusmodi per concedente
xpm fuerit limita^{ta} & temperata cum
moderamine ut pastat: no ut inte-
rimat aut deglutiat quasi lupus
vitam corporalem adimendo &
pariter Spiritualem: qua succeden-
te tempore & inspiratione diuini spi-

ritus forsam poterat aduenire. Et
quantiis legati apud omnes gentes
sancti habeant & offendi nequiat

de iure gentium. Non tamen eos re-
cipere ulla gens cogit. neq; inte-
rra hostium amplius morari q̄
permittant? legatis licebit, tale no
statuente iure gentium predic.

Sicut & factu est per predicationem
apostolorum, xpo prima,
palute operante in eo
& predicatione. illi
quippe predicauerunt
ubiq; dno cooperare
neq; per arma bella
compellere ut suscipe-
rent apostolos pre-
dicantes.

Factu est. actum.
13.

Cooperate. marci.
ult.

Sancti. ff. de lega
no. l. fi.

Permittant. Ex tito lino.
de adu. 4. l. 6. 7. c. 1. abulc
18. p. paralipo. c. 19. q. ii.

Cu no possent. ex abulc.
p. paralipo. c. 19. q. ii.

Cu no possent alio modo gentes ^{semel} inter se
discordantes in concordia venire.

to

luxuriant contra naturam in natu-
re obprobrium & ceterorum infectio-
Cum perpenderit eos insanabiles: jus-
te papa jubet tales extirpatores
& deturpatores nature/infestato-
res & infectores manifestos bello
deseri. & reges & gubernatores eorum
uelut contra naturam regentes
ditiombus ac regius priuare. Atq;
sub iugo & seruitute xpianorum
eos ponere, ut sic possint conuer-
satione & blanda xpianorum predi-
catione / sino omnes saltem aliqui
ad ouile iudici & aggregari a
postolorum.

¶ Capitulum. xxv.

¶ De iure belli.

Deuastare & occidere
iure belli.

Iure itaque & ratione naturalissimo,
uetur bellum in illis duobus casibus
quibus praediximus esse necessarium.
Ordinat quippe ad uincendos
hostes, ut nobis ablata restitu-
antur & lesa reparentur, & sterge
belli subacti nec nos infestet
in presenti, et impotentes redacti
in futurum desinat nos inqui-
etare pacemque nostram pertur-
bare. Ad hanc igitur uictoriam
& finem nunquam uel sero perueni-
emus, si crediderint hostes huiusmodi
de a nobis tractandos fore.
Preuenient quidem nos asperri-
ma probandis referentes, forsaque
uictoriam preoccupabunt. In

fide iure gentium necessarium
 inductum est, ut res & perso-
 nis hostium bello devastare per-
 dere ac perimere liceat. utq; ui-
 ribus eorum funditus eversis civi-
 tate nostra in pace fruamur.
 ¶ Sed profecto utilius erit
 postq; victi fuerit (si fieri po-
 ssit) res & personas eorum ser-
 vare, ut rebus pro nostris &
 personis pro seruis utamur.
 Sicq; perdenda bellico furore no-
 bis utiliter reseruando auge-
 bitur & ditabitur nostra civi-
 tas, & milites ad pericula be-
 llica acuentur & inflamuntur

bello devastare abulensg.
 p. paralpo. r. 13. q. 20. @
 .9.30.

uti res hostiu
 nostris & perso
 nis pro seruis licet
 de belli.

predam velut ex uenatiōe sperātes. Cum omnia bona eorum qui uicti sunt ad uictores transirent. Inde in anteriore libro dictum est, illa que ex hostibus capimus statim nostra fieri, adeo quidem ut liberi homines in seruitutem nostram deducantur. quos seruos appellamus inde uocabulum trahentes, quod si qui iure belli possint occidi a uictoribus conseruabantur. & serui fiebant a seruando sed serui appellati. imperatores etenim captiuos uendere iubent. Itaque per hoc serua-

Ad uictores. Plin.
p. de legib.

Vocabulum. Aug.
de ciuitate dei. l. 19.
Idem. q. et hinc. c. 4.

Imperatores. L.
iure persona. l. 19.
autem.

LIBRARIUS

ne nec occidere solent. Nam cui
 jus adimendi vitam concessum ē.
 iuste per consequens concedi mi-
 det^r jus adimendi libertate, que
 minus est q̄ vita, licet servitute
 sepe morti aliquando compare-
 mus. Sicut enim membra data
 sunt a natura in vita magis
 q̄ libertas, & tamen possunt au-
 ferri propter culpam. ita in pro-
 posito. quia jus naturale dedit
 homini pacem & libertatem
 & plus precepit pacem cōm q̄
 propriam. ideo si aliqui nō possunt
 utrumq̄ simul habere, debent
 minus preceptum infringere

Consequens. ff. de
 adulte. l. nec in ea.

Sicut. fran. de ma-
 ronis 19. de iura.
 de. c. 14.

Secundum dictamē juris natura,
se. iurco ut communis pax habeat
cum malis, seruitus est licite intro
ducta. Utile nempe fuit victori
bus, victos ad seruitium referuare
potius q̄ occidere. Cum ex mōtuo nu,
lla sit alia utilitas proventura.
victis quoq̄ nō minus utile fuit,
cum uiuentibus quāq̄ seruis sit
Spes libertatis, quādo tamē mors
omnia auferat.

Ex mortuo. l. i.
ii. c. i. mo. c. 2.

Mors. In aut. de
nuptis. §. de nuptis.

De manumissioe suoz.

¶ Sed quāuis seruitutem indu
xerit bellum, lex tamē rursus hu
iusmodi causas curans libertatē
seruis molita est. & multa de
his tractant modos introducēs

FRANCISCALENTINAE GREGORII

dona milia. quæadmodam emancipa-
 tionem qua filius a nexu patrie
 potestatis & pater a patria cura
 & gubernatione liberat, in eum
 les communicationes connumeramus:
 sicut manumissionem & alios modos
 per quos servus in libertatem
 eripit. conuentionem utilem iustamque
 dicere oportet. Est enim libertas
 naturalis facultas eius quod cuius
 ique facere libet. libertatis estimatio
 in infirmum protendit. et liber-
 tatis summus amatorum. Cui autem
 seruis est proposita spes pulcherrima
 foveat. Spes bona dat vires. Et simul est utile dominis
 quibus melius tali definito premio

// Dona milia. In
 aut. quibus mo. nã.
 ff. sui. §. nã si qd.

// Libertas. ff. de sta. ho.
 . l. libertas. In sta. de pure
 persã. §. et libertas.

// Estimatio. ff. rem
 ratã hãte. l. procura-
 tor. la. 2. ff. de regu.
 ju. l. libertas. c. l.
 nõ est singularis.

// Amatores. In
 aut. Constitutio que
 ex ascriptio.

// Pulcherrima. In
 prole. m. §.

// Vires. Quædams.
 in epistolis.

seruit. Oportet enim finem omnibus esse
determinatum. est quidem iustitiam simul
& utile libertatem esse propositam. libe-
ter enim labores subeunt, & de pro-
posita parum conspiciunt & tempus
indisunt. Et praeterea utile dominis
quibus obedientia honor & reuerentia
debetur propter tam grande beneficium
a dominis prestitum. Tandem utri-
usque utilitate pensata & facti re-
uerentia cuiusque ad suam naturam
inammissio & alij modi soluendi serui-
tutem a iure gentium iustam origi-
nem habuit, ne patet cum iure natu-
rali. Et homines liberi nascerentur
nec esset nota inammissio. cum ser-
uitus esset incognita. sed post iure

Oportet. Aristo-
telo. c. fi. Caye-
nus. de Insti. rep.
li. 4. n. 2.

Incognita. ff. de
iust. & iu. l. man-
missioes. Insti. de
tius. §. manumit-

gentium

LIBER DE LEGUM FONTIBUS

sine causa. ut puta quomodo unus homo
temporaliter est res alterius & ita
in pena illius etiam ipse punitur. Sicut
filij secundum corpus sunt quaedam res
patris & serui quaedam res domini-
orum. Item quando peccatum unius de-
rivatur in alterum per imitationem.
Sicut filij imitari solent vicia patris
eum & serui dominorum propensius
& audacius illa sumentes. Paruu-
lis ergo hostium: qui nichil in nos
delinquere potuerunt: vita non est
adiudicanda. Nimis quidem inhumana-
num innaturaleque foret. Sed cum bo-
nis libertas & in graviolem paren-
tum calamitatem auferet, & necum
adoleuerint liberi remanentes in
vindictam suorum majorum in
nostrumque

^{Vita. deute.}
20. ^{ubi abul.}
len. 9. 2. &
^{id. abulen.}
p. p. ^{sup.}
c. 9. 19.

^{Adoleuerint.}
^{abul. ubi}
^{sup. tan. p. 2.}

nostrumque exitium tempore succedente erigant. quod rationabiliter timeendum erit. oportet autem sapienter, eos servitute premere. Nam dium dium mentis jupiter illis affert: qui servitutis sorti subiecti sunt. Dium dium sane ingenij deus abstulit illi, qui in miseram servi fortunam venerit unquam. Ut anibus penas accidimus. ne longius auolent, ita istis opis & auctoritatem ne se tollant in altum. Ut accise poene tempore renascunt, ita nisi assidue premas renascit potentia.

Sapienter. exo. 1.

Mentis. homer. Odysse. 17. fo. 130. plato. 6. de legibus. fo. 236. Eprobat abulens. deute. 28. 4. 9.

Anibus. Erasmus. parabolae. fo. 127.

ex servis servi

Qui autem ex servis nascuntur ob eadem rationem servi erunt. Hostilitas namque parentum odium & inimicitia in nos: propter vic-

toriam

toriam de his habitā nuditate bono-
rum & bonorum priuatiōem & mi-
seram seruitutem a nobis sibi injūc-
tam: facile deriuabunt in filios. Un-
de si calamitate simili nō opprimā-
t, forte fortiter in nos insurgent.
Et dum hostes presciuerint in tan-
tam miseriam se & posteritatem
suam deuenturos ob tales in nos-
tram ciuitatem irruptiones, si sa-
piunt, aut nō audebunt aut de-
sinent nos infestare. Sicut enim
in bonis ceteris & honoribus,
cque natura in ipa hominis pro-
ductiōe simul non dedit, s; postea
per intermedia ueniunt) succedūt
filij parentibus, ut parentes libe-
tius ad ea acquirenda incitent

in uita: & cum solamine moriantur,
 Sic decens est q̄ similiē succedant in
 seruiū statu, ut parentes facilius re-
 trahant̄ a merenda seruitute uel
 a facinoribus quibus ip̄am meruerūt,
 & in anxietate moriant̄ filios
 in similem sortem relinquentes.

¶ Capitulum. xxxvi

¶ Iterum de iure belli.

belli iōpedio
 conigerunt.

AD uictoriam: que in bello des-
 siderat̄: multos labores multaq̄ pe-
 ricula belligeratores seu milites su-
 bire utiq̄ oportebit. Exor̄ent̄
 charissimos filios domū tutissimū
 refugium in primis derelinquere.
 Deinde magnis ac nocturnis quoq̄

itinerib̄

iteneribus lassescere seu defatigari.
Sub diuino nō sub laquearibus nō
in mollibus stratis ad amussim ster-
tentes dormire. in Euaham & indu,

mentorū inopiam interdū pati.

Bombardaz etibus obici. postremo

stare loco aut vulneraturos aut
vulnerandos aut occisuros aut occi-

dendos. Digna loco statio. pri-

mus salit impetus amens. tecumq;

nefas. ireq; rubentes. exanquesq;

metus. occultisq; ensibus instant in

fidie. geminūq; tenens discordia

ferrum. innumeris strepit illaminis.

Tristissima uirtus stat medio le-

tusq; furor. Terror utrosq; tenet.

idem pavor occupat omnes. Ri,

11 Bombardaz. In colloqu
ns @ caruflant.

Occidendos. In
iliados ii. Erasm
ubi sup.

11 Digna. Statius
in tebaide. 7. 11.

Terror. In
rius iliados. 4.

xcaq; mortiferi soror & tomus horri-
da martis per populos preceps rumo,
re accendit acri. in medicum lites
affert ac suscitatur iras. immittiturq; pec-
toribus vincendi rabiem. unde labor
gemitusq; dolor, vulnere, mortesq;
nasunt. Quid plura? nulla mise-
riarum excogitari potest: quam non
experiant bella sequentes.

Quis igitur tristem uirulentem
impeditur ipsam tot laboribus tam
toque sanguine madentem: premia
si tollas? Remuneranda profecto

Sitollas. Iuena. -
10. Satyra.

pericula eorum: quin etiam illos ad
hujuscemodi cohortandos & inui-
tandos premiis merito placuit.

Cohortandos. ff. de
Iure Immunita. l. semp.
& negotatores.

Ad hec namq; honore & lucro,

Honore. Erasmus de
Inst. pna. tit. 6.

ducunt

omnia & honores
sunt pro po...

l. h...

faciunt. Honos enim alit artes,

Honos. Cicero.
in tuscularis 7. stobis

omnesque incendimur ad studia glorie,

Spes bona dat vires. Maximus qui,

Spes bona. Cuius
in epistolis.

Maximus. Cuius
de iust. repu. lib.
n. 6.

dem affectus est. Spes. & ad ea non

numquam impellit, que preter humanas in

res esse videntur, nullaque ratione

suaderi possent. Ideoque sic affectus

et hominum dulcissimus. En tyrannus

honorum appellat, ut qui inuitos se

per numero trahat, et torpentes fo

neat, quiritantesque exasperet.

Prodest castigata segnicies, adiuuat

laudata virtus. Sed laudes, glorieque

premia longe magis militum animos ex

citant. Unde militatibus hono

res privilegia preeminetie &

stipendia & liberales remunera

rationes

ratios sunt assignanda proponenda &
 ferenda. Ut cum viderint se ob hoc
 sic preteritis premiatis honoratis
 & excellenti estimatiōe habitos, ad
 pericula sponte currant metuentes
 honores & premia perdere indu-
 entes se generoso pudore: qui certe
 maxime omnium in Etoria nobis
 salutentemq; largit. Duo em̄
 sunt que in Etoria parunt,
 aduersus hostes quidem auda-
 cia, aduersus amicos autē turpis
 infamie timor. Intrepidū itaq;
 unum-quemq; illorū & timi-
 dum fieri oportet. Intrepidum,
 periculi timidūq; honoris.

Hec sunt que in Etoria no-

Duo. Plato. p^o de
 legibus.

Delata militaria puni-
enda, q̄ hic enumerantur.

bis adferunt & expediunt. que
vero auferunt deferunt & impe-
diunt. ultra coia sunt crimina
ambitiosa: que quis uti miles, dmittit.
Et p̄tea qui stationis munus re-
linquit & excurias deserit: Emā,
sor, qui diu uagatus ad castra re-
uertit. Desertor, qui per prolixū
tempus euagatus reducit. Item,
is qui ad explorationē missus pre-
ibus hostium oportuno tempore
nō reuertit, aut explorare desinit.
Aut explorator qui secreta mūi-
at hostibus, qui in bello arma
amissit uel alienauit. aut ali-
ena arma subripuit. qui rē
a duce prohibitam fecit. aut māca,

Militaria. ff. de
milita. l. j. §. 2. c.
per totū.

ta nō ~~per~~mittit. qui uallum trāscen-
 dit: aut per murum castra ingredi,
 & uel fossam trāstuit. Qui seditioꝝ
 atrocem militum concitauit, uel pa-
 cem turbauit. Vel quando multi i,
 aliquod flagicium conspirant. qui
 prepositum suum protegere noluerit
 uel deseruerit. Qui se dedit militē
 cui nō licet. Itē segnes, contumaces &
 desides. Qui manus intaliē prepo-
 sito. Qui in acie fugam prior fecit.
 Qui metu hostium languorē simu-
 lauit. Qui cōmilitonē uulnerauit.
 Itē proditores & trāsfugit. Du-
 cum aut uel eorū qui exercitū p̄
 sunt crimina sunt ad officium
 suum expectantia nō solerter p̄

agere. Sicut miles in castris non
 continere. Ad exercitacionem non perdu-
 cere. Claves portarum non suscipere.
 Vigiliis interdum non circuire. Foru-
 mentationibus comilitonum non intere-
 se. frumentum non probare fraude
 mensure non coercere. Delicta secun-
 dum sue auctoritatis modum non cas-
 tigare. Querelas comilitonum non au-
 dire. Vitiosarios non inspicere.
 Intempte sine prelium seu certamine
 iure. Et reliqua talia. que si penis
 militariq; disciplina non coercerantur
 uel nulla uictoria uel sera uel ad-
 uersa nobis deuentura erit, ut po-
 te subuenietis his uel remissis: quieto

Victoria.
ex abulensi.
deut. 28.
c. 9. 2. &
4.

riam parere salendum. Victoria quidem

inter maxima bona computatur propter utilitatem s; & propter honorem. Utilitas autem
 maxima est. quia si aliquis hostes habet, quos subjugare non potest neque resistere eis, bona
 sua diripient, illumque destruent. nulla pace nulla quiete fruetur. Honor etiam magnus
 est vincere, utque pertinere videtur ad auctus fortitudinis, qui sunt inuadere confidenter, vi-
 rilitate resistere. Et propter uictoria extenditur nomen & corroboratur persona, ac diui-
 tie ampliantur, et alia multa bona, que ab hominibus desiderantur, cum uictoria proueniunt. At uero
 per contrarium extremum malorum est ab hostibus uinci. ubi honor, libertas, bona, & uita
 cum dolore maximoque dedecore amittuntur. Ex omnibus in hoc libro deductis hactenus cuncta
 si nostre arma dedimus, prudentiam, iudicium, & bellum. Nunc uero eam perpetuam reddere
 adnitendum est.

Capitulum. xxxvii.

De perpetuitate civitatis.

Perpetuitate uniusq; res
sua affectat.

Sicut natura unicuique rei innisit appetitum servandi seipsum, sic durandi & permanendi. Unde omnia vivientia appetunt immortalitatem seu sempiternitatem in esse a natura tributo. Terram semper germinare videmus, mare & flumina pisces dare. Solem & astra in suis operationibus se indefinenter hominibus exhibere. que frustra proculdubio essent, si hominum genus: quorum gratia constituta credimus: non duraturum & post pauca omnino periturum arbitrareremur. Vult ergo ipsa natura perpetuitatem

quādam in hominū genere: quorum
causa & nos civitatē tāto appara-
tu composuimus instruximus atq;
communivimus. Perpetuā itaq; ipōz
& quodammodo immortalē eter-
namq; fieri optandum & omni co-
natu admittendum est. ne ridicu-
lum sit tantū in hac re sumpsi-
sse laborem, neq; stabile nec du-
rabile aliquid fundavisse. Videm;
etiam homines, ex quibus compo-
nit̄ civitas, esse mortales. neq; dū
vivunt semper sunt in eadē vigore,
nec ad eadē officia peragenda
equaliter per totam vitam idonei.
multis nāq; variationibus hu-
mana vita subicit̄. Dum preterea

Perpetuanda est civitas.

¶ Ridiculū. Plum.
12. de legib.

a se ipsis inuicē discordāt cōgrega-
ti cōtū dissoluit. iude civitatis e-
termitas interscindit.

Conjugio Immorta-
le fit genus huma-
num.

¶ Sed mortalitatem cuiusq; hoīs,
natura reparat quodā artificio i-
mortalitatis. dū ex filiorū proce-
ditatiōe renouata genera manent.

¶ Renouata. In aut. & nuptijs. &

¶ Mortalis. Pluto. In conuiuio.

Natura nempe mortalis semper
& immortalis esse pro viribus in-
tit. hoc aut generatiōe dūtaxat
assequit, quando semper alterū ju-
uenem veteris loco substituit. Ad
cujus exemplam huiusmodi curā
habeturus. est civitatis seruator
de successiōe hominū & substitutiōe
illoz qui diuersis officijs presunt,
ut sicut per diuinū regimē in re-

¶ Sicut. tho. p. de
regi. pna. c. ult.

Substitutio personarū
officijs aīlebz perpe-
tūa.

bus corruptibilibus: (quia semper eadem durare non possunt) provisum

generatam. honorus. 6. Iliados. 126.

Et ut per generationem alia in locum aliorum succedant: ita per regentis studium permaneat & in sempiternum duret ipsa civitatis compositio.

Dum sollicite curat qualiter alij in deficientiam locum succedant tam in officiis & artibus pertinentibus ad sustentationem vite humane

quam in expectantibus ad regendam & ^{custodiendam} constituendam civitatem. hoc

semper previso ne inepti & insabiles ad officium subrogentur. Ne com-

Cithara. de clero conjugans. c. Diversis fallacijs.

fundat cum psalterio cithara, ne asino lyra pulsetur, ne subus rose

Lira. adagia. her ab crasmo collata.

obspergantur, ne sit graculus inter

musas

musas nec auferunt inter dolores. Quid canis i
 bus. Quid suam amarissimo sui? Nichil cu
 fidibus graculo. Nunquid alligabis rhinoc
 rota ad arandum foro tuo? Sed bos ad ara
 trum adhibendus, equus ad curras, ad ue
 natu canis. Sic quisq; debet eam inte
 ritatem capere, ad qua natura sit appo
 situs. Hac siquidem arte semper nostre
 civitatis & Eructura consistet.

Rhinoceros. Job.

Bos ad aratum.
 Erasmus parabolaz.
 d. 31. ex plutarchi
 moralibz.

Concordia perpetuat
 civitas.

Et q; admodu ipa natura discorda
 tia elementa concordie pace ligavit. Sic
 civitas differentibus opplecta pectori
 bus concordie vinculis coliget, discor
 dieq; virus inde procul pellat. Nec
 parua nec parvu diuturna civitas erit,
 que civiu concordia munita est. Res
 publica est diuturnu atq; immorta
 le animal quod nunq; occidit nisi

Nec parua. Jo. Fran.
 patriq; Cayeta mus.
 de reip. l. 9.
 n. 2.

Animal. idem
 Cayeta. de Inst. rei
 pu. l. 9. n. 2.

ipi.
 L

ipsa vim afferat. mortemque sibi consciscat.
Concordia victoriam, discordia exitium
prebet. Unita durare solent, divisa peri-
re. Unitate quidem partium suarum am-
taservant, dispecte partium pereunt. Uni-
tatem vero partium mutuis earundem
efficit amor. quod in sumoribus nostro-
rum corporum & mundi elementis
intueri licet. quorum concordia & mu-
dus & corpus nostrum constat, discor-
dia dissipat. Concordiam vero illis pa-
cis atque amoris prestat vicissitudo.

Concordia. tyrelli
deu. relati ab eu-
tropio. 4. de gestis
romanoz. c. 3.
Durare. Salustius
in Jugurthino. Scru-
cpld. 96. Summa
in colloquio. par-
t. 1. di. 1. c. 7. Cas-
ta. de insti. recipit
li. 1. ti. 4. @. li. 1.
ti. 2. 10. haurit
intuit. de homogeni-
tate seu demasurata
li. 2. 9. 14.
Unitate. nunc
libus in comen-
conuuij plurim

Harmonia Ciuitatis.

Quemadmodum chorus res est elegans
si quidem ordine constat & armonia.
ridiculum spectaculum si gestacula
tices una cum uocibus confundantur.
Ita preclara quidem res est ciuitas.
Si suus cuique detur locus, si suo quisque

Chorus. Erasmi
de insti. pra. 11.

fugant

IRACUNDIA

fugant officio. Hoc est si principum aut
 rector quod se dignum est regere, firma-
 gis tractus suis obtemperantes. Si plebs
 iten bonis legibus & integris magistratibus
 obtemperet. Quippe in bene consti-
 tuta republica quatuor virtutes ag-
 nosant ac resplendent. Prudentia in
 principibus, idest recte custodiendo co-
 sultandiq; scientia. Fortitudo in militibus,
 idest firma sententia in vitisita
 insidiosis, q; minus audendi pro patria
 in periculis quatenus leges magistratu-
 rumq; precipiunt. Temperantia in pri-
 cipibus simul & militibus atq; arti-
 ficibus, idest consensus quedam qua
 libenter cuncti conveniunt, ut alij
 quidem imperent, alij parant. &
 inter eos qui parent, alij quidem

Virtutes. maxillij
 fanius in argumeto
 ad. 4^m de repu. plato
 nis. Ciceronius de
 Inst. repu. li. 9.
 n. 2.

in

in

in bello. alij in officia pareant, neq; ob
voluptates ullas consensio talis impediat,
immo cupiditates inferiorum superiorum
imperio consilioq; obtemperent. Iustitia
quoq; in omnibus: per quã suum q; q;
idest: ad quod. & natura & studio
est aptissimus opus munusq; exequitur
tam publice q; privatim cois. comodi
gratia, nec quisq; sibi vendicat ali
enum. Quẽadmodum in diapason
consonantia uox octava cum gravi
adeo consonat, ut que uox gemina
est appareat una, sic in bene compo
sita ciuitate temperantie gravitas
cum iusticie robore tã apte congruit,
ut due he virtutis uix inuicem dis
cernat. Ciuitas namq; in quadã
harmonia consistit. Harmonia nempe

Harmonia. Plac
m conuio. vel me
lius in comitatio
uiui.

concordantus est. Concordantia vero concordia est. Concordia autem ex discrepantibus donec discrepant fieri nunquam potest. Discrepantia vero ad consonantiam reducuntur ex acuto & gravi consonantiam per musicam, Cuius artifices voces acutas & graves natura diversas certis intervallis & modulis sibi invicem magis amicas faciunt. ex quo harmonie compositio & suavitas nascitur. tardiores etiam motus & velociores ita invicem temperant, ut amica potissimum fiant, & rhythmum concinnitatemque exhibeant.

Civitas autem est quoddam corpus ex capite & membris ex governatore & gubernatis sive ex principe & populo compactum. Quod duplici nervo seu vinculo concordie connectit & coligat.

Artifices. Musici
libus in divinis plac
romis.

Corpus. Politia. l. 1.
Summa vultus in
logico. p. 1. p. di.
2. & in illius
libri. Plurarchus
in instructio trufani.
abulen. p. p. p. p.
c. 17. q. 24.

Primo

Concordia int̄ p̄ncipem
& populum.

De benivolentia.

Primo caput & membra. Secundo inter se
in vicē membra. Concordia igit̄ inter
principem & subiectos comparat̄ huius re-
bus. benevolentia, & iustitiam princi-
pis. Benevolentia quidem & sui & alie-
ni p̄teris domina est. Benevolentia autē
multitudinis conciliat̄ his moribus, Cle-
mentia, Comitate, Equitate, Ciuitate,
te, Benignitate. Benignitas extimulat
ad officium, presertim si conspexerint
is esse premium apud principem: quidē
republica bene mereantur. Clementia
male sibi conscios inuitat ad meliorem
frugem, dum iunie spem ostendit, is
qui superiores uite errata nouis s̄tude,
aut pensare grata interim & in tege-
rrimis contemplatiōe nature huma-
ne. Ciuitas ubiq; aut amore gignit

Concordiaque. Eras-
mus. de iust. p̄ncip.
ti. 7.

Domina. alia
der magn9 relati-
uaxano. de iust.
reip. li. 7. tit. 9.

Benevolentia autē
Erasmus. ut sup̄

aut

ad hoc certe semit odium, uerum ea in
 magno principe longe gratissima multi-
 tudini. ^{De auctoritate.} Auctoritas itē his rebus para-
 ē. Nimirum prudentia, integritate,
 Temperantia, Sobrietate, & uigilia.
 Contra uero discordia inter principem
 & populum ciuitatem certe subuertēs
 odio comparatur atq; contemptu. Dum
 princeps oditur atq; ^{conuenit} Odium constat
 ē, Seruitia, uolentia, Contumelias,
 Morositate, difficultate, Rapacitate,
 partialitate, Mutatioe consuetorum,
 atq; nouitatu introductione. Precipue
 aut ex immodicis exactionibus seditiones
 oriri uidemus. proinde curandum erit
 bono principi: ut qui minimū irri-
 tent hisce rebus animi plebis.

Exactionib. Erasmus.
 de Insti. pna. li. 4.º

Nouatio. Erasmus.
 de Insti. pna. li. 3.º

Commis etiam nouatio quo ad fieri

poterit

poterit fugienda principi. Nam etiã si qd
 in melius commutet: tãme ipsa novitas
 offendit atq; salti ad tempus est pericu-
 lum allatura, neq; unq; sine tãmul-
 ta commutatus est uel rei publice sta-
 tus uel publica ciuitatis consuetudo
 uel leges olim recepte. Proinde si quid
 erit eiusmodi, ut ferri possit, nõ erit
 in nouandum, sed aut tolerare con-
 ueniet, aut comode ad meliorem u-
 sum deflectere. Rursum si quid e-
 rit eius generis, ut tolerandũ non
 sit, id erit corrigendum, sed ante
 ac paulatim, quia plerũq; parum
 nouitates discordiam. Quod enim pe-
 nitus infixum est animis hominũ
 multa q; usu confirmatum in uetera-
 nitate ac uelut in naturã abijt subito

Periculũ. marfil.
 maro ad. 7. de legib.
 platonis.

Novitates. in ep.
 inter ciuitas. de pu.

Quod. n. Erasmus
 in colloquio franco.

tollit

tolli sine magna permixta tranquillitate humane non potest, sed ita paulatim submovendum est, quod admodum ille revul- sit pilos caude equine: Sic difficilimum ac periculosum est annosas arbores, que jam late sparserunt radices, renouare, et alio. transplantare: ita rem publicam longo tempore suis inveteratam insti- tutis, ad aliam vite rationem traduce- re non licet citra maximos rerum motus.

Ut difficilimum. Erasmus. parabolaz. 10. 12. ex plurimorum moralibus.

Perfectio. ex abulensi. markez. 7. 9. 9.

Contemptus. Erasmus. de insti. pn. 11. 7.

Contemptus vero principis potissimum contrahitur studio voluptatum, libidinis, invidie, comessationum, morionum, scurrarum, etiam stultitia, sacordiarum, Ex his etenim moribus prin- ceps princeps facile a populo contemni- tur ac parvipenditur. Dum illi quando- minat vident voluptatibus misere in-

Dicitur. exo. 22. abul- sis 7. 2. paralyzo. c. 7. 9. 10.

Perfectio non venit hoc subito. natura in processu suo semper capit ab imperfectis paulatim tendit ad perfectum. Sic in speculativis, sic in moraliibus, sic in politicis, in quibus consistit po- litio legis, sic quod mines non dum eru- ditos nec assuetos in aliqua lege, non oportet subito po- nere in lege perfec- ta. quia esset eis val- de difficilis, neque po- sset illi observa- re. ita instruendi sunt prius per quod media minus perfecta. hinc paulatinum processum scimus adeo observatum dicente. non eiciam eos a fine tua. ano hno, ne terra in solitudine redi- gatur, et crescat contra te bestie, paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augeta- ris et possideas terram.

senectute sui officij inmemorem. atq; negligenter ab eorum imperio facilliter discordant concordiam nexu soluti. quod est vinculum veter. semp. qui preest & illos quis subsistent. vinculum naturalitatis appellatur ad similitudinem & exemplum vinculi naturalis quo deo & natura colligamur.

Naturalitas. 4.
part. n. 24.

¶ *Cōcordia Int' Coniues.* Inter ipsos autē civis ad invicē q̄dam vincula concordie & necessitudines partim a natura partim ab arte simili profitiscuntur veluti inter parentem & filium, inter nutricem & nutritum, inter educatorem & educatum, inter adoptantem & adoptatum, inter virum & uxorem, inter consanguineos & affines, inter dominum & vassallum, inter patrōnū

Natura. 4.
n. 24. cū alijs.

¶

Et libertum, inter magisterum et discipulum, inter concives, inter benefactorum et beneficiatum, denique inter amicos. Oportet autem hec dulcissima nomina concordie et amoris in civitatem introduci, distincta et cognita esse, non autem confundi aut dimitui. Confunderentur vero atque comminerentur, si qui de uxores et filii essent omnes, uxor uel maritus esset plurimum, si ad tempus quoddam uite tantum conjugium instabile duraret. Non enim quis pater, quod filius, que uxor, quis maritus, qui socii sanguinei, qui affines essent peculia, inter agnoscerentur nec proceris haberentur. Non quis ad benefaciendum alteri induceretur ingratitude et austeritate retrahatur: qui fontes bene

ficiencie deficere & solitudinem amicorum
parere solent. Eminentior solum & remu-
do tollere videntur: qui amicitiam/
donata tollunt, quae a deo immor-
tali nihil melius habemus. nihil jo-
cundius, charitate quidem benivole-
tiatq; sublata: omnis est re vita subla-
ta paupertas.

Desuare. bernar-
dus.
Solitudine. plato
epla. 4^a

Locidius. Cicero
h^o. de amiana.

Disordia, seditiones,
et odia a civitate extr-
pent.

Civitas itaq; melior fit ac me-
lius instituitur duratq; eternitateq;
donatur: quando amicitia, ^{est} inter ci-
ves, odia vero & seditiones absunt.
que quidem pestilentie: cum in civi-
tatem irrepserint, subtili & paula-
tim placandae erant placidis suasioib;
probos viros & irrenarcharum, quorum
officium est mitigare discordias. Aut
si irruerant, celeriter sedate sunt

Amicitia. Plato
in alabrade. p^o. aug^o
epla. 2^a. c. 2^a. C^o
tamis de insti. recipi
li. 1. tr. 6°. u. fine.

Irrenarcharum.
de irrenarchis. 12.

per iudicialem potestatem vel indicēdo
et regnas sine inducias, vel minando aut
vibrando iusticie gladium. Quatenus
sic et terminata discordia: civitas
nostra concordie pace letetur, perse-
tuosq; florens immortalitate fruatur.
Quam nos illi summo opere optantes
immortalem eternūq; deum, ut sic
largiat' supliciter obsecramus.

Capitulum. XXVIII.

De fluminū seu tractatū legalū
in derivatōe a supra positis fon-
tibus legum

DEScripti sunt deo annuente na-
turaq; duce legum illi quatuor fon-
tes. Et ars civilis primæva seu primi-
tiua. Unde iterum per manabunt.
flumina legum. Et ars civilis secu-
daria seu derivatiua. Desluat ipse

ipsi iidem pulcherrimi fontes, coaceruatim
 in hoc capitulum tanquam in quoddam stag-
 num. Unde torrentia & flumina le-
 gum tunc per se & quasi per indicam
 designabunt, alioquin pleniore dilige-
 tia, latioribusque libris singulatim per-
 tractanda. Hoc distinet hic pres-
 tans omnes utique juris civilis libros
 in triginta & septem tractatus plu-
 rifariam subdividendos compendiose
 resolvit.

IN primo quidem fonte civita-
 tem composuimus ex duplici gene-
 ris hominum. Ex illis videlicet qui
 conservant, adiuvant & custodiunt
 vitam humanam. Et ex illis qui
 regunt, administrantque civitatem.

Ex hoc rursus derivantur duo flumina

omnia legum scilicet.

Tractatus. 1. De civibus, modis municipibus & eorum officijs. De hoc habet.

Digestorū. 40. li. 11. ad municipales cum aliquibus sequentibus.

Codicis. 10. li. 11. de municipibus & originarijs cum sequenti. De tabularijs & scribis logographis & censualibus. De susceptoribus & prepositis & archarijs. De ponderatoribus. De auri publici persecutoribus. De excusationibus artificū.

Tractatus. 2.

De gubernatore ejusque ministris magistratibus & iudicibus. De hoc habet.

Digestorum. 1. de senatoribus cum sequentibus usque ad finem libri. Et li. 43. de frivā publica & de edilibus curulis.

Et li. 40. de decurionibus. De albo scribēdo. De decretis ab ordine faciendis.

Codicis. p. de officio prefecti orientis
 cum sequentibus usq. ad finem libri.
 et li. 3. de sportulis & sumptibus
 in diuersis iudicijs faciendis & de exe-
 cutoribus litium. de pedaneis iudicijs.
 qui pro sua iurisdictione iudices dare
 dariue possunt. et li. 10. de decurio-
 nibus cum sex sequentibus. et li. 11. de
 alexandrie primatibus. et li. 12. de dig-
 nitatibus cum sequentibus usq. ad fi-
 nem libri.

Autenticorum libro. De iudices sine q.
 quo suffragio. Injurandum quod pres-
 tatur ab his. de referendaris sacri pa-
 lacii. de defensoribus ciuitatis. de admi-
 nistrantibus officialibus in sacris ap-
 pellacionibus. de consulibus. De ordi-
 narie prefecture & c. liberent a uni-
 ali fortuna. de questore. de iudicib.
 & ut nullatenus. de administrato-

ribus

ribus. Ut litigantes jurent & c. & ut q.
jubent referendarij compleant & c. Et nulli
judicium liceat habere loci servatore.

¶ Decretalium .p. de majoritate & obedi-
entia. & li. 6. de eodem.

¶ Extravagantium cōū. de eodem.

¶ Decretorum distinctiōe. 93. de eodem.

¶ Partita. 2. per totam. de regibus &
imperatoribus eorūq; ministris & genera-
li modo regendi

IN secundo vero fonte civitatem di-
rigendam commouendamq; decrevimus
tribus instrumentis, applicatiōe scilicet officia.
Dominiorū distinctiōe, & communicatione.

¶ Ex hoc iterum hęc flumina sentrac-
tatus oriuntur.

¶ De ociosis & inutilibus officialib;
De hoc habet

¶ Digestorū. ii. de aleæ lusu & aleato-

ribus

ribus.

• Codicis. 3. de religio. & aleatoribus. et li. io. de atlethbis. & li. ii. de gladiatoribus. de natiõe ferarum. de manuima. de spectaculis & lenombus. de expensis publicorum ludorum. de mendicantibus ualidis.

• Autenticorum. de questore. de lenombus.

• Decretoz. di. 86. de hystriombus.

• Pratita. 2. ti. 20. l. 4. de inutilibus & medicantibus ualidis.

• Tractatus. 4.

• De rebus ad uniuersitatem & ciuitatem pertinentibus. de hoc habetur.

• Digestorum. 43. nequid in loco sacro fiat. de locis & itineribus publicis. Nequid in loco publico uel itinere fiat. De loco publico fruendo. de uia publica & itinere publico reficiendo. de fluminibus & ne quid in flumine publico ripaue eius fiat quo perius nauigetur. Ne quid

Siquid in ea futu esse dicit. De uia publica &

in

FRANCISCALENTINAE GREGORII

in flumine publico ripane ejus fiat quo aliē
aqua fluat q̄ in priore estata fluēgerit.

Et in flumine publico navigare liceat. Et.

l. qo. de administratiōe rerum ad civi-

tatem pertinētium. De operibus publicis.

et Codicis. 8. de edificijs privatis. De

operibus publicis. De rationibus operum

publicorum & patribus civitatū. Et. li.

io. de muneribus & honoribus cum sequē-

tibus usq; ad finem libri. Et. li. ii. de

anonis civilibus. De administratiōe rerū

publicarum. cum sequentibus usq; ad tit.

desolutionibus & liberationibus debitorū

civitatis. De aque ductu. de pascuis

publicis & privatis. De diversis predijs

urbanis civitatū & oī redditu civili.

cum sequenti. de cupressis. Et. li. 12. de

litorz & itinez custodia.

autenticoz. de novi operis nutiatione

maricini conspectus.

① Institutionum. 2. de rerum diuisione per plu-
res paragraphos.

① Partita. 3. ti. 92. de edificijs publicis uel
priuatis. & ti. 28. de rerum diuisione per plu-
res leges.

tractatus. 9.

① De rebus ad gubernatore pertinenti-
bus. de hoc habet.

① Digestorum. 39. de publicanis & uecti-
galibus & commissis. Et li. 49. de iure fis-
ci. Et li. 90. de censibus.

① Codicis fz. de aduocatis fisci. Et li. 7.
de alluionibus & pascuis ad alium sta-
tum translatis de privilegio fisci. Et li.
10. de iure fisci. cum sequentibus usq; ad
ti. de discussoribus. de auro coronario
de argenti precio quod in thesauris infer-
tur. Et li. 11. de nauicularijs usq; ad ti.
de collegiatis. de canone frumētario cū

sequenti

sequenti. de frumēto alexandrino. de agri-
colis & scensitis. cum sequentibus usq; ad
finem libri. Et li. 12. de cursu publico &
angarijs & perangarijs. publice letitie vel
consulum.

• Autenticorum. de collatoribus.

• Feudoz. li. que sint regalie.

• Decretalium. 3. de censibus & exactōm-
bus. Et li. 6. de eodem.

• Clemētinarū. de eodem.

• Partita. 2. ti. 17. de rebus ad regem
pertinentibus. & ti. 18. de castellis &
arcibus regijs. & parti. 3. ti. 28. l. 6.
de juribus regijs.

• De rerum dominio & possessione. De
hoc habet.

• Digestoz. 41. de acquirendo rerum
dominio. de acquirenda vel amittenda po-
ssessioe. Et li. 43. de interdētis. Quorū

bonoz

bonorū. quorum legatorum. ne uis fiat ei q̄
 in possessionem missus est. de ui & ui arma,
 ta. Vti possidetis. de superficies. de itine,
 re actuq; priuato. de aqua quotidiana &
 stina. de riuis. de fonte & de cloacis. quod
 ui aut clam. de precario. Utrubi. de sal,
 uiano. Et. li. 44. de diuersis & temporali,
 bus prescriptionibus & accessionibus posse,
 sionum.

● Codicis. 4. per quas personas nobis ac,
 quirere. Et. li. 7. de acquirenda & reti,
 nenda possessiōe. Et. li. 8. de interdētis.
 cum sequentibus septē uel octo.

● Institutionum. 2. de rerum diuisiōe.
 Et. li. 4. de interdētis.

● De cretaliū. 2. de causa possessionis
 & proprietatis. de re stitutiōe. Spoliatorū.
 Et. li. 6. de restitutiōe Spoliatorū.

● Clemētinarū. de causa possessionis &

ppetatis

proprietatis.

¶ Decretorum. 2. q. 2. de restitutione spoliatorum
3. q. 1. de eodem.

¶ Partita. 3. tit. 28. de acquirendo rerum
dominio. & de rerum divisiōe. Et tit. 30. de
acquirenda & amittenda possessiōe.

tractatus . 7.

¶ De contractibus. de hoc habet.

¶ Digestorum. 2. de transactibus. Et li.
3. de negocijs gestis. Et infra de obligatio-
nibus. Et li. 13. comodati. de pignoratitia
actione. Et li. 16. ad uelleianū. depositi.
Et li. 17. mandati. pro socio. Et li. 18. de
contrahenda emptiōe. cum sequentibus usq;
ad finē libri. Et li. 19. de actionibus emp-
ti & uenditi. locati & conducti. de esti-
matoria actiōe. de rerum permutatione.
de prescriptis uerbis. Et li. 20. de pigno-
ribus cum sequentibus usq; ad finē libri.
Et li. 21. de edicto edicto rehibitoria

quāto

quanto minoris. de evictiōibus. de exceptōe
 rei vendite. Et. li. 39. de donationibus.
 cum sequenti. Et. li. 42. de privilegijs cre-
 ditōz. de separationibus. Et. li. 43. de sup-
 ficiebus. de precario. de migrando. de sal-
 miano. Et. li. 44. de duobus reis constituē-
 dis. Et. li. 45. de fidejussoribus & mādato-
 ribus. Et. li. 46. de nūchis. de profonectis.
 Codicis. 2. de trāsactionibus. de nego-
 cijs gestis. Et. li. 47. ad uelleianū. de co-
 modato. de pignoratitia actiōe. de positi.
 mādati. si seruus ex tēro se emi mādane-
 rit. pro socio. de contrahenda emptōe. cū
 sequentibus usq; ad finem libri. Et. li.
 48. de donationibus. cum duobus sequē-
 tibus. de precario & salmiano. de pig-
 noribus cum sequentibus usq; ad titu-
 lum de pactis pignōrū. de evictiōibus.
 Authenticoz de fidejussoribus & mā-
 datoribus

datoribus. Ut nō fiant pignoratōes pro alijs
personis & ut sicut principum donationes
nō egent gestis monumentoz sic nec pri
uatis imperatoribus facte donatiōes indige
ant. de deposito. de alienatiōe & emphiteo.

Si.
Institutionum. 3. de obligationibus que
contrahuntur consensu. cumq; sequentibus.
De fidei iussoribus.

• Eudoz. li. per totum.

• Decretalium. p. de transactōibus. 3. de pra
carijs cū decem sequentibus. Et. li. 6. de
rerum permutatiōe

• Clementinarū. de eodem.

• Partita. 2. ti. 18. de scripturis. Et
instrumentis per plures leges. Et parti
ta. 4. ti. 26. de feudis. Et parti. 9. ti.
1. de mutuo cum sequentibus quasi usq;
ad finē libri

• De seruitutibus. De hoc habet.

Digestoy. 7. de usufructu cum quatuor
 sequentibus. de usu & habitatioe. usufruc-
 tuarius q̄admodum caueat. Et. li. 8. de
 seruitutibus cum sequentibus usq̄ ad fi-
 nem libri. Et. li. 43. de itinere actusq̄
 privato. de aqua quotidiana & aestiua.
 de rivis. de fonte. de cloacis. de arboribus
 cedendis. de glande legenda.

Codicis. 3. de usu fructu & habitatioe.
 de seruitutibus & aqua.

Institutionum. 2. de seruitutibus. cū
 duobus sequentibus.

Partita. 3. ti. 31. de seruitutibus

Tractatus. 9.

De usucapionibus & perscriptio-
nibus & quibusdam alijs rerum
trāslationibus. de hoc habet.

Digestoy. 14. ad. l. rodiam de iactu.
 Et. li. 41. de usucapionibus & usurpationi-
 bus. cum sequentibus usq̄ ad finem libri.

Et. li. 44. de diversis & temporalibus prescrip-
tionibus.

¶ Codicis. 7. de usucapiā pro emptore. cū sex
sequentibus. De prescriptiōe longi temporis.
cum septē sequentibus. De alluvionibus.

¶ Autenticorū. ut. ecclia romana gaudeat
centū annorū prescriptiōe. Hec constitutio
innouat constitutionem q̄ prescriptiōe. &c.

¶ Institutionum. 2. de rerum divisā p̄
plures paragraphos. qui loquunt̄ de alijs
modis translatiōis. De usucapiā & longi
temporis prescriptiōe.

¶ Decretalium. 2. de prescriptiōibus. Et
li. 6. de eodem.

¶ Decretorū. 13. q. 2. de prescriptiōibus. 16.
q. 3. de eodem. 16. q. 4. de eodem.

¶ Partita. 3. ti. 29. de usucapiōibus &
prescriptiōibus.

¶ De tutelis & curacionibus.

De hoc habet̄

• Digestorū. 26. de tutelis. cum sequentibus
usq; ad finē libri. Et. li. 27. de excusati-
onibus earum. cū sequentibus usq; ad finē
libri. Et li. 42. de curatore bonis dando.
Et. li. 46. rem pupilli. saluā fore.

• Codicis. 9. de Testamentaria tutela.
cum sequentibus usq; ad finē libri.

• Autenticorū. Ut hi qui obligatas se
habere perhibent res minoris. Ut sine
prohibitāe matres debitrices tutelam
gerant.

• Institutionū. p. de tutelis usq; ad finē
libri.

• Decretorū. di. 87. cum sequenti. de
uiduis & orphanis & oppressis subue-
niendis.

• Partitadū. 6. ti. 16. de tutelis. &
ti. 17. de excusationibus tutorū. Et ti. 18.
de suspectis tutoribus.

• De subuentione Indigentium.

De hoc habet
Codici^s de infantibus expositis. Et. Et. p.
de episcopis & clericis & orfano trophis & i.
feudorum. li. de Statutis & consuetudinibus.
c. omnes peregrini.
Decretalium. q. de infantibus & languis
dis expositis.
Decretoz. di. 89. de hospitalitate ser
uanda. 86. de liberalitate erga patientis
necessitatem & de elemosina facienda.
Partita. p. ti. 23. l. 7. de elemosina fa
cienda. Et partita. 2. ti. ii. de cultura terre
& de hospitalibus & alijs operibus faciendis
pro peregrinis & iustis faciendis. Et parti.
4. ti. 20. de nutriendis educandisq. fi
lios alienos.

De in integrum restitutionibus.

De hoc habet.

Digestoz. 4. de in integrum restituti
onibus. de eo quod metus causa gestū. e.

De dolo malo. De minoribus. Ex quibus cau-
sis maiores.

¶ Codicis. 2. de his que in metus, ve causa
fiunt. de dolo malo. De in integrum resti-
tutioe cum pluribus sequentibus.

¶ Decretalium. p. de restitutioe in in-
tegrum. de his q in metusue ca^u fiunt.
Et li. 6. de his que in metusue causa fiunt.
De restitutioe in integrum.

¶ Clementinarum. de restitutioe in integrum.

¶ Decretorum. 17. q. 2. de infirmo renun-
tante suo juri.

¶ Partita. 3. ti. 29. de in integrum restitu-
tioe minorum. Et parti. 6. ti. 19. de eode

¶ *Tractatus. 13.* De conjugio. De hoc habet.

¶ Digestorum. 23. desponsalibus: de ritu
nuptiarum. Et li. 24. de divorcijs. Et li. 29.
de concubinis.

¶ Codicis. q. desponsalibus: de nuptijs cu
sex sequentibus: de repudijs: de concu-

binis

Authenticorū. de non eligendo secundo nubentes. de incestis nuptijs. de filijs ante dotalia instrumenta natis. de nuptijs. de restitutionibus & ea q̄ parit. Quibus modis naturales efficiantur legitimi. Et liceat matri & avie. Et fratrum filij & det ut similes sint in repudio. de raptis mulieribus que raptoribus nubunt. ¶

• Institutionum. p. de nuptijs.

• Decretalium. q. desponsalibus & matrimonijs. cum pluribus sequentibus quasi usq̄ ad finem libri. Et. li. 6. de sponsalibus. cū sequenti

• Clementinarū. de consanguinitate & affinitate.

• Extravagans. jo. contra illos qui cōtracto matrimonio accipiunt sacros ordines.

• Decretorū. 27. cā. per totāq̄. 28. ^{cā.} per

totam. 29. causa. per totam. 30. cā. per to-
tam. 31. cā. per totam. 32. cā. per totam.
33. q. 1. 2. 4. 34. cā. per totam. 35. cā. per
totam. de conjugio consanguineorū & affini-
um. 36. q. 2. de conjugio rapte.

¶ Partita. 4. ti. j. de sponsalibus cū seqn-
tibus usq; ad titulum de divorcijs. & ti. 12.
de secūdis nupcijs. Et ti. 14. de concubinis.

¶ Tractatus. 14.

¶ De dotibus & donatiōe propter
nuptias & reliqua conjugum cō-
citiōe.

De hoc habet.

¶ Digestorum. 23. de jure dociū. de pac-
tis. dotalibus. de fundo dotali. Et. li. 24.
de donatiombus inter virū & uxorem.
Solutio matrimonio q̄ admodum dos pe-
tat. Et. li. 29. de impensis in rebus dota-
libus factis. de actione rez, amotaz.

¶ Codicis. q. de sponsalibus & artis spū

salijs

falicij. cum duobus sequentibus. De dotis p-
missioe. cum pluribus sequentibus. Et licet de
privilegio dotis.

Autenticorū. De nō eligendo secundo dubē,
tes. **U**t immobilia nuptialis donationis
neq; hypothecae dent. nec oīo alienentur
viro nec consentiente uxore, nisi p̄ ea
satisfieri uxori possit. Hec vero etiam in do-
te valere. **U**t exactione instatē dotis. De
equalitate dotis & propter nuptias dona-
tionis. De tempore nō solute pecunie super
dote. Neq; virum quod ex dote est. De pri-
vilegijs dotis multipliciter hereticis nō
prestandis. **U**t sponsalia largitas. **U**t
fratrum filij succedant. & ut mulieres
nō infirmata ante nuptiali donatiōe, et
rursus ut mulieres nō secundo nubentes
domine sint partis sponsalicie largita-
tis.

Institutionū

• Institutionum. 4. de actionibus. 5. fuerat.
 • Decretalium. 4. de donationibus mē. uirū,
 & uxorem & dote post diuorcium restitu-
 enda.

• Partita. 4. c. 1. de dotibus & donati-
 onibus propter nuptias & arris.

• De liberis & parentibus & pa-
 tria potestate.

De hoc habet.

• Digestorū. 14. ad macedonianū. Et li.
 29. de agnoscendis liberis uel parentibus.
 De uentre inspiciendo custodiendq; partu.
 Si uentris nōie muliere in possessionem
 missa eadem possessio dolo malo ad aliū
 translata esse dicat. Si mulier uentris
 nōie in possessioe calūmie causa esse dicat.
 Et. li. 37. de obsequijs alibris parentib;
 prestandis. Et. li. 43. de liberis exhibendis.
 • Codicis q. diuorcio facto apud quem

liberi

liberi morari vel educari debeant. De alien-
dis liberis. De naturalibus liberis. Et li. 8.
de patria p̄tate. Et. li. 4. ad macedonia^m

Autenticoy. quibus modis naturales
efficiant^r legitimi. De filiis ante dotalem instru-
menta natis.

● Institutionū. p̄. de patria potestate.

● Decretalium. 4°. Qui filij sunt legitimi.

● Partita. 4°. ti. 13. de legitimis filiis. Et
ti. 14. de filiis illegitimis. Et. ti. 17. de pa-

triam potestate. Et. ti. 19. de alienis liberis.

● De modis autē dissolventi patriam potes-
tatem habetur.

● Digestoy. p̄. de adoptionibus & emā-
cipacionibus.

● Codicis. 8. de emancipationibus liberorū
de ingratis liberis.

● Autenticoy. constitutio que digi-
tatis & episcopatu filium liberat
a patria p̄tate.

Institutionū

Constitutionū. p. quibus modis jus patrie po-
testatis soluit.

Parti. 4. ti. 18. quibus modis jus patrie po-
testatis soluit.

tractatus. 16.

De adoptiōibus, & arrogationib⁹

De hoc habet.

Digestoy. p. de adoptiōibus.

codicis. 3. de adoptiōibus.

Institutionū. p. de adoptiōibus. Et. li. 3.
de adquisitiōe per arrogationē.

Decretalium. 4. de cognatiōe legali.

Partita. 4. ti. 16. de adoptiuis filijs.

tractatus. 17.

De testamentis & ultimis volun-
tātibus.

De hoc habet.

Digestoy. q. de inofficioso testamēto. Et. li.

28. de testamētis cū sequētib⁹ usq; ad finē libri.

Et 29. de militari testamēto cū sequētibus usq;

ad finē libri. Et. li. 30. de legatis & fidei

commissis. p. Et. li. 31. de legatis & fideicommissis

FRANCISCVS GALVNI GREGORII

2. Et. li. 32. de legatis & fideicommissis. 3. Et. li. 33. de annuis legatis. cum sequentibus usq; ad finem libri. Et. li. 34. de alimentis & cibariis legatis cu sequentibus usq; ad finem libri. Et. li. 35. de condicionibus & demonstrationibus & causis & modis eorum que in testamento scribuntur. ad. l. falcidia. cu sequenti. Et. li. 36. ad trebelianam. cu sequentibus usq; ad finem libri. Et. li. 37. de bonorum possessionibus cum sequentibus usq; ad finem libri. Et. li. 39. de mortis causa donationibus & capiombus. Codicis. 3. de inofficioso testamento. de inofficiosis donationibus. de inofficiosis dotibus. Et. li. 6. quasi per totum librum. Et. li. 8. de donationibus causa mortis cu sequenti. Authenticoz. de heredibus & falcidia & si heres legata solvere noluerit. de eriente & se misse. de restitutionibus & ea que parit. de iurejurando a mori

ente prestato. Ut noue facte constituciones
 et. parit' aut no custodientibus subtilita-
 tem constitutionu super testamentis in no
 relinquendo quacirante aut no subscriben-
 do nome heredis aut no dicendo. Quibz
 modis naturales efficiant' sui & de eoru
 ex testamento seu abintestato successione.

De immensis donatiobus in filios factis. De
 testamentis imperfectis & deducione
 rez a filijs coram parente. De restitucioe
 fideicommissi. Ut liceat matri & auie. de
 restitucioe fideicommissi noie familie.

¶ Institutionu. 2. de testamentis cum sequen-
 tibus usq; ad finem libri. Et. li. 3. de bonoz
 possessionibus.

¶ Decretalium. 3. de testamentis. Et. li. 6.
 de eodem.

¶ Clementinarz. li. de eodem.

¶ Decretorum. 12. q. 9. de eodem.

Partita. 6. ti. j. de testamentis cum seqn-
tibus usq. ad t. de divisā hereditatis.

trinitatus. 18.

De successione ab intestato.

De hoc habetur.

Digestoz. 38. si tabule testamenti nu-
lle extabunt. cum seqntibus usq. ad finē
libri.

Codicis. 6. per plures titulos. ~~EE. li. de~~
jure liberoz.

Autenticorū. li. de nō eligendo secun-
do nubentes. de triente & se misse & succe-
ssionibus. De exhibendis & introducendis
reis. Et de indotatis uxoribus ut habeāt
quartam partem. De consanguinis &
uterinis fratribus. quibus modis nāles ef-
ficiant sui. Et eoz ex testō seu ab intes-
tato successione. Ut liceat matri & arie.
De hereditatibus ab intestato ueniē-
tibus. Ut fratrum filij succedant.

¶ Institutionū. 3. de hereditatibus q̄ ab in-
testato deferunt. cū sequētibz usq; ad t̄m
de successiōibus sublatis.

● Decretalium. 3. de successiōibus ab in-
testato.

¶ Partita. 6^a. t̄i. 13. de hereditatibus q̄ ab in-
testato deferunt

tractatus. 19. **De obligationibus.**

De hoc habetur.

¶ Digestoz. 2. de pactis. Et. li. 3. de negocijs
gestis. Et. 12. de rebus creditis & si certū
putatur & de condicione. de conditiōe cā
data & causa nō sequita. de conditiōe ob-
turpem causam. de conditiōe in debiti. de
conditiōe sine causa. Et. li. 13. de conditiōe
furtina. de conditiōe ex lege. de eo quod
certo loco dari oportebit. de constituta
pecunia. Et supra in tractatu de cōtrac-
tibus. Et. li. 14. de exercitoria. de tri-

butoria

tributoria. Quod cum eo qui in aliena p̄tate
est. Et. li. iq. de peculio cum seq̄nti. De in rem
verso. Quod iussu. Et. li. 16. de compensationib⁹
Et. li. 22. de usuris & fructibus & causis
& omnibus accessionibus & mora. cū seq̄nti.
Et. li. 42. de cessioe bonoz. De privilegijs cre-
ditoꝝ. De separationibus. que in fraudem
creditoꝝ facta sunt ut in integrū resti-
tuant⁹. Et. li. 44. de actiomb⁹ & obli-
gationibus. Et. li. 49. de verboꝝ obliga-
tionibus. cum duobus sequentibus. Et. li.
46. de novationib⁹ & de legationibus. De
solutionibus & liberationibus. De accepti-
lationibus. De pretorijs Stipulationibus.
cum sequentibus.

¶ Codicis. 2. de pactis. De negocijs gestis.
Et. li. 4. de exercitoria. cū sequenti. de
actiomb⁹ & obligationibus. De constitu-

ta pecunia. De nō numerata pecunia. De usi-
ris. De nautico fenore. De compensationibus.

Et. li. 7. qui bonis cedere pnt. De bonis aq̄to-
ritate iudicis possidendis. De revocandis his q̄
in fraudē creditorū. Et. li. 8. de contrahē-
da & committenda. Stipulatiōe. cū sex se-
quentibus.

Autenticoꝝ. li. De fidejussoribus & solu-
tionibus. Ut nullus mutuans agricolē te-
neat ejus forā. Nullū credentē agricolē.

Ut nō fiant pignoratīōes pro alijs perso-
nis. De duobus reis promittendi. De nau-
ticis usuris. ^{de usuris} nauticis.

Institutionū. 3. de obligationibus. cū
pluribus sequentibus usq̄ ad finem libri.

Et. li. 4. de obligationibus q̄ ex delicto.
de obligationibus q̄ ex quasi delicto. ad
cum. eo.

¶ Part. 9. tit. ii. de promissionibus. & tit. iq. de solutiōibus & alijs modis quibus soluit obligatio. & de compensatiōibus. & de solutiōe indebiti. Et. tit. iq. de cessiōe honorū & de his que infraudem creditorū alienata sunt.

tractatus. 20.

¶ De conditionibus & reliquis adjectionibus.

De hoc habet.

¶ Digestorum. 28. de conditionibus institutionū. Et. li. 34. de his q̄ pene nōc relinquunt. Et. li. 35. de conditionibus & de monstrantibus & causis & modis eorū que in testō, scribunt.

¶ Decretalium. 4. de conditionibus appositis.

¶ Partita. 4. tit. 4. de conditionibus appositis.

INtertio deinde fonte civitatem tribus or-
maturis custodiendā & cōmuniendā censu-
imus: Providentia, Iudicio, & bello.

Ex hoc preterea hec legum flumina discu-
rrunt.

tractatus 21.

De legibus & ceteris particula-
laribus promissionibus.

De hoc habet.

• Digestorū. p. de iusticia & iure. de ori-
gine iuris. de legibus. de constitutionibus
principū. Et. li. 2. quod quisq; iuris. Et. li.
22. de iuris & facti ignorantia.

• Codicis. p. de legibus & constitutionibus
principum & edictis. de mā datis p̄cipū.
de veteri iure enūdeando. de iuris &
facti ignorantia. de precibus impera-
tori offerendis. & de quibus rebus suppli-
care liceat vel nō. cū tribus sequentib;.
Et. li. 8. que sit longa cōsuetudo.

Authenticorū. li. de mādatis p̄cipum. Et sac-
te nove constitutiones post infirmationes earū
post duos mēses valeant. Et diuine iussioēs
subscriptions habeant gloriōssimū questō-
ris. In medio litis nō fieri sacras formas.

Et cum de appellatiōe cognoscit secundū
illas leges debeat iudicari. Et iudices nō
expectent sacras iussiones.

Institutionū. p̄. de iusticia & iure cum
sequenti.

Decretalium. p̄. de constitutionibus. de
rescriptis. de consuetudine. Et. li. q. de p̄-
uilegijs. Et. li. o. de constitutionibus. de
re scriptis. de consuetudine. de priuilegijs.

Clementinarū. li. de rescriptis. de priu-
legijs.

Extraneagantium. cōm. li. de priuile-
gijs.

Decretorū. li. di. i. de iure naturali

& humano. Et de iure scripto & nō scrip-
to. cum sequentibus usq; ad 13. di. Et. di. 29.
de legibus ex tempore. loco persona cōstentis
& mutādis. F. 1. q. 4. de ignorantia juris.
Et. 29. q. 1. & 2. de privilegijs.

Partita. p. ti. 1. de legibus. Et. ti. 2. de
usu. & consuetudine. & partita. 3. ti. 1.
de iusticia. Et. ti. 18. de scripturis per
gubernatorē expediendis & de resorp-
tis & privilegijs per plures leges.

De scholis & magistris.

Tratatus. 22.

De hoc habet

Digesto. 90. de varijs & exordina-
rijs cognicionibus. l. 1.

Codici. 4. de filiis pro patre. autz. ha-
bita. ^{et li.} 10. de professoribus & medicis. Et. li.
11. de studijs liberalibus. Et. li. 12. de
professoribus qui in urbe cōstantinopolitāa

Decretalium .q. de magistris.

Clementinarum .li. de eodem.

Partita .z. et .zi. de studiis magistris
& scolariis.

tractatus .z.

De criminibus et eorum penis

De hoc habet

Digestorum .z. de his qui notantur infamia,
de calumniatoribus. Et .li. ii. de seruo corrup-
ta. De seruis fugitiuis. De religiosis & stipen-
dibus funeris. & ut funus ducere liceat.

De mortuo inferendo. Et .li. 39. de publi-
canis. Et .li. 47. de privatis delictis. cum
sequentibus usque ad finem libri. Et .li.
48. de publicis iudiciis. cum sequentibus
usque ad finem libri.

Codicis .p. de Statuis & ymaginibus.

de modo mulctarum. Et .li. z. ut nemo
privatus titulos predij sui vel alie-
nis imponat vel vela regia suspendat

cum sequenti. Et de quibus causis infamia i-
 rogatur. Et. h. 3. de religiosa & sumpti-
 bus funerum. Et de alie lusa & aleatorib.
 Et. h. 4. ex delictis defunctorum. quanta
 heredes conveniant. Et. h. 6. de servis fu-
 gitivis. de furtis & seruo corrupto. Et.
 h. 9. si quis imperatori maledixerit cu
 sequentibus usq; ad finem libri. Et. h. 10.
 de infamibus. de mendicantibus validis
 Autenticorum. h. de lenonibus. Scenicas
 non solum fideiussores prestent. s; etiam si ius
 jurandum dent sine periculo discedere. Et
 defuncti seu funera eorum non injurientur
 a creditoribus. Et non luxurientur contra
 naturam neq; iurent pro capillis aut ali-
 quid huiusmodi neq; blasphement deum.
 Extravagant. h. Quo modo inorimi-
 ne lese maiestatis procedat. qui
 sint rebelles.

• Institutionū. 4. de obligationibus
quæ ex delicto nascuntur. cū quatuor se-
quentibus. De publicis iudicijs.

• De cretaliū. 4. de calumniatoribus
cum pluribus sequentibus per totum illū
librum. Et. li. 6. de usuris de penis.

• Clementinarū. li. de homicidio. de usuris
de penis.

• Extravagantium. 10. li. constitutio
in qua inferuntur pene in delinquentes cō-
tra rectores & alios officiales. Et. alia cō-
tra falsificantes monetā & falsam portā-
tes. Et alia contra receptantes.

• Decretorū. 2. q. 1. de pena, falsiōis. 4. q.

6. de calumiatore. 9. q. 1. de famosis libellis.

9. q. 6. de pena falsiōis. 14. q. 9. de eodem.

~~14. q. 6.~~ de usuris. 14. q. 4. de eodem. 14.

q. 9. de eodem. 14. q. 6. de eodem. 19. q. 1.

de furiosis & ignoratibus delinquentibus.

¶ 1. q. 6. de iniudente propria auctori-
tate rem ab alio possessam. 23. q. 4. &
q. de penis. 26. cā. per totam de sor-
tibus. & diuinatoribus.

¶ Partita. q. ti. 9. de nauibus in ca-
dio ruina naufragio. Et. parti. 7. ti.
2. de proditiombus. cum pluribus seqn-
tibus usq; ad finē libri.

¶ De causis & lesionibus cini-
libus & earum reparationibus
¶ Tractatus. 24.
De hoc habet.

¶ Digestoy. 4. nante caupone sta-
bularij ut recepta restituant. Et. 9.
si quadrupes, pauperiem secisse dicat.
Ad legem aquiliam. De his qui deje-
cerunt uel effuderunt. De nox alijs.
Et de alijs que ponūt infra de acto-
re & actionibus. Et. si. si mesor fal-

¶ Sum

sum modum dixerit. Et. li. 14. qd. tege
rhodiā de jactu. Et. li. 22. de usuris &
fructibus & causis & omnibus accessi-
onibus & mora. cū sequenti. Et. li. 39.
de novi operis nūtiatione. de damno in-
fecto. de aqua pluvia arcenda. Et. li.
43. de arboribus cedendis. de remissioni-
bus.

• Codicis. 3. de lege aquilia. de noxa-
libus actionibus.

• Institutionū. 4. de lege aquilia. de
noxalibus. si quadrupes pauperim feci-
sse dicatur.

• De cretaliū. q. de novi operis nū-
tiatione de injurijs & dāno dato.

• Partita. 3. ti. 32 de novi operis
nūtiatione & de damno infecto. Et
7. parti. ti. de dānis.

De.

De competentibus iudiciis.

Tractatus. 29. De hoc habet

Digestorū. 2. de iurisdictione om-
nium iudicū. Et. li. 4. de receptis q̄
arbitrium recipiunt ut sententiā
dicant. Et. li. 9. de iudicijs & ubi
quis agere vel convenire debeat. Et.
li. 11. de quibus rebus ad eundē iudi-
cāt.

Codicis. 2. de receptis arbitrijs. Et. li.
3. de iudicijs. ne quis in sua causa
iudicet. de iurisdictione omnium iudi-
cum. & de foro competentis. cū quatuor
decim. sequentibus.

Auententicoꝝ. li. De defuncti sen-
funera eoz & ut consiliarij nō sus-
cipiant cogniciones absq; iudicijs.

Et

Ut omnes obediant, iudicibus.

¶ **Decretalium.** p. de officio delegati.
de officio ordinarij. de arbitris. Et. li.
z. de iudicijs. De foro competenti. Et.
li. 6. de officio delegati. de officio ordi-
narij. de arbitrijs. de foro competen-
ti.

¶ **Clementinarū.** li. de officio delegati.
de officio ordinarij. de foro competenti.

¶ **Extravagantium cōmū.** li. de offi-
cio ordinarij.

¶ **Decretorū.** di. z. de maiore aminorū,
re nō iudicando. 3. q. 6. de reo ex-
tra provinciā, nō producendo. 3. q. 7.
de criminoso iudice. 6. q. 8. de iudice,
alterius provincie.

¶ **Partita.** 3. ti. 4. de iudicijs

¶ **De actore & actionibus.**

¶ **Tractatus.** 26.

De hoc habet.

¶ Digestor. q. de petitione hereditatis.
si pars editatis petat. cum duobus
sequentibus. Et. li. 6. de rei uendi-
catioe. de publiciana. Si ager ueti-
galis. uel emphyteoticarius petatur.
Et de alijs que ponunt sup in trac-
tatu de causis & lesionibus ciuili-
bus et earum reparationibus. Et. li. 10.
fina regundor. Famile heriscun-
de. coindundo. Ad exhibendu.
Et supra in tractatu de obligati-
onibus. Et. li. 44 de actionibus.
¶ Codicis. 2. de formulis & impe-
tratioe actionum sublati. Et. li. 3.
de petitione hereditatis. de rei uen-
dicatione. Famile heriscunde. cu tri-
bus sequentibus. Quis legitimam per-
sonam standi habent in iudicio.
uel no. Et nemo inuitus agere.

uel

vel accusare cogat. Et. li. 4. Et ac-
tiones ab heredibus & contra here-
des incipiant. Ne uxor pro marito
vel maritus pro uxore vel mater
pro filio conveniat. Ne filius pro
patre. Quo fiscus vel privatus debi-
toris sui debitores exigere potest vel con-
venire. de actionibus hereditariis.
Ex de licetis de functorum in quantum
heredes conveniant.

• **Authenticorum. li. ne fiant pignora-
tiones pro alijs personis.**

• **Institutionum. 4. de actionibus.**
De per petuis & temporalibus ac-
tionibus & quae in heredes & ad he-
redes transeunt.

• **Partita. 3. tit. de eodem actore.**

• **De reo & exceptionibus &**

• **Institatus. 27.**

Reconectio

Reconuentiōe.

De hoc habet.

¶ Digestorū. 44. de exceptionibus
de doli mali & metus exceptiōe. quarū
rerū actio datur. & de exceptiōe
iurijurandū. De litigiosis.

¶ Codicis. 3. de exceptionibus.

¶ Authenticorū. de executoribus &
his qui conueniunt & reconueniunt.

¶ Institutionū. 4. de exceptioni-
bus & replicatiōibus.

¶ Decretalium. 2. de mutuis petiti-
onibus. de exceptionibus. Et. li. 6. de
exceptionibus.

¶ Clementinarū. li. de exceptioni-
bus.

¶ Decretorū. 3. q. ii. de re accusatōe
pariter. 3. c. i. de reo.

Tractatus 28. **De procuratore.**

De hoc habetur.

Codigestorum li. 3. de procuratoribus.

Quod cuiusq; universitatis nomine.

Codicis 2. de procuratoribus. neli-
ceat potentioribus patrocinium litigā-
tibus prestare vel actiones in se trans-
ferre. cum sequenti. ne fisci vel res
publica procuracione alicui patrocinij
causa in lite prestet. Et. li. 3. de con-
sortibus ejusdem litis.Authenticorum. li. ut ab illustribus
27.Constitutionum. 4. de his per quos
agere possumus.Decretalium. p. de procuratoribus de
sindicis. Et. li. 6. de procuratoribus.Clementinarum. li. de procura-
toribus.

De rectoribus. q. q. 3. de procuratoribus.

22. q. 3. ^{de defensor} ~~de defensor~~ procuratore.

Partita. 3. ti. q. de procuratoribus.

De aduocato.

Tractatus. 29. De hoc habetur.

Digestorum. 3. de postulando.

Codicis. 2. de postulando. de aduocatis diuersorum iudiciorum. de aduocatis diuersorum iudiciorum. de aduocatis fiscali. de errore aduocatorum. ut que

defunt aduocatis iudex supleat. Et.

li. 4. de suffragio. Et. li. 12. de lucris aduocatorum.

De cretaliu. p. de postulato

Partita. 3. ti. 6. de aduocatis.

De ordine iudiciario in ciuilibus & criminalibus.

Tractatus. 30. De hoc habetur

Digestorū. 2. si quis ius dicenti nō
obtemperaverit. de in ius uocando. Si
quis in ius uocatus nō ierit / sine enī
quis uocauerit quē ex edicto nō de
buerit. In ius uocati ut eant uel
soluant. Ne quis eum qui in ius
uocatus est ui eximat. Qui satis
dare cogantur. De eo per quem factū
erit quominus quis in iudicio sus
tat. Si quis cautionibus in iudicio
sistendi causa factis nō obtempe
rauerit. de ferijs & dilationibus.
de edendo. Et. li. 4. de alienatiōe
iudicij mutandi uel suscipiendi cā
facta. Et. li. 10. ad exhibendum. Et.
li. 11. de interrogatorijs actiōibus.
Et. 12. de iure iurando sine uolūta.

rio sine necessario sine judiciali. de
in litem jurando. Et. li. 22. de pro-
bationibus & presumptionibus. de
fide instrumentorum. Et. li. 42. de re
judicata & de effectu sententiarum
& interluquutionibus iudicium. Quibus
ex. causis in possessione carere. de bonis
autoritate iudicis possidendis. de pri-
vilegijs creditorum. de separationibus
Et. li. 43. de tabulis exhibendis.
de liberis exhibendis. Et. li. 44. de
litigiosis. Et. li. 46. iudicatum solvi
Et. li. 48. de accusationibus & ins-
criptionibus. de custodia & exhibi-
tione reorum. ad turpilianum & de
abolitionibus criminum. de requirendis
reis & absentibus damnandis. de

FRANCIS GALEN HUIUS G. HOM

questionibus. Et. li. 49. de appella-
tionibus & relationibus cum duo
decim sequētibus.

• Codicis. 2. de injus nocendo. de
edendo. de satisfando. de iurejuran-
do propter calumā dando. de aliena-
tione iudicij mutādi causa facta. de
errore catuli. Et. li. 3. de ordine
iudicioꝝ. de litis contestatiōe. de plus
petitionibus. de dilationibus. de femp.
Et. li. 4. de prohibita sequesteratiōe
pecunie. de probationibus. de testi-
bus. de fide instrumētōꝝ. Plus na-
lere quod agit q̄ quod simulate
concipit. Et. li. 7. de sententijs pre-
fectoꝝ pretorio cū pluribus sequē-
tibus usq; ad. 11. ne liceat in una
eademq; cā. tercio probare. Et. li.

de litigiosis. de tabulis exhibendis.
Et. li. j. qui accusare non possunt. cum
sex sequentibus. Quando civis ac-
tus. criminati prejudicet. de requi-
rendis reis. de questionibus. cum sequen-
tibus usque ad finem libri.

Antentorum. de litigiosis. de
administratibus officialibus in sacris
appellationibus. de appellationibus &
intra quod tempora appellari debeat
de tabulis ut protocolia dimittant
in chartis. Et preponat nomine
imperatoris. & ut latinis litteris
apertius tempora inscribantur. De
exhibendis & introducendis reis
& nobis qui conveniunt post in-
cessum diem presententur iudicibus
& de his qui juratoria cantant

Cap. .XXVIII. De fluminu legaliu derivate.

exponunt & ante lris contestatione
 absentes fiunt. De his qui ingrediunt
 ad appellandum & qno per scriptu
 ram manus proprie fiat collatio
 literaz & de iurejurando dilatiois
 ut & conjungat cum iurejurado
 calunie. De instrumetoy cautela &
 fide. De iudiciibus. Et ut appella
 tiones accipiant. & ut in media
 lite forme quomodo oporteat decidi
 cognitionem no attendat iudices. In
 medio lris no fieri sacras formas.
 de testibus. de executoribus. de ap
 pellationibus. de litigiosis & decima
 parte lris ab actore cautela psta
 da. Et cu de appellata cognoscitur
 Et iudices no expectent sacras iu
 siones sed q vident eis decernat. Et

litigantes jurent in exordio litis &
de exportulis. Et diferentes judices
audire interpellantiū allegationes
cogant. & qñ in suspicionem ha-
buerint judices.

¶ Ex Eravagantium. li. quomodo in
lese magestatis crimine procedat
¶ Institutionū. 4. de satisfationi-
bus. de pena timere litigantiū. de
officio judicis.

¶ Decretaliū. p. de officio judicis. Et.
li. 2. de judiciis cū sequentibus usq;
ad finem libri. Et. li. 5. de accusationi-
bus. de purgatione canonica. de pur-
gatione vulgari. Et. li. 6. de judicijs
usq; ad titulū de appellationibus
de app. accusationibus.

¶ Clementinarū. li. de judicijs. cū

sequenti-

sequentibus usq; ad titulū de appe-
llacionibus.

• Extravagantiū cōm. li. de do-
lo & contumacia.

• Decretorum. 2. q. 1. de ordine ju-
diciario in notorijs non seruando/
2. q. 4. de duoz; testimonio. 2. q. 4.
de purgatione canonica. 2. q. 6. de
appellatiōe. 2. q. 8. de accusatiōe in
scriptis facienda. 3. q. 2. de testa-
tib; 3. q. 3. de eodem. 3. q. 4. de
testib; 3. q. 9. de eodem. 3. q. 9. de
acusatiōe testificatiōe contra absen-
tem. 3. q. 10. de acusatōe deficiente
in uno capitulo. 4. q. 2. de testib;.
4. q. 3. de eodem. 4. q. 4. de eodem.
9. q. 2. de citatiōe. 6. q. 4. de purga-
tione canonica. 14. q. 2. de testib;.

19. q. 3

De legum fontibus. Libez. .II.

14. q. 3. de confessioe contra alium. 14. q. 9.
de purgatioe. 14. q. 6. de questionib. & tormē,
tis. 22. cā. per totam de juramento.
¶ Partea. 3. ti. 7. de citationib. cū seqn,
tibus usq. ad t. 27. de exequutioe rei ju,
dicatae. Et. parti. 7. ti. 1. de accusatio,
nibus. & ti. 4. de duelo. & ti. 29.
de capiendis reis. & ti. 30. de questi
onibus & tormētis.

De re militari.

Tratatus. 31.

De hoc habet.

¶ Digestoz. 29. de militari testamē,
to. Et. li. 38. de veteranoz & mili,
tium successione. Et. li. 49. de cap,
tuis. & post liminio reversis & de
redemptis ab hostibus. De re milita,
ri de castrensipeculio. de privilegijs
veteranoz.

● Codicis. 6. de testamento militis.
Et. li. 8. de captivis & postliminio re-
versis & redemptis ab hostibus. Et. li.
ii. de honoratorū crebitalis. de fabri-
censibus. Et armorū usus in scio prin-
cipe interdictus sit. de fundis limi-
trophis. Et. li. 12. de castrensiam. de
castrensi peculio. de equestri dignita-
te. de perfectissimacis dignitatē. qui
militare possunt. cū de rem sequenti-
bus. de commitibus rei militaris. de
litorū & itinerum custodia. cum tri-
bus sequentibus.

● Autenticorū. li. de exhibendis &
introducendis reis & de hypotecis q̄
appellantur ex causa milicie & de armis.
ut neq̄ miles ne federatus observet
domini.

● Institutionum. 2. de militari testamē,

to.

• Decretalium. p. de tregua & pace

• Decretorum. 13. ca. per tota. de militia
& bello.

• Partita. 2. ti. 19. de custodia populi
li contra hostes. Et. ti. 21. de militibus
cu sequentibus usq ad finem illius par-
tite.

• De servoz libertorum &
ingenuoz Statu.

Tractatus. 32.

De hoc habet.

• Digestoz. p. de Statu hominum.
de his qui sunt sui vel aliene juris
Et. li. 4. de capitis diminutione. Et.

li. 7. de operis servoz. Et. li. 29.
de agnoscendis liberis vel parentibz

vel patronis vel libertis. Et. li. 37.

de iure patronatus. de obsequiis a
libertis patronis pstandis. Et. li. 38.

de

de operis libertoz de bonis libertorū.
de liberis universitatū. de assignandis
liberis. Si quid infrandem patroni
factū sit.

¶ Codicis. 3. de usufructu & habi-
tatiōe & ministerio servorum. Et
li. 4. an servus ex suo facto post
manumissionem teneat. Et. li. 6. de
operis libertorū. de bonis libertorū
& de jure patronatus. Si infran-
dem patroni a libertis alienatio sit
facta. de obsequiis patrono prestā-
dis. de libertis & eorū liberis. de jure
aureoz annuloz.

¶ Autenticoz. li. Constitutio q̄ exas-
criptio. Et. liberti, de cetero aures nō
indigeant.

¶ Institutionū. de jure personarum.
cum duobus sequentibus. de his qui

sunt

sunt sui vel alieni iuris de capitis dimi-
nutioe. Et. li. 3. de serui cognatioe
de successioe libertoz. de assignatioe
libertoz.

De cretallium. 4. de conjugio ser-
noz. de natis ex libero ventre

Partita. 4. ti. 21. de seruis. Et. ti.
23. de statu hominu.

De modis autem dissoluedi seruitu-
tem habet.

Digestoz. 40. de manumissioni-
bus cu sequentibus usq; ad fine libri.

Codicis. 7. de vindicta libertate.
cu sequentibus usq; ad t^m de nudo ju-
re quiritu.

Institutionu. p. quibus ex causis
manumittere no licet cu sequenti.

Partita. 4. ti. 22. de libertate p^s
tanda.

I I quarto demiq; fonte civitate

perpetuitati donauit^m tribus admira-
lis, conjugio. personarū substitutiōe, & cōcordia.

Ex hoc postremo deriuantur totidem
flumina legum.

Tractatus. 33.

De conjugio.

De hoc habetur latissime supra tracta-
ta. 13. a secūdo etiā fonte emanāte.

Tractatus. 34.

De principis suorūq; ministroꝝ
institutiōe aut substitutiōe.

De hoc habet supra tractatu secundode
gubernatore ejusq; ministris apmoetiū
fonte ex emite. et

Partita. 2. per totā

Tractatus. 36

De nexibus seu vinculis con-
cordie.

De hoc habet. Codicis. li. io. de irrenar-
chis.

Endorū. li. de pace tenenda inter sub-
ditos & juramento firmanda & ju-
dicanda & pena iudiciis appositā

qui eam iudicare & iustitiam facere ne-
glexerint. de pace tenenda & ejus
olatoribus. de pace constantie.

¶ Decretalium. ij. de regna & pace.

¶ Partita. 4.º. Et. 24.º. de inchoatione,
tute & naturalitatis cū aliquibus
antecedentibus & sequentibus. Et.
ti. 27.º. de amicitia.

Ex his omnibus & ad compleme-
tū eorū alia duo flumina legū
seu tractatus generales oriuntur.

¶ De Verborum significatiōe.

¶ Tractatus. 36.º. De hoc habet

¶ Digestorū. 34.º. de rebus dubiis
Et. li. 49.º. de verborū. obligationi-
bus. Et. li. 90.º. de verborū signifi-
catione.

¶ Codicis. 1.º. de verborū. & rerū
significatiōe.

¶ Decretalium. ij.º. de verborū sig.

nificatiōe. et ~~de~~ li. 6. de eodem.

• ~~Decretalium~~ Clementinarū. li. de eadē

Partita. 7. ti. 33. de uerborum & rerū

significatiōe

• ~~Decretalium~~ 37.

• De Regulis juris.

De hoc habet.

• Digestorū. 40. de regulis juris.

• Decretalium. 9. de eodem. et. li. 6. de eadē

Partita. 7. ti. 33. ff. de regulis juris.

• Explicit epitōma Francisci
Galindi Salmantici

ssis de legum fontibus

bus & arte

civili: ~

Capitulum superius

FRANCIS GALIN DIE G. H. O. M.

TABVLA HVIVS EPI
THOMATIS DE LEGV
FONTIBVS ET AB
TE CIVILIBVS
Liber primus.

¶ De primo nature instituto, quo
unaqueq; res sui conseruatione
& augmentu appetit, contrariiq;
propulsat. Ca. I.

¶ De ciuitatis constituta seu ci
uili congregatione. Cap. II.

¶ De generibus hominu ex quib
ciuitas componitur. Ca. III.

¶ De applicatione ciuiu ad officia
& rerum distinctione. Ca. IIII.

¶ De adequata patrimonorum
inter ciues. Ca. V.

De rebus que remanserunt.
Et de modis utendi distinctis. Ca. VI.
De communicatione seu rerum
translatioe inter ciues facienda
per contractus. Ca. VII.

De seruitutibus. Ca. VIII.

De pignore fidei iusticie. transac-
tioe. Et societate. Ca. IX.

De translatioe rerum in aliu
uoluntaria Et inuoluntaria. Ca.
X.

De thesauro. Ca. XI.

De usucapioe Et prescriptione.
Ca. XII.

De fluminibus. Ca. XIII.

De commixtione reru. Ca. XIII.

Iterum de commixtione reru. Ca.

XV.

De coicatioe faciendaneccesitate

FRANCISCAIN DIE G. H. O. M.

- habentem. Ca. xv.
 Iterum de coicata facienda
 necessitatem habentem. Ca. xvii.
 De maris. Et foemine coicite
 tione. Ca. xviii.
 De communitate uxorum et filiorum
 abhorrenda. Ca. xix.
 De dote. Ca. xx.
 De donata propter nuptias.
 Ca. xxi.
 Iterum de donata propter nuptias.
 Ca. xxii.
 De sponsalitia largitate. Ca.
 xxiii.
 De cura sustinendi onera ma-
 trimonii. Et uxoriarum ope-
 rum exhibitae. Ca. xxiiii.
 De alienis liberis. Ca. xxv.

FRANCIS GALLEN DIE GIORN

De honore debito partibus. Ca. xxvi.
 Iterum de honore debito partibus. Ca. xxvii.
 De patria potestate. Ca. xxviii.
 Iterum de patria potestate. Ca. xxix.
 Rursus de patria potestate. Ca. xxx.
 Adhuc de patria potestate. Ca. xxxi.
 De adoptae, et disolutae patrie potestatis. Ca. xxxii.
 De coicatioe que fit inter regem et regendos. Ca. xxxiii.
 De morientium uoluntate seruanda. Ca. xxxiiii.
 De filiis et parentibus no ex

- heredandis. Ca. xxxv.
- De instituta hereditate. Ca. xxvi.
- De solemnitate in testamentis observanda. Ca. xxxvii.
- De vulgari & pupillari substitutione. Ca. xxxviii.
- Iterum de pupillari, Item de fideicommissaria substitutione. Ca. xxxix.
- De exemplari, brevisima & compendiosa substitutione. Ca. xli.
- De legato. Ca. xlii.
- De successibus ab intestato. Ca. xliii.
- De obligatione. Ca. xliii.
- De verborum obligatione. xliiii.
- De obligatione que re contrahitur litteris. Ca. xlv.
- De obligatione que consensu contra

FRANCISCUS GALIENUS

hic. ca. XLVI. ad abundantiam
De obligatione que ex quasi contractu
nascitur. Ca. XLVII. et
De obligatione ex maleficio ori-
ente vel quasi. Ca. XLVIII.
De adiectivis quei coactione
seu reru translatione apponunt.
ca. XLIX.

LIBER SECUNDUS

De periculis quibus civitas est
exposita. Ca. I.
De criminibus. Ca. II.
De usura. Ca. III.
Iterum de criminibus & lesione
civili. Ca. IIII.
De prudentia erga civitate.
Ca. V.
De iudicio & reparacione lesionu.
Ca. VI.

- De penis. ca. VII.
- De supremo iudicio. Ca. VIII.
- De inferioribus iudiciis. Ca. IX.
- De actore & actione. Ca. X.
- De Reo. procuratore, & advocato. Ca. XI.
- De iura seu ordine iudiciali. Ca. XII.
- De contumace dānādo. De subelli oblatiōe. de dilatiōibus. & interrogatiōibus. Ca. XIII.
- De litiis contestatae. & iuramento calumnie. Ca. XIII.
- De positiōibus. & probatione & reuidentia. Ca. XV.
- De testibus & scriptura. Ca. XVI.
- De presumpciōe. & iudicijs. &

juramenti delatior. Ca. xviii
De sententia appellatæ. supli-
catæ. et executæ. Ca. xviii

De citatæ in causa crimina-
li. Ca. xix.

De processu faciendo in absentia
delinquentis. Ca. xx.

De tormentis et purgatione
canonica. Ca. xxi.

De bello necessario. Ca. xxii.

De bello uoluntario. Ca. xxiii.

De jure belli. Ca. xxiiii.

Iterum de jure belli. Ca. xxv.

De perpetuitate ciuitatis. Ca.
xxvi.

De fluminibus seu tractatando
legationem uermatæ a supra posi-
tis fontibus. Ca. xxvii.

Emanatio seu derivatio fontis

legalium:

Conservatio et
defensio cuiusq[ue]
rei

Civitas

Compositio Instructio Communio Perpetuatio

Compositio
civitatis

Officia iur[is]

Officia guber[na]tionis

Instructio
civitatis

Applicatio

Dn[orum] disti[ctio] Etio

Ca[us]atio

FRANCIS GALEN DIE GIORN

Comunicatio

Inter cives

Inter hostes

Inter cives

Generalis

Specialis

Generalis
coicatio

In vita

In morte

Presens

Futura

Simplex

Cum ad
fectu

In vita

Contractus

Servitutes

Occupatio

Tempus

Comixtio
rerum

Necessitas

Contractus

Comodatu

Mutuum

Precarium

Depositum

Mandatū

Negotiorū
gestio

Do ut
facias

Fatio ut
des.

Facio ut
facias.

Emptio &
venditio

Locatio &
conductio

Census

Superfici
arius.

Eendum

Precaria vel
precarie.

Pignus

Hypoteca.

Eidejussio.

Correatas

Amicabilis
compositio.

Transactio.

Societas

Servientia

Personales

Reales

Mixte

Mixte

Usufructus

Usus

Habitatio

Reales

Rustice

Urbane

Rustice

Iter

Aëus

Via

Aque ductus

Aq haustus

Pecoris ad aqm
appulsus

Iuris pascendi

Calis co
quende

Flarene
fodiende

Altius to
llendi

Altius no tollendi

Cloace immittē
di

Relique

Urbane ser
uientes

Altius to
llendi

Altius no
tolle di

Stillicidij
auer tendi

Stillicidij no
auer tendi

Digna immi
ttendi

officiendi

Protectum
faciendi

Prospectus

Luminibus
officiendi

Luminibus no
officiendi

Luminū

Oneris ferēdi

Itineris

Aëus

Relique

Occupatio.

Lactatoriu / Verchitoy / Thesauri / Eoy que nu
dins

Tempus.

Usucapio / Prescriptio

Flumen.

Ripa / Alueus / Insula / Alluvio.

Comixtio
rerum

Generatio / Placatio / Satio / Edificatio / Quasi edi
ficatio / Specificatio

Simplex
conjunctio / Simplex ad
junctio

Necessitas

Intellectua
lis / Corporalis

Specialis coi
catio inter
eius

Inter mare &
faminam / Inter patrem
& filium / Inter rectorem &
regendos

FRANCIS GALLIENUS GREGORIUS

Inter maritum
& feminam

Conjunctio

Dos

Donatio propter
nuptias

Sponsalitia
caritas

Sustentatio propter
matrimonialium.

Operarum uxoria
rum exhibitio

Inter patrem
& filium.

Alimenta

Patria potestas

Adoptio

Emancipatio

Inter regentem
& regendos.

Institutio
iure

Conservatio
iure institute

Ad meliora
promotio.

Sustentatio

Obedientia

Communicatio
in morte.

Ex testamento

Ab intestato

Ex testamento

Hereditatis
titulus.

Substitutio

Legatum

Solemnitates

IRACISGAINHIEGHO

Substitutio

Vulgariis / Præillaris / Fideicommissaria / Exemplaris / Breuior / Cõpõsita

Futura cõica
sen obligatio

Verboru obligatio / Recõtracta / Litteris / Consensu / Ex q̃si cõtractu obligatio. / Ex delicto vel q̃si obligatio.

Adjectio cõi
cationis.

Causa / Demonstratio / Modus / In diem adjectõ / Condicio / Pena

Communitio
ciuitatis.

Proridentia / Iudicium / Bellum

Proridentia

Leges

Promissões
particulares / Schole

Iudicium

Lesionis re
paratio. / Iudex / Aetor / Reus / Procurator / Aduoca
tus / Via seu om
iudicialis

Lesio.

crimnalis / Civilis

Criminabilis.

Crimē per
sone.   Crimē re
ale.   Ordinarium   Ex ordinarium

Crimē per
sone.

Occisio   Percussio   Carceratio   Injuria seu
contumelia.   Falsitas   Calūnia
Prenunciatio   Stuprum   Adulterium   Proditio seu
lesio majestatis   Seditio   Sclerata
cōmixta.
Parricidium   Sacrilegium   Violatio sepulcrorum   Plagium.

Crimē
Reale

Furtum   Vis   Danum   Dolus   Usura   Ambitus   Repetundarum
Peculatus   Concussio   Maleficium   Maternatio   Incendium
Abigeatus   Furtum balnearium   Arborum
furti cōsio   Mendicitas
vulgaris

Lesionis
Reparatio

Recompensatio
seu restitutio   Penda

FRANCIS GALEN DIE G. HOI

Pena.

Bonori Honoris Corporis

Index.

Supremus Inferiores

Inferiores

Ordinarij Extra ordinarij

Extraordinarij

Deligati Arbitri

Actor.

Actio Indictio publica

Actio.

Realis Personalis Mixta. Res perse cutoria Pene perse cutoria Mixta

Simpli Dupli Tripli Quadrupli Bone fiden Stricti juris

Reus.

Exceptio   Replicatio   Duplicatio   Reconventio

Via seu ordo
iudicialis.

Informatio seu
notitia cause   Iudicatio
seu sententia   Sententia
remissio   Iudicati
executio

Informatio seu
notitia cause

Citatio.   Libelli
oblatio   Dilatio   Interrogatio   Litis con-
testatio.   Allegationum
propositio.

Iuramenti
prestatio   Positio   Confessio   Probatio

Citatio.

Verbalis   Realis

Probatio.

Confessio   Evidentia
rei.   Testes   Scripta   Presumptio   Indicia

Iuramenti delatio   Tormentum   Purgatio canonica.

FRANCIS GAIUS DE IURIBUS

Indicatio seu
sententia

Difinitiva

Interlocuto.

sententia
Remissio.

Appellatio

Supplicatio

Bellum.

Necessarium

Voluntarium

Ius belli

Ius belli.

Illatio
mortis

Denestatio
honorum

Captura
honorum

Scriptus

Premia
militaria

Poenae
militares

Perpetuatio
amicitiae

Conjugium

subrogatio
personarum

Concordia

Concordia

Principis
& populi

Civium
inter se

INCIPIT IURIS CIVILIS DERI-
 VATIO SEV EMANATIO A LE-
 GVM FONTIBVS PAR-
 TE CIVILI EDITA A FRANCISCO
 GALINDO SAIMATICESSE.
 Prefatio.

Quoniam nonnulli arbitrabantur
 absque ullo rationis fundamento ad so-
 lum libitum et arbitrium conditorum
 leges conditas esse, velut umbra fu-
 gaces, utque hydrargyro siue argen-
 tum vivum instabiles, atque earum
 immensitatem ad artem reduci non
 posse: nuper de legum fontibus et
 arte civili deo opitulante epitoma
 confecimus. Ubi legum universalia
 et altiora fundamenta jecimus quasi

elementa

elementa uel ydeas quasdam, ex quibus
leges Specialibus & singulis negotiis
is accomode sigillatim formarentur.
Verum ne in alta Specula positi ad
perspiciendas rerum differentias, quae
innumere sunt, oculorum acies retu-
deremus, ne ue illa uniuersalis cog-
nitio uertat in nichilum dispereatque
infimum: ex uniuersalibus ad par-
ticularia descendere opportunum
uisum est, atque ex illis ydeis ad
formandas leges passim deuenire.
Qualiter tamen ab illis primis/
fundamentis tanta legum minu-
tissima multitudo particulatim
deriuat (uulsa in corruptaque illorum
principiorum ratione seruata) non
est

est profecto facilis cognitio neque par-
 ue utilitatis, quin potius eruditio
 per maxime. Unde & in hoc rursus
 tentamusq; uiam & uelorum pan-
 dimus alas, *¶* Si infirma nauicu-
 la diuino tamē freti presidio profu-
 dum spatiosumq; mare sulcātes.

¶ Introductio

OMnes itaq; leges civiles ad
 hoc tendere in illo nostro epitoma-
 te sufficienter demonstrabimus, ad
 componendam scilicet ciuitatem ex
 diuersis hominū generibus, ad eā
 instruendam conuenientibus instru-
 mentis: quibus ciues moueantur
 in finem/ propter quē fuit ipsa
 ciuitas instituta, Ad communiendā

&

Et armandam illam contra peri-
cula insurgentia, Demū ad eā per-
petuandam. Ex quibus quatuorfo-
tibus singulis Et simul iunctis
illi veteres juristsulti brevissi-
mā divisionem composuerunt
dicentes. Omne jus quo utimur
vel ad personas pertinet vel ad res
vel ad actiones. Insti. de jure natu.
§. si. ff. de sta. homi. L. i. Nam cū
civitas sit composita ex diversis ge-
neribus hominum. Et cum pro ins-
trumento civitatis posuerimus
communicationem inter parentes
Et filios Et inter necessitatē habē-
tes orphanos mēte captos Et si-
miles, dumq; similiter bellum (ex
quo servitūs) pro armamento

civitatis

civitatis constituerimus, necessario
 jus personarum fuit introducendum,
 Et illa personarum divisio. quod omnes
 homines aut liberi sunt aut servi.
 insti. de jure perso. in pñ ff. de sta.
 homi. l. 3. Et illa. Quedam perso-
 ne sui juris sunt. quedam alieno
 juri subiecte. insti. de his qui sunt
 sui vel alie. ju. in pñ. Et illa. Ex
 his personis que sui juris sunt, quæ-
 dam vel in tutela sunt vel in
 curatã, quedam neutro jure tenen-
 tur. insti. de tutelis. in pñ. Simi-
 liter cum pro instrumento civita-
 tis posuerimus dominiorum distinc-
 tionem ^{et cõcatõem} seu rerum translationem,
 necessario jus rerum fuit introdu-
 cendum. Et illa rerum divisio. que

dam persone sui iuris sunt cōes
omnium, quedam publice, quedam
uniuersitatis, quedam nullius, ple,
reg^q singulorum: que ex uarijs ca,
usis cuiq^q acquirunt^r. insti. de rez
di. impn. Rursus cum pro cōmu,
nitēte & armamento ciuitatis po,
suerimus iudicium, necessario ius
actionum fuit constituendū. Ac,
tio namq^q est ius persequendi in
iudicio quod sibi debet^r. Et ille mul,
tiplices actionum diuisiones. insti.
de actio. impn. & per totū. §. ff.
eo. ti. per totum.

Preterea ex illis quatuor fontib³
& illa diuisio iuris conflare po,
tuit, quam posuit joanes berberib³
in uitorio iuris dicens. Ius erat,

tat

tat aut de criminibus, aut de
contractibus aut de ultimis volū-
tatibus, aut de judicijs. Nam cum
posuerimus pro periculo civitatis in-
teraneo lesionem civilem & crimina-
lem: quam iudicium reparat: ne-
cessario de criminibus agendū fuit
atq; de judicijs. Similiter cum pro
instrumento civitatis posuerimus co-
municatiōem seu rerum translationem:
que fit in vita & in morte, nece-
ssario de contractibus atq; de ulti-
mis voluntatibus agendū fuit.

Demū & ex illis quatuor fon-
tibus emanat illa plenissima &
omnium latior & uberior compo-
sitio partitay tracta parti ex
justiniani codice & sanctorū patrū
institutiis

De Iuris Ceuilis Deriuatōe.

instituitis / partim ex alijs libris ad
modum exquisitis, tractans de deo & e-
jus ministris & rebus diuinis in pri-
ma. De imperatoribus & regibus &
eoz officialibus & modo generali re-
gendi in secunda. De iudicijs in ter-
tia. De conjugijs in quarta. De con-
tractibus in quinta. De ultimis vo-
luntatibus in sexta. Finaliter de
criminibus in septima partita. Nā
cum ciuitatem composuerimus ex
duobus generibus hominū ex sub-
ditis & superioribus euentibus ci-
uitatem quātū ad animam &
quātū ad corpus. necessario propter
regimē spirituale tractandū fuit
de deo & eius ministris & dere-
bus ad hoc conducentibus. Et propter

regimē

regimem temporale, & cum posuerim^{us}
coicatioem inter rectores & regendos,
similiter fuit tractandum de imperato-
ribus & regibus & modo generali re-
gendi. Et cum posuerimus pro armame-
to civitatis bellum & iudicium, de re-
gimine belli & ministris ad hoc ne-
cessarijs fuit agendum atq; de judi-
cis & ministris & modo iudicioꝝ.
Rursus cum pro instrumento civita-
tis posuerimus coicatioem que fit
inter marem & feminam & similit^{er}
pro admiculo ad civitatem perpe-
tuandam conjugum, recte de con-
jugijs & aliquibus contractibus/
conjugia cocomitantibus tractandum
fuit. Similiter cum pro admiculo
perpetuitatis posuerimus concordiam
provenientem ex consanguinitatibus

affinitatibus & alijs vinculis voluntates hominū dispares conēctētibus, de his etiam agendum fuit in quarta partita. Ratiōes autē quę te sexte & septime partite ex ante dictis satis patent.

¶ Verum & si de jure personarū prius esset agendum tāquā digniore: nos tamē in hac secunda editione assumemus partem de rebus, & quōquē per saltūm forsan tractabimus. Cum hec pars ampliore & subtiliore legum indigeat adjuvamento: Unde cum probatum sit in primo libro nostri epitomatis. c. 6. postquā dominiorū distinctiōem introduximus, quā aulibet fuit jure & cum ratiōe dāda p̄tas seu facultas assumendi & apprehen-

deendi rem propriam ad suū usum
prout sibi melius uiderit expedire,
de hac deinceps dicere exordiemur.
hoc est de dominio & possessione,
cum dictam potestatem seu facultatem
assumendi rem appellemus domini-
um, ipsam uero assumptionem seu
corporalem rei apprehensionem dica-
mus possessionem seu detentionem.

De iuris ciuilibus Deriuatione.

Liber. Primus.

Titulus. .I.

De Re & dominio.

Hic uidendum est.

Quid sit dominium?

Quare fuit introductū? & quo iure?

Quotuplex sit dominiū?

Apud quos possit esse? & quaz
rerum habeatur?

Qualiter acquirat' & trāsfe-
ratur?

Qualiter probet'?

Quid operetur dominiū?

Qualiter ammittatur?

Questio. I.

Dominiū itaqz est p̄tas vel
facultas propinqua assumendi res
alias in sui facultatem & usum
licitum secundum jura vel leges
rationabiliter institutas. Hanc di-
ffinitionem defendit & declarat p̄
partes Conradus in tract. de contrac-
tibus. q̄st̄. i.

Verum ne perequiuocationem

FRANCIS GALEN DIE GIOR

fallamur neue propositum nostrum
sit ambiguum prius dicendū est q̄
multiplex est dominium. scilicet be-
atificum. originale. gratificū. Euā-
gelicū. Canonicū. politicum seu civi-
le. secundum joānem de gersona in trac-
t. de potestate ecclīastica. Vel secundū
aliam divisionem. Quoddā dominiū
est diuinū. alterū naturale. aliud
humanū. secundum eundem joānē
de gersona in tract. de vita spiritu,
ali lectōe. 3^a. Vel secundum aliam
divisionem. Quoddam dominiū con-
uenit creatori. alterū creature. Illud
autē quod conuenit creature, quoddā
conuenit creature nō cognitiue. a-
liud creature cognitiue. Et tale quo-
dam conuenit creatūe irrationali

aliud creature rationalis. Et istud
est duplex. quia tale quoddam con-
uenit angelis. alterum uero hoibus.
Et dominium conueniens angelis
quoddam conuenit beatis angelis.
quoddam dānatis. Dominium uero
conueniens hoibus quoddam eis con-
uenit pro statu siue glorie siue uie.
Et tale est dominium gratificum
et aliquod naturale. Quoddam uo
pro altero eoz factum. Et tale est
duplex quoddam tantum pro sta-
tu patrie. et illud est beatificum.
Quoddam factum pro statu uie. et
tale est duplex quoddam enim co-
uenit pro statu uie nature in-
tegre. et illud est originale. quod-
dam factum pro statu nature co-

rupte. & tale est duplex. quodam
enim est divinum & quoddam hu-
manum. Divinum autem multifariam
dividitur. Humanum vero dominium
est duplex. Canonicum scilicet &
civile. Hec Conradus in predicto
tractatu. q. 6.

¶ Hic autem tractandum est
duntaxat de dominio civili, quod
sic diffinitur. Dominium civile est
potestas seu facultas assumendi
res in sui facultatem. & usum
licitum secundum leges civiles.
Hec diffinitio sumitur ex his que
dixit prefatus Conradus ubi sup.
q. 3. ad finem. quavis & ipse al-
iam diffinitionem ponat per respectum

ad alias Species dominij. Sed per
alia uerba difinit' per legistas dice-
tes. Dominium est jus de re corpo-
rali perfecte uel libere disponedi
nisi lege prohibeatur. bar. l. si quis
m. §. differentia. ff. de acqui. posse.
xvi. quero quid sit dominium. bal.
l. si de proprietate nu. 7. C. si a no
compe. judi. pau. de cast. l. ex jure.
nu. 6. ff. de just. & ju. in lecta.
& l. proprietatis. nu. 2. C. de pro-
batio. Soci. 4°. no. consilio. 103. nu.
17. & 2°. no. consilio. 176. & oc-
tauo & ultimo. ^{pratica} ~~practica~~ ferra. in
formalibelli. in actae reali. mglo.
jure dominij uel quasi. balbus in
tract. prescriptionu. 2^a. parte

prim. m. 6.

¶ Ponitur in hac definitione hoc uerbum. Ius. ut differentiam denotet a re ipsa, in qua cadit ipm jus. Res namq̄ de se facta est. probat̄ in r̄ta. ff. de acqui. re. do. & in. l. & an eadem. §. differentia actiones. ff. de exceptio. rei ju. bar. m. d. §. differentia & practica ferra. ubi sup̄. Nam dominium est jus competens persone separatum ab ipa re. nec est dominium qualitas coherens rei, sed qualitas coherens persone fm bar. l. i. ulti. q. ff. de juris. o. judi. refert soci. in dictis consilijs. Itē dicit̄ in definitione. de re corporali. ad differentiam rei incorporealis in qua nō cadit proprie do-

minu

minimum. L. 4. & quod ibi nō ff.
de usufruct. Itē dicit. perfecte dis
ponēdi seu libere disponēdi ut possu
it soci. ut denotet naturā dominij.
Cum in re sua quilibet sit mode
rator & arbiter. L. in re māda
ta. C. mandati. & ad diferētiā
simplicis possessionis que est jus in
sistendi rei. ut nō. L. j. impn. ff. de
acqui. po. Postremo adjicit. nisi le
ge prohibeat. propter res pupilli
& eccle. & quarūdam aliarum
personarum que a jure aliena
ri prohibentur / nisi certa solem
nitate interueniente. ^{ut.} C. depredijs
mino. p. tō. & in aūg. de nō alie.
per tō. & in aūg. hoc jus porrectū.
C. de sacro. eccle. & per totū. de

rebus

titulus. .I. De Reoꝝ dominio. Qo. .I.

rebus eccle. nō alie. Et preterea ut
hoc uerbo excludat̃ abusus rei pro-
prie. Cum expediat reipū ne quis ma-
le utat̃ sua re. l. 2. ff. de his qui
sunt sui uel alie. ju. & insti. eo. ti.
§. 3. & major asperitas. Et ne res
alienent̃ in hostes. in. l. 2. C. que res
ueni. nō po. Sic per partes predicta
diffinitio declarat̃ per bar. in dicto.
§. diferētia & per practicā ferra-
riensem ubi sup̃.

☉ Sed aduertendū q̃ si fecerimus
diuisionē domini in directū &
utile, quod utile in iure in corpora-
li consistit, necessario illud uerbu
de re corporali, de diffinitione re-
mouendū est ut comprehendat do-
minū utile & quasi dominū.

Propter

Propter hoc forsā dicitur. 3. parti.
ti. 28. l. 1. Señorío q̄ poder que
et ombre baen su cosa de hazer della
y enella lo que quisiere segū dios y
segū fuero. & subsequenter po.
fuit dominiū divisionē. nec fecit
mentioem de re corporali. S; circa
hec diutius insistere. cum jam
sit res intellectuā, supernacuum
reputamus.

• Huiusmodi aut̄ dominiū, de
quo tractamus, appellat̄ civile,
quia eorū q̄ civitas fuit natu.
ra instigante instituta, fuit per
consequens necessaria dominiorū
distinctio. ut predictū fuit in p̄mo
nostri epitomatis. c. 4°

questio. 11.

Quare sit introductum dominium
unum & quo jure?

EA uero facultas & potestas:
quam dominium appellamus: fuit
introducenda, ut quislibet curet &
colat rem suam: ex quantitate
propriam consequatur redudatam
in fulcimentum civitatis. non autem
curare nec colere posset, neque tale
utilitatem consequeretur: si unicuique
non liceret rem suam assumere &
apprehendere & tale jus sibi non
competeret, ut est plusquam manifestum
& diximus in predicto li-
bro. c. 6.

At uero fuit inventum dominium
non a jure naturali primo.

hoc est instituto pro hominibus na-
ture integre, quibus omnia fuisset
cōia, neque super usu rerū dōcurrerēt
nec rixarent. Sed quilibet secūdu
diētāmē ratiōis naturalis a lege
eterna secū cōicate operaret in reb,
& sumeret easdem ad suū neces-
sariū usum nemini inuidendo ne-
minq; usurpando. Sed fuit intro-
ductum a iurē naturali secūda-
rio: quod prodiit ex quo natura
in hominibus est corrupta & ad
propriōs deprauatos affectus anhe-
lans. Quod ius gentiū appellam?
sine quo hominū status cōserua-
ri nō posset. Quod enim natura
lis ratio inter omnes gentes cons-

tituit

tituit, id apud omnes populos pereg
custoditur. vocatq; jus gentium.
quasi quo jure omnes gentes utu
tur: divina quoda providentia
constitutum. insti. de jure na. §.
quod vero. §. §. jus aut gentiu.
§. §. sed naturalia. §. ff. de insti.
§. ju. l. ex hoc jure. Dicitur itaq;
ratio naturalis inter omnes gētes
q; ad sublevandas necessitates mu
torum hominu multi congrega
rentur, & inter eos domina di
viderentur, & unicuiq; facultas
utendi & disponendi de re sua
concederetur. Et hoc inveniunt jus
gentium: quod confirmavit & co
adjuat jus civile postea prodiens for
mam & modum dno constitues

addiciones

additiones limitatiōes paulatim
 prestans illi juri gentium quod
 nō potuit oīa in principio pro-
 videre. Et sic aliqua in dominio
 jus civile adinvenit. in. c. quo, jure.
 §. di. Hec colliguntur ex his que
 diximus in pre dicto libro. c. 4.
 q. 6. & ex his que dixit mo.
 c. que in eccliaz. 2. cō. de cōsti.
 & albe. in. d. l. ex hoc jure ff.
 de just. & ju. in. 4. & q. &
 pau. de cast. in. d. l. ex hoc jure.
 nu. 6. 10. 11. 12. 19. 20. 21. 22.
 23. & in l. i. §. jus naturale. nu.
 q. co. ti. & fortius garcia ab
 erilla. in. d. §. jus naturale. fo.

37. Asi. ego solum. Et optime per adulterem.

Questio. III.

p. parulipo. c. 29. q. 10.
 Dicitur. qd distinctio domi-
 nioz est etiā de jure natu-
 rali. id est erat tempore legis

nature, qnd nulla alia lex erat. uno namqz omni filio. ad. Caym s. 2. abel fuerit in exor-
 dio seculi. cū nulla adhuc lex per hominē posita fuerat. nec consuetudo introducta. & tamen isti jure,
 berunt habere proprium. qz caym habebat agros (2) in dō colligebat fruges. et abel habebat pecora. &
 et qz caym obtulit dno de frugibus suis. & abel de pmo genitōs pecorū suarū. gene. 4. ego sine lege
 postiva erat dominiū. Modus tamē introducendi dominiū fuit per solā occupatiōem. nā deus manebat
 oīa ad servitium hoīs sicut in nu. l. gene. 2. Cū deus duxerat oīa animalia ante adūm, ut impo-
 neret eis noīa sicut volūtatē suā, nō enim duxisset illa, nisi homo haberet aliquod dominiū. sicut 2.
 ea. & posset illa noīare sicut velle. Sic etiā patet cū deus dixit gene. 1. p. 9. Dominamini p. sab. man. is
 (& volantibz caele. Erit ergo deus dimisit hoī facultatē dominiū cūtribus. Cū itaqz ad res essent sine
 dno particulari, licet tunc cūlibet occupare quā velle. & per solā occupatiōem efficeretur quilibet dominus.

¶ Quotuplex est dominium

Civile aut dominium saltē gene-
raliter captū est duplex. quoddam
est imperfectum. puta qño quis
in aliquo horto nō habet jus ipm
alienādi & per consequens nō ha-
bet proprietatem, habet tamē jus
ingrediendi deambulandi, egredi-
endi, uescendi fructibus ejus atq̃
colligendi eos siue ad tempus siue
perpetuo. talis habet dominium ci-
vile imperfectū. Quoddam uero
est perfectum. puta qño quis ul-
tra predicta haberet jus alienandi
hortum. Rursus dominium civile i-
perfectum est duplex. quoddam
est jus tantūmodo utendi ea re

¶ Illaz rez quas occuparet, sicut nūc qño est aliquares: que in nullius bonis est: p̃mo occupanti
concedit. Verū est tamē q̃ de jure humano inuēti sunt plures modi tituloz ad causandū dominium
sz ex emptō & venditōe ex donatōe, ex hereditaria successōe, ex prescriptōe, & sic de alijs. Constituit
etiam modos per quos amitteret. Origo tamē dominij nō fuit ex jure positiuo. Sed in lege nature
fuit & habuit ortum ex dei permissōe. neq̃ dominia sunt illata, neq̃ reprobat illa lex euāge-
lica. Sed potius presupponit. Dominia ergo & distinctio bonoz nō sunt cōtra jus naturale. Ita
ille abulensis, qui amplius hoc dilatat.

respectu cuius habet tale dominium.
Sic q̄ fructus illius rei pot̄ cape-
re quantum sibi opus fuerit. nō
aut̄ habet jus fruendi illa re, idest
q̄ super remanentes fructus po-
ssit alienare eos donando. & ab
illo jure t̄atum utendi quis di-
citur usufructarius & jus ip̄m vel
dominium tale dicitur usus ju-
ris. Quoddam vero est jus non
t̄m utendi sed etiam fruendi
tali re. & ab illo quis d̄r usu-
fructuarius. & jus vel dominium
tale d̄r usufructus. Dicitur est
aut̄ notant̄ q̄ dominium civi-
le saltem generaliter captū di-
vidit̄ in imperfectū & perfectū

quia si stricte loqueremur de domi-
nio civili: tunc dominia predicta im-
perfecta non essent species civilis domini-
j. quia stricte loquendo usufrarius &
usufructuarius non dicerentur domini
reꝝ. Atque generaliter civile domini-
um capiendo: illa sunt ejus species.
adeoque oportet concedere usufrarium
& usufructuarium aliquomodo esse
dominium rei vel usus rei, cuius
est usufrarius vel usufructuarius.
quia si quis sibi subriperet tale
rem diceretur talis fur. furtum autem
est contractio rei aliene invito domino.
igitur talis usufrarius & similiter
usufructuarius poterit aliquo mo-
do dici dominus.

¶ Preterea dominiū civile quodā

dr̄ directum. quodam uero nō
directum & illud dr̄ utile, ut
dominus rei feudalis habet domi-
niū talis rei, uasallus autē habet
utile. similiter dñs rei emphiteo-
ticarēe concedens illā rem alicui
in emphiteosim habet dominium
directum illius rei, sed emphiteo-
ta habet utile. Rursus dominorū
civiliū quodam est altū seu
superius & mediatū. quodam
uero basum seu inferius & im-
mediatum. Ut ejusdem castri rex
habet altū seu superius. miles ue-
ro inferius. Has diuisiones posuit
cōradus in predicto tract. de con-
tractibus. q. 6. ad finem. Unde
dicitur. 3ª parti. ti. 28. L. j. Son

tres maneras de señorio. la una es poder que han los emperadores e los reys en escarmentar los malhechores y endar su derecho a cada uno en su tierra. La otra manera de señorio es poder que ombre ha en las cosas muebles o rayz de este mundo en su vida y despues de su muerte passa a sus herederos e a aquellos a quien la enagenassen mientras biuiesen. La tercera manera de señorio es poder que ombre ha en fruto o en renta de algunas cosas en su vida o a tiempo cierto. o en castillo o en tierra que ombre touiese en feudo.

¶ Nos uero aliter et magistratus domini diuisionem fecimus in predicto. li. j. nostri epitomatis. c. 6.

De Iuris Civilis derivare. Liber. .I.

ad finē. ut ibi legenti perspicuum
erit. ne illic dicta hic cum fasti-
dio repetant. Et ibi rationem /
breuiter reddidimus quare fuerūt
tot species dominiorū introducte,
videlicet ut uarietas & diversi-
tas earum pulchriorem redderet
ciuitatem / & opulentiozem ciuib'
utilitatem subministraret. ut qd'
uni est minus utile alteri per
diuersas uias & modos proficiat.
Ne facultas utendi rebus ana-
tura creatis hominū gratia cōs-
tituerentur māca & stricta ho-
minū utilitates impediens. gau-
det nāq; ipā natura uarietate
reꝝ. quam ars ciuilis imitaturast.
Quidam tamē utrum solum domi-

num esse contendunt. quia in rubrica ff. de acqui. re. do. dr dominio in singulari non in plurali. sic argumentatur practica ferra. ubi super ut de utili non habemus de jure veteri ff. aliquam mentionem. licet fiat mentio de utili actione in rem in multis locis. ff. de rei vindicatione. l. si culpa & ff. si ager vecti. vel emphi. p. l. j. & non sequitur habeo utilem rei vindicationem. ergo habeo utile dominium. Nam si ceditur michi rei vindicatio. & tamen non habeo dominium quo usque sum adeptus ipsam rem. ut. l. ejus rei. & quod ibi non ff. de rei vindicatione. istud argumentum refert pau. de casti. in dicto. §. differentia.

¶ Alij tamē dixerunt esse duplex
dominiū sꝫ directū & utile.
bar. in. l. si quis in. §. differentia.
ff. de acqui. po. & l. minor. §. si.
ff. de emptionibus. & l. qui usu,
fructum. ff. de N. o. & l. propieta,
tis. c. de proba. pau. de cast. l. ex
hoc jure. nu. 6. ff. de iusti. & ju.
in lectura. & in dicto. §. differentia.
nu. 4. bal. in autz. hoc jus porrec,
tum. c. de sacro. ecclie. nu. 1. Sed
idem bal. in. d. l. proprietatis. nu.
1. addit tertium modum. quod
dicitur dominiū adhuc magis distē,
sine. ut dominium usufructus
& dominiū cuiuslibet seruitutis.
& similiter addit q̄rēum. Nā
hñtes preeminencias in subditos

dicitur

dicuntur habere dominioꝝ & appe-
llantur domini. refert cepola in trac.
de seruitutibus urbanoꝝ predio.
c. 4° Nisi. Vñ etiam. Idem prete-
rea bal. in. l. traditionibus. c. de pac-
tis. nu. 6. Nisi. ex istis. dixit domi-
nium esse duplicem sc̄ superioris qd
appellatur ^{proprietatis.} utile dominium. pro quo
est tex. in aut̄. si uero dñs tem-
poralis. c. de heret̄. ubi fit men-
tio de dominio superiori & infe-
riore. quem allegat pau. de cast̄.
in. d. 8. differentia. nu. 4° & in l.
ex hoc iure. ff. de iusti. & in. nu.
21. in repetitione. Alberi. No. in l.
ait pretor. ff. de publicia. in res
actione. nu. 4°. dixit quod est

triplex

De Iuris ciuilibus deriuatæ. Liber. .1.

triplex ſq. directum & utile &
quasi dominium, quod competit ei
qui rem emittit a nō dño bona
fide, nec eam uſucepit adhuc ut
habetur in l. i. ff. eo. tñ. hoc idem
ponit practica ferra. in forma ſibe,
lli in actione reali in glo. ſuper
vbo. iure dominij uel quaſi. licet
fateantur impropriam dominij ſp
peciem eſſe.

¶ Ut tamē ueritas huius arti
culi palam & quaſi oculoſit
demonſtretur, ante omnia preſup
ponendum eſt. qd dominium non
pōt eſtare apud duos uel plu
res in ſolidū in una & eadem
re. ff. comodati. l. ſi ut certo. §.

ſi

Si duobus. ff. de acqui. posse. l. i. §.
 ex contrario. de quo per bal. l. si
 non sui. nu. 2. c. si certū peta. pau.
 de cast. l. nichil. nu. 3. c. de pro
 cura. spec. ti. de feudis. §. 2. Xsi.
 Et contra. Et Xsi. 12. impossibile. n. est
 duos esse dños uel reges ejusdem
 regni ut ait jason. in. l. in suis.
 ff. de libe. Et post. allegans. d. l.
 sunt certo. bñ facit. c. licet. de p
 ba. Et ibi docto. un̄ lucas de pe
 na in. l. seruū dñj. c. de delatori.
 li. 10. cō. i. super vbo. domini. dicebat
 dominus dicit̄ quasi domi unus.
 Et quasi caput̄ unus corporis.
 Si enim inquit̄ plures sunt, pe
 ribit gubernatio economica, sicut
 Et cum plures unus navis sūt

magistri

De iuris ciuilibus derivatōe. Libez. .I.

magistri. ad quod. c. in apibus.
7. q. 1. & c. unū. & quasi per
totam questioem. 21. q. 1. & 70.
di. c. 2. de quo per glo. ad. 10. de
tarrāukea in trac. contra rebe-
les. arti. 2. pmi tractatus. v.
patre in unto. Et secundum yfido.
x. stimo. ju. lra. d. dominus p
derivatiōem, q̄ domū presit &
cuncte familie dominet. de hoc
plura dixi in regia disputatiōe
contra procuratores ciuitatum
regni gubernatiōem sumentes.
¶ Quippe q̄se duos dominos inso-
lidum ejusdem rei repugnat
nature distinctiōis dominorū
facte a jure gentiū. quod uoluit
tollere concursus & rixas sup

eadē

eadem re, que proculdubio eveni-
rent, si duo vel plures haberent
par, equalisq; jus in eadem re. Et
similiter ejus cura & cultura
negligeret. ut compendiose dedu-
ximus in primo libro nostri epi-
thomatis. c. 4.

• Hec tamen inconuenientia no-
n militat in duobus dominis ejus-
dem rei per diuersos respectus.
quia quidem eorum est quo ad quos-
dam effectus emanantes ad ius
rei, & alter quo ad alios effectus
similiter procedentes ex dominio e-
iusdem rei. ubi quisq; eorum est vel
debet esse contentus terminis sui

dominij

dominij, quos transgredi sibi nō
licebit. de quo per pau. de cast.
l. si heredis. nu. 3. ff. de lega. p.
Et in. d. l. si ut certo. §. si duob^{us}
nu. 2. ff. comodatī. & l. 2. §. q^{uod}
si in. nu. 6. ff. fo. ma. & perso
anū. ponentem regulam cum
limitationibus. rla. 119. Et per quī
lucel. benedictū. in repeti. c. ray,
nūtius. de testa. fo. 63. Cum autē
ex dominio resultet duplex efec,
tus seu duplex facultas utendi
& sumēdi utilitatem rei &
disponēdi de re. prima cum usus
& fructus / proventus / seu co,
moda & utilitates sumuntur
a re per dominum sine aliena,

tione domini. 2. Cum dominus
rem alienat a se & transfert do-
minium in alium / capiendo uti-
litatem totius rei junctā uel
in parte / prout similis uiderit
expedire. & q̄no in eadem per-
sona concurrat utraq; facultas
appellat̄ dominium perfectū
seu plenu. Cum dominū sit
plenissima potestas disponendi
de re. ut dictum est. & dicebat
bar. in l. 3. ff. de usufruct. &
pau. de cast. in l. ex hoc jure.
ff. de just. & ju. nume. 21. in
repetitōe.

Q̄no uero ejusdem rei domi-
niū

niū diuiditur inter duos quan-
 titatiue seu in quantitate. qz
 unus hē unam dimidiam par-
 tem rei & alter alteram, ne-
 mini dubium est qz iam per
 diuisionem quelibet dimidia
 pars illius rei est diuersa res,
 & iam nō est eadem. Vñ qz
 libet habet perfectū & plenū
 dominiū in sua parte, & jā
 per diuisionem sublatus est concur-
 sus & rixa. ut per tō. cō. di-
 uido. ff. de legat. j. l. cū pat.
 §. dulcissimis. ff. cō. diu. l. in
 hoc iudiciū. §. si conueniat.
 Si tamē nō fit diuisio impā

re, sed in dominio, quod predictimus
esse jus Separatū are, hoc est in fa-
cultatibus & effectibus emanantib⁹
ab ipō dominio, tunc quilibet est
dominus in solidū illoꝝ effectuum, quos
unicuiq; divisio assignavit & nō
erit concursus nec rixa super illos
effectus quos quilibet habet separatos.
Attamē nemo illoꝝ dicet⁹ habere
plenā uel perfectam dominium ī
illa re corporali. Cum nemo eoz
habeat illā utramq; facultatem seu
ptatem ex dño resultantē. Exem-
pli gracia. Quidam cū esset do-
minus dominus plenus & perfec-
tus cuiusdam fundi, ratiō domi-
nij potuit illum collere arenam

calcem lapides & puteum fodere/
arare/ seminare/ colligere frumentū
ex eo. itē potuit vineam oliuetum
uel hortum in eo plantare/ & simi-
liter huas oliuas olera & arborū
fructus colligere. Et rursus p̄eo
edificare domum vel castrum, &
utiq; eo vel ad habitandum vel ad
locandum. Et demū potuit illum
fundum edificatum vel nō edi-
ficatum alienare in totum & trās-
ferre in alterum & sumere pro
tali alienatiōe recompensationem
iūctim & simul pro predictis uti-
litatibus/ quas in alterū transfudit,
vel gratis id sibi potius & utilius
credens expedire propter aliquas ca,

causas quas pretendit. demū ob id qđ
arbitrat' sibi melius conuenire: hanc
facultatem & effectuum ex domi-
nio resultantium uult facere quam-
dam partitionem & alteri in par-
tem coicare. In primis igit' habes
arcā ad edificandum aptā permittit
alterum in ea edificare, dum tamē
ipse remaneat dominus soli. alter
uero superficiē seu edificij: qui recog-
noscat dominium soli seu arce sol-
uendo illi quid annuatim uel dan-
do pro tali permissiōe quādam su-
mam seu quantitatem iunctam
uel utrūq; uel apponendo alia pac-
ta. puta qđ nō soluta illa annua
pensioē dñs superficiē perdat domi-

num illius, & consolidet̄ seu cō-
jungat̄ cū domino primeuo soli
seu anee. Dominus ergo soli non
uult a se totaliter abdicare do-
miniu, & dicit̄ habere directū,
quia rexit & direxit facultates
emanātes a domino. dicitur
directum a dirigo. is. quod cō-
ponitur a rege. is. & di. quasi
in diuersas partes regens. uel
dicitur a dirigo, quod apud pla-
utū legit̄ pro discedo. is. quasi
dando partem alteri in domino
discedit a perfecta eius natura
& proprietate. Vel etiam dicit̄
habere dominiu primeuū seu pri-
mitiuū, a quo dependet & deri-

uatur dominiū alterius. ille uero
alter. qui apellatur superficiarius
& habet dominiū superficiei. dicitur
habere dominiū. utile. quasi ha-
beat utilitatem principalem propriam
quam & immediatā rei, & si di-
rectus dominus habeat utilitatē
annuē pensionis & alias ex pacto pro-
uenientes, que nō sunt ab ipā re
proxime & immediate. hec probā-
tur in l. j. §. j. & §. quod aut.
ff. de superficiibus. & in l. si. iuncta
glo. eo. ti. ubi superficiarias edes
appellamus, q̄ in conducto uel cōpto
solo posite sunt: nō tamē ut soli
dominiū transeat, s; licentia ha-
bendi & tenēdi superficiem. quorū

edium proprietas & civili & nā,
li jure ejus est cuius & solum,
Non enim jure directo sed utili,
ter superficiarius est dominus &
habet in rem actiōem. de quo per
pau. de cast. in leges. servitutes. nu.
7. ff. de servitu. & in l. si finita.
§. si de neſtigalibus. nu. 4. ff. de
dāno infett. Unde istud dominiū
dependens a directo cognitū fuit
de jure digestoz atq; de jure
gentium. sed nomē accepit a ju-
re civili illud apellante utile. ut
concludit. pau. de cast. in l. ex
hoc jure. ff. de justi. & ju. in re,
petitiōe. nu. 21. Asi. s; quero a
predicta. & sic debet intelligi

quod dicunt alij doctores non esse
utile dominium de jure gentium
nec cognitum a jure digestorum. ut
per bar. in. d. l. ex hoc jure &
per pau. de cast. in. d. l. si quis
iii. §. differentia. ff. de acqui. po.
& per joanē igneū in repetiti-
one. l. contractus. ff. de regu. ju.

co. 42.

¶ Preterea habens fundū omnes
utilitates a fundo immediate per
manentes vult concedere alteri,
dummodo ille alter soluat certū
preciū vel certā annuā pensiam
in recognitiōem directi domini
vel faciat aliquod seruitiū. ¶
in certis casibus illud dominium

utile cōsolidetur cum directo con-
cedentis. quod contingit in cōtrac-
tu emphiteosis & feudi, tunc cō-
cedens habet directū, alter uero
habet utile. Cum uterq; habeat
liberam facultatē utendi & dis-
ponendi de re in hisⁱⁿ quibus per-
missum fuit per legem contrac-
tus. & ideo dicit dominus. Ha-
bent itaq; emphiteota & feu-
dataris utile dominiū. secun-
dum hostien. in sūma de feudis.
§. quod jus acquiratur uassallo.
& bal. in. c. i. §. preterea. & si.
in ysta. fo. 63. de capitulis corrādi.
h. feu. & c. i. §. i. & si. querit glo.
de in uestitu. de re alie. fact. co. h.
fo.

fo. 36. & in presudijis feudoz. Asi.
quidam dicunt. Spec. ti. de locato.
§. 6. Asi. 49. pau. de cast. in l. si
finita. §. si de uectigalibus. nu. 4.
ff. de dāno infect. Et tale domini-
um utile quod isti habent, non
fuit cognitum de jure gentium,
neq; de jure digestorum. sed de ju-
re civili. c. ad & autz. Sic intelli-
gitur quod pau. de cast. dicebat
in l. si alienus. ad finē ff. de legat.
2. q; dominiū utile nō fuit de ju-
re gentiū sed de jure civili. quod
inquit habebat de facto inuestiga-
re. quia querebat an imperator
legittimando post aditam heredita-
tem per aliquos in qua sunt fen-

da

da potuerit utile dominium auferre ab ademptibus. quia si est de iure gentium nō pot̄ dici pau. si est de iure civili pot̄ ut. nō. in. c. que in ecclesiarum. de consti. & in. l. si. C. si contra jus uel utilita. pu. de quo tamē per eundem pau. de cast. consilio. 227. & soci. vo. cōsilio. 67.

Quod aut̄ ultra dominium directum sit dare etiam dominium utile satis ex predicta demonstratiōe patet. Et preterea sic probatur. per prescriptiōem acquiritur utilis seruitus. ff. de aqua. plu. artē. l. i. §. si. er.

ergo eadem ratione in rebus corpo-
ralibus dz acquiri dominiū utile.
Itē emphyteota appellatē dominus.
C. de fundis patri. h. xj. l. possesso-
res. & constat q̄ nō est dominus
directus. q̄ est dare q̄ alius sit u-
tilis uel indirectus. Itē in aūg.
sivo temporalis. C. de heretf. fit
mētio de duplici dominio ejusdem
rei. s; constat q̄ nō possunt esse
duo domini directi in solidum ut
in anterioribus presuppositum est.
q̄ unus est directus & alter uti-
lis. ita probat. bar. in. l. si quis in.
s. differentia. ff. de acquirenda po-
sse. & pau. de castro, in. l. ex hoc

jure

jure ff. de iusti. & ju. nu. 9. in sec-
tura. & l. si heredis. nu. 3. ff. de le-
gatis. p. & in d. l. si ut certo. §. si
duobus. ff. comodati. nu. 2. & l. 1.
§. demiq; hait. nu. 3. ff. de dāno
infet. & l. res mea. nu. 2. ff. de
condi. & demōstratio. & l. si quis
diut^o no. nu. 3. ff. si serui. uendice.
Et hec opinio est tenēda. &
hanc tenet hostf. in sūma defen-
dis. §. quod jus acquirat uassa-
llo. quamuis referat dominum
suum dixisse q̄ utile dominium
sit chimera. & eundē hostf. &
ino. refert lucas de pēna. in l.
predia. c. de loca. predio. ciui. h^o.

xi. 24. co. & bal. in preiudicijs feudo-
rum. 6. co. chimera aut uanum
nomen est sine effectu & nichil signi-
ficat fm glo. in l. una. C. de dudi-

ti. liber. toll. Questio. III.
De dominio utili.

• ~~Sicut~~ ut plenius hic articulus
attingat. circa utile dominium ueni-
unt hec examinanda.

1. ^o Quid sit utile dominium?

2. ^o Quotuplex sit?

3. ^o An sit dandum in rebus im-
corporalibus in usufructu &
seruitutibus & in iuribus per-
sonalibus & annuis prestationibus
& in liuellario contractu?

4. ^o An possit esse simul cum directo?

5. ^o Quod sit potentius utile uel
directum?

6. An utile dominium possit cedi.

7. An appe. dominij intelligatur de utili.

Et quidem utile dominium est dominium inferius & derivativum. quod subalternatur directo ut in fundo & emphyteosi. Vel quod contrariatur directo, ut in dominio prescripto. Ita. bal. in precludijs feudoz. 6. co. vbi dixi tertio.

Itaque duplex est dominium utile. unum quod est oppositum & adversans directo. ut est exemplum in utili dominio acquisito in re mobili ex longa prescriptione. ut non. in l. si quis emptiois. §. 2. C. de prescrip. xxx. vel. xl. ano. & in autz. nisi. C. de bo. mat.

& l. usufructus. ff. de usufructu. Aliud
vero est utile dominium, quod est
conforme & comparabile cum direc-
to, cōcurrentes cum eo & exhibens
illi reverentiam tamq̃ suo superi-
ori. cuius exemplum est in utili
dominio quod competit emphiteo-
te superficiario feudatario & simili-
bus. ut, in. d. l. 2. de jure emphi-
teo. cum similibus. ita bar. & pau.
de cast. in. d. l. si quis in. §. diffe-
rentia. ff. de acqui. po. & prati-
ca. ferra. ubi supra.

